

E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque

498/74

XVIII
1973
BILBAO

1961 294 88 2

E U S K E R A

30 ABR. 1974

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque

Zuzendaritzaren buru: A. Luis Villasante

XVIII
1973
BILBAO

Depósito Legal: BI - 2.595 - 1973

Gráficas Ellacuría - Avenida del Generalísimo 19 - ERANDIO - BILBAO 14

Aditz langutzaile batua

ZENBAIT ARGITASUN ETA ARGIBIDE

Azkenik, Euskaltzaindiak ontzat hartu du eta birretsi euskal aditz laguntzaile batua. Oinharri izan ditu horretarako behiala izendatu zuen aditz batzordeak zatika aurkeztu dizkion adizkiak. Niri omen dagokit, izenez bederen batzorde horren buru naizenez gero, gure lanaren zer-nolakoa, luze-laburra eta zertarakoa hitz bitan azaltzea. Hona, bada, ahal bezain laburzki, Euskaltzaindiari eta euskaldun guztiei zor diedana.

Aspaldi esana dut aditza genuela batasun bidean aurki genezakeen behaztoporik bihurriena: hautatu behar, eta nekez hautatuko. Adizki sail baten alde mintzatzen baldin bagara, izan ere, badirudi baztertu eta arbuiatu egiten ditugula, nora ezean, horien kidekoak. Eta baztergarriak oro (berrikeriak, itxuragaiztoko formak eta abar) baztertu ondoan ere, bada beti, edozein har-eman adierazteko, euskal adizki zuzenik aski eta gehiegi. Hiztegi hauzietan, horrelako ugaritasuna ez da maiz asko aberastasuna baizik: *agitu*-ri esate baterako ez dio kalterik egiten aldamenean *gertatu* nahiz *jazo* edukitzeak, ezta *erori*-ri ere *jausi*-ren hurbiltasunak. Gramatika alorrean, ordea, berezko dirudi bata ala bestea, ez bata nahiz bestea, hartu behar genukeela, bata ala bestea utzi bertan behera: *gizon-ei* ala *gizon-ai*, *gizon-eri* ala *gizon-er*, ez guztiak nahaste.

Herabe nuen, beraz, eta duda-mudatan nenbilen batasunerako lehen urratsak egiten eta lurra iraultzen hasi ginen hartan. Gero

ikusi dut, ordea, non-nahi nabari zen eskea eta entzun nondik-nahi zetorren deia, ez baitira guti izan prestatzen ari diren liburu eta idazlanetarako gidaritze bila hurbildu zaizkigunak: nahiago zuten, dirudienez, gidaritze eskasa inolazko gidaritzarik eza baino. Batzorde lagunek, gainera, genuen premia larriaz ongi jabeturik, gogotik hartu zuten egotzi zitzaien eginbidea eta, gogotik hartzeaz gainera, etengabe ihardun dute azken fineraino bukatu arte.

Lerro lerro ipinirik aurkituko duzue hemen euskal aditz laguntzaile osoa (aditz laguntzaile *batez* mintzatuko naiz, bat ez bada ere), ez euskal aditza erabat. Falta direnak nabari dira: ez dago hemen ez *doa* ez *dakar*, ez horien antzeko beste sintetikorik. Beste aldi batetarako utziak izan dira, hain premiako ez genituelakoan. Aditz izenkiak ere ez dira orain agertzen: ez duzue ez *izaten* ez *izaiten*, ez *etorten* ez *etortzen*, ez *egonen* ez *egongo* ikusiko.

Bestalde, berriz, bat delako aditz laguntzaile hori osorik dator, ahalik eta osoen (1). Hor datoz, besteak beste, nik sekula erabili —eta agian sekula erabiliko— ez ditudan formak ere. Batzordekoak ez diraitsuak eta badakite zerbait adizkien maiztasunaz: *zaio*, alegia, maizago agertuko dela nornahiren luma- ezpainetan *dakion* baino, eta *badu* areago *badeza* baino. Ez dute haatik, hizkuntza murriztu nahi izan, eta dituen eta izan ditzakeen aberastasunak oro gordetzen saiatu dira, egun edo bihar onerako izan daitezkeelakoan. Behin lanari lotu zaizkionez gero, nahiago izan dute lana burutik burura egin.

Hau ez da irakaspide bat: irakasle ikasientzat egina izan da, ez ikasleentzat. Alfer lana litzateke, beraz, hemen ez dauden argibide bila honera jotzea: irakasleari dagokio forma hauek nola erabili behar diren irakastea, batzuen eta besteen arteko bereizkuntzak adieraztea. Irakasle bakoitzaren eginbidea izango ere da nola —zein ordenatan— eta noraino behar zaizkion adizkiak ikasle sail bakoitzari irakatsi.

Norentzat eta zertarako aritu garen galdatuko didazue, behar bada. Erantzuna eta ihardespena aspaldixko ezaguna bada ere,

---

(1) Egia esan, mintzalaguna aipatzen duten adizkiak (ez *nauk*, ez *naun*, ez *nauzu etorri*, ez *naiz etorri*-ren ordeko direnean, eta horien gisakoak) ez ditugu oraingoa sartu.

ez da agian alferreko izango zaharrak hemen berritzea. Halaz guztiz ere, izango da, segur aski, entzungor egingo duenik.

Hobeko dut lehenbizi esan zertarako ez den egin. Ez du euskalkiak eta euskalkietako —batez ere, euskalki landuetako— aditza saihesteko eta suntsitzeko asmorik. Nola arbuia dezake Euskaltzaindiak euskaldunena den gauzarik? Euskalkiek badute gure artean, onenean edo gaitzenean ere, luzaroko bizitokirik, ahoz eta izkribuz. Aspaldidanik, ordea, zenbaitek, gero eta gehiagok, nahi du gurean euskalkien bereizkuntzen gainetik eta urrutiago legokeen hizkera bat: nahi du eta behar du. Zatitua eta berezia dagoen etxeak ez omen du iraungo; ezta ere, dirudienez, bihotz-erraietako etendurak eta ezberdintasunak gainditzeko gauza ez den hizkuntzak. Eta gauza ez bada, ez dadila behintzat izan guk, euskaldunok, beharrezko uste genituen eginahalak egin ez ditugulako egin behar genituen orduan.

Batasun hori, behin eta berriro esan da, ez dugu batipat behar literatur hizkuntzan, harako amets ditugun mailako fruituak ekar ditzakeen hartan. Hainbeste eta hainbeste hizkuntza batu eskolan eta eskolatik gora irakasten direnean, ez dira bestek ez bezala mintzatzeko dohain eta ahalmena duten bakanentzat irakasten: guztientzat, hiztun trebe eta dorpeentzat, irakasten dira. Ez elaberri eder eta poema zoragarriak sor ditzaten, baizik eta edozein, egunoroko premien asegarri, prosa hizkera biluzi, zehatz, zorrotz eta zailu baten jabe izan dadin, herriak eta eskualdeak zehar elkarren arteko har-emanetarako mintza eta adierazpide landu eta bateratua da non-nahi ikasten eta irakasten dena. Ez dezala, behinik-behin, inork egiaz esan gure artean gogo lukeen tresna falta zaionik.

Hemen bildurik daudenak, gainera, ez dira atzerrian bilduak, are gutiago inoren amets herrian: direnak, euskalkietarik hartuak dira. Ez oraingo euskalki bakar batetik, jakina, lehenagoko eta egungoen artetik baino. Joera bat hartu behar izan dugu —norakoa den, laster igerriko dio irakurle zuhurrak—, baina ezin bestean, alde guztietara makurtzeko eta hedatzeko genuen gogo biziari gogor eginaz.

Batzar lagunekiko dudan eskerra eta zorra adierazi nahi nituzke, azkenera baino lehen. Gogotik egin dute lan; nork bere iritzien oinharriak ederki miratuak zituen eta, halaz guztiz, ba-

koitzaren uste berezi bezain bidezkoen gainetik, nagusi agertu da beti batasun egarria.

Orobat diot batzordeari kontseilu eta laguntza eskaini dioten guztiez, eta ez dira ez guti ez nolanhikoak izan. Funtsezko arrazoietan finkaturik nahiago zituzten bideak ez baditugu beti hartu, ez ditugu inolaz ere gutietsi. Aitzitik, egia esan behar bada, gure artean aipatuak eta kontutan hartuak ziren maizenik ordu-rako, gero, gehienen usteari amore emanaz, hobetsi ez bagenituen ere. Gehienek, gainera, nahiago zuten forma bakarra hautatu, ahal zitekeelarik (2).

Ez batzordekoek ez Euskaltzaindiak ez dute uste lagun artean prestatu dugun adizki bilduma honen bitartez aditz laguntzaile batua eskura dugunik, besterik gabe. Batasuna ez da erdietsiko idazleek lehenbizi, hiztunek gero, forma berdinak eta berberak onhartu eta erabiliko dituztenean baizik. Euskaltzaindiak batasun bide bat eskaintzen die euskaldunei, bera ere euskaldun delarik, zernahi bide, denik malkarrena ere, biderik eza baino hobe delakoan. Euskaldunok dugu orain hitza. Mintzabeharra zen, halaz guztiz, Euskaltzaindia, sortu zenean bere bizkar hartu zuen zorra —batasun bidean aitzindari eta gidari izatekoa, alegia— zertxobait kitatzeko. Ez baita artean, eta mende erdia joana dugu, abiatu baizik egiteko horretan.

MITXELENA

Donostian, 1973 abuztuak 10.

---

(2) Dudazkoenak *-teke-* eta *-kete-* atzizkiak daramazkiten formak dira, berauetan batzordekoen eritziak beste guztietan baino bateragaitzagoak baitziren.

ADITZ BATZORDEA

Atal eragilea:

Luis Mitxelena, buru
Piarres Lafitte
Imanol Berriatua
Guillaume Eppherre
Patxi Altuna, idazkari

Kontseilu atala:

Lino Akesolo
Gabriel Aresti
Isidro Baztarrika
Jon Etxaide
Joseba Intxausti
Damaso Intza
Polikarpo Iraizoz
Xabier Kintana
René Lafon
Fernando Mendizabal
Inazio Omaetxebarria
Josu Oregi
Txillardegui (J.L.A.E.)

Arantzazun, 1972ko Uztailaren 28an, arratsaldeko hiru t'erdietan, bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buru-ordeko, Diharce, Irigoyen, Mitxelena, Satrustegi euskaltzainak; Altuna, Aresti, Berriatua, Intxausti, Kintana eta Oregi euskaltzain laguntzaile, euskal aditz batuaren batzordeko direnez eta San Martin idazkari eta Lizundia idazkari-ordezko direlarik. Arrue, Dassance, Eppherre, Erkiaga, A. Intza, Irigaray, Lafitte, Larzabal eta Lojendio jaunek ezin etorria adierazi dute, baita Akesolo batzordekoak ere.

Bilera hau aldez aurretik axola handikotzat hartua zen eta hala jakinerazi zien euskaltzain oso guztiei lehendakariak Uztailaren 17-an egindako deian.

Lojendio jaunak bidalitako iritzi eta oharrak irakurri dira. Irigaray jaunarena ere bai.

Mitxelena jaunak, aditz batzordeko buru bezala adierazten du zer eta nola eraman diren aditz batuaren lanak. Ondorean, aditz batzordekoek aurkeztu duten lana, orriz orri, forma bakoitza banan bana aztertu da.

Bigarren batzarrerako utzi da azken orraztapena eta onartze gorabehera, bigarren batzarreko deiari jarraituz eta Arautegiaren 25. artikulua araberan.

Arantzazun, 1972ko Uztailaren 29an, goizeko hamaiketan bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buru-ordeko, Diharce, Irigoyen, Mitxelena, Satrustegi euskaltzainak; Altuna, Berriatua, Intxausti, Kintana, laguntzaile eta aditz batzordekoak; San Martin idazkari eta Lizundia idazkari-ordezko direlarik. Arrue, Dassance, Eppherre, Erkiaga, A. Intza, Irigaray, Lafitte, Larzabal eta Lojendio euskaltzain osoek eta Akesolo, Aresti eta Oregi euskaltzain laguntzaile eta batzordekoek ezin etorria adierazi dute.

Bilkura honen gaia izan da aditz batzordeak prestatu duen batasunerako lana bigarren aldiz aztertzea. Batzordeak ez du oraindik aditz laguntzailearen zati bat baizik aurkeztu. Bildu direnek lan hori ikusi ondoan erabaki hau hartu dute, euskaltzain osoak, aho batez, mintzatzen direlarik:

IKUSI DIRENAK LIRAKE, EUSKALTZAINDIAREN IRITZIZ, ORAINGOZ EUSKERA IDATZIAREN BATASUNERAKO ADITZ JOKORIK EGOKIENAK. BATASUNARI BEGIRA HARTZEN DA, BERAZ, ERABAKI HAU, EUSKALKIEI DAGOZKIEN FORMA BEREZIAK ARBUIATU GABE

Euskaltzain oso guztiei, ezer esatekorik balute, eskatzen zaie iritzia ager dezaten izkribuz, orain onartu den adizki zerrendari buruz, Irailaren 10ean, Auritzen egingo den bilkura egunerako; onuragarri litzake iritzi hau, batez ere, zehazki finkatu gabe, bitara edo gehiagotara, gelditu diren adizkiei dagokienez.

Iraileko batzarre arruntean, birretsia emango zaio erabaki honi.

Besterik gabe bukatzen da bilkura, batzarkideek agiri hau izenpetzen dutelarik.

ADITZ BATUARI (LEHEN ZATIA)
BIRRESPENA EMATEKOAN

Jaunak:

Batasunaren hauzian aditzarena da, noski, zailenetako pundua eta bai axola handienetako ere: hori ikusten ez duenik ez dago, ene ustez. Aditz batasuna egin ote daiteken istudiatzeko, eta egitekotan, nola egin aztertzeko, batzorde bat jar zezala eskatu zitzaion Euskaltzaindiari, eta honek Bilbaon 1970ko Iraileko batzarraren batzorde hori izendatzea erabaki zuen. Eta gero Donostian urte bereko azaroan batzordea izendatu zen.

Beraz, ia bi urte da batzordea jarririk dela. Hasieran motel antzean ibili zela uste dut. Batzordeko jaunek elkarrekin biltzeko egokiera gutxitxo. Iritziak ere kontu hontan oso desberdinak izan (eta ez naiz bat ere harritzen). Batzorde-buru den Mitxelena jauna ere urrutitxo genuen, eta hortik ere oztopo handia zetorren.

Mitxelena gure artean egon ohi den denbora-aldiak baliatuz, egin ziren hala ere lehen bilerak. Eta hasierako izotz hura urtuaz joan zen. Horrek ez du esan nahi gauza guztietan iritziak bat izatera heldu denik.

Beste aldetik, hesparru hau luze-zabala izanik, elkar aditzea edo iritzien bateratzea errazagoa zen punduetarik hastea pentsatu zuten, eta era hortara lanari lotu ziren.

Euskaltzaindiari, geroago eta usuago, eskeak datozkio aditz batze hau egin dezan. Kasu bat aipa dezadan, guztiok izango duzue go-goan Iratzeder jaunak joan deneko batzarre batera ekarri zigun galdea: Biblia Euskal-Herri osorako nahi dutela euskeratu, eta lehen-bai-lehen aditz batu hori eman dezagula, lan hortan dabilzanak horren beharrearantz direlako. Eta, bai, hortan da Euskaltzaindia, baina nahi bezain aguro gauzak ezin egin.

Azken Aste Sanduan batzordeak zerbait prestatu eta Apirilaren 4ean egindako euskaltzain osoen bilkura berezira txosten bat ekarri zuen: aditz batuaren lehen urratsak izan ziren haiek. Baina gauza behar bezain umotua ez zela ikusiz, dena uda partearako utzi zen.

Uda partea hutsaren bahian igaro ez zedin, Euskaltzaindiaren zuzendaritzak hiru egunetako jardunak antolatu zituen Arantzazun, uztailearen 27, 28 eta 29an, euskaltzain oso eta batzordekoiei dei eginez, bilera haiek axola handikotzat joaz eta Arautegiaren terminologian bilkura barrenge bereziak zirela aurretik abisatuz. Hobeto esateko, 27an batzordekoak bakarrik bildu ziren, hurrengo egunetako bilkura berezi horietara presentatu behar zen aditzari azken eskua emateko. Hurrengo bi egunetan euskaltzain osoek eta batzordekoek eskuz-esku lan eginez, bana-banaka aztertu eta eztabaidatu zuten proposamendu hura. Eta azkenean, bigarren bilkura berezian, uztailearen 29an, onartua izan zen. Dударik gabe, egun handia eta gogoangarria izan zen hura. Euskeraren etorkizunerako urrats larri bat egindako eguna.

Orduko agiriak garbi dionez, hautatu diren aditz formekin ez dira euskalkienak arbuizatzen; baina euskera idatziaren batasunerako horiek dira, Euskaltzaindiaren iritziz, oraingoz behintzat, aditz jokorik egokienak.

Beraz, aditzaren zati handi bat onarturik eta erabakirik gelditu zen barrenge bilkura berezi hartan. Baina aditz jokoetan ikusiko duzuen bezala, badira forma batzuk zalantzazkoak edo interrogazio marka batez markatuak. Horregatik, eta hauzi hau hain axola handiko gauza zenez, bilera haietara etortzerik izan ez zuten euskaltzain osoei oharrak biartzeko epea eman behar zitzaizela pentsatu zen, batez ere zalantzazko forma horiek, ahal izatekotan, argitzeko. Oharrak biartzeko epea Auritzeko egunera arte jarri zen. Gero ratifikazioa Iraileko batzarre hontan ematekotan. "Irai-

leko batzarre arruntean, birretsia emango zaio erabaki honi": horrela dio uztaileko agiriak.

Nik dakidala, hiru ohar hartu ziren: Oregi, Manuel Lekuona eta Alfonso Irigoienena. Eta hirurak batzorde-buru den Mitxelena-nari bidali zitzaizkion.

Damurik, gaur ere ez dugu geure artean Mitxelena jauna. Baina haren orde, batzorde-idazkari den Aita Altunak emango dizkigu arazo guzti honi dagozkion xehetasun eta garbitasunak.

Gaur, bada, onartu zen aditz zatiari ratifikazio edo birretsia ematea eskatzen zaie euskaltzain osoei. Etortzerik ez duten euskaltzain osoek beste euskaltzain oso baten bidez eman dezakete beren botoa.

Bukatzeko: aditz batzordeari, egindako lanagatik, neure eta guztion eskerrona eta txaloa agertu nahi diet. Eta bien bitartean, lehen urrats handi hau egin ondoren, berriz ere lanari lot eta aurrera segi dezaten eskatzen diet.

Euskaltzaindiak batasunerako proposatzen duen aditz batu hau aurtengo Euskera-ren 2. zenbakian agertuko da.

Donostia,29-IX-72

EUSKALTZAINDIKO BATZAR AGIRIAREN ZATIA

(1972-IX-29)

d) *Aditz batuari (lehen zatia) birretsia ematea:*

Villasante euskaltzain buruak sarrera gisako txosten bat irakurtzen du. Eman diren urratsak zelan jarraitu diren adieraziaz.

Idazkiz hartu diren oharren berri eman da. Dudan dauden aditzak hobeto aztertzeke alde batera uzten dira, eta gainerakoak onhartzen dira.

Euskaltzain buruordeak, aurrerantzean honelako erabagiak hartzea luzeegi joan ez dadin, euskaltzain numerokoak batzarretara joateko ahalegina egitea eskatzen du.

Uztailaren 29ko erabakia aztertzen da. Dudagatik oraingoz alde batera uzten diren aditzen berri ematen da. Oharrak dituzten aditzok, batzordeak gogoan hartuko ditu, horiek soilik aztertzeko. Gainerakoa batzarturik dauden euskaltzainak aho batez ontzat hartzen dute: Villasante, Haritschelhar, Irigaray, Irigoyen, Lafitte, Satrustegi eta San Martin jaunek. Hauek gainera, batzartuak erabagitzen dutenaren alde, idazkiz eta poderioa emanez, jaun hauen berriak eman dira: Arrue, Dassance, Diharce, Eppherre, Larzabal, Lekuona, Lojendio eta Mitxelena jaun euskaltzainak. Esan bezala, oharrak jarritako aditzak gerorako utziaz. Onhartua multikopiatuaz zabaltzen da, geroago EUSKERAN argitaratzeko.

* * *

Bilbon, 1973ko Apirilaren 6an, goizeko hamaitetan bildu dira: Villasante buru, Mitxelena, Lafitte, Satrustegi eta Irigoyen euskaltzainak; Altuna, Berriatua, Aresti, Intxausti, Kintana, Oregi, laguntzaile eta aditz batzordekoak; Lekuonak (D. Manuel) eta Txillardegik beren ezin etorria adieraziaz beren oharrak bidali dituzte; Haritschelhar, San Martin, Diharce eta Iraizoz euskaltzainek beren ezin etorria adierazi dute. Txillardegik bere botoa aditz batzordeko bezala, Mitxelena jaunaren eskuetan uzten du. A. Diharcek bere poderioa Lafitteri ematen dio eta San Martinek Satrustegiri.

Bilera hau alde aurretik axola handikotzat hartua zen eta hala jakinerazi zien euskaltzain oso guztiei lehendakariak Martxoaren 23an egindako deian.

Batzarrak lehen osatu gabeko aditz laguntzaileen formak aztertu ditu batipat. Goizeko partea ordu bat eta erdietan mozten da eta arratsaldean jarraitu azterketa berean arratsaldeko zazpi t'erdia arte.

Bigarren batzarrerako utzi da azken orraztapena eta onartze gora-behera, bigarren batzarreko deiari jarraituaz eta Arautegiaren 25. artikulua araberan.

Bilbon, Euskaltzaindiaren etxean, 1973-ko Apirilaren 7an, goizeko hamaiketan bildu dira: Villasante buru, Mitxelena, Lafitte eta Irigoyen euskaltzainak; Altuna, Aresti, Berriatua, Intxausti, Kintana eta Oregi, laguntzaile eta aditz batzordekoak; Satrustegi jaunak azken orduan iritxiko dela adierazi du; Lekuonak (D. Manuel) eta Txillardegik beren ezin etorria adieraziaz beren oharak bidali dituzte; Haritschelhar, San Martin, Diharce eta Iraizoz euskaltzainek beren ezin etorria adierazi dute. Txillardegik bere botoa aditz batzordeko bezala, Mitxelena jaunaren eskuetan uzten du, A. Diharcek bere poderioa Lafitteri ematen dio eta San Martinek Satrustegiri.

Bildu direnek azken azterketak egin ondoren bi aditz laguntzaileak batutzat eman dituzte eta Euskaltzaindiak bere birrespena legez eman dezan, beste erabakiok hartu dira. 1. Mitxelena, batzorde buruak, eta Altuna, batzorde idazkariak, egin dezatela onartuak diren adizki guztien zerrenda, ze asmoz eta zertarako aditza batu den azaldurik; 2. Zerrenda hau euskaltzain oso guztiei eta batzordekoei zabal dakiela, Gasteizko batzarrean denei barreiatu eta hamabost egunen buruan beren iritziak eman ditzaten. 3. Maiatzaren 25ean, Donostian egingo den batzarrean Euskaltzaindiaren birrespen ofiziala izango da.

Besterik gabe bukatzen da bilkura, batzarkideek agiri hau izenpetzen dutelarik.

ADITZ LAGUNTZAILE BATUARI (BIGARREN ZATIA)
BIRRESPENA EMATEKOAN

Jaunak:

Gure Arautegiaren terminologian, barrengo bilkura berezia da gaur goizean egiten dugun hau. Eta bidalitako deietarik badakizute, noski, zein den bilkura honetako gai nagusia: Aditz laguntzaile batuaren 2. zatiari birrespena ematea. Lehen zatiari eman zitzaionean esan nituenak, ez ditut berriz esango. Ordutik hona egin direnak gogoratuko ditut bakarrik.

Hementxe, Donostian, ihaz, Irailaren 29an egindako batzarrean, aditz horren lehen zatiari birrespena eman zion Euskaltzaindiak. Geroztik, urtearen azkenaldean, bilera bat egin zen Bilbon, Euskaltzaindiaren etxean, eta joan den Apirileko 6 eta 7an Bilboko gure etxean egindako bilkura berezietan, falta zena prestatua eta onartua izan zen.

Era hortara, aditz laguntzaile osoa, euskera batuan erabiltze-koa, gerturik eta onarturik dugu. Batzordeko idazkaritzak aditz horren kopiak garaiz atera zituen eta euskaltzain osoei eta batzordeko diren guztiei zabaldu zizkien. Oharrak bialtzeko, hilabeteko epea jarri zen.

Jaso diren oharrok batzorde idazkariari pasatu zitzaizkion. Gaur bilkura hontan geure artean ditugu batzordeko jaunak. Berrek emango dute ohar hoién kontu.

Batzordeko buru den Mitxelena jaunari eskatuko nioke, hitz gutxitan izango bada ere, esplikatu dezala egindako lanaren nondik norakoa. Aditz hau, alegia, bere ustez, noiz eta zer lan-klasetan erabiltzekoa den esan dezala. Aurreko zatia onartu zeneko agirian garbi esaten da aditz hau onartzeaz ez direla inola ere euskalkietako aditzak arbuiaitzen. Euskera batuak ez dituela, alegia, euskalki batuetako formak galerazten. Beharbada orain ere hori esan behar da. Euskaltzaindia euskera batuaren alde egonagatik, ez dela, hargatik, euskalkien etsai. Bai batarentzat eta bai besteentzat ere badela tokia. Noiz zein erabili, bakoitzak ikusiko du, baina beharbada hortaz argitasun bat ematea ez legoke gaizki.

Jaunak: aditz hau gertatzeaz egin den urratsa ez da txantxetakoia izan, guttiz handia baizik. Aita Fernando Mendizabal-ek (batzordekoa bait da), Alemaniatik bere oharrak bialtzean, argi eta garbi aitortzen zidan bere poza, eta bai bere harridura ere, egin den lan handi honengatik. Orain bi-hiru urtetako gauzen egoera ikusi —zion berak— eta nork sinetsi behar zuen hain denbora gutitan maila hortara heltzea posible izango zenik?

Posible gertatu da, batzordekoen lan eta borondateari eskerak. Zorionak eman nahi dizkiet.

Batzorde idazkari eta burua mintzatuko dira orain beren argitasunak emateko. Eta ondoren, birrespenari dagokion botazioa egingo da. Birrespen hori aditz honi ematen baldin bazaio, lehen-bai-lehen gertatuko da argitaratze ofiziala, Mitxelena jaunaren hitzaurre batekin.

Beste puntutxo bat, ongi loturik uztea komeni dena. Aditz ofizial honen gainean Euskaltzaindiak egile-eskubideak zorrozki lotu eta galdatu behar ote ditu? Beste norbaitek, gure argitaratzearen ondoren, beste edizio bat egin nahi baldin badu, gure baimena eta baldinkizunak bete behar ote ditu?

Gramatika moduko lan batean hemengo adizkiak aipatzea eta jartzea zilegi izango dela uste dut. Eta aditz osoa, bera baka-rrik edo gramatikazko beste gauza batzuekin batean, sartu nahi baldin badu? Nolanahi ere, arazo honen mugak garbi uztea komeniko da, batez ere geroari begiratuaz.

Donostia, 1973, uztailak 27.

EUSKALTZAINDIAREN BILERA BEREZIA

(*Euskaltzain osoena*)

1973-7-27

Donostian, 1973ko uztailaren 27an, Gipuzkoako Diputazioan, Euskaltzaindiaren gelan, bildu dira: Villasante euskaltzainburua, Haritschelhar buru-ordezkoa; Arrue, Diharce, Irigoyen, Lafitte, Mitxelena, Satrustegi eta San Martin, euskaltzain jaunak.

Ezin etorria adieraziaz, beren poderioak eman dituzte: J. M. Lojendiok A. Irigaray-ri; Lafon-ek Villasanteri; Dassance, Epphere, eta Larzabalek Haritschelhar-i.

Hoiez gainera, Altuna, Berriatua, Intxausti, Kintana aditz batzordekoak, eta Lizundia idazkari-ordea.

Euskaltzainburuak, aditz-batua eratzeko izendatu zen batzordea eskertu du bere lanagatik, eta aldez aurretik euskaltzainen artean zabaldu den aditz laguntzaile bateratuaren aurkezpena egin du.

Ondorean, Mitxelena, lana azaltzeko eraz mintzatu da.

Hartu diren oharrak banan bana aztertzen dira: A. Irigaray, M. Lekucna, X. Kintana, I. Berriatua eta Mendizabal-enak dira. Oharrok aintzat harturik, hortaz ihardun da elkarrizketa, erizpideak puntuz-puntu begiratuaz. Eta, azkenik, botoetara jo da:

15 boto baietz eta 0 ezetz.

Aditz laguntzaile batua

I. IRAGANGAITZA

1. NOR

A1. naiz
haiz
da
gara
zara
zarete
dira

A2. naizateke
haizateke
dateke
garateke
zarateke
zaratekete
dirateke

OHAR A1: *da, gara, zara, dira* baina *den, garen, zaren, diren* eta *dela, garela, zarela, direla, etab.*

A3. nadin
hadin
dadin
gaitezen
zaitezen
zaitezten
daitezen

A4. banadi
bahadi
badadi
bagaitez
bazaitez
bazaitezte
badaitez

A5. naiteke
haiteke
daiteke
gaitezke
zaitezke
zaitezkete
daitezke

- B1. nintzen
hintzen
zen
ginen
zinen
zineten
ziren
- B2. nintzateke
hintzateke
litzateke
ginateke
zinateke
zinatekete
lirateke
- B3. nintzatekeen
hintzatekeen
zatekeen
ginatekeen
zinatekeen
zinateketen
ziratekeen
- B4. banintz
bahintz
balitz
bagina
bazina
bazinete
balira
- B5. nendin
hendin
zedin/ledin
gintezen
zintezen
zintezten
zitezen/litezen

OHAR B5: *etor zedin nahi nuen baina etor ledin nahi nuke,
etor zitezen nahi nuen baina etor litezen nahi
nuke.*

B6.	banendi bahendi baledi bagintez bazintez bazintezte balitez	B7.	ninteke hinteke liteke gintezke zintezke zintezkete litezke
B8.	nintekeen hintekeen zitekeen gintezkeen zintezkeen zintezketen zitezkeen		
C.	(nadin) hadi bedi (gaitezen) zaitez zaitezte bitez		

OHAR C: *Bedi* eta *bitez*-en ondoan *biz* eta *bira* ("hala *biz*" eta "hala *bira*") ere onartu dira; baina azken biok ez dira laguntzaile, sintetiko baizik.

2. NOR-NORI

A1.	..... natzaik/natzain natzaio ..... natzaizu natzaizue natzaie	A2.	..... natzaiake/natzainake natzaioke ..... natzaizuke natzaizueke natzaieke

hatzait

.....

hatzaio

hatzaigu

.....

.....

hatzaie

zait

zaik/zain

zaio

zaigu

zaizu

zaizue

zaie

.....

gatzaizkik/gatzaizkin

gatzaizkio

.....

gatzaizkizu

gatzaizkizue

gatzaizkie

zatzaizkit

.....

zatzaizkio

zatzaizkigu

.....

.....

zatzaizkie

zatzaizkidate

.....

zatzaizkiote

zatzaizkigute

.....

.....

zatzaizkiete

hatzaidake

.....

hatzaioke

hatzaiguke

.....

.....

hatzaieke

zaidake

zaiake/zainake

zaioke

zaiguke

zaizuke

zaizueke

zaieke

.....

gatzaizkiake/gatzaiz-
kinake

gatzaizkioke

.....

gatzaizkizuke

gatzaizkizueke

gatzaizkieke

zatzaizkidake

.....

zatzaizkioke

zatzaizkiguke

.....

.....

zatzaizkieke

zatzaizkidakete

.....

zatzaizkiokete

zatzaizkigukete

.....

.....

zatzaizkiekete

zaizkit
 zaizkik/zaizkin
 zaizkio
 zaizkigu
 zaizkizu
 zaizkizue
 zaizkie

zaizkidake
 zaizkiake/zaizkinake
 zaizkioke
 zaizkiguke
 zaizkizuke
 zaizkizueke
 zaizkieke

A3. ....
 nakian/nakinan
 nakion
 ....
 nakizun
 nakizuen
 nakien

A4. ....
 nakiake/nakinake
 nakioko
 ....
 nakizuke
 nakizueke
 nakieke

---

hakidan

---

hakidake

.....

.....

hakion
 hakigun

hakioko
 hakiguke

.....

.....

.....

.....

---

hakien

---

hakieke

---

dakidan
 dakian/dakinan
 dakion
 dakigun
 dakizun
 dakizuen
 dakien

---

dakidake
 dakiako/dakinake
 dakioko
 dakiguke
 dakizuke
 dakizueke
 dakieke

.....

.....

gakizkian/gakizkinan
 gakizkion

gakizkiako/gakizkinake
 gakizkioke

.....

.....

gakizkizun
 gakizkizuen
 gakizkien

gakizkizuke
 gakizkizueke
 gakizkieke

zakizkidan

.....

zakizkion

zakizkigun

.....

.....

zakizkien

---

zakizkidaten

.....

zakizkioten

zakizkiguten

.....

.....

zakizkieten

---

dakizkidan

dakizkian/dakizkinan

dakizkion

dakizkigun

dakizkizun

dakizkizuen

dakizkien

zakizkidake

.....

zakizkioke

zakizkiguke

.....

.....

zakizkieke

---

zakizkidakete

.....

zakizkiokete

zakizkigukete

.....

.....

zakizkiekete

---

dakizkidake

dakizkiake/dakizkinake

dakizkioke

dakizkiguke

dakizkizuke

dakizkizueke

dakizkieke

A5. ....

banakik/banakin

banakio

.....

banakizu

banakizue

banakie

---

bahakit

.....

bahakio

bahakigu

.....

.....

bahakie

badakit
badakik/badakin
badakio
badakigu
badakizu
badakizue
badakie

.....
bagakizkik/bagakizkin
bagakizkio
.....
bagakizkizu
bagakizkizue
bagakizkie

---

bazakizkit
.....
bazakizkio
bazakizkigu
.....
.....
bazakizkie

---

bazakizkide
.....
bazakizkiote
bazakizkigute
.....
.....
bazakizkiote

---

badakizkit
badakizkik/badakizkin
badakizkio
badakizkigu
badakizkizu
badakizkizue
badakizkie

B1. ....
 nintzaian/nintzainan
 nintzaion
 ....
 nintzaizun
 nintzaizuen
 nintzaien

---

hintzaidan
 ....
 hintzaion
 hintzaigun
 ....
 ....
 hintzaien

---

zitzaidan
 zitzaian/zitzainan
 zitzaion
 zitzaigun
 zitzaizun
 zitzaizuen
 zitzaien

.....
 gintzaizkian/gintzaizkinan

gintzaizkion
 ....
 gintzaizkizun
 gintzaizkizuen
 gintzaizkien

---

zintzaizkidan
 ....
 zintzaizkion
 zintzaizkigun
 ....
 ....
 zintzaizkien

B2. ....
 nintzaiake/nintzainake
 nintzaioke
 ....
 nintzaizuke
 nintzaizueke
 nintzaieke

---

hintzaidake
 ....
 hintzaioke
 hintzaiguke
 ....
 ....
 hintzaieke

---

litzaidake
 litzaiake/litzainake
 litzaioke
 litzaiguke
 litzaizuke
 litzaizueke
 litzaieke

.....
 gintzaizkiake/gintzaizki-
 nake
 gintzaizkioke

.....
 gintzaizkizuke
 gintzaizkizueke
 gintzaizkieke

---

zintzaizkidake
 ....
 zintzaizkioke
 zintzaizkiguke
 ....
 ....
 zintzaizkieke

zintzaizkidaten

.....

zintzaizkioten

zintzaizkiguten

.....

.....

zintzaizkieten

zintzaizkidakete

.....

zintzaizkiokete

zintzaizkigukete

.....

.....

zintzaizkiekete

B3.

.....

nintzaiakeen/nintzainakeen

nintzaiokeen

.....

nintzaizukeen

nintzaizuekeen

nintzaiekeen

---

hintzaidakeen

.....

hintzaiokeen

hintzaigukeen

.....

.....

hintzaiekeen

---

zitzaidakeen

zitzaiakeen/zitzainakeen

zitzaiokeen

zitzagukeen

zitzazukeen

zitzazuekeen

zitzaekeen

.....

gintzaizkiakeen/gintzaizkinakeen

gintzaizkiokeen

.....

gintzaizkizukeen

gintzaizkizuekeen

gintzaizkiekeen

zintzaizkidakeen

.....

zintzaizkiokeen
zintzaizkigukeen

.....

.....

zintzaizkiekeen

---

zintzaizkidaketen

.....

zintzaizkioketen
zintzaizkiguketen

.....

.....

zintzaizkieketen

---

zitzazkidakeen

zitzazkiakeen/zitzazkinakeen

zitzazkiokeen

zitzazkigukeen

zitzazkizukeen

zitzazkizuekeen

zitzazkiekeen

B4. ....

banintzaik/banintzain

banintzaio

.....

banintzaizu

banintzaizue

banintzaie

---

bahintzait

.....

bahintzaio

bahintzaigu

.....

.....

bahintzaie

balitzait
balitzaik/balitzain
balitzaio
balitzaigu
balitzaizu
balitzaizue
balitzaie

.....
bagintzaizkik/bagintzaizkin
bagintzaizkio
.....
bagintzaizkizu
bagintzaizkizue
bagintzaizkie

---

bazintzaizkit
.....
bazintzaizkio
bazintzaizkigu
.....
.....
bazintzaizkie

---

bazintzaizkide
.....
bazintzaizkiote
bazintzaizkigute
.....
.....
bazintzaizkiete

---

balitzaizkit
balitzaizkik/balitzaizkin
balitzaizkio
balitzaizkigu
balitzaizkizu
balitzaizkizue
balitzaizkie

B5. ....

nenkian/nenkinan
nenkion

.....

nenkizun
nenkizuen
nenkien

---

henkidan

.....

henkion
henkigun

.....

.....

---

henkien

---

zekidan (lekidan)
zekian/zekinan (lekian/lekinan)
zekion (lekion)
zekigun (lekigun)
zekizun (lekizun)
zekizuen (lekizuen)
zekien (lekien) Ikus OHAR B5.

.....

genkizkian/genkizkinan
genkizkion

.....

genkizkizun
genkizkizuen
genkizkien

---

zenkizkidan

.....

zenkizkion
zenkizkigun

.....

.....

zenkizkien

zenkizkidaten

.....

zenkizkioten

zenkizkiguten

.....

.....

zenkizkieten

---

zekizkidan (lekizkidan)

zekizkian/zekizkinan (lekizkian/lekizkinan)

zekizkion (lekizkion)

zekizkigun (lekizkigun)

zekizkizun (lekizkizun)

zekizkizuen (lekizkizuen)

zekizkien (lekizkien)   Ikus OHAR B5 (or. 22)

B6.

.....

banenkik/banenkin

banenkio

.....

banenkizu

banenkizue

banenkie

---

bahenkit

.....

bahenkio

bahenkigu

.....

.....

bahenkie

---

balekit

balekik/balekin

balekio

balekigu

balekizu

balekizue

balekie

B7.

.....

nenkiake/nenkinake

nenkioke

.....

nenkizuke

nenkizueke

nenkieke

---

henkidake

.....

henkioke

henkiguke

.....

.....

henkieke

---

lekidake

lekiake/lekinake

lekioke

lekiguke

lekizuke

lekizueke

lekieke

.....	.....
bagenkizkik/bagenkizkin	genkizkiake/genkizki- nake
bagenkizkio	genkizkioke
.....	.....
bagenkizkizu	genkizkizuke
bagenkizkizue	genkizkizueke
bagenkizkie	genkizkieke
-----	-----
bazenkizkit	zenkizkidake
.....	.....
bazenkizkio	zenkizkioke
bazenkizkigu	zenkizkiguke
.....	.....
.....	.....
bazenkizkie	zenkizkieke
-----	-----
bazenkizkidate	zenkizkidakete
.....	.....
bazenkizkiote	zenkizkiokete
bazenkizkigute	zenkizkigukete
.....	.....
.....	.....
bazenkizkiete	zenkizkiekete
-----	-----
balekizkit	lekizkidake
balekizkik/balekizkin	lekizkiake/lekizkinake
balekizkio	lekizkioke
balekizkigu	lekizkiguke
balekizkizu	lekizkizuke
balekizkizue	lekizkizueke
balekizkie	lekizkieke

B8. ....
 nenkiakeen/nenkinakeen
 nenkiokeen
 .....
 nenkizukeen
 nenkizuekeen
 nenkiekeen

henkidakeen

.....

henkiokeen

henkigukeen

.....

.....

henkiekeen

---

zekidakeen

zekiakeen/zekinakeen

zekiokeen

zekigukeen

zekizukeen

zekizuekeen

zekiekeen

.....

genkizkiakeen/genkizkinakeen

genkizkiokeen

.....

genkizkizukeen

genkizkizuekeen

genkizkiekeen

---

zenkizkidakeen

.....

zenkizkiokeen

zenkizkigukeen

.....

.....

zenkizkiekeen

---

zenkizkidaketen

.....

zenkizkioketen

zenkizkiguketen

.....

.....

zenkizkieketen

zekizkidakeen
 zekizkiakeen/zekizkinakeen
 zekizkiokeen
 zekizkigukeen
 zekizkizukeen
 zekizkizuekeen
 zekizkiekeen

C.

.....
 (nakia-/nakina-)
 (nakio-)
 .....
 (nakizu-)
 (nakizue-)
 (nakie-)

---

hakit
 .....
 hakio
 hakigu
 .....
 .....
 hake

---

bekit
 bekik-bekin
 bekio
 bekigu
 bekizu
 bekizue
 bekie

.....
 (gakizkia-/gakizkina-)
 (gakizkio-)
 .....
 (gakizkizu-)
 (gakizkizue-)
 (gakizkie-)

zakizkit

.....

zakizkio

zakizkigu

.....

.....

zakizkie

---

zakizkide

.....

zakizkiote

zakizkigute

.....

.....

zakizkiete

---

bekizkit

bekizkik-bekizkin

bekizkio

bekizkigu

bekizkizu

bekizkizue

bekizkie

II. IRAGANKORRA

1. NOR-NORK

A1.	A2. ....
nauk/naun	naukek/nauken
nau	nauke
.....	.....
nauzu	naukezu
nauzue	naukezue
naute	naukete
-----	-----
haut	hauket
.....	.....
hau	hauke
haugu	haukegu
.....	.....
.....	.....
haute	haukete
-----	-----
dut	duket
duk/dun	dukek/duken
du	duke
dugu	dukegu
duzu	dukezu
duzue	dukezue
dute	dukete
-----	-----
.....	.....
gaituk/gaitun	gaituzkek/gaituzken
gaitu	gaituzke
.....	.....
gaituzu	gaituzkezu
gaituzue	gaituzkezue
gaituzte	gaituzkete

zaitut

.....

zaitu

zaitugu

.....

.....

zaituzte

---

zaituztet

.....

zaituzte

zaituztegu

.....

.....

zaituzte(te)

---

ditut

dituk/ditun

ditu

ditugu

dituzu

dituzue

dituzte

zaituzket

.....

zaituzke

zaituzkegu

.....

.....

zaituzkete

---

zaiztuzketet

.....

zaiztuzkete

zaiztuzketegu

.....

.....

zaituzkete(te)

---

dituzket

dituzkek/dituzken

dituzke

dituzkegu

dituzkezu

dituzkezue

dituzkete

A3.

.....

nazaan/nazanan

nazan

.....

nazazun

nazazuen

nazaten

---

hazadan

.....

hazan

hazagun

.....

.....

hazaten

dezadan
dezaan/dezanan
dezan
dezagun
dezazun
dezazuen
dezaten

.....
gaitzaan/gaitzanan
gaitzan
.....
gaitzazun
gaitzazuen
gaitzaten

---

zaitzadan
.....
zaitzan
zaitzagun
.....
.....
zaitzaten

---

zaitzatedan
.....
zaitzaten
zaitzategun
.....
.....
zaitzate(te) n

---

ditzadan
ditzaan/ditzanan
ditzan
ditzagun
ditzazun
ditzazuen
ditzaten

A4. ....
 banazak/banazan
 banaza
 ....
 banazazu
 banazazue
 banazate

---

bahazat
 ....
 bahaza
 bahazagu
 ....
 ....
 bahazate

---

badezat
 badezak/badezan
 badeza
 badezagu
 badezazu
 badezazue
 badezate

.....
 bagaitzak/bagaitzan
 bagaitza
 ....
 bagaitzazu
 bagaitzazue
 bagaitzate

---

bazaitzat
 ....
 bazaitza
 bazaitzagu
 ....
 ....
 bazaitzate

A5. ....
 nazakek/nazaken
 nazake
 ....
 nazakezu
 nazakezue
 nazakete

---

hazaket
 ....
 hazake
 hazakegu
 ....
 ....
 hazakete

---

dezaket
 dezakek/dezaken
 dezake
 dezakegu
 dezakezu
 dezakezue
 dezakete

.....
 gaitzakek/gaitzaken
 gaitzake
 ....
 gaitzakezu
 gaitzakezue
 gaitzakete

---

zaitzaket
 ....
 zaitzake
 zaitzakegu
 ....
 ....
 zaitzakete

bazaitzatet

.....

bazaitzate

bazaitzategu

.....

.....

bazaitzate(te)

zaitzaketet

.....

zaitzakete

zaitzaketegu

.....

.....

zaitzakete(te)

baditzat

baditzak/baditzan

baditza

baditzagu

baditzazu

baditzazue

baditzate

ditzaket

ditzakek/ditzaken

ditzake

ditzakegu

ditzakezu

ditzakezue

ditzakete

B1.

....

ninduan/nindunan

ninduen

.....

ninduzun

ninduzuen

ninduten

B2.

.....

nindukek/ninduken

ninduke

.....

nindukezu

nindukezue

nindukete

hindudan

.....

hinduen

hindugun

.....

.....

hinduten

hinduket

.....

hinduke

hindukegu

.....

.....

hindukete

nuen

huen

zuen

genuen

zenuen

zenuten

zuten

nuke

huke

luke

genuke

zenuke

zenukete

lukete

.....
gintuan/gintunari
gintuen

.....
gintuzun
gintuzuen
gintuzten

---

zintudan

.....
zintuen
zintugun

.....
.....
zintuzten

---

zintuztedan

.....
zintuzten
zintuztegun

.....
.....
zintuzte(te)n

---

nituen
hituen
zituen
genituen
zenituen
zenituzten
zituzten

.....
gintuzkek/gintuzken
gintuzke

.....
gintuzkezu
gintuzkezue
gintuzkete

---

zintuzket

.....
zintuzke
zintuzkegu

.....
.....
zintuzkete

---

zintuzketet

.....
zintuzkete
zintuzketegu

.....
.....
zintuzkete(te)

---

nituzke
hituzke
lituzke
genituzke
zenituzke
zenituzkete
lituzkete

B3. ....
nindukean/nindukenan
nindukeen
.....
nindukezun
nindukezuen
ninduketzen

hindukedan

.....

hindukeen

hindukegun

.....

.....

hinduketen

---

nukeen

hukeen

zukeen

genukeen

zenukeen

zenuketen

zuketan

.....

gintuzkean/gintuzkenan

gintuzkeen

.....

gintuzkezun

gintuzkezuen

gintuzketen

---

zintuzkedan

.....

zintuzkeen

zintuzkegun

.....

.....

zintuzketen

---

zintuzketedan

.....

zintuzketen

zintuzketegun

.....

.....

zintuzkete(te)n

nituzkeen
 hituzkeen
 zituzkeen
 genituzkeen
 zenituzkeen
 zenituzketen
 zituzketen

B4. ....
 baninduk/banindun
 banindu

....
 baninduzu
 baninduzue
 banindute

---

bahindut

....
 bahindu
 bahindugu

....
 ....
 bahindute

---

banu
 bahu
 balu
 bagenu
 bazenu
 bazenute
 balute

....
 bagintuk/bagintun
 bagintu

....
 bagintuzu
 bagintuzue
 bagintuzte

bazintut

.....

bazintu

bazintugu

.....

.....

bazintuzte

---

bazintuztet

.....

bazintuzte

bazintuztegu

.....

.....

bazintuzte(te)

---

banitu

bahitu

balitu

bagenitu

bazenitu

bazenituzte

balituzte

B5.

.....

nintzaan/nintzanan

nintzan

.....

nintzazun

nintzazuen

nintzaten

---

hintzadan

.....

hintzan

hintzagun

.....

.....

hintzaten

nezan
 hezan
 zezan/lezan
 genezan
 zenezan
 zenezaten
 zezaten/lezaten   Ikus OHAR B5 (or. 22)

.....
 gintzaan/gintzanan
 gintzan
 .....
 gintzazun
 gintzazuen
 gintzaten

---

zintzadan
 .....
 zintzan
 zintzagun
 .....
 .....
 zintzaten

---

zintzatedan
 .....
 zintzaten
 zintzategun
 .....
 .....
 zintzate(te)n

---

nitzan
 hitzan
 zitzaan/litzaan   (ikus OHAR B5)
 genitzaan
 zenitzaan
 zenitzaten
 zitzaten/litzaten   (ikus OHAR B5)

B6. ....
 banintzak/banintzan
 banintza
 .....
 banintzazu
 banintzazue
 banintzate

---

bahintzat
 .....
 bahintza
 bahintzagu
 .....
 .....
 bahintzate

---

baneza
 baheza
 baleza
 bagezeza
 bazeneza
 bazenezate
 balezate

.....
 bagintzak/bagintzan
 bagintza
 .....
 bagintzazu
 bagintzazue
 bagintzate

---

bazintzat
 .....
 bazintza
 bazintzagu
 .....
 .....
 bazintzate

B7. ....
 nintzakek/nintzaken
 nintzake
 .....
 nintzakezu
 nintzakezue
 nintzakete

---

hintzaket
 .....
 hintzake
 hintzakegu
 .....
 .....
 hintzakete

---

nezake
 hezake
 lezake
 genezake
 zenezake
 zenezakete
 lezakete

.....
 gintzakek/gintzaken
 gintzake
 .....
 gintzakezu
 gintzakezue
 gintzakete

---

zintzaket
 .....
 zintzake
 zintzakegu
 .....
 .....
 zintzakete

bazintzatet	zintzaketet
.....	.....
bazintzate	zintzakete
bazintzategu	zintzaketegu
.....	.....
.....	.....
bazintzate(te)	zintzakete(te)
<hr/>	<hr/>
banitza	nitzake
bahitza	hitzake
balitza	litzake
bagenitza	genitzake
bazenitza	zenitzake
bazenitzate	zenitzakete
balitzate	litzakete

- B8. ....
 nintzakean/nintzakenan
 nintzakeen
 ....
 nintzakezun
 nintzakezuen
 nintzaketen
-
- hintzakedan
 ....
 hintzakeen
 hintzakegun
 ....
 ....
 hintzaketen
-
- nezakeen
 hezakeen
 zezakeen
 genezakeen
 zenezakeen
 zenezaketen
 zezaketen

.....

gintzakean/gintzakenan
gintzakeen

.....

gintzakezun
gintzakezuen
gintzaketen

---

zintzakedan

.....

zintzakeen
zintzakegun

.....

.....

zintzaketen

---

zintzaketedan

.....

zintzaketen
zintzaketegun

.....

.....

zintzakete(te)n

---

nitzakeen

hitzakeen

zitzakeen

genitzakeen

zenitzakeen

zenitzaketen

zitzaketen

C.

.....

nazak/nazan
(naza-)

.....

nazazu
nazazue
(nazate-)

(hazat-)

.....

(haza-)

(hazazu-)

.....

.....

(hazate-)

.....

ezak/ezan

beza

.....

ezazu

ezazue

bezate

.....

gaitzak/gaitzan

(gaitza-)

.....

gaitzazu

gaitzazue

(gaitzate-)

(zaitzat-)

.....

(zaitza-)

(zaitzagu-)

.....

.....

(zaitzate-)

(zaitzatet-)

.....

(zaitzate-)

(zaitzategu-)

.....

.....

(zaitzate(te)-)

.....
 itzak-itzan
 bitza
 .....
 itzazu
 itzazue
 bitzate

OHAR C: Beste honako adizkiok ere (-za- ez baizik -u-
 erro dutenok) ontzat eman ditugu. Ikus *euk*,
eun, *beu*, *euzu*, *euzue*, *beute*. Eta *ituk, *itun,
bitu, *ituzu, *ituzue, *bituzte.

2. ZER(NOR)-NORI-NORK

A1.	
diat/dinat	dizkiat/dizkinat
diot	dizkiot
.....	.....
dizut	dizkizut
dizuet	dizkizuet
diet	dizkiet
<hr/>	
didak/didan	dizkidak/dizkidan
.....	.....
diok/dion	dizkiok/dizkion
diguk/digun	dizkiguk/dizkigun
.....	.....
.....	.....
diek/dien	dizkiek/dizkien
<hr/>	
dit	dizkit
dik/din	dizkik/dizkin
dio	dizkio
digu	dizkigu
dizu	dizkizu
dizue	dizkizue
die	dizkie

.....
 diagu/dinagu
 diogu

.....
 dizugu
 dizuegu
 diegu

---

didazu

.....
 diozu
 diguzu

.....
 .....
 diezu

---

didazue

.....
 diozue
 diguzue

.....
 .....
 diezue

---

didate
 diate/dinate
 diote
 digute
 dizute
 dizuete
 diete

A2. ....
 diaket/dinaket
 dioket

.....
 dizuket
 dizueket
 dieket

.....
 dizkiagu/dizkinagu
 dizkiogu

.....
 dizkizugu
 dizkizuegu
 dizkiegu

---

dizkidazu

.....
 dizkiozu
 dizkiguzu

.....
 .....
 dizkiezu

---

dizkidazue

.....
 dizkiozue
 dizkiguzue

.....
 .....
 dizkiezue

---

dizkimate
 dizkiate/dizkinate
 dizkiote
 dizkigute
 dizkizute
 dizkizuete
 dizkiete

.....
 dizkiaket/dizkinaket
 dizkioket

.....
 dizkizuket
 dizkizueket
 dizkieket

didakek/didaken

.....

diokek/dioken
digukek/diguken

.....

.....

diekek/dieken

---

 didake
 diake/dinake
 dioke
 diguke
 dizuke
 dizueke
 dieke

.....

diakegu/dinakegu
diokegu

.....

dizukegu
dizuekegu
diekegu

---

 didakezu

.....

diokezu
digukezu

.....

.....

diekezu

---

 didakezue

.....

diokezue
digukezue

.....

.....

diekezue

dizkidakek/dizkidaken

.....

dizkiokek/dizkioken
dizkigukek/dizkiguken

.....

.....

dizkiekek/dizkieken

---

 dizkidake
 dizkiake/dizkinake
 dizkioke
 dizkiguke
 dizkizuke
 dizkizueke
 dizkieke

.....

dizkiakegu/dizkinakegu
dizkiokegu

.....

dizkizukegu
dizkizuekegu
dizkiekegu

---

 dizkidakezu

.....

dizkiokezu
dizkigukezu

.....

.....

dizkiekezu

---

 dizkidakezue

.....

dizkiokezue
dizkigukezue

.....

.....

dizkiekezue

didakete
 diakete/dinakete
 diokete
 digukete
 dizukete
 dizuekete
 diekete

dizkidakete
 dizkiakete/dizkinakete
 dizkiokete
 dizkigukete
 dizkizukete
 dizkizuekete
 dizkiekete

A3. ....
 diezaadan/diezanadan

diezaiodan

.....

diezazudan
 diezazuedan
 diezaiedan

.....

diezazkiadan/diezazki-
 nadan
 diezazkiodan

.....

diezazkizudan
 diezazkizuedan
 diezazkiedan

---

diezadaan/diezadanan

.....

diezaioan/diezaionan
 diezaguan/diezagunan

---

diezazkidaan/diezazki-
 danan

.....

diezazkioan/diezazkionan
 diezazkiguan/diezazki-
 gunan

.....

.....

diezaiean/diezaienan

.....

.....

diezazkiean/diezazkienan

---

diezadan
 diezaan/diezanan
 diezaion
 diezagun
 diezazun
 diezazuen
 diezaien

---

diezazkidan
 diezazkian/diezazkinan
 diezazkion
 diezazkigun
 diezazkizun
 diezazkizuen
 diezazkien

.....
diezaagun/diezanagun

diezaiogun

.....
diezazugun
diezazuegun
diezaiegun

---

diezadazun

.....
diezaiozun
diezaguzun

.....
.....
diezaiezun

---

diezadazuen

.....
diezaiozuen
diezaguzuen

.....
.....
diezaiezuen

---

diezadaten
diezaaten/diezanaten

diezaioten
diezaguten
diezazuten
diezazueten
diezaieten

.....
diezazkiagun/diezazki-
nagun

diezazkiogun

.....
diezazkizugun
diezazkizuegun
diezazkiegun

---

diezazkidazun

.....
diezazkiozun
diezazkiguzun

.....
.....
diezazkiezun

---

diezazkidazuen

.....
diezazkiozuen
diezazkiguzuen

.....
.....
diezazkiezuen

---

diezazkidaten
diezazkiaten/diezazki-
naten

diezazkioten
diezazkiguten
diezazkizuten
diezazkizueten
diezazkieten

A4.	.....
badiezaat/badiezana	badiezazkiat/badiezaz- kinat
badieziaiot	badiezazkiot
.....	.....
badiezazut	badiezazkizut
badiezazu	badiezazkizuet
badieziaiet	badiezazkiet
-----	-----
badiezadak/badiezadan	badiezazkidak/badiezaz- kidan
.....	.....
badieziaiok/badiezaiion	badiezazkiok/badiezaz- kion
badiezaguk/badiezagun	badiezazkiguk/badiezaz- kigun
.....	.....
.....	.....
badieziaiek/badiezaiien	badiezazkiek/badiezaz- kien
-----	-----
badiezat	badiezazkit
badiezak/badiezana	badiezazkik/badiezazkin
badieziaio	badiezazkio
badiezagu	badiezazkigu
badiezazu	badiezazkizu
badiezazue	badiezazkizue
badieziaie	badiezazkie
-----	-----
.....	.....
badieziaagu/badiezanaagu	badiezazkiagu/badiezaz- kinagu
badieziaiogu	badiezazkiogu
.....	.....
badiezazugu	badiezazkizugu
badiezazuegu	badiezazkizuegu
badieziaiegu	badiezazkiegu

badiehadazu

.....

badiehaiozu

badiehadaguzu

.....

.....

badiehaiezu

badiehadakidazu

.....

badiehadakiozu

badiehadakiguzu

.....

.....

badiehadakiezu

badiehadazue

.....

badiehaiozue

badiehadaguzue

.....

.....

badiehaiezue

badiehadakidazue

.....

badiehadakiozue

badiehadakiguzue

.....

.....

badiehadakiezue

badiehadate

badiehaate/badiehanate

badiehaiote

badiehadagute

badiehadazute

badiehadazuete

badiehaiete

badiehadakidate

badiehadakiate/badiehadakinate

badiehadakiote

badiehadakigute

badiehadakizute

badiehadakizuete

badiehadakiete

A5. ....

diehaaket/diehanaket

diehaioket

.....

diehadazuket

diehadazuoket

diehaieket

.....

diehadakiaket/diehadakinate

diehadakioket

.....

diehadakizuket

diehadakizuoket

diehadakieket

diezadakek/diezadaken

.....

diezaiokek/diezaioken

diezagukek/diezaguken

.....

.....

diezaiekek/diezaieken

diezadake

diezaake/diezanake

diezaioke

diezaguke

diezazuke

diezazueke

diezaieke

.....

diezaakegu/diezanakegu

diezaiokegu

.....

diezazukegu

diezazuekegu

diezaiekegu

diezadakezu

.....

diezaiokezu

diezagukezu

.....

.....

diezaiekezu

diezazkidakek/diezazki-
daken

.....

diezazkiokek/diezazkio-
kendiezazkigukek/diezazki-
guken

.....

.....

diezazkiekek/diezazkie-
ken

diezazkidake

diezazkiake/diezazkinake

diezazkioke

diezazkiguke

diezazkizuke

diezazkizueke

diezazkieke

.....

diezazkiakegu/diezazki-
nakegu

diezazkiokegu

.....

diezazkizukegu

diezazkizuekegu

diezazkiekegu

diezazkidakezu

.....

diezazkiokezu

diezazkigukezu

.....

.....

diezazkiekezu

diezadakezue

.....

diezaiokezue

diezagukezue

.....

.....

diezaiekezue

---

diezadakete

diezaakete/diezanakete

diezaiokete

diezagukete

diezazukete

diezazuekete

diezaiekete

diezazkidakezue

.....

diezazkiokezue

diezazkigukezue

.....

.....

diezazkiekezue

---

diezazkidaketediezazkiakete/diezazki-
nakete

diezazkiokete

diezazkigukete

diezazkizukete

diezazkizuekete

diezazkiekete

B1. ....

nian/ninan

nion

.....

nizun

nizuen

nien

---

hidan

.....

hion

higun

.....

.....

hien

---

zidan

zian/zinan

zion

zigun

zizun

zizuen

zien

.....

nizkian/nizkinan

nizkion

.....

nizkizun

nizkizuen

nizkien

---

hizkidan

.....

hizkion

hizkigun

.....

.....

hizkien

---

zizkidan

zizkian/zizkinan

zizkion

zizkigun

zizkizun

zizkizuen

zizkien

.....
genian/geninan
genion

.....
genizun
genizuen
genien

---

zenidan

.....
zenion
zenigun

.....
.....
zenien

---

zenidaten

.....
zenioten
zeniguten

.....
.....
zenieten

---

zidaten
ziaten/zinaten
zioten
ziguten
zizuten
zizueten
zieten

.....
genizkian/genizkinan
genizkion

.....
genizkizun
genizkizuen
genizkien

---

zenizkidan

.....
zenizkion
zenizkigun

.....
.....
zenizkien

---

zenizkidaten

.....
zenizkioten
zenizkiguten

.....
.....
zenizkieten

---

zizkidaten
zizkiaten/zizkinaten
zizkioten
zizkiguten
zizkizuten
zizkizueten
zizkieten

B2.

.....
niake/ninake
nioke

.....
nizuke
nizueke
nieke

.....
nizkiake/nizkinake
nizkioke

.....
nizkizuke
nizkizueke
nizkieke

hidake

.....

hioke

higuke

.....

.....

hieke

lidake

liake/linake

lioke

liguke

lizuke

lizueke

lieke

.....

geniake/geninake

genioke

.....

genizuke

genizueke

genieke

zenidake

.....

zenioke

zeniguke

.....

.....

zenieke

zenidakete

.....

zeniokete

zenigukete

.....

.....

zeniekete

hizkidake

.....

hizkioke

hizkiguke

.....

.....

hizkieke

lizkidake

lizkiake/lizkinake

lizkioke

lizkiguke

lizkizuke

lizkizueke

lizkieke

.....

genizkiake/genizkinake

genizkioke

.....

genizkizuke

genizkizueke

genizkieke

zenizkidake

.....

zenizkioke

zenizkiguke

.....

.....

zenizkieke

zenizkidakete

.....

zenizkiokete

zenizkigukete

.....

.....

zenizkiekete

lidakete
liakete/linakete
liokete
ligukete
lizukete
lizuekete
liekete

lizkidakete
lizkiakete/lizkinakete
lizkiokete
lizkigukete
lizkizukete
lizkizuekete
lizkiekete

B3. ....
niakeen/ninakeen
niokeen
.....
nizukeen
nizuekeen
niekeen
-----
hidakeen
.....
hiokeen
higukeen
.....
.....
hiekeen
-----
zidakeen
ziakeen/zinakeen
ziokeen
zigukeen
zizukeen
zizuekeen
ziekeen

.....
geniakeen/geninakeen
geniokeen
.....
genizukeen
genizuekeen
geniekeen

.....
nizkiakeen/nizkinakeen
nizkiokeen
.....
nizkizukeen
nizkizuekeen
nizkiekeen
-----
hizkidakeen
.....
hizkiokeen
hizkigukeen
.....
.....
hizkiekeen
-----
zizkidakeen
zizkiakeen/zizkinakeen
zizkiokeen
zizkigukeen
zizkizukeen
zizkizuekeen
zizkiekeen

.....
genizkiakeen/genizkina-
keen
genizkiokeen
.....
genizkizukeen
genizkizuekeen
genizkiekeen

zenidakeen

.....

zeniokeen

zenigukeen

.....

.....

zeniekeen

---

zenidaketen

.....

zenioketen

zeniguketen

.....

.....

zenieketen

---

zidaketen

ziaketen/zinaketen

zioketen

ziguketen

zizuketen

zizueketen

zieketen

zenizkidakeen

.....

zenizkiokeen

zenizkigukeen

.....

.....

zenizkiekeen

---

zenizkidaketen

.....

zenizkioketen

zenizkiguketen

.....

.....

zenizkieketen

---

zizkidaketen

zizkiaketen/zizkinaketen

zizkioketen

zizkiguketen

zizkizuketen

zizkizueketen

zizkieketen

B4. ....

banik/banin

banio

.....

banizu

banizue

banie

---

bahit

.....

bahio

bahigu

.....

.....

bahie

.....

banizkik/banizkin

banizkio

.....

banizkizu

banizkizue

banizkie

---

bahizkit

.....

bahizkio

bahizkigu

.....

.....

bahizkie

balit
 balik/balin
 balio
 baligu
 balizu
 balizue
 balie

.....

bagenik/bagenin
 bagenio

.....

bagenizu
 bagenizue
 bagenie

---

bazenit

.....

bazenio
 bazenigu

.....

.....

bazenie

---

bazenidate

.....

bazeniote
 bazenigute

.....

.....

bazeniote

---

balidate
 baliate/balinate
 baliothe
 baligute
 balizute
 balizuete
 baliete

balizkit
 balizkik/balizkin
 balizkio
 balizkigu
 balizkizu
 balizkizue
 balizkie

.....

bagenizkik/bagenizkin
 bagenizkio

.....

bagenizkizu
 bagenizkizue
 bagenizkie

---

bazenizkit

.....

bazenizkio
 bazenizkigu

.....

.....

bazenizkie

---

bazenizkidate

.....

bazenizkiote
 bazenizkigute

.....

.....

bazenizkiote

---

balizkidate
 balizkiote/balizkinate
 balizkiote
 balizkigute
 balizkizute
 balizkizuete
 balizkiote

B5.	.....
niezaan/niezanan	niezazkian/niezazkinan
niezaion	niezazkion
.....	.....
niezazun	niezazkizun
niezazuen	niezazkizuen
niezaien	niezazkien
-----	-----
hiezzadan	hiezzazkidan
.....	.....
hiezzaion	hiezzazkion
hiezzagun	hiezzazkigun
.....	.....
.....	.....
hiezzaien	hiezzazkien
-----	-----
ziezadan (liezzadan...)	ziezazkidan (liezzazki- dan...)
ziezzaan/ziezzanan	ziezazkian/ziezazkinan
ziezzaion	ziezazkion
ziezzagun	ziezazkigun
ziezzazun	ziezazkizun
ziezzazuen	ziezazkizuen
ziezzaien	ziezazkien
(ikus OHAR B5, or. 2)	(ikus OHAR B5)
-----	-----
.....	.....
geniezzaan/geniezzanan	geniezzazkian/geniezzazki- nan
geniezzaion	geniezzazkion
.....	.....
geniezzazun	geniezzazkizun
geniezzazuen	geniezzazkizuen
geniezzaien	geniezzazkien
-----	-----

zeniezadan

.....

zeniezaion

zeniezagun

.....

.....

zeniezaien

zeniezazkidan

.....

zeniezazkion

zeniezazkigun

.....

.....

zeniezazkien

zeniezadaten

.....

zeniezaioten

zeniezaguten

.....

.....

zeniezaieten

zeniezazkidaten

.....

zeniezazkioten

zeniezazkiguten

.....

.....

zeniezazkieten

ziezadaten (liezadaten...)

ziezaaten/ziezanaten

ziezaioten

ziezaguten

ziezazuten

ziezazueten

ziezaieten

(ikus OHAR B5)

ziezazkidaten (liezazki-
daten...)ziezazkiaten/ziezazkina-
ten

ziezazkioten

ziezazkiguten

ziezazkizuten

ziezazkizueten

ziezazkieten

(ikus OHAR B5)

B6. ....

baniezak/baniezan

baniezaio

.....

baniezazu

baniezazue

baniezaie

.....

baniezazkit/baniezazkin

baniezazkio

.....

baniezazkizu

baniezazkizue

baniezazkie

bahiezat

.....

bahiezaio

bahiezagu

.....

.....

bahiezaie

baliezat

baliezak/baliezan

baliezaio

baliezagu

baliezazu

baliezazue

baliezaie

.....

bageniezak/bageniezan

bageniezaio

.....

bageniezazu

bageniezazue

bageniezaie

bazeniezat

.....

bazeniezaio

bazeniezagu

.....

.....

bazeniezaie

bazeniezadate

.....

bazeniezaiote

bazeniezagute

.....

.....

bazeniezaiete

bahiezazkit

.....

bahiezazkio

bahiezazkigu

.....

.....

bahiezazkie

baliezazkit

baliezazkik/balieazakin

baliezazkio

baliezazkigu

baliezazkizu

baliezazkizue

baliezazkie

.....

bageniezazkik/bageniezazkin

bageniezazkio

.....

bageniezazkizu

bageniezazkizue

bageniezazkie

bazeniezazkit

.....

bazeniezazkio

bazeniezazkigu

.....

.....

bazeniezazkie

bazeniezazkidate

.....

bazeniezazkiote

bazeniezazkigute

.....

.....

bazeniezazkiote

baliezadate
baliezaate/baliezanate

baliezaiote
baliezagute
baliezazute
baliezazuete
baliezaiete

baliezazkidate
baliezazkiate/baliezaz-
kinate
baliezazkiote
baliezazkigute
baliezazkizute
baliezazkizuete
baliezazkiete

B7. ....

niezaake/niezanake
niezaioke

.....

niezazuke
niezazueke
niezaieke

.....

niezazkiake/niezazkinake
niezazkioke

.....

niezazkizuke
niezazkizueke
niezazkieke

---

hie zadake

.....

hie zaioke
hie zaguke

.....

.....

hie zaieke

---

hie zazkidake

.....

hie zazkioke
hie zazkiguke

.....

.....

hie zazkieke

---

lie zadake
lie zaake/lie zanake
lie zaioke
lie zaguke
lie zazuke
lie zazueke
lie zaieke

---

lie zazkidake
lie zazkiake/lie zazkinake
lie zazkioke
lie zazkiguke
lie zazkizuke
lie zazkizueke
lie zazkieke

.....
geniezaake/geniezanake

geniezaioke

.....
geniezazuke
geniezazueke
geniezaieke

---

zeniezadake

.....
zeniezaioke
zeniezaguke

.....
.....
zeniezaieke

---

zeniezadakete

.....
zeniezaiokete
zeniezagukete

.....
.....
zeniezaiekete

---

liezadakete
liezaakete/liezanakete

liezaiokete
liezagukete
liezazukete
liezazuekete
liezaiekete

.....
geniezazkiake/geniezaz-
kinake

geniezazkioke

.....
geniezazkizuke
geniezazkizueke
geniezazkieke

---

zeniezazkidake

.....
zeniezazkioke
zeniezazkiguke

.....
.....
zeniezazkieke

---

zeniezazkidakete

.....
zeniezazkiokete
zeniezazkigukete

.....
.....
zeniezazkiekete

---

liezazkidakete
liezazkiakete/liezazki-
nakete

liezazkiokete
liezazkigukete
liezazkizukete
liezazkizuekete
liezazkiekete

B8.	.....
niezaakeen/niezanakeen	niezazkiakeen/niezazki- nakeen
niezaiokeen	niezazkiokeen
.....	.....
niezazukeen	niezazkizukeen
niezazuekeen	niezazkizuekeen
niezaiekeen	niezazkiekeen
<hr/>	<hr/>
hiezdakeen	hiezzakidakeen
.....	.....
hiezaiokeen	hiezzazkiokeen
hiezagukeen	hiezzazkigukeen
.....	.....
.....	.....
hiezaiekeen	hiezzazkiekeen
<hr/>	<hr/>
ziezdakeen	ziezzakidakeen
ziezaakeen/ziezanakeen	ziezzazkiakeen/ziezzazki- nakeen
ziezaiokeen	ziezzazkiokeen
ziezagukeen	ziezzazkigukeen
ziezazukeen	ziezzazkizukeen
ziezazuekeen	ziezzazkizuekeen
ziezaiekeen	ziezzazkiekeen
<hr/>	<hr/>
.....	.....
geniezaakeen/geniezana- keen	geniezzazkiakeen/genie- zazkinakeen
geniezaiokeen	geniezzazkiokeen
.....	.....
geniezazukeen	geniezzazkizukeen
geniezazuekeen	geniezzazkizuekeen
geniezaiekeen	geniezzazkiekeen
<hr/>	<hr/>

zenieadakeen

.....

zeniezaiokeen

zeniezagukeen

.....

.....

zeniezaiekeen

zenieadaketen

.....

zeniezaioketen

zeniezaguketen

.....

.....

zeniezaieketen

ziezadaketen

ziezaaketen/ziezanaketen

ziezaioketen

ziezaguketen

ziezazuketen

ziezazueketen

ziezaieketen

zeniezazkidakeen

.....

zeniezazkiokeen

zeniezazkigukeen

.....

.....

zeniezazkiekeen

zeniezazkidaketen

.....

zeniezazkioketen

zeniezazkiguketen

.....

.....

zeniezazkieketen

ziezazkidaketen

ziezazkiaketen/ziezazki-
naketen

ziezazkioketen

ziezazkiguketen

ziezazkizuketen

ziezazkizueketen

ziezazkieketen

C. iezadak/iezadan

.....

iezaiok/iezaion

iezaguk/iezagun

.....

.....

iezaiek/iezaien

iezazkidak/iezazkidan

.....

iezazkiok/iezazkion

iezazkiguk/iezazkigun

.....

.....

iezazkiek/iezazkien

biezat
 biezak/biezan
 biezaio
 biezagu
 biezazu
 biezazue
 biezaie

---

ie zadazu
 .....
 ie zaiozu
 ie zaguzu
 .....
 .....
 ie zaezu

---

ie zadazue
 .....
 ie zaiozue
 ie zaguzue
 .....
 .....
 ie zaezue

---

biezadate
 biezaate/biezanate
 biezaite
 biezagute
 biezazute
 biezazuete
 biezaite

biezakit
 biezakik/biezakkin
 biezakio
 biezakigu
 biezakizu
 biezakizue
 biezakie

---

ie zakidazu
 .....
 ie zakiozu
 ie zakiguzu
 .....
 .....
 ie zakiezu

---

ie zakidazue
 .....
 ie zakiozue
 ie zakiguzue
 .....
 .....
 ie zakiezue

---

biezakidate
 biezakiate/biezakinate
 biezakite
 biezakigute
 biezakizute
 biezakizuete
 biezakite

Besteok ere, paradigmak osorik betetzen ibili gabe eta eredu bezala, aipatu genituen. Edozeinek antzeman diezaiekeenez, NOR-NORI-NORK adizkiak dira, NOR hirugarren pertsona ez baizik besteren bat denekoak:

zuk ni hari eraman NAIOSU (← nauzu); NAIOSU etab.

zuk gu hari eraman GAIOSU (← gaituzu); GAIOSU etab.

zuk ni hari eraman NINDIOSUN (← ninduzun); NINDIOSUN etab.

zuk gu hari eraman GINDIOSUN (← gintuzun); GINDIOSUN etab.

zuk ni hari eraman NIAZIOSUN etorri naiz (← nazazun).

zuk gu hari eraman GIAITZIOSUN etorri gara (← gaitzazun).

zuk ni hari eraman NIENTZIOSUN etorri nintzen (← nintzazun).

zuk gu hari eraman GIENZIOSUN etorri ginen (← gintzazun).

zuk ni hari eraman NIAZIOSU (← nazakezu).

zuk gu hari eraman GIAITZIOSU (← gaitzakezu).

zuk ni hari eraman NIENTZIOSU (← nintzakezu).

zuk gu hari eraman GIENZIOSU (← gintzakezu).

zuk ni hari eraman NIENTZIOSUN (← nintzakezun).

zuk gu hari eraman GIENZIOSUN (← gintzakezun).

Arantzazun, 1972ko uztailean aditiz batuari buruzko bilkuretako batzarkide batzuk.

Zutik: Mixelena, Haritschelhar, Irigoyen, Villasante, Sarustegi, Altuna eta Berriatua.

Makurturik: San Martin, Lizundia, Intxausti eta Kintana.

AXULAR'ekin Ikasle

Etxeberria-tar P., S. J.

Axular idazlea, guren eta bikain. Aren izena txito goora igoa degu. Oraingo euskal-idazleok aintzakotzat artua degu. Ori ongi! Irakasten diguna zabal edatua izan!

Bai ta: Axular'i alde askotatik eldu izan diogu. Begirunez. Maitasunez. Itzalez. Arakalari zorrotzak ere agertu zaizkio. Urdazubi'ko seme argiak ez zigun uste izan, noski, gerokook orrela ibiliko gintzazkionik.

Axular'en ikasleak ugari dira. Nere burua ikasle orien artean sartu nai izan det. Lotsagabekeria dala iruditzen zait. Bainan ez bide da kopeta geiegi izatea. Izan ere, gure aurrekoengan eredu ona ikusi nai izatea ederra bait-da. Edertasun orrek eragin izan dit. Eztiki oso.

Esan zaarra da, autsazpiko txinpartaz, urrengo goizean, sua, ego-kiago pizten dala. Ona gertatua: Berastegi'ko alaba, etxenagusitzarik ez zuan mutillaz maite-mindu. Bi gazteek elkarrekin ezkontzeko otsak atera zituztenean, gurasoek alabari:

—Neska! Neska! Autsean bildutako su apalaz biaramonean lan ttikiago izango den!

—Ama! Ez beldur izan! Guk poxpoloekin piztuko degu. Su berria, ala ere!!

* * *

Ukatzerik ez degu.

Orain ere, leenagokoak baztertu naiekoak erruz! Iraganak eta nolabaiteko guztiak bat-batean lurperatu, austu eta birrinduz izkera txairoa eratu nai degu!! Arrittu egingo al gera?

Bai ta: GERO'ren aita ta idazleak euskera zekianik zalantzan asterik ez dugu... Gugana iritxi zaigunetik asetzeko beldurrik gabe ikasi dezakegu. Gogoa bear! Egonarri andi-iraunkorra. Aldatz-gora ibiltzeak ez gaitzala ikara! Arek idatziak ezeren ikuitturik gabe artu? Ori ere ez.

Axular'ez mintzatu izan diran iakintsu andien ondoan kaxkar naizen onek, euskal-arlor aletxo ekarri nai izan dut. Ortarako 1954-garren urteko *Gero* darabilt. Iyekiaren 462-garren orrialdean, oar auxe arkitzen da:

Egoki dagokion bezela, Bibliako irakurgaiak dira geien darabilzkiak: 286 aldiz. *Ecclesiastes-Ecclesiasticus* 36 aldiz (Gogoetak-Ikastuna); *Proverbia* 35 aldiz (Itzurrak); *Liber Psalmorum* 32 aldiz (Eresiak); *Mathaeus* 31 aldiz (Matai); *Epistolae Paulinae* 29 aldiz (Erromarrei, Korintoarrei, Galatiarrei... eta abar); *Luca* 15 aldiz (Luka); *Genesis* 13 aldiz (Asiera); *Johannis* 12 aldiz (Yon); *Iob* 12 aldiz (Yob); *Hieremia* 9 aldiz (Yeremi); *Liber Regum* 8 aldiz (Samuel-Bakaldunena); *Exodus* 6 aldiz (Irtenera); *Sapientia* 5 aldiz (Yakintza); *Deuteronomium* 5 aldiz (Itzaldiak); eta beste gañerako liburuak bein edo beste.

Lerro auk ederrago onelaxe emango zuketan: elkarren ondoan Lizarraga eta Duvoisin ezarri izan ba'ntu. Biak idazteuna euskeraz ematen ainbeste lan egiñak bait-ditugu. Beren egiñalean alperrik aritu ez ziralazkoa erakutsi dezaiegun, mugona bait-nukean, auke-ran. Nere txiroan itzulpen orien iekirik ez det ekarri ahal izan oneraño.

Beraz, taketa-artean bildu ditudan izenak Olabide'renetik artu ditut: 1958-garren urteko irartalditik. Idaztia erosterakoan orri gogor-antzekoa, margoa arre, aurkittu izan duzu, noski, irakurle: orri ortan dituzu laterazko eta euskerazko izenak saillean.

Bein Olabide onera ekarri dedanez gero, auxe ere aitortu bearra nuke. Idazteuna irartzerakoan begi-motel'edo ibili giñala. Lanerako ez bait-nintzan bakarrik. Utsak itzuri zitzaizkigun. Oriek banaka-banaka biltzen asi nintzalarik, nere irakasle maite nuen eta dan iaunak esan zidan:

—Mutil! Mutil!! Ere buruari orrenbesteko lanik ez akiok eman! Utsik egin dekenik ere iñork ez dik igarriko!!

Bainan, artu nuen erantzukizunak estutu egiten ninduen. Bestalde, irarkolakoek, egungo egunean txito beldurgarri gertatu dira. Ez Euskalerrian bakarrik. Bai, beste leku askotan ere. Lantoki orietan, beti estuta eta ezin iritxiz bezela dabilta ibili. Lan guztiak bertan-bertan liparrearan bukatu nai!! Esan ere esan bait-diteke, beren indarrek ahal dutena baño aundigoko lanetan asten dirala.

* * *

Formosa ontara Axular'en GERO garaiz eldu zitzaidan: 1955-garreneko udan irakurtzen asi nintzan: 1954-garreneko argitalpena, alegia. Beste ieki zaarrak ere ukittuak eta ikusiak nitun. Beti ikas-teko gogoz.

Oraingo ontan, Idazteuneko deiak nolatsu zeuden bertantxe igarri nion. Asegaitza izan ni. Gaztetan, artalandare ondoan belar txarrik ikusi nai ez nuen aietakoa. Ta, berealaxe, biziro zuzen ez zeuden dei guztiak garbittu eta eratu bear nituala gogoratu zitzaidan. Asi ba'nintzan asi, bai ederki aspertu ere! Bainan, ekiñean iarraiturik zerbait irten zaidala uste dut. Euskaldun!: orain ementxe eskeintzen dizut.

Auxe ere aitor dezadan: nere izerdien etekiña euskaldunentzat bakarrik dala. Aurrekoek egin izan digutenetik ahal deguna ikasi dezagun...

Arbasoengandik ikasi nai ontan Urdazubi'ko semea aurrelari degu: Tours ko gongotzainari GERO eskeintzen ziolarik auxe dio Axular'ek: «...eztuzu Zuk zeure arrazaz ukatu, etzara zeure leiñutik eta etorkitik hastandu, berezi eta ez aldaratu...» Aitorpen arrai au daginek bere aurrekoak aintzakotzat zeduzkan!

Izan ere, antziñako aiek asko zekiten. Erriak berak asko daki: ezik, erria iakintsu danik ez degula uste izaten. Noski, iakintsuak muga zabalagoak ditu. Iakintsuak zelai agirigoak besarkatzen. Ika-sia, gai berexigoetan ibiltzen dala esango nuke. Iñoiz izatekotan, garai auetantxe banatu bear genituzke ikasia eta iakinttua. Osalaria, bere gaiak zeatz dakizkinean asko ikasia oi da. Osalari ori bera, beste gai ugarietara gertu izan ba'da, iakintsu dala aitortuko... Ikasi gabe ez da izango iakintsurik. Ikasten ibilitako guztiak ez dira iakintsu izatera iristen.

* * *

Puxka bakoitzaren une iatorra Axular'en beti ez dago ongi eta garbi emana. Ez bekit, beraz, ika-mika iñor asi. Nik ere, txoil, ahal dedana egin bait-det.

Adiburuz, GERO'ko 179-garren orrialdera eldu gaitezen. An-txe, laterazkoa izki etzanez degu. Eta, izki etzanezko irarkerak, beste dei-unetan asko lagunduko digu.

Ona deia: Math. 16...

Ez estutu!! Matai deunaren 16-garren atalean orrialdeko deiak diona ez-baña, besterik irakurri ahal izango degu. Bai lateraz, bai euskeraz.

Orrela, billaka ibiliz, Matai'ren 26-garren atalera ioan bearra izan nuen; eta, 73-garren txatalean gelditu.

Era ortan beste zenbait dei ere, billaka ibiliz aurkittu izan ditut. Eta, Olabide'renean antxe aurkittuko dituzu puxka bakoitzaren toki iatorrak.

Oraindik bizi diranetatik iñor ez det aiphatzen. Leenagokoetatik ORIXE ezagunaren itzulpena erabili dut, eta berak diona lerro auetara aldatu. Soilik Eresien itzulpena: Olabide eta Orixe bakoitza bere aldetik ibili izan danik esan gabe, beti bat ez datozela aixe igarri liteke. Eresien zenbakiak, ez daude berdin. Orixe'renak zenbaki batez atzerago.

Puxka berein, toki batean baño geiagotan ikuttu zizkigun Axular'ek. Itzurretan 18, 3-garrena, 64-garren orrialdean eta 317-garren orrialdean. Batean luzeago, bestean laburrago.

* * *

1. Axular'ek sarrera-sarreran, euskaldun zintzoari dagokionez ekiten dio. Lanera bultzatzen gaitu. Izan ere euskaldunok *negutarrak* gera. Neronek giza-endak zati bi eginik ditut. *Negutarrak* eta *udatarrak*. Lenbizikoak, alderdi otzagoetan bizi diralarik lanari ekin bearren diranak. Besteak, zelai ta lurralde epelagoetan bizi bait-dira, lanari errexago iges egiten oitutakoak.

Lant zezala eta begira ongi Parabisu hura, Asiera idaztiaz 2, 15 = Olabide k 1958-garreneko irartaldian: Gizona... Eden'go baratzan ipiñi zun; arek ua landu ta zaitu zezan.

Lana, alabañan, gutxik maite izaten. Gure garai auetako askoren ezin-egona nondik ote-dator? Ikusi besterik ez dago. Egunero zere lantegira ez ba'zoaz, otorduak mee izango dituzu. Atsedendialdiak gutxi. Poza urri. Beti zerbaitetan ari bearra astun egiten zaigu. Ikus... ez berak eta ez haren aitzinikoez ere ezin bururik-egin zutela eta ez iasan hain karga andia. Bidalien Egiñetan 15, 10 = gure arbasoek eta gerok ezin eraman dugun uztarria ikasleen lepoan ezarri bear dalakoan.

Bai, min izaten degu. Beti iñoren menpean. Zapalduta gauzkatela iduritzen. Aberatsak bakarrik atsedena eta nai dituzten betekizunak. Dezagun ian eta edan; dezagun pausatu eta atsegin ar; zeren berdin, eztugu deusen eskasik, eztugu egun hautan eskean ibiltzeko perilik. Luka deunarena 12, 19 = Ots!, orra urte askotarako ogasun yoritsu bilduta. Atsegin artu. Yan. Edan. Oparo bizi!

Ortara izerdiari bizkar eman ahal izango. Oporrean bizi. Ibiltzeak asmatu. Asti duzue; zeuen ongiegiak aitzinerat eta mintza-arazitzen zaituztezate. Irtenera idazti 56, 8 = alperrik daudelako, otsa iasorik, «gure Iainkoari iauropak eskeintzera ioan bear dugu».

Gizonak beste ametsik ere izan. Iainkoa gure Aita da, Ari asko zor diogu. Arek esana degu, ludi osoa landu dezagun. Txoriei bezela egak ez zaizkigu azitzen, beraz, ameslari izatea aizu. Egaztiak baño askozaz goorago eldu gera. Gizona sortzen da travailluko, eta egaztina aireko. Iob 5, 7 = gizakia neketarako iaioa bait-da, txorikumeak goora egatzeko bezela.

Erruki gabe lana egin eta Apolo'koek egaketak eratu. Zoaz, nagia, xinaurriagana, eta kontsideraitzatzu haren bideak eta bidexkak, ioan-etorriak eta itzul-inguruak; eta ikasiko duzu zuk ere nola bear duzun aitzinerat eta beti ere bizi, ibili eta gobernatu. Hark, erakuslerik eta kidaririk gabe, berak bere buruz biltzen du udan neguaren iragaiteko bear duen mantenua, bazka eta bihia. Itzurrak idaztitan 6, 6-7-8 = Nagitzar! Txingurriarengana oa: aren bideak ikasitzak! Ea, sena izaten ikas ezak! Ark agintaririk ez. Irakaslerik ez. Nagusirik ez. Ala ere, udan bere azkurria inguratzen du: uzta-roan bere ianaria biltzen.

2. Gizonak, auer eta beti-iai naiekoak gera. Eguzkipean besterik ez bait-da gizonaren antzeko. Itz-egiteak ere beldurra ematen

digu. Bitartean onako auxe ere egi izan. Oraintxe eun urte, gizaduan zebiltzan okerrak salatzen bakar batzu asi ziran. Ondoren bai Doibatza ere, denen Doipuru Lon amairugarrena zana. Alperrik? Ez, orixe. Laterrietako agintari ospatsuenak ere beldur eta ikaratzen asi ziran. Ainbeste ots eta esanen zitua orain ikusten degu. Ezik, sarritan, orain arte ezer egin ez dala iduritzen askori. Axular'ek egoki oroiterazten digu. Olakoak zertako trabatuko du lurra? Luka 13, 7 = Zertarako egon bear du, bada, lurean alperrik.

Geienez ere, olako ale-urri diranek sugetzarren etzaltoki gerta litezke. Alegia: itzalpean kanaberaren estalgunetan egiten du bere loa, han pausatzen du. Yob 40, 21 = ...osto-zar-zabaldun-pean du ark etzangua; zingiradiko sistortzan izkututzen da. Puxka au, Axular'ek etsai gaiztoari egozten dio. Sulezean aztarrika ezin-egonean bizi danari. Gure idazle gurena, bere garaikoa izan.

Etsai eta mamutzar ankerra alperrik aundienetakoa izan. Bere alperkeriak, berriz, anhitz malizia erakutsi izatu. Ikastuna idaztitan 33, 29 = oporraldiak gaitz asko irakasten ditu. Iragan mintzen gizon nagia ren landatik eta guztiak ziren asuñez, elorritz eta belar gaixtoz beteak, eta esiak, erstegiak eta armorak ere, eroriak eta deseginak. Eta hek hala ikusi nituenean, egin nuen gogoeta, artu nuen exemplo, ikasi nuen zer egin bear nuen, eta zentzatu nintzen bertzeren gañean. Itzurak 24, 30-31-32 = Alperraren alor ondotik igaro naiz, eta zuntzunaren maasti ondoan ibili, eta, ara!: aietan asunak mardul goora; eta, oro ñarrak betetzen zuten, arresia ere iraulita zegon. Ori ikusita, nere baitara itzulirik, gogarketaz irakaspén au atera dut... Landertzari iges egin bearra, eta aora daramadana nere lanez eskuratzea, Paul deunaren irakaspenez: ebasten zuenak, eztezala ebats, baiña travailla bedi, manaia bedi, eta halatan izanen du bere eta bertzeren. Epeso'koei 4, 28 = ostu oi zunak ez beza aurrerontzean ostu; eskulan egokiren bat egin beza, ordea, bearraldian dagonari nondik eman izateko.

Ontan, orain, non-nai entzuten dana auxe: Eman? Ez!! Askozaz ere obe lanean irakatsi. Errialde aberatsak ba-dira. An bizi diranak zer-nai baldin ba'dute, lana latz eginda lortu dute. Orrelaxe aukera guztien iabe izatera iritxi.

Olako iardesarientzat, beren buruak zuri ditzaten, onako auxe bai egoki datorrela: Esku laxoak eta alferrak, probetasun dakarke,

baña bortitzak eta trabaiariak, aberastasun biltzen du. Itzurak idaztikoa 10, 4 = Esku nagiak, lander-izatea beretzen; beso langilleak, bañan, aberastasun dakar.

Eziñean aurkitzen dalarik langilleari lagun dezaiogun. Erri azkarrek eta izerdi-beldurrik ez dutenek, lan egin bezate, gogor eta asmo okerrik gabe; eta enda xumegoei ekinlari izaten irakatsi. Utsean iñori ezer ez eman... (Esana orrela degu). Ezik ematen ere iakin bear izaten dala!! Gibela ezazu zeure oña adiskidearen etxetik, ez han maiz ibili, ase etzezazun, iguin etzakitzan eta gaitz-ets etzaitzan. Itzurretan 25, 17 = Lagunaren etxean oña bakanetan sar ezazu, zutzaz aspertuta iguin ez zaitzan.

Irugarren Gizasail zer dan Axular'ek ez zekian. Alegia: 1779-garren urteko ua *le Tiers Etat*. Itza asmatu bai, asmatu zuten. Bai laister aaztu ere! Itz orren antzera udaguenillaren 14-garrenean 1952-garren urtean Alfred Sauvy'k Irugarren Gizartea asmatu zun. Bañan, itzak Sauvy'k eman zion adirazpena asko galdu du. Ondoren, berriz, Bandung'en 1955-garrenean, artean sailkatu etziranak bildu ziran.

Delako Irugarren Ludi ontan bizi bait-naiz, itzaren zirrara nolakotsu dan igarri diogu. Ez ote-gera mikuin? Izena asmatzen asi, ta olakoa asmatu!! Bereixketa tximena oso! *Irugarren Mundua...* Nik, ezin det irentsi! Izena maite-gaitza zaidala esan nai det. Lanean, beste bi mundukoek bakarrik ba'lekite bezela!! Iñork ere ez du beretzat nai alper izenik. Nagi geranik ez degu entzun nai izaten. Ezain eta auer nor da? Gure auzoan bizi ez dan berendi, noski! Ez, olako eraskiñak ez dezazkiogun iñori nolanai egotzi.

Mugonak eta egokierak alakoak izan dituztelako, berein erri aurrelari gertatu dirala! Ori ongi!! Aurrelaritza ori, malla guztietan ikaskizun dedin, gizatasuna ere nai litzake. Sara'ko erreter maratzari entzun dezaiogun: Trabaiillu onean izanen da franko eta frankia; baiña itz anhitz den lekuan, maiz da probetasuna eta eskasia. Itzurren idazti 14, 23 = Edozein lanek ugaritasuna dakar; itz utsalek, ostera, lander-izatea. Itzez irakatsi... bai!! Itzez ere irakatsi bear da!! Egiñetan, bizikeran, eta eguneroko iardunetan irakasle argi-arraia izatea bezelakorik ez.

3. Lurralde otz eta negutsuetan ere oe ta etzanguak ba-dituzte. An, etxe-barruak ederki berotzen. Anchorage'tik igaro nintza-

nean ikusiz dakit. Ontzitik irten eta aterperatu giñanean, izotzaren antzik ez han. Alderdi epelagotan-lur-gain gorria oe izan liteko. Alperrentzat bakarrik ote? Puxka ontatik ala uste genezake: Atea bere erroetan bezala, itzultzen da nagia ere bere ohean edo kamastran. Itzurak 26, 14 = Atea bere orpoetan bezela, nagia, bere oean iraulka dabil.

Ateak orpoak ontarako: iriki-zabal ariñerako. Langilleak ohea, urrengo ekiñaldian indarra izan dezan. Gaxoak oea ez maite: ala ere, an etsi egin bear. Beti-jai daginak, bazter oro oe eta etzangu.

Lanean lertu arte ari arren, indar gutxi danean, etekin urri. Etorri ziren erditzeko pontura; ordea, etziren erdi, etzen hartakotzat indarririk aski. Isai Igarlearena 37, 3 = umeak irrikitura eldu, ta amarengan erditzeko indarririk ez. Asmorik eta erabakirik ez danean, indarra utsal gerta, ezer gutxirako. Asmo utsa ere, ametsa baño asko geiago ez. Nai du ta eztu nai, nagiak. Itzurak idazti 13, 4 = Nagiak gura bai; iritsi, ordea, ez. Nolanai ere beti-jai'ren giroa! Errukarria! Nagientzat eta alferrentzat egun guztiak dira besta. Itzurak 21, 25 = nagia, gurak iltzen du.

Toki bakoitzean, alderdi artako gizurenak. Formosa'ko auek goiko Txina zabalean gorai patzen dituzten zintzoak dituzte gogoan. Ain xuxen, leenagoko umandi gogoangarrien izenak berritu al izan dituzte: ogeita geiago egun eguzkirik ikusi gabe, egun berdotxak izan ditugu. Etxe barruan egon bear. Ta, ipui zaarrak aaztuko zaizkigun beldurrik ez. Olako giro bustietan, emengo nekazariei auxe ezin egoki: Traballatu nahi etzuenak otzaren atxakia egin zuen. Itzurak 20, 4 = nagiak, udazkenean ez du goldetzen. Esan auxe bai egi dala. Ementxe: bizi naizen txoko ontan: bigarren ebaki-aldia udazken-udazkenean izaten dute. Alea legortzeko ia indarririk ez eguzkiak. Nekazari onak, beren saillak bertantxe goldetzen dituzte. Nor da, ordea, nekazari ona? Indarra dun uaxe, noski. Orain, baña, beso gazte indartsuak lantegi auditara daramazkiten ontan, lurrari muzin egiten zaio. Ondoren, udaberrian lotarako betik ezin arturik ibili bear. Eta, neguak luze irauten ba'du... 1970-garrengo ontan bezela... berandu ibili bear!

Zerbait bertan-beera utzi nai duanak ataka eta maratillak ugari. Nagiak, bere lekutik igitu nai eztuenak, trabu andiak edireitentu. Itzurak 22, 13 = «Leoi bat, or dabil» dio nagiak; «il nazake bide

erdian». Adiskideaz desegin nai duenak, adiskidetasuna utzi nai duenak, okasinoak billatzeintu. Itzurak 18, 1 = berezita bizi dana, bere oldez dabil.

Oldez ibili. Gerok aukeratua maite izan. Igesa ontzat artu. Ogenik edatuena izan! Gero erabakitze orrek Augustin deuna ere enuxu-banuxuka zerabillen: emazteek zedukaten bortizki lotua. Orixe'ren itzulpena Aitorkizunetan, 8, 2 = emazte ark zailki niñedukan.

4. Etorkizuna, ikuskizun!! Umetan eta geroxeago ere ainbeste aldiz entzun izan nuena. Aldiak eta aroak bestelako margodun gertatu diran ontan, era ortara mintzatzen ia ezin ikasi degu. Batez ere, gizonak ahalmen eta indar guztiak bere esku ditula uste degun ontan. Baldin Iainkoak nai badu, baldin bizi bagara, eginen dugu haur edo hura. Iakue deunarena 4, 15 = Iaunak nai ba'du, edo bizi izatekotan, au edo ori egingo dugu. Puxka au onera aldatzean, Leitzako seme Uarte tar Bingen gotzai iauna datorkit gogora: arek bai, bai aoan Iakue deunaren esana. Orixe! Txina zabalean, antxe Wu-hu'n gurekin zanean zenbait bider entzun izan ote-genion!!

Ona beste aolku bikaina: Zaudete prestik eta iratzarririk; zeren, eztakizute eguna, eta ez orena. Matai 25, 13 = Atzarri egon, ba, ez egunik ez garairik ez dakizute-ta.

Anhitz galdu... bere buruari etorkizuna sobera prometatuz. Ikastuna 29, 20 = Baitzalle yaikitzeak aberats asko ondatu ta itsasoko uifiek bezela, yarrosi ditu. Axular'en euskeralbena eta Olabide'rena ez datoz bat. Irakurleak ez beza arrikizunik aurkittu olakoetan. Beste uneren batean, antzeko zerbait ikustea ba-liteke. Emen baitzallearentzat degun aolku au, eguzkialdeko oiturak ongitxo zekizkianak emana dugu. Eskatu bai! Ondoren, bein malleuz artua itzultzea luza eta luza... artzekoduna oso ahaltsua ez ba'da beintzat. Idazteunekoak zuzen erabili ahal izateko, onena an zer idatzi ziguten ulertzea eta azterpena saiets-iritzirik gabe egitea. Bein ere ez ditzagun idazteunekoak gerok naiko genduken alderdira ekarri. Ori egin izan dala? Orain ez naiz auzi ortan sartzen.

Eztaki gizonak bere finaren berririk; baiña, nola amuak atzemaiten baititu arraiñiak, eta egaztinak segadak, hala gizonak ere atzemaiteintu bere eriotzeak. Gogoetak 9, 12 = Gizonak, bere garaia ez bait-dazagu: arrainak sare iruzurtian bilduak bezela, eta txoriak

xedaban artzen diranez, elkaitza gañera sostean datorkienez, gizonak ere atzemanak bait-dira.

Dabid bakalduna, gizon argia. Iainkoarentzat eskurakoia. AREN aginduekiko esangia. Bere Egillearen arazoetan azkutsua. Ala ere, zertxoren bat oker irten zitzaiolarik, Tekua'ko andereak esatekoak garbi adirazi zizkion: Uraren pare gara; ura bezala linburtzen gara. Samuel'en Bigarrena 14, 14 = Izan ere gu ilko gera, noski; lurrean eralkitako ura bezela, atzerarik gabe.

Oraintxe iru urte izango dira. Sarri oi nuanez aldapa goora nindoan. Tayeldar zirtolari nuen lagun. Nik ari: Guztiek diotena berri-tzen dizut, aberatsa zerala! —Ori ongi!! Zuk ori esan! Egi ez dala ere, entzuteak belarria limurtu egiten du. Olako zerbait gertatu zitzaizen Adam eta Ebe'ri iztarbegikoak au iardetsi zietenez: «etzera-te illen». Asiera idaztian 3, 4 = ez zerate ilko, ez. Zirikalariak esan eta aiek sinistu. Bein ere ez iltzea itxaro zuten, agian.

5. Ler gaizto egiñez, lanean zerbait bildu dizunak, bere eskua berankor luzatzen.

Biamonean zer gerta diteken ez bait-daki. Neska gurbillek ala erantzun: ezteretzuegu eman nai, zeren, benturaz, gero ezkenduke guretzat aski. Matai 25, 9 = obe duzute saltzalleengana yoan ta zerrontzat erosi; guretzat eta zuentzat gutxi izan ez dedin. Itz auen arauaz besteak sorozteko gogo pittiña izaten degu. Onako auek bezela: Goazin emendik, zeren baldin hemen bageneunde, benturaz bertze hauk bezala irets ginitzake gu ere lurak. Zenbakiak idaztian 16, 34 = lurak bear ba'da, irentsi ez gaitzan.

Axular ek darabilen *bentura* ez genduke oker ulertu bear. Idazle iaualarena zuzen iakin dezagun, alboan oraiñagoko itzulpena ipintzen alegindu naiz. Adiburuz: eta benturaz halatan Iainkoak barkatuko derauzkitzu zeure bekatuak. Daniyel, 4, 24 = zure bidegabekeriak landerreganako errukiz ordaindu itzazu, oraindik bakez yarra ote zaitezken. Antzeko esakera degu beste au: Nork daki, mehatxatu bagaitu ere geure Iainkoak, eta erran badu ere aserre dela gure kontra, ea gure urrikimendua eta penitentzia ikusirik, itzuliko dentz bertze aldera, ematuko zaikantz bere kolera, eta utziko gaituentz gaitigatu gabe? Yona Igarlea 3, 9 = Agian Yainkoa itzuli ta garbaituko da, ta aserrea ibituko zaio, ta ez gera galduko.

Zeatu ez gaitzan, beraz, lotik iaiki egin bear, onako ontan bezela: Zer ari aiz gizona? zerk aratza lo? eztakusak itotzera goazila? Haik ortik, iar adi orazinotan, egiok eure Iainkoari otoitz, eta benturaz halatan eskapatuko gaituk. Yona Igarlea, 1, 6 = Oraindik ere lo al-ago? Yaikita dei akiok ire Yainkoari, Yainkoa gutzaz oroi ote-dan, ta gal ez gaitezen. Orrelatsu zebiltzan anai bi aiek, eta gazteak esku-erakutsiak igorri zizkion: benturaz huneletan adiskidetuko gara. Asiera Idazti 32, 21 = apika abegi ona egingo dit.

Axular'ek kezka izan zuen eta Asiera Idaztiko puxka bi zuritu nahi izan dizkigu: Benturaz illen naizela Asiera 3, 3 = ez ian ortatik, ez ikuttu ere, il ez zaitezen... Eta, alabaiña Iainkoak etzioen halakorik erran, etzioen *benturarik* aipatu. Garbiki eta segurki erran zioen, iaten zuen egun berean illen zela. Asiera 2, 17 = artatik ian zenuen egunean, ilko zera-ta.

Izangoaren antza zizta ba'geneza zer ez genduke egingo? Lee-nagoko aberatsak sumatu zigun: Zer eginen dut? Norako dut hunenbat ogi, arno, bihi, fruitu, eta onhasun? Eztut edukitzeko lekurik ere. Ba-dakit zer egin. Leheneko bihitegiak, ardandegiak, sotoak, salak eta ganbarak andituko ditut! Luka deunak 12, 17 = asma- ketan asi zan, esanez: zer egingo? Nere uzta non bildu ez bait-dut! Esan zun: orra, nere egitekoa. Nere mandioak irauli-puskatu eta zabalagoak egin; eta aietan nere uzta ta ondasun guziak bildu. Ezik, iardespena berialaxe izan zuen: Ah eroa! zentzu gabea! zer mintzo aiz? zer gogoeta darabillak? Egin dite ireak; gaur eskatuko zaizkik eure animaren, gaur gorputzetik aterarik eramanez aute. Eta gero orduan bildurik daduzkan on oriek norentzat izanen dira? Luka deunak 12, 20 = Zoro ori! Gaur arratsean zure bizi-eske datozke. Zuk bilduak norenak izango dira?

Axular'ek zer nai duan? Gu zuhur izan gaitezen. Eta, puxka auxe dakarkigu: Konberti zaitezi, bekatutarik ilki zaitezi; eta eztezazula berant, eztezazula egunetik egunerat luzat, zeren gutien uste duzunean, ahantzienik zaudenean, neurria beteko da, Iainkoa asarretuko da... Ikastuna 5, 8-9 = Iainkoarengana biurtzea ez luzatu, ta egunez-egun ez geroratu. Iainkoaren sumiña sostean erneko bait-da, ta apen-egunean porrokatuko zaitu. Esana ta iritzia indartzeko, Urdazubi'ko semeak au dakar: ezterrozula zeure adiskideari, dohala eta

datorrela; bihar emanen diozuna —baldin baduzu ematekorik— emozu berehala. Itzurak 3, 28 = Iñori ez esan: «Zoaz eta itzuli zaitetz: biar emango dizut», bertan eman al ba'dezaiokezu.

6. Ain gera luzalari!! Ona izatea beste noizpaiterako aixa guk uzten. Etekiñeko ariketari eldu... bai!! Bañan, noiz! Gerok ere ez bait-degu iakiten. Makurtzen asiz, arri konkorra amildegiko zulora baño uxtuzago murgiltzen gu okerrean. Dabid bakaldun giartsua bezela: errebelatu nintzen eta galdu ardia bezala. Eresietan 119, 176 = ardi galdua bezela nabil zoro. Orixe'k bere Salmutegian 118-garrenean: ardi galdu antzo nabil.

Ardi galdua... Bai, noski! Nora doan eztakiana, urrutiratu... onako ontan bezelaxe: zuregandik urruntzen direnek, fin-gaitz eginen dute. Eresietan 73, 27 = Zuregandik urruntzen diranak, galduko bait-dira. Orixe'k = Zugandik urrun doazanak bai galduak! Alakoak bai kupigarri: begira beute enegandik urrundu eta apartatu direnek; zorigaitz hekentzat! Ose igarlea 7, 13 = Aien zori txarra, Niregandik aldendu diralako! Luza eta luza, miña sendakaitzago: eritasun luzeak eta zaharrak nekatzen du midikua. Ikastuna 10, 10 = sendagillea gorabera, beti eri dagona, ta gaur errege ba'da ere, biyar ilko dana. Olabide'k onelaxe eman zigun. Beste izkuntzetan ere, ahal duten bezela dabilta-ibili txatal ori itzultzerakoan. Au irakurtzen dutenen artean idazteunlari iaioak arki litezke: unetxo au obe dezaten, nik aiei dei egiten.

7. Iraizean bederen auxe aitor dezadan: Axular entzutetsua ez zala berariz itzultzalle izan. Besteai artu izan ziena, bere erara erabili izan digu. Onako ontan ere alaxe: Nor nola gobernatzten baita gaztean, hala komunzki egiten ohi da zahartzean ere. Itzurak, 22, 6 = Aurrari, artu bear dun bidea, asieratik irakatsi: zaartzaroan ere, ez bait-da andik aldenduko.

Lanaren eskerga. Eginbearraren gaitza! Alabañan, ezin utzizkoa. Semeak dituzunean, eskola itzazu aurretik, uzkur itzazu, eduki ttipi direño azpitik. Ikastuna 7, 23 = Semeak bai al dituzu? Ikaspidea emaezuz!, ta aurtzarotik azi itzazu. Urdazubikoak alabak ez bide-zizkigun aintzakotzat artzen. Ona, Ikastunak zer dion 7, 24 = Alabak bai al dituzu? Aien garbitasuna iagon!, ta ez zakizkie ortzargiegi azaldu.

Dabid bakaldungaiak oituraren eza onela aitortu zigun: Arma haukin ni ezin igi naiteke, zeren ez naiz usatua. Samuel'en lena 17, 39 = Auekin ez naiteke ibili; ekiñaldirik bein ere ez bait-dut egin. Zer ikusi, ua ikusi! Onerako bezela, okerrerako ere. Eta, mairu-erriko mairu beltzak bere larru beltza, eta tigre arrak ere bere nabardurak, kolore pikardatuak, alda, utz eta muta ditzanean, aldutuko, utziko eta mutatukoitu presuna gaixtoak ere bere usantzako gaixtakeriak eta bekatuak. Yeremi 13, 23 = Beltza danak bere mintza zuritu edo katamotzak bere larru nabarra aldatu ote-dezake? Zuek ere, gaitzean oituak zeratenok on egin al-izango duzute? Ezin eta gaitz ontan, ixrraeldarrak zerbait ikasiak genitun, antza. Gaixtoaren ezurrak beteko dira gazte-denborako bekatuez, eta harekin batean lurrean ere lokartuko dira, eztute bein ere utziko. Yob 20, 11 = Aren ezurrak betetzen zitun gaixtakeriak, aiekin autsetan etzango dira.

8. Gai au ezeztien iritziak indartzeko litzake ona. Esaten baitdute: zuzendu litekenik ezer bai al da, gero? Inguruka edo inguru-nean dabilta gaixtoak. Eresiak 12, 9 = Gaiztoak, baranoan dabilzke... Oriek oro bittin eta pittikak ote? Ikus: bitñiak bezala... azkeneke egunean, ezkerreko aldean ibeniko. Matai 25, 33 = akerrak ezkerrekoan.

Kezka gorriak gizonak beti izan ditu. Azkesterik ez dukeana ere ba-dala'ta: eztela barkatuko mundu hunetan eta ez bertzean ere. Matai 12, 32 = ez zaio mende ontan, ez eta gerokoan ere asketsiko. Olako gogor eta beltz-izatea gerok pizten deguna izan. Goiko Aitak, ...iguzkiak bezala egiten du: onei eta gaixtoei, guztiei argitzen deraue. Matai 5, 45 = bere eguzkia on eta gaiztoen gañera atera(tzen) dun Aitagoikoaren seme izan zaitezten.

Bereizketa non? Idazteunak, ixrraeldarren arauaz egiten eta gaiak guri adierazten. Bestela aritzerik ez bait-zuten. Ixrraeldarrek oso-izate ta kopuru biribilla adirazteko itz berexirik ez zuten. Orrela, txatal ontako *on eta gaizto*, euskerazko *guzti* adirazteko dugu. Beste ontan bezelaxe: Iainkoak nai du guztiek salba ditezin. Timote'ri len-eskutitza 2, 4 = gizakume guztiak gaizkatzea... Berak nai du-ta. Paul deunaren esan onek arestikoa dirudi. Alegia, ixrraeldarren zaar-kutsurik ez duena. Sara'ko erretoreak ere gai ontan alakoxe

zaar-giroa artu izan dizu. Onela iarraitzen bait-du: lateraz eta itzulpenik gabe, ordea: Irtenera idazti 4, 21 = eta Parao'ren aurrean egitzizu. Nik, berriz, biotza gogortuko diot, eta ez dio erriari irtezen utziko. Erroma'koei 9, 18 = nai dunaz erruki da, ta nai duna gogortzen du. Isai 6, 10 = toildu ezazu erri onen biotza.

Irakurleak ez bezait aaztu, enaizela emen ari Idazteunekoak azaltzen, baizik Axular'ek Idazteun-puxkak zer-nolatsu itzuli izan dizkigun adirazten.

Eta ttipian eta apurrean leial dena, arrazoin ba'da andiagoan ere enplega dedin. Matai 25, 21 = urrian zintzo izan zera-ta, ioritsuan eskudun iarriko zaitut. Nagusia orrela mintzatzea biotza ukitzeko ziteken. Ontara... ukitzean sentikortzen dira. Abestirik Ederrenetik 5, 4 = ua biotz-ikara nik!

Bestela dabiltz-ibili onako auek, gaizki egitean eta egin-ondoan, guztietan atsegin artzen dute. Itzurak 2, 14 = oker egiteaz poztan eta zantarkeririk nabarmenenaz illarraitzen... Baita gaiztoak, bekatuen osinean sartuz-gero, eta hetan luzaro usatuz-gero, eztu antsiarik, eztaduka konturik. Itzurretan 18, 3 = Gaiztoa etortzean, esetsa ere arekin: eta, laidotzallearekin, gerena dator. Emen *gaiztoa* norbait litzan ulertu bearra dago.

Izan ere, presuna egarriak ur otza bezala, edaten dituzte bekatuak. Yob 15, 16 = gogaikarri... txarkeria, ura bezela edaten dun gizona. Olakoen amaia ain da hits! Zeuen bekatuan illen zerate. Yon deuna 8, 21 = zuen ogenean ilko zerate. Lendik ere adirazi izan zaigu: biotz gogorra gaizki izanen da bere azken-finean Ikastuna 3, 24 = Biotz gogorra azkenean darorke.

9. Axular'ek idazteun osoa ederkitxo ausnartua zeukakigun. Iauna, zure gobernua eta ordenamendua... pisuan eta neurrian egiten baitituzu. Yakintza 11, 21 = Zuk, ordea, neurri, zenbaki ta azta egokiz dana aztertu duzu. Pisua eta balantza dira Iaunaren iuiamendu. Itzurak 16, 11 = aztaga ta txalin ziñak Yaube k zuzentzen ditu. Onako auxe, gizonona, gure-gurea betidanik: Ixrael, giritinoa: galtzea zeureganik, erremediatzea duzu eneganik. Ose Igarlea 13, 9 = Ixrael... urgazia Niregan duzu. Ariari ekiñez Axular'ek dio: Inguratu nuen itsasoa neure mugez eta mugarriez; ibeni nerautzan ate-sarraillak; eta erran nioen «huneraíño, kostaraíño etorriko

zara, eta ez aitzinago»... Yob 38, 10-11 = ...eta ate eta atagak ipiñirik, nere muga erabaki nionean, «Aurrera gabe, oneraño atorke» esanez, eta ire uñen oldarra emen autsiko zaik.

Itsaso-gai au Ixrraeldarrek asko maite zuten, noski: ba-du itsasoak bere xedea, bere marra, bere mugarrria eta zedarri iakina. Yeremi 5, 22 = Ni naiz orratiaño, ifioiz autsiko ez dun betiko erabakiz ondartzta itsasoari mugarriztat ezarri diodana. Itsasoak irentsi zituan Parao ta Parao'renak, Nagusi Iaun Yaube'k esiak eten zioz-kalarik: Erdietsikoitut, atrapatukoitut, aspertuko natzaie, guztiak ezpataren ahotik iraganeintut. Irtenera 15, 9 = Esetsi, atzeman ta txaukiñak banatuko ditut; aietzaz aseko naiz, ta ezpata aterata nere eskuak sarraskituko ditu.

Itxoille aundia degu Iauna guri onak zabal dezazkigun. Igurikitzen du Iainkoak gutzaz miserikordia izaiteko. Isai 30, 18 = Orduko zai dago Yaube, adeibera zuei azaltzeko. Ontzia ezpañetaraño bete ba'da zer? Bete da lurra gaixtakeriz, mukurutu da maliziaz. Asiera 6, 13 = aiengatik, lurra, okerkeriz beteta bait-dago; ta, ara!, Nik lurrarekin batera suntsituko ditut.

Iainkoari gogorra danaren antza eman izan zaio, arean. Ez beti. Ikus: Nai al duzu, bada, goazin eta gaixto hura atera dezagun, bil dezagun? Matai 13, 28 = Iraka biltzera gu ioatea nai al duzu? Erantzun zintzoa berialaxe izan zuten: Igurikazue apur bat... luza Uztaraño... orduan ebakiko ditutzue guztiak...; onak bildurik altxatuko... gaixtoak... sura egotziko. Matai 13, 30 = Utzi biak itaiteraño azitzen; ta itaiterakoan itailariei esango diet: «Iraka aurrenik bildu ta surtarako espalka lotu ezazute; garia, berriz, nere mandioan abazkatu.

Ori guztia, erran zuen biotz-min andi batekin, Asiera 6, 6 = garbaiturik, beraz, eta biotzeko miñez Yaube'k esan zun... neurk egin nuen gizona, neuk deseginen dut, Asiera 6, 7 = Lurgañetik erauziko dut, irazan dudana gizona. Zio aundiz, arean; bete da mundua bekatuz eta maliziaz, Asiera 6, 11 = bitartean lurra, Iainkoaren aurrean, ustel ta zakarkeriz beterik zegon.

Aula erorkor. Gizonen izatea txit mugatua. Gure begiek ezer ikusten ez. Okerretik gibela gaitezentzat ere argia bear. Ezean, Yaube'k au yaulkiko: Zeuen... probetxuagatik eta geiago bizitzeagatik bedere, etzerate bekatu egitetik begiratzen? Yeremi 44, 7 = Zer-

gatik... emakume, umetxo ta iñutaurrei eriotza ekarriko dien ogenzar ori? Noiz arte? Yaube'rentzat ere eragozpenak izaten-ote? Eguzkipean bezela, agian? Ezterauet emaiten bereala, zeren ezpaitira oraiño bete eta konplitu Amorreoan bekatuak. Asiera 15, 16 = Lau garren gizaldiraño ez dira onara itzuliko, amortarren gaiztakeria ez bait-da oraindik mukurutu.

10. Idazle zintzoak bere lan GERO ontan errukiari eltzen: fidantzia da esperantza bat, bortiztua, indarztua, eta ustez ongi finkatua eta seguratu. Bizia liberalki... eman baitzuen. Paul deunak Erromarrei 5, 5-6 = Iainkoaren maitakuntza gure biotzetan ixuria dagolako. Izan ere, mugonez, oraindik ergel giñanean, gaiztoen alde Kisto il zan. Zeruko eta lurreko gauza... bereak baititu. Eresi 24, 1 = Lurra ta aren betegarria Yaube'rena da. Orixek = Iaunarena da lurra ta ua betetezen dutenak.

Itz indartsu utsez irazanak, ala ere. Egin bitezi erraitez egin zituen, Eresi 33, 9 = Oro Ark esanda egiña bait-da. Orixe k = Ark esanik egiñak bait-dira. Ezta ibiltzerik eta ez igitzerik... haren naia... gabe. Bidalien Egiñak 17, 28 = Arengan bizi, igi ta izan gera-ta. Are: Arengan ustea izan eta iñor ez galtzen. Ikastuna 2, 10 = Antziñeko gizakiak begira ta ikus, Iauna itxaroz-gero, nor aalketu da? Iaunarenganako lotsa ta kirmen izanez-gero, nor izan da bertan bera utzia?

Iñor ere ez, ereslariak aitortzen duanez. Nai baduzu zutzaz ongi dohan, eta ongi iltki dadin, ibentzatzu zeure esperantza... Iainkoa baitan Eresi 55, 23 = Zure buruaren ardura Yaube'ri utziozu eta Ark irozoko zaitu. Orixe'k = Zure kezka Iaunagan egotzazu, eta Berak zaitu aziko.

Alabaña, ez uste ustel-utsalez. Ezean au ialkiko bait-dizu: ¡Ah!, fede apurrekoa... zergatik dudatu duk? Matai 14, 31 = Zergatik asi zera zalantzan siniste urridun ori? Besterik gertatzen abeslariak goraihatzen dituan aiei. Iauna baitan fidatzen direnak, Sion'go oiana eta mendia bezala izanen dira. Eresia 125, 1 = Yaube'rengan ustea dutenak Sion-mendia bezelakoak dira. Orixe'k = Iaunagan entziten diranak, Sion-mendi bezelako.

11. Ustea aundi-luze. Ekiñerako gogoa seta txarrik gabe. Sismena gori-bizi. Iru oin eder oriek dituna aurrera irtengo. Bestela,

berriz, auxe gertatuko: anhitz direla deituak, baiña gutiak hautatuak. Matai 22, 14 = Deituak asko, autuak, ordea, gutxi bait-dira. Esan... esan, bai eta besoak antxumatu, Goikoa zirikatzea aña. Alako aiek ala egin zuten: egotz zezala handik behera bere burua. Matai 4, 6 = ialki zaitetz goitik beera. Txerrenak, oraingoan, nai zuenik ez iritxi eta zai-zai ibilirik, azkenean au egin gure Erosleari: ene sorbalden gañean egin zuten egur bekatoreak; han bere gaixtakeria edatu... Eresi 129, 3 = Goldariek sorbalda goldatu didate, ta beren ildoak luze egin. Orixe'k = goldelariak nere bizkarra goldatu dute ildo lezeak urratu dituzte.

Beti ozpiña? Gizonarentzat geiegi! Ba-da besterik. Ediren duzu eztia? ian ezazu, bada, neurritz, asko duzun bezain-bertze eta ez geiago, asegirik oka eztagizun, ahotik biur eztezazun. Itzurak 25, 16 = Eztia idoro al dezu? Doia ian; asez-gero okazta ez dezazun.

Urdazubiarrak egi aaztua dakarkigu gogora. Egia, bai aaztua bai izugarria ere! Auxe: «Iustizia, min da eta garratz...» Olako aitorpena entzun gabeak, gure egun auetan zenbait ote-dira? Entzun ondoren, entzundakorik bear ez dutenak are dirala esango nuke. Non-nai. Iparraldean eta egoaldean. Lurbiraren zatirik ttikienik bereziterik ez dago. Ezterrazula miserikordios dela Iainkoa, eta zeure bekatu guztiak barkatuko derauzkizula. Zeren, miserikordia eta iustizia urbil dagotza Iainkoari eta elkarri... Ikastuna 5, 6-7 = Ez esan «Aren errukia aundia da, ta nere ogen ugariak asketsiko ditu». Arengan, aserrea eta errukia urreka bait-dira.

Uste ero geiegiz'edo erori zan arako ua. Nola erori zinen, Luzifer? Nola erori zinen Artizarra, goizean-goiz... ilkitzen oi zinena? Isai 14, 12 = Nola erori zera ortzitik izar dirdiratsu, goiz-eme ori?

Erortzen direnak zenbatu ote-ditezke? Ai olakorik ba'litz! Eroen kontua infinitu da. Gogoetak idazti 1, 15 = Okerra ezin zuzendu eta utsa ezin *zenbatu*.

Bear litzakena ez egin; ez osatu; ez ondu; ez bete; ez burutu; ññori ez nai izan; ez egiztatu; ez garbittu; ez eman; ez ordaindu; ez eraiki; ez edertu; ez atotsi; ez onetsi... auxe bai amaitzen ez dan arloa!!! Susana, emazte saindu ark naiago zuen iende gaixto batzuen eskuetan erori, Iainkoaren miserikordiaren menean baiño. Daniyel 13, 23 = Obe zait, ogen egin gabe zuen eskuetan erortzea, Iaunaren begietan ogen egitea baiño.

Delako etxalaba zintzo, apal, xaloak, itzetan aitortu zuan auke-rakizuna lendik ikasia zuan, arean: Dabid bakaldunarengandik, noskiago. Errege Dabid'ek naiago zuen, iendeekin baiño Iainkoaren iharduki. Samuel en bigarrena 24, 14 = Au kezka gorria! Aundia da, ordea, Yaube'ren errukia, ta giza-eskuetan baiño Yaube'renetan erori nayago dut. Asmo au bera: Egun Itzak len idaztian 21, 13 = Au kezka gorria! Yaube'ren errukia aundia da, ordea; ta giza-eskue-tan baiño Arenetan erori nayago dut.

Onari ekitea, zuzenari eustea, egokia besarkatzea: bai ederra!! Egizue ongi, ahalez obra onetan enplega zaitetzte; eta orduan euzue Iauna baitan esperantza. Eresi 4, 6 = Opari zuzenak eskeiñi; eta, Yaube'rengan uste on ezazute. Orixe'k = Opari bidezkoak egizki-zute, Iainkoagan itxedon zazute.

12. Oldez eta biotzez ari danak ez uts-egingo. Ene seme, be-gira ezazu denbora. Ikastuna 4, 20 = Garaya yagon eta gaitzetik itzuri zaitetz. Orain, denbora aitzinean duzuiño, egizu ahal dagizuna... zuk ioan bear duzun leku hartan, arrazoin alegatzerik, eta ez-iakintasuna probetxatzerik (eztela) izanen. Gogoetak 9, 10 = Egin pozik, zure indarrez, ahal duzun guzia, *xeolera* bait-zoaz, eta ez da an egitekorik, ez asmorik, ez ezaguerarik, ezta iakiterik ere.

Aolku zuhur au azalpen ugari bearrekoa ez izan. Denbora du guiño, dagigun ongi. Paul Deunak Galatiarrei 6, 10 = Beraz, astia duguño, guziei on dagiegun. Oraindik ere Euskalerrian bizi-bizi dan esakuna: Egin zak on!, naiz ez iakin non. Gure egunak ez izan anhitz, urri baizik eta: Eman neratzun eguna urtetzat. Ezekiel 4, 6 = Egun bakoitza urte batentzat zenbatuko dizut.

Iainkotiarrek etsai gabe ez izan. Arerioak erruz: deitu zuen ene kontra denbora. Erosta 1, 15 = gudoste bat bildu da nere mutillak porrokatzeko. Gure-gureak diran zertxoak ez ditugu ainbeste. Egunak, alabaina, gureak dirala ezin esanik ez legoke. Urteak gureak. Aldia guretzat. Aro ta giroa guri begira! Denbora neure-gana dezadanean... obra onak ere... iustuki... iuzgatuko baititut. Eresia 75, 3 = Garaya etorri orduko, zuzen eta bidez ebatziko dut. Orixe'k = Garaia erabakitzean, nik iritzia emango zuzenean.

Begi zorrotzak izatearen alderdi ona! Olakoek iritzi zuzena be-ren eskuetan izaten. Eta, gizon gaixto, odol-isurle, gerlati... eta en-

ganatiek, eztituzte bere egunak erdizkatuko. Eresi 55, 24 = odolkoiki maltzurak ozta elduko dira izango zuten biziaren erdiraño. Orixe'k = odolzale ta maltzurrek zuketen egunen erdirik ez dute ioko.

Halakoek, bere egunak erdizkatzeintuzte, biziaren erdiraño ez iritxi... Eta, pagatzaille gaixtoek egiten dutena, eskatuko dira (dute) epe eta luzamendu geiago. Ikastuna 29, 6 = yesandakoa biurtzeko garaiean epe bat eskatzen diote... Auzi-arazo au ikuttu ta salatzea aizu ba'nu, luzagarri ba'nuke, bizi naizen lurralde ontan. Garai bateko mezatan *aleluiak* zuten luzaketa baino areagoa. Bai, enetxo!! Eguzki-alde auetan, yesandakoa izan nai dunak izango izerdikizuna itsasoko urak aña. Itsasoan bertan, sakon-une zingotsuenak ia ementxe omen ditugu. Zingo barrentsu oriek baino kezka sakonagoak izaten zorrak biltzeko. Olakoetan sortzen diran bidegabekeriak, berri? Nola adirazi? Nork esan? Zelako itzez idatzi? Zorretan bizi diranek, emen beintzat, onako auxe pozik entzungo luteke... etzela izanen geiago denborarik. Yon i Ageria 10, 6 = Astirik geroanean ez dagoke.

13. Axular'en GERO eskuetan artzeko beta dedanean, esne-gañak otordurako nitunean bezin alai izaten naiz. Oroi zaitezi zeure laungoikoaz zeure gazte denboran, zahartzeko peneetara baiño lehen eta urbildu gabe hek, zeinngatik, datozinean, erranen baituzu, ez-tira ene gogarako. Gogoetak 12, 1 = Gaztaroko egunetan, zure Egilleaz oroi zaitez: «Atsegiñik ez dut» esateko egun illunak eta urteak urbildu baño len. Goazin aurrera, ta onako au gure-gure egunetako gazteentzat'edo da: goiz ontzen diren fikoak desiratzen zituene animak. Mikai Igarle 7, 1 = ...ez eta ain opagarri zaidan goiz-pikorik ere. Egitan, noski: arrazoin da, traillaizen den laborariak berak lehenik bere fruituetarik dasta dezan. Timote'ri esku-titza, bigarrenetik 2, 6 = lur-lanean ari izanak zitua artu bear du aurrena. Ona gu gizonok lanean ari bearrekoak: zuek zerate... Iainkoaren laboraritasuna, Korintoarrei lenengoan 3, 9 = zuek... Iainkoaren alorra.

Berorik kiskalienean, izerdia mara-mara darigula, ta ai!: ene urrikalkisuna... ni egin naiz, udaren finean, bertzeren bil-ondoan, mahats ondar-mondarren billa dabillana bezala. Mikai Igarlea 7, 1 = Ene zori txarra!, udazkeneko uzta ondoren ta txirdil-biltze on-

doren maastia bezela gelditu bait-naiz; morkorik bat ere ez dut iateko. Gaztean bildu eztuzuna, nola edirenen duzu zahartzean? Ikas-tuna 25, 5 = Gaztezarroan bildu ez duzuna, zaartzarroan nola didorokezu?

Igan garaietan alper izanaren zimikoa, zaharrago ta mikatzago? Agian!: begirautzue, lurra ta itsasoa: gaizki doa zuetzaz, zeren iauzi da deabrua zuetara kolera andian, iakinik, ezen, denbora guti duela. Yon'i Ageria 12, 12 = Zuen zori txarra, berriz, legor-itsasoena! Aserre gorrian zuetara Txerren yetxi bait-da, asti gutxi dula iakiñik.

Adiña zerbeldu dalarik, iñori zer-eskeñirik ez! Ezer ez izana baino, gogo txarra geiago! Beste arako aiek oso zekendurik genitun: ...itsuak, mainguak, eriak eta hebaiñak ofrendatzen zerautzen (bait-zituzten). Malaki Igarle 1, 13 = Ara! Au nekea!! Eta ostua, errena edo eria oparizat ekarri ta eskeintzen duzute. Okerrena, bérriz, zahartzean ere penitentzirik ez egitea: egunak berak du bere buruarekin egitekorik asko. Matai 6, 34 = Egunari asko *zayo* egu-neko dordoa.

14. Urte batetako aurra zen Saul, erregetu zutenean; eta, bi urtez izan errege. Samuel'en idazti lena 13, 1 = Errege egin zutenean, Saul'ek... urte zitun, ta Ixrrael'en errege... urtez izan zan.

Olabide'ren itzulpena aztertzen ba'degu, arrikizun aundigirik ez degu aurkituko. Eta, i lenbizi, Axular'ek eta gazteiztarrak beren idazkera itturri banatatik eratxi izan digutela. Bigarren, idazle biak ain alderantzira dabiltzala ikusiz, irakurleak arazoa garbi ezarri nai ba'luke, aspertzeko lana artuko dula!

Urteak eta adiña buruausteak sortzeko izaten da. Gure gorputz haur, arimaren kanpoko eta gaiñeko estalki haur, zahartzeaz igatzen eta desegiten bada ere, ordea barrena, arima, obetzen eta erraberritzen da. Korintokoei bigarrena 4, 16 = argatik ez gera okiltzen; ostera ere, azaletik geran ori andegatzen ba'da, gure barnekoa egun oro berritzen diyoa.

Mozten danak berrizterik ez. Iñaustea eta moztea, ordez, ez izan orobat. Ez nazazula dei neure egunen erdian. Eresi 102, 25 = Nere egunen erdian ez ni eraman. Orixe'k = Ez eraman ni nere egunen erdietan.

Eperrak, errun ez ditun arraultzak txitatzen ditu; alakoxea da ondasunak okerre bildu dituna; erdi-azi ditunean utzi bearko ditu (gure eper gaixoak azi nai dituan umetxo oiek) eta, azkenean ageri da aren ergelkeria. Yeremi Igarlea 17, 11 = Bizi izatea gure esku ba'gendu, eta erdi-ibilian arnasa idokitzea eska ba'geneza, eperraren antzeko giñake. Ergel eta ero. Errukarri. Burugabe. Soraio. Zenbatenaz eta ikusten baituzute zeuen azken-eguna urbiltzenago zaitzuela, hanbatenaz lasterrago abia. Ebertarrei eskutitza 10, 25 = Ez beza iñork bere batzarrea utzi... eguna batez ere urbiltzen dakusazute-ta.

Gizartean, nolabaiteko gizon eta emakumeak sailka. Irur bekatu edo bekatore-suerte gaitz-esteintut eta zaizkit bertze guztien gañetik itsusi: probe urguillua, aberats gezurtia eta zahar ero zentzugabea edo zahar amurusa. Ikastuna 25, 3-4 = Iru giza-mota gorroto ditut, eta aien bizia oso iguingarri zait; lander arroputza; aberats gezurtia, ta sengabeko agure likitsa.

Bere likitskeriak eta lizuntasunak zituen oñetara, eta bere finaz ere etzen oroitu. Erosta 1, 9 = Gonatan du bere gerenbidea; ta bere amaiaz ez da oroitu. Ai! gure urrikalkizunak! galdu gara, egin du gureak; zeren akabatu hurran da eguna... eta itzala ere luzatua go da arratsaldean. Yeremi 6, 4 = Gure zoritxarra! Eguna beeruntz doa, arratsaldeko itzalak luzatu egin dira. Guztia aratz dedinerako geron buruak ongi ikuzi. Parabisurako denak, eztuela bear bekatu-rik. Epesokoei eskutitza 5, 27 = iñolako orban, zimur edo olakotsurik gabe.

15. Ogenak beti astandu! Eta ogenik naiz orbanik geranik ez uste izan. Aundiak eta ttikiak, orobat errudun. Ta, eztio bekatoreari, bekatutik ilkitzen den egunetik harat bere bekatuak kalterik eginen. Ezekiel 33, 12 = ...eta ez 13. Olabide'rena irartzetakoan begi-motel'edo ibili giñan, zatitxo ori ez bait-da ageri iñon.

Gaia aldatuz, estu ibiltzeaz onik izan ez dezaketenak izango. Egizue otoitz, eztadilla zuen ihesa gerta neguan edo larunbatean. Matai 24, 20 = Otoi egizute, beraz, zuen igesa neguan edo larunbatean gerta ez dedin.

Negu bustian, ibili ttikia. Azpia irristabera dalarik, sarri irristalari gertatzen bait-gera. Ta, ezta nehor eriotzean Iainkoaz oroitzen.

Eresi 6, 6 = Zutzaz oroitzetik ez il ezkerok. Orixe'k = il ezkerok ez baitago Zutaz oroitzetik.

Egilleaz ez oroitze au zabalduetia izan: Zeure bertutearen multzutasunean, gezur eginen derautzue zeure etsaiek. Eresi, 66, 3 = etsaiek Zure indar-arren itz-leuneko azaltzen zatzkizu. Orixe'k = Zure indarraren aundiz etsaiek dagizute zurikeri.

Urgoitsueneke ere obe luteke Ari menpeko agertzea. Iustu da eta arrazoin, Iainkoari errendaturik egoitea, eta gizonak Iainkoaren berdin bere burua ez edukitzea. Makabaitar bigarren idazti 9, 12 = Bidezkoa da Iainkoari gu makurtzea; eta, ilbearrak geranez-gero, gure burua lotsagabez Arekin berdindu nai ez izatea.

Eguratseko zabaldietan ibili izandako norbait arro agertu zitzaigun AN Iainkorik aurkittu ez omen zulako. Esan ero ori bereztat bakarrik izkutu isillean zokoratu izan ba'tzuen... Bañan, ahozabal ibili bear, bala-bala erausi zoroan. Onako onen antzekoa'edo ote-genduan? Gaixto hura otoitzez zegokan Iainkoari; baiña, alferrik, etzuen barkamendu erdiesteko perilik. Makabaitar bigarrenen 9, 13 = Bañan, erruki izango ez zitzaion Iainari gizatar ark otoitz zegion.

Erruki-atea beste iñork ez digu isten. Gerok bakarrik estu-estu giltzatzen. Ondoren igesian itzuli! Dagigun ihes, bihur gaitezin gibela; eztaidikegu nai dugunik; zeren Iainkoa bere alde dute iende hauk. Irtenera 14, 25 = Iges egigun ixraeldarrendandik, Yaube auen alde ta aigitoarren aurka burrukatzen da-ta.

Arnasa itto nai digutenean gure larria aundi. Zer da haur, Ioab kapitain famatua? Zer egin gogo duzu? Akabatu nai ote-gaituzu? Asko egin duzu; garaitia ba'duzu; uzkuzu bizia. Samuel'en bigarren idazti 2, 26 = Ezpata sarraskitan ari izango ote-da beti? Ez al-dakizu azkena garratza izango dala? Noiz arte egongo zera zure gizonen senideen atzetik biurtzeko esateke? Yoab'ek erantzun: Promes ematen deratzut, ezen, baldin goizean mintzatu bazina, iendea barraiatuko zela. Samuel bigarrena 2, 27 = Ala Yaube! Mintzatu ez ba'ziña, erria ez zan bere senideak esestetik atzera biurtuko.

Gure Egillearenak, giza-arauaz adirazi litezke gutxi edo asko. Onela: zertara etorri zerate orain enegana, lehen gaitzetsia... zuengandik egotzia... batengana. Asiera 26, 27 = Zer dala-ta zatozkidate gorroto ta asagotu nauzutenok? Zoazte hortik, etzaituet ezagu-

tzen. Matai 25, 12 = ziñez dasaizuet: ez zaitut ezagutzen. Txatal au, onela genduke euskerago: ziñez dasaitzuet, ez dakit nortzu zeraten.

Ordurako atea ere itsia izan! Ertsi da atea; ezta idikitzerik; berandu duzue. Matai 25, 10 = ta atea itxi egin zan. Adiskideak non? Urgazlerik bai ote? Zoazte hetara, eta hek lagun bekizkitzue. Itzaldiak idaztitan 32, 38 = Yaiki, ta lagun bekizkizue; malgatu zaitzate.

Nahi zendutenik ez iristeaz, auxe gertatuko: irri... nik ere eginen dut zuetzaz. Itzurak 1, 26 = nik ere, zuen ondamenaz barre egingo dut. Izan ere, zer erein zenduten? Gizonak zer ere ereiten baitu, hura biltzen ere du. Galatiarrei 6, 7 = Ereiten danetik bildu bear. Ote-da elorri-arantzetarik mahats, edo sapar-laharretarik fiko biltzen duenik? Matai 7, 16 = Elorritik maatsak, edo laparretik pikoak biltzen ote-dira?

16. Ariketa obe ta onuratsugorik ba-da. Etekin emankor eta ederragorik eskura liteke. Bezua opagarriagorik nahi izan genezake. Urak iraungitzen du sua eta erresuminak egiten deraue bekatuei kontra. Ikastuna 3, 28 = Urak su bizia itzaltzen ta ukarrak ogena ezabatzen du. Esku-zabalen ona! Doatsu dira miserikordiosak, zeren hek erdietsiko dute miserikordia. Matai 5, 7 = Errukitsuen zori ona, errukia iritsiko dute-ta. Doatsu da bearraren eta probearen gainean enplegatzen dena... egun gaitzean... begiratuko du Iainkoak. Eresti 41, 2 = Landerrak eta aulak gogoan dituna, zoriontsu! Yau-be'k ua egun beltzean gaizkatuko du. Orixe'k = Bai doatsu bearsuez eta landerraz axola dana, egun gaiztoan onez aterako du Iaunak.

Gordezazu erremusina probearen golkoan; eta, hark eginen dio Iainkoari othoitz. Ikastuna 29, 15 = Ukar egitekoa, zurean berezita eukazu, ta gaitz guzietatik yareingo zaitu. Alabaina!!... Dudan guztia probei eman badiazet ere, eta neure burua erretzera utz badezat ere, etzaizkit hek guztiak deus baliatuko, baldin karitaterik ezpadut. Korintoarrei len eskutitza 13, 3 = Daukadan guzia landerrei banatu ta nere soña erretzeko emanarren maitasunik ez ba'nu, ezertarako ez litzaidake.

Erremusinak anhitz ontasun... Daniyel 4, 24 = Zure bidegabekeriak landerrentzako errukiz ordaindu itzazu. Eta Matai deuna-

renetik lentxeago artua: Errukitsuen zoriona... Probeari emaiten dioenak, Iainkoari emaiten dio. Itzurak 19, 17 = Landerra erruki danak, Yaube'ri mallegua dagio.

Beldurtiek, ordea, ziskuari muturra estu lotzen beti. Zoazte hortik... eztugu guretzat ere sobera. Matai 25, 7 = Obe dezute saltzalleengana yoan ta zerontzat erosi; guretzat eta zuentzat gutxi izan ez dedin. Aolku zuhur au ez izaten gogoan: Bearrari emaillea, ezta bearrean iarriko; emaille eztena, azkenean bear izanen da. Itzurak 28, 27 = Landerrari damaiona, ez da urrittuko; bañan, ari begiak isten dizkiona, biraoz beteko da.

Batzuek bere onak partitzen eta emaiten dituzte, eta... beti dira aberats; eta... beste batzuek... besterenak ebasten dituzte... eta, beti dira errumes, noharroin eta on-bear Itzurak 11, 24 = ...Batzu, esku-zabalez emanda ere, aberasten dira; bestetsu, ostera, zeken-zekenegiz, txiro biurtzen.

Esanean-esanean, euskaldun geienok auxe degun goguan: pro-bia zeruko loria, aberatsa inpernuko laratza. Bihika ereiten zuten, eta eskumenka biltzen. Eresi 126, 6 = Ioatean, negarrez zioazan, ereiteko azia eramanez; itzultzean, lekaioz datoz, beren balak eka-rriz. Orixe'k = Arontzekoan an zoazin negarrez, ereiteko gari-zorroa eramanez. Pozik etorriko dira onontzekoan, gari-armena eskuan.

Aberasturik ote? Beintzat, arako ua etzan aberats, oraingoak dirudun eta zillardun diran antzera. Bestitzen zela ongi, eta oturun-tzatzen obeki. Luka 16, 19 = Liñaberazko iazkiak eta egun oro orrits ederrak izan oi zituna.

17. Orrek ere, berea besterik ez gogoan. Guztiok bait-gera aaztukorrak. Eriotzera baño lehen egiozu ongi zeure adiskideari, eta duzun indarraren arauaz heda iazozu zeure eskua probeari. Ikastuna 14, 13 = On egiozu il baño len adiskideari, ta, al duzunez, aren alde eskua zabaldu.

18. Ondorenaren ondorena ondorenik gabe. Zenbait aldiz ote? Orixe! Amaikatxoan ikusi izan deguna. Zakai'k erdia bederen ba-zemaian. Ez bide zan oraingo berein bezela egazkiñez-egazkin ortik zear ibiltzen. Onako iri au ikerri. Aruntzagoko ibarrak ikusi. Eta, irakurri bai irakurri, egunkarietan gosea aiphatuz idazten dana. Oro

bat, bere iaioerrian ikurrin txoak banatuz eskean dabiltzan neskañoie zerbat eman. Ortik aurrera, zer?

Neure onen erdiak emaiten derautzet probei; eta, baldin nehor enganatu badut, biburtzen dut laur doble. Luka deunarenetik 19, 8 = Ditudanen erdia landerrei damaiet, eta norbaiti bidegabe zerbat kendu izan ba'diot, alakoari lau alako biurtzen diot.

19. Zakai'ren esana, ondoren ederrekoa agian! Ua norbaiten beldur zan, izan. *Izanen zara zeure Iainkoaren beldur; eta eginen duzu Haren izenez iuramentu.* Itzaldiak idaztikoa 6, 13 = Izan zure Iainko Yaube'ren beldur; ...Aren izenez zin egizu.

Gezurtiak zin-egitia bai maite! Gezurtien mintzo zuriari iarraitzen diotenak, eguzkipean asko eta asko. Onako auxe ere bai: berberak esana iñork sinistuko ez diola uste duna. Oituraren zabaldua. Bazterrik izkutuenetaraño edatua, zori txar-txarrez. Goi-Goikoaren beldurrik ez dutenen artean ugarienik.

Nik diotzuet zuei, extagizuela neholatan ere iuramenturik. Matai 5, 34 = Nik, berriz, dasaizuet: iñola ere ez zin egin.

Guztien gañetik gomendatzen deratzuet, neure anaia maiteak, extagizuen, batere, iuramenturik, ez zeruaz, ez lurraraz, eta ez bertzez; baiña biz zuen izkuntza, solasa eta mintzaia, Ez, ez; Bai, bai. Yakue deunaren eskutitzetik 5 12 = Baitik bat, senideok, ziñik ez egin, ez ortziagatik, ez lurragatik, ez beste ezergatik ere. Bai, bai; Ez, ez; izan bedi zuen esakera, ebazkizunik ez dezazuten.

Izan Ari beldur. Ua goretsi!! Orixe zanak aitortu ziguna: «Aurrenik Iaungoikoa, nik, al bait, aitor ta eder nai nuke, egun ainbeste uka ta iraintzen duten Iainkoa». *Laudatuak izanen dira Iainkoaz, iuramentu egiten dutenak.* Eresi 63, 12 = Iainkoarekin, eta Arengatik zin-egiten duten guziak illarainduko dira. Orixe'k 62-garren eresian: Errege, berriz, Iainkoagan poztuko da, aren gain zin dagina gallenduko da.

Gizonek, berak baiño aundiagoaz egiten dute iuramentu; eta beken diferentzia guztien fina eta akabatzea, iuramentua da. Ebertarrentzako eskutitzean 6, 16 = Gizonek aundiago zaien bat edo batengatik zin egiten dute, ta ziña da aientzat eztabaidan esandakoen erabateko sendogarria.

Iuramentuak... bear ditu irur gauza: egia, premia eta zuzena. Jeremi igarleak 4, 2 = «Ala Yaube bizia» esanez zure ziñak egiztizu egiz, bidez ta zuzentasunez.

Asmo ontako zan, agian, Kepa Deuna ziotsalarik: *Ezteraukizidazu sekulan Zuk Niri oinak garbituko.* Yon deunarenetik 13, 8 = Bein ere ez dizkidazu oñak garbituko.

Itz eta berriketa gutxi eta aiek onak, euskaldunok guk maite. Orixe!! Itz-iaro ez dana guk aintzakotzat artzen. Ayurri al degu, ala onoimen? Geronez deguna, ala ikasia? Ona:

Iuramentu anbitz egiteak, beti burboz mintzatzeak lazteintu buruko illeak eta prestuek, halakorik ez entzuteagatik, beharriak ersteintuzte... Ikastuna 27, 14 = Araokarien erausiak illeak zutik yaikirazten ditu, ta aien lipiztak belarria itxirazten du.

Izkera bezela biotza. Izkuntza txukun, barnea arrai. Mintzoa likits, gogoia likitsago. Gurean izketa nabarmenak sartu dira. Sartu dizkigute idatziz egokiago ariko ote-nitzake? Beintzat len etziran oiua Euskalerrri guztian barra-barra dabilta. Gaztetan iaiozeria utzi bear; eta, gero urteen buruan beiñolako txoko maiteak ikustera bi aldiz itzuli izan naiz... olakoetan igarri oi da aldaketak aundiak ala ttikiak izan diran. Aritzaren azpian dagoanak, orriaren erortzea banaka-banaka dakus. Erortze ori urrutikoak bestela oartzen... adar guztiak zotz-uts kimatu diranean, ua aritz-ondoaren errukia!! Auxe ere gogoratu izan zait: Euskalerrriak ukatuenik ez du: mintzotik igarri zaio.

Beste arek bezelaxe: *Eztuzu zer ukaturik; zu betarik zara, Iesu Kristo'ren dizipuluetarik zara; zure mintzaian ezagun zara.* Matai 26, 73 = I ere aietakoa aiz; ire mintzoerak salatzen au-ta.

Ifernua daudenak... *beti daude arneguz, iuramentuz, burboz ta maradizinoz.* Yon'i Agerian 16, 11 = Min ta zaurien eragitez biraokatzen. Ortara oitu? Ez!! *Begirautzu extadilla zure ahoa iuramentura usat... beatz-topa eta peril da hartan.* Ikastuna 23, 8 = Zure aoan ez bedi zin egiteko oikuntza. *Iuramentu anbitz egiten duena, beteko da bekatuz.* Ikastuna 23, 10 = Askotan zin egiten duna, ogenez beteko da.

20. Bakoitzak geron barruko giza-saldaren berri ba'gendu, gutxigotan asarretuko giñake! *Extadilla iguzkia eror zuen aserretasu-*

naren gaiñean. Paul deunak Epeso'koei 4, 26 = Oraindik aserre zerala, ez bedi eguzkia etzan. Ez-garaiko aserreak osasun makaletik etortzen ote? Ba-da esakuna. Eibar'en: gaixuandako ollo-saldia. Urdazubi'n, artean, ez ote-zan amarretakoa artzeko oiturik? Bi gaitzerizko eta bi onerizte eta amorio. Bata berezko. Beste aukerakizun. Erosle Maiteak irabazten diguna, noski. *Aita: baldin posible bada, iragan bedi enegandik kaliza hori*. Matai 26, 39 = Ene Aita!, ontzi au, al ba'da Niregana gabe bioa.

«Aukera» itz au, bai zabala!! Aukeratzeak lanak ematen. Gogo ona danean, alabañan, aukerakizunak iñor ez okertzen. *Ah, galatar zentzugabeak: nork erotu ta lilluratu zaituzte, expaituzue orain, lehen bezala, egia obeditzen eta sinesten?* Paul deunak Galatiarrentzako eskutitzean 3, 1 = Galatiar burugabeak! Nork lilluratu zaituz (egiarri ez menderatzeko)?

Gure aul-izatea ez bedi ogenerako. *Aserre zaitetze, eta eztagizuela bekaturik*. Eresietan 4, 5 = Ikara zaitetze; eta, ogenik ez egin. Orixe'k = Ikara zaitetze ta ez obenik egin. *Unek* (aserreak)... *egunak laburtzeintu, eta, muga baño lehen, illeak ere urdintzeintu*. Ikastunarena 30, 24 = Espa ta aserreak bizia laburtzen dute, ta kezkek zaartzarora goizegi dakar.

Formosa ontan ere gutxi-asko bai. Txina'n giñala bizi-laburtze ori maiz ikusi gendun. Berrogei urte baño len gizasemeak erabat zaartuta. Lanerako almenik gabe. Seme-alabaei aolkuak emateko ere erarik gabe. Goganbeartuak. Artu bai artu arnasa. Bizirik gabekoa, ordea.

22. Aserre zakarra ezertarako ez. Su bero eta zakarraren gañetik, esneak ere iges egiten du... Sugar kiskaliak, orixe kiskali!! *Erreputa emeak... austen du mendekatzeko desira desordenatua; baiña solas gogorrek, pizten du kolera*. Itzurretan 15, 1 = Erantzun txeratsuak, aserrea ibitzen du; yardespen zakarrak, ordea, sumiña pizten.

Are: mihiaren eskuan daude eriotzea eta bixitzea. Itzurretan 18, 21 = Eriotza eta bizia, mingañaren mende daude. Mihia emetzeko eta itzez dagizkigun okerren berdintzeko, *emozu zure etsaiari, gose danean, iatera; eta egarri danean, edatera*. *Zeren, halatan, bildukoituzu ikatz biziak haren buruaren gaiñean*. Erromarrei eskuti-

tza 12, 20 = Zure etsaiari gose ba'da, yaten emayozu; egarri ba'da, edaten emayozu. Orrela egiñaz, illinti biziak aren burugañean metatuko dituzu.

23. Leenagoko apaizak bein oso aolku ederra eman zuan. Aolku zuurraren berri ez dakinik ez bide-da. Ona: emaztekoa erantzun bizkorrekoa izan, eta itzak aotik igeiten ari. Bai? Entzuidazu: berantzake, goiz-goizean gosaldtu, eta berialaxe aoa urez bete, irentsi gabe, gero!! Ezpañak itxi, urak aotik iges egin ez dezaizun.

Aolkua ederki asmatua ote? Emazteki arek aolkuarena zintzo beterik, garbaikizunik ez. Eztezazula liskarrean ahotik itza fite atera. Itzurretan 25, 8 = Auzitara ez laisterregi ioan.

24. Irabazirako begiak argi ba'genitu!! Etsaiengandik ere onura-ekarle giñake! Eztuzu nai, neure Aitak eman derautan Kaliza edan dezadan? Yon 18, 11 = Aitak eman didan ontzia ez al dut edango?

Baita: Utzazu maradika nazan, Iaunaren manuaren arauaz. Samuel'en bigarrena 16, 11 = Utzazute niri birao egiten; Yaube'k agindu dio-ta.

Ba-degu arduradun. Ona oso. Ta, maite gaitu. Gure zintzo-izateari dagokian baño askozaz geiago maite bait-gaitu. Aitarik onenak bere semeak bezelaxe eta are! Iaunak eman, Iaunak edeki; Iaunak plazer zuan bezala egin da; biz, bada, Iaunaren izena benedikatua. Yob 1, 21 = Yaube'k emanda, Yaube'k kendu. Yaube'ren izena onetsia bedi!

Gorrotorik aundina digutenek berek, gerok nai ez ba'degu gaitzik ez guri egingo. Etzenduen ene gaiñean lekurik eta ez boteririk izanen, baldin eman ezpalitzaitzu han goitik. Yon 19, 11 = Nere aurka eskurik ez zenduke bat ere, goitik emanda ez ba'zenu. Agintea goitik izan eta eskuan dutena erabiltzen iakin ez. Alako gaiztagiñak errukarri! Aita, barkaiazezu; eztakite zer ari diren. Luka deunarena 23, 34 = Aita!, asketsiezu; zer dagiten ere ez bait-dakite.

26. Ez entzunarena egiten dakinaren buru ona!! Ez-aditu-iduri egin zuen. Samuel'en lena 20, 27 = Bera, berriz, gor bezela zegon.

Agirian dago: geron bizkarretik dioten iakin-gale oi gera. Ge-

ron izena ez dezatela beztu. Bizi geraño ez gaitzatela larrutu. Izen ona aberastasunik ederrena. Eta, bai! izenari eusten leiatzen geral!

27. Anai izateak indarrrik ba'lu, lipiztarik ez litzake. Senide gerala aaztu egiten zaigu. Gorputz bat gara Iesu Kristo baitan; eta bata bertzearen miembro eta parte. Korintokoei lena 12, 27 = Kisto'ren soña zerate, ta zuetako bakoitza Aren atal bat.

28. Txina'n esan au dute: Agintariaren barru-zadorrak, aintzira antzo, ala-ontziak aren barnean ibiltzeko aña bear lukete. Zimurrak bakarrik ditugu maite-indarrrik gabe. Adiskidearen onestez zer irabazi, zer esker... uste duzue izanen duzuela... iende gaixtoek ere, egiten dute hori. Matai 5, 46 = Alabaña, maite zaituztenek maite ba'dituzute; zein sari dukezute? Zergariek berek ez ote-dute ori egiten?

Etsaiak onetsi bear dituzute. Matai 5, 44 = Zuen etsayak maite itzazute.

Ongiaz gaizkia garaitu bear da. Erromarrei eskutitza 12, 21 = Onaz... gaitzaren garaile izan zaitez.

Nai duenak berra nai duena, nik erraiten deratzuet zuei, onets ditzatzutela zuen etsaiak. Matai 5, 44 = Nik, berriz, dasaizuet: zuen etsayak maite itzazute.

Agindu biguñagorik asma ote-zezaiguken Iainkoak? Elkar onets dezazuela, Yon deunak, 15, 12 = Elkar maite ezazute. Hunetan izanen zerate seiñale..., eneak eta ene eskolan eta konpañian aziak eta ikasiak zeratela. Yon 13, 35 = Ortan ezagungo zaituzte guziek, nere ikasle zeratela: zuek elkar maite izatean.

Txoil irakatsi zaarra ote? Ez. Irakatsi betikoa, arean! Iauna, ba-dakizu zure eta gure aita prestua il dela, eta il ere ongi eta sainduki; bizi bezela il ere. Iltzerakoan, zure galdegin zuen, eta atsberherapen andi bat eginik, erran zuen: «Non da Iosep, ene seme maite hura? Errozue haren ikus-min andi batekin iltzen naizela, eta neure benedizioea ba-diodala. Errozue, halaber, orainokoan seme onak bezala beti ene borondatea egin duela, eta orai ere egin bear duela; eta, ene borondatea, ene azken-adioa eta otoitza dela, eztadin oroit zuek egin zinioten bide-gabeaz; baiña nai deratzuen barkatu, eta, holakorik iragan ezpaillitz bezala, anaitasun on bat eduki eta era-

kutsi. Haur gomendatzen diodala, eta ez bertzerik; haur dala ene azken-adioa, eta hark ene amoreakgatik egin bear duena. Asiera idaztian 50, 16-17 = Zure aitak agindu au il baño len egin zigun: Yose'ri esayozute: Arren, ba, asketsiguzu ogen au, zure aitaren Yainkoaren morroyei.

29. Apena eskuan ederkiena nork erabiliko? (Yaube'k) berak artzen du bere gaiñera mendekatzea eta iustizia egitea. Itzaldietan 32, 35 = Niri dagokit apena artzea. Baita Erromarrei eskutitzean ere 12, 19 = Nere gain apena, neuk ordaindu bear. Etsaiak sailka eta multzoan diranean orobat. Inguratu ninduten etsaiek erleek bezala. Eresietan 118, 12 = Erleek bezela ira-biran zebilzkidan. Orixe'k 117, 12 = Erleek antzo inguratu ninduten.

30. Urkoaren iraiñei piper egin. Anaiaren okerrak era bat aantzi. Biotzez baztertu oroimenean ildorik urra ez dezaten. Oroimena eta biotza ez bide dabilta beti zidor berean binaka elkarrekin. Baldin barkatzen baderaukagu guk ere etasaiari, barkatuko deraukula hark ere guri, baiña ez bertzela. Matai 6, 14-15 = Alabaña, gizoneti beren zorrak askesten ba'dizkiezute, zuen Aitagoikoak ere, zuen ogenak asketsiko dizkizue: gizoneti askesten ez ba'dizkiezute, ostera, zuen Aitak ere ez dizkizue ogenak asketsiko...

Au idazten ari naizen ontan, iadanik GIZA-ESKUBIDEAK aintzakotzat artuak ditugu. Gizonok, len baño ia anaiago gera. Aitorpen eder ori noiz mamituko? Itz-eder-zale aundiak gera. Olako esanak entzutean poztu egiten gu. Bait-dirudi askoren asmoa orixe bakarrik dala. Gizadiaren belarriak limurtu!... Bere etsaiari barkatu nai ezteraukanak, eztu edirenen bere bear-orduan arartekorik. Ikastuna 28, 4 = Bere ideko gizonaz ez da erruki, ta errukia eskatzen dio bere ogenentzat.

Miserikordia gabeko iustizia egin bear zaika, miserikordiarik egiten eztuenari. Yakue'ren eskutitzean 2, 13 = Erruki ez danarentzat, epaya erruki gabe. Ta, Iauna: barka iatzagutzu geure zorrak, guk guregana zordun direnei barkatzen derauztegun bezala. Matai 6, 12 = ta asketsi gure zorrak, gure zordunei gerok ere askesten bait-dizkiegu. Guztirako ere, etorkizunari begi aratzez so-egin. Oroit zaitezi zeure azke-fineko egitekoez... eta, utzkitzu etsaigoak. Ikastunarena 28, 6 = Azagaz oroi zaite eta aserrea utzazu.

31. Gizon erdi-azia estu ibiltzen dan zelaira garamaz orain Axular'ek. Geron ariurrietara. Odolean sortzen zaigun beroa neurtu al ba'geneza!!!... Zenbaiterañokoa dan iakiñez, itzalgarriak zuzenago aukeratuko genituzke.

Beti ez itsu ibili. Norantz abitu iakin gabe. Asitakoak txar iduritzen zaizkigunean, bereala beste batzuetara io guraz.

Basa-asto amurusa bezala, begiak itsuturik, ihiztarien artetik iragaiten da; edozein periletan sartzen da. Yeremi 2, 24 = ...etzean oitutako basastoak, giriñak eraginda, giriaren usna aizean artzen du-nean doa; nork eragotziko dio aren irrikia betetzen? Billa lebizkio-ken guziek ez dute neke bearrik izango.

Nor indartsu? Nor buru oneko? Asko eta erruz ikasiak ere argi ote? Erorikorik gogoan ez dutenek ere iraungo ote azkeneraño? Eztemozula emazteari zeure duzun eskua eta boterea, nai ezpaduzu zeure burua ahalketan ikusi. Ikastunarena 9, 2 = Zure biotza ez emazteari zabaldu, zutzaz nagusitu liteken alakoan.

32. Aundiak amildu izan dira. Eiztari azkarrak itsutu. Garbiak simaur-maitale biurtu. Gurbillak likistu. Sartu zan Absalon, mundu guztiak zekusala, bere aitaren amoranteetara. Samuel'en bigarrena 16, 22 = Etxe-gañean, aren («Ixrael'en) begietan bere aitaren oaideetara sartu zan (Absalom).

33. Ondoren, gure erospenerako egoki ziranak lanik gabe ezin burutu. Adiñik ederrenetako eze eztia erabat txirtxillatua. Eta, Salbatzalleak... Ierusalem'go alabei erran zerauena, Luka deunak 23, 31 = Egur ezean au yazo ezkeru, igarrean zer yazoko ote-da?

Eztemozula konturik... zeren, eztia darion beraska bezala dira aren ezpañak, eta olio bañio legunago haren lepoa; ordea, ondorea... min eta gozo-gabe. Itzurretan 5, 3-4 = Besteren emazteari, ezpañetatik eztia dario: aren ahoa guriña bañio legunagoa. Ondorena, berriz, ixena bezin garratz.

Atsegindasunaren fina eta ondorea, atsekabea. Itzurretan 14, 13 = Barrealdiaren ere, biotzak miña du; eta, alaialdiaren amaia negarra da.

34. Isilka eta ostuka ibiltzen gera. Iñork emanari eskerrik ez. Gerok eskuratzen deguna, uaxe biotza betetzen duna. Ur eba-

tsiak, eztiago eta gozoago dira. Itzurretan 9, 17 = Ostutako ura goxoa da. Eibar'en onela esango ote-luteke? = Lelengo lapurretako mosua onena.

Negarrak ere izaten!! Aita gaixtoaz errenkuratzen dira semeak, zeren hura dela kausa baitira desohorezko. Ikastuna 41, 9 = Aita gaiztoaren semeak aren aurka oñon dabilta, arengantik gerenduta daudelako.

35. Beti etzanda egoteko gogorik ez dutenak ere izaten. Orixe!! Iakin nuenean, ezin nengokeiela erori gabe, Iainkoak edukitzen ezpaninduen, eta hunen iakitea ere Iainkoaren donua zela, ioan nintzen berehala edireitera eta egin nioen otoitz. Yakintza 8, 21 = Baña, Iainkoaren emariz baizik ezin garbi izan neintekela iakiñik, —emari au norengandik datorren ezagutzea, berriz, iakintzari dagokio— Iainkoarengana iota biotz-biotzetik esan nion...

36. Begi aula ere beti gose. Emazteari desiratzeko eta desira hartan atsegin artzeko kontuan behatzen diotenak, egin dute bere gogoan eta biotzean bekatu. Matai 5, 28 = Emakumea irritsez iñork begira dunekoxe, bere biotzean arekiko izorkeri egin du.

38. Sugeari azkar iges egiten diogu. Geron buruaren ondamentirakoei guk ez ainbeste beldur izaten. Utzi bearreko solasak eta artu-emanak. Hierusalem: zure aizpa Sodoma'ren Bekatua eta galgarria, izan zan urguillutasuna, asean eta alferkeria. Ezekiel 16, 49 = Arrokeria, ogia ugari, arena eta aren alabaen alperkeria txit aundia... orra: zure aizpa Sodoma eta aren alabaen itxespidea zer izan ziran.

39. Zer fruitu, zer irabazi eta plazer izan zenduten orduan, orai ahalkez ere bururik ere ezin altxatuz zaudeten bekatu hetan? Erromarrei eskutitza, 6, 21 = Zer onik ateratzen zenduten orduan, orain lotsarazten zaituztenetatik? Aragiaren plazerak beti dira plazer goseak. Itzurretan 30, 16 = Bein ere «aski» ez dion sua.

41. Geron begi auek ere beti erorikora garamazkite. Eztiozozula beha emazte arin, airatu, leiariari... haren sareetan erortzeko periletan iarriko zera. Ikastuna 9, 3 = Iñongo ematxarregana ez ioan, aren sarean eror ez zaitezentzat. Ba-da euskeraz esana: *aben-*

duko eguzki txuriarekin eta ostatuko neskatxa ederrarekin ez piatu.
Une laburrekoak izan!

42. Solas gaiztoek galtzen dituzte aztura onak. Korintokoen-
tzat lena 15, 33 = Erausi txarrez ekandu onak gorbizten dira.
Emazteekin ibiltzea eta kalterik ez errezibitzea, suan erre gabe egoi-
tea bezala da. Itzurretan 6, 27-28 = Nork ote-darama altzoan sua,
soñekoak erretzen ez zazkiola? Illinti biziaren gañez, iñor ibili al-da...
20 = orrela da, beraz, besteren emaztearekin dabillena. Ihes egizue
emazteetatik, aragiaren bekatutik!! Korintokoei lena 6, 18 = Izor-
keritik iges egizute!

Bere arauaz, Iainkoaz bezela munduaz ere, barrenekoaz bezala
kanpokoaz ere, egin bear da kontu. Erromarrei 12, 17-18 = ...gi-
zon guzien aurrean on egiñaz. Al ba'da, guziekin onekoan bizi iza-
teko... Eskuei zuria gal dakidieken beldur gabe esku-lana maite! Bi-
llatu zituen illea eta linoa; eta, berak bere eskuz landu eta obratu
zituen. Itzurretan 31, 13 = Artille eta liñoa inguratuta, bere esku-
-antzez lanean ari da. Urre fiñez kanpotik eta barrendik urreztatua
zan. Irtenera idaztian 25, 11 = Urre utsez estal ezazu barne ta
azaletik.

43. Idazleak ia gogorik gabe ikuttu bear gai asko. Neronek,
auxe det iguin. Edariaz ari nadin ein estua etorri zaidala. Ai! Ai!
Ene euskaldun anai maiteak!! Besteak beste dirala, gurean, maatsik
izaten ez dan lurraldeetan ainbeste, edaneko gazteak eta zaarrak!!!
Esango al det? Goierrian nintzan: Itsaso'n. Kizkitza ederraren oñe-
tan. Eta, bein, alderdi aietan amonaxoa agertu erretore iaunari
galdezka:

—Ai beza!! Goizean txikerditxo ere ez dan aña edaten ba'det
Betiko Aita ikusten det.

Eta, apaiz iaunak irri-erantzun ontaz iardetsi:

—Iru aldiz txikierditxo aña ez dana edan ezazu, eta Irutasun
Deuna ikusi al izango dezui!!

Entzun nuanean ez nintzan poztu. Ez gutxigorik ere. Arriga-
rriena auxe: bein ez ere dedala aaztu!! Ume giñan garai aietan ardo
zan ordigarri bakarra. Orain, berriz, zer ez dizkigute asmatu? Entzun
dezagun: Beretzat gaixto dena, nola izanen da besterentzat on? Ika-
stuna 14, 5 = Beretzat on ez dana, norentzat daiteke on?

Eta beste au? Etzaitzela ordi..., arnoa den lekuan da aragiaren desira desordenatua. Paul deunak Epesokoei 5, 18 = Ardoz ez mozkortu; loikeria berekin du-ta.

44. Nor zer geran antz-ematen ez digutela? Elkarri *egun on!* esateko ere astirik ez degula bata besteari ukalondoka tartea ezin egiñez gabiltzanoi igarri ez beraz? Ez uste izan! Soñeko arropetan, irrian eta ibiltzean da ezagun, nolakoa eta zertako dan bat-bedera. Ikastuna 19, 26 = Gizonaren iazkerak, ortz-parre ta ibillerak nolakoa dan adirazten du.

Arean, bestela bear genduke izan. Zuhurrago! Dugunean zertaz gosea il eta larrua estal, asko esten dugu. Paul deunak Timote'ri, len eskuitza 6, 8 = Zer ian ta zer iantzi izan ezkerro, aski dugu.

45. Erorikoa astunegia danean ta zanpateko aundia, alakoxe gogo ustela sortzen.

Gaixtoak, bekatuen osinean barrena sartuz-gero..., eztu antsiarik. Itzurretan 18, 3 = Gaixtoa erortzean, esetsa ere arekin.

Gaixtoak, itsas irakitua bezala dira, eztute bakerik... Isai igarlearena 57, 20 = Gaiztagiñak, berriz, loi ta basa bere uñetan irabiotuz ezin yabaldu dan itsaso zakarra bezelakoa dira. Gaixtoaren kontzientzia... orgaren... arroda bezala dira. Ikastuna 33, 5 = Ergelaren barnea gupil bat bezelakoa da. Gaixtoari beti dagoka beharrietan beldurtasunaren soñua... bakean danean ere, uste du gerlan dela. Yob 15, 21 = Aren belarrietan mintzo izugarriak; pake-erdian gaiztagiñak gañera.

Mamu ankerrak eskumatik. Iratxo beltzak ezkerretik. Eta, baldin entzuten ezpanauzue eta ene Manamendu guztiak kunplitzen ezpaituzue, iakizue... ikara aundi bat eginen zaitzuela. Apaizen idaztian 26, 17 = Nere aurpegia zuen aurka biurtuko dut, eta etsaiek porrokatu eta arerioak azpiratuko zaituzte; ta eseslerik gabe ere iges egingo duzute.

Ediren nazan guztiak, illen nau. Asiera Idaztian 4, 14 = Ta, ni idoro orduko, edonork ilko nau.

Okerra gertatu dala-ta, esalerik ez ote-izango? Eskapatzen zen, beti ere, bat..., berriaren ekartzeko. Yob 1, 15-16-17 = ni baka-rrik itzuri naiz, berria zuri ekartzera.

Izaten dira berri itsa iñork ekarri bearra ez dabekoak ere. Merezturik ditugu egiteko hauk guztiok... zeren, bekatu andia eginik, geure anaia saldurik baikaude... Anhitz otoitz eder egin zeraukun, asko baitziratekeien den biotzik gogorrenaren ere austeko eta baratzeko; baiña... ezkenduen entzun. Asiera Idaztian 42, 21 = Ogen-dun gera, noski, gure anaiari buruz arren zegigunean guk aren biotzeko axanpa ikusi, eta aditu ez geniolako. Atsekabe au, andik datorkigu.

Ez neratzuen nik orduan erran, begira zendutela, etzenegitela halako bekaturik anaia aurraren kontra?... Baiña ez nenduzuen entzun nai izatu... Bekatu hura... eldu zaiku gure gaiñera. Asiera Idaztian 42, 22 = Esan ere, ez al nesaizuen ordun: ez egin ogenik mutillari? Zuek, berriz, ez niñuzuten aditu. Ara, ba, orain, aren odola guri eskatu.

46. Atsekabeak bestelako kariz diranean, berein pozean igari. Esne-gañetan bezela. Itxaropen eta uste bikañez biotza zabal. Triste bezala bai, baiña beti alegera. Bigarrena Korintokei 6, 10 = Ustez goibel, ta beti pozik.

Zer nai den gerta dakiola, eztezake deusek ere iustua trista; baiña gaixtoak beteko dira gaixtakeriaz eta egitekoz. Itzurretan 12, 21 = Zintzoari ez zaio elkaitzik batetxo etortzen; ogenlariak, ostera, gaitzez beteta egoten dira.

Bake andia du kontzientzia onak, Iainkoaren Lege sainduari darraikanak. Eresia 119, 165 = Zure legeen zale diranek pake aundia dute. Orixe'k = Pake aundia Zure legea maite dutenentzat.

Haur da mundu hunetako gure loria... barren artan faltarik ez edireitea. Paul deunarena Korintokoei, bigarren eskutitza 1, 12 = Au da gure illarrainbidea, Iainkoarengandiko argi ta garbitasunez guziekin ta batez ere zuekin iardun oi dugula. Alakoak auxe ere uste zuzenez esan ahal izango: Zeiñek zuetarik eginen deraut niri bekatzuz erantzute? Yon 8, 46 = Zuetako nork ioko nau ogendaritzat?

Nola ezpaitzuen obenik bere oben-gabeak... esperantzatzen zuen. Daniyel 13, 35 = Aren biotzak ustea Iaunarengan bait-zun. Baldin gure kontzientziak akusatzen ezpagaitu, esperantza dugu... Iainkoa baitan. Yon deunaren lenengo eskutitza 3, 21 = Bañan,

ene maiteok, gure biotzak gaiztesten ez ba'gaitu, Iainkoagana beldurrik gabe io dezakegu: puxka au 1931-garreneko irarpenean dagona dezu (1958-garrenekoan ez itzuri egin zitzaidan).

Lo zauntzanean, etzera beldur izanen..., lo gozoa eginen duzu. Itzurretan 3, 24 = Etzandakoan, lo lasai-gozoa izango duzu.

47. Egizue laster, atrapa dezakezuen bezala. Korintokoei lena 9, 24 = Ua (saria) eskuratzeko bear aña antxintxi egizute. Urbil dagote Iainkoa, zinez eta egiaz gomendatzen eta fabore eskatzen zaizkion guztiei. Eresietan 145, 18 = Dei dagioten guzientzat, Yau-be urbil dago. Orixek 144-garrenean = Bertan dago Iauna deitzen dutenengandik.

Gure beldurrak, ume-ikarak eta aul-zalantzak izan! Emengo neke travaillu guztiak, geiago balira ere, eztira zeruko loriaren erdiesteko merezient. Erromarrei eskutitza 8, 18 = Oraingo nekeak, guban gero azalduko dan aintzaren aldean, ezer ez diralakoan nago-ta.

Aldi labur-motxean irabazi izugarriak. Izerdia urri. Ondare oparoa! Denbora gutiz bizi izan bazen ere, guti hartan egin zuen anhitz. Yakintza 4, 13 = Laister elduta, bide luze egin du.

Erori gabe ote? Ez! Eroritxoetatik iradu yaikiz, baizik! Den iustuena ere, egunean zazpitan erortzen da. Itzurretan 24, 16 = Zintzoa, izan ere, zazpitan erori dalarik, ostera yaikitzen da.

Onako au, ordea, ez da ezezti izan gaitetzentzat: Batek egin eta batek desegin, zer probetxu, travaillua baizen. Ikastuna 34, 23 = Batek daraiki; besteak diraul; zer iristen dute nekea izan ezik?

Erori-iaikiz ibiltzea, gibeleruntz so-egite utsa al degu? Lot'en emaztea... gibelat behatzeaz... gatz bihurtu zen. Asiera idaztian 19, 26 = Lot'en emaztea atzera begirata, gatzarri biurtu zan. Guretzat idatzia, arean! Oroit gaitezilla Lot'en emazteaz. Luka deunak 17 32 = Lot'en emazteaz oroi zaitzte.

Atzerazaleak etekin murriz-urri! Gibelat beha dagoela, golde nabarretan ari dena, ezta Zeruko erresumaren erdiesteko gai eta ez on. Luka deunak 9, 62 = Goldeari eskua ezarrita, atzeruntz begiratzen duna ez da Iainkoaren errirako gai. Obe zukeien egiazko bidea (iakin) gabe egon, iakinez-gero gibelat biurtu baino. Kepa deunaren bigarren eskutitza 2, 21 = Obe luteke orrelakoek zuzen-bidea len ez iakitea, iakin ondoren, emana izan zitzaien agindu gu-

renetik gibelatzea baño. Gaizkiago da... bigarren artan, lehenbizi-koan baño. Matai 12, 45 = arako gizonaren azken-aldia, lengoa baño latzagoa gertatzen da...

Ba-dakusazu sendatu zarela; begira, bada, berriz eritzetik, zerbait, are lehen baño gaizkiago, gerta eztakizun. Yon deunak 5, 14 = Orizu!; sendatu zera; aurrerontzean ez ogenik egin, okerragoren bat ez datorkizun.

Ala izanez, izenik ere ez bait-genduke izango. Oka-egina iaten duen orarekin (Gogo Deunak erkatzen alakoa). Itzurretan 26, 11 = Bere zorakerietara itzulitako zoroa, bere okastara biurtzen dan txakurra bezela da. Ora zikin... loira, hidoiztatzera, bihurtzen den urdearekin... (urreratzen eta idurikatzen beti ogenera amiltzen dana) Kepa deunak, bere bigarren eskutitzean 2, 22 = Txakurrak oka, ta ara millizka; eta, txerri ikuzia, lokatzera berriz. Bestelakoa zan arako Maite ua!! Oñak garbitu ditut; nola, bada, likitstukoitut? Atorra erauntzi dut; nola, bada, iauntziko dut? Abestirik Ederrena 5, 3 = Soñekoa erantzi dut; nola iantziko berriro? Oñak ikuzi ditut; zertarako ostera zikindu?

Au garbian ipintzen ari naizen ontan, Formosa'n naiz. Emengoek ba-dute oitura. Txukuna txito: negu eta uda, otz eta bero, euri ta ateri, beren soñña egunero ikuzten dute. Hakkatarrak esakeran ere olaxe esaten dute: *soñña ikuzi*. Eta, ez *urextatu*, *busti-aldi-artu* edo olako beste zerbait. Berialaxe, latsean goiz-goizean garbitutako soñekoak iantzi. Oñetakorik ez. Txiañalka orporik gabeko erdi-oñetako zerbait.

Beraz, Abestirik Ederrena idazti ontako 5-garren atalean esaten zaigunez, arako dei ua, etxe-barnean zanak soñña garbitu-ukuzi ta gero izan zun. Bustia leortu ondoren guriñak, usaiak eta osterakoak... atea zabaltzerakoan zer arritzeko mirra ttanttaka izatea? Garbitasun ortan iraun dezagun azkeneraño! Fineraño eta finean perseberatzen duena, izanen da salbatua. Matai 10, 22 = Azkeneraño lirauken ori gaizkatuko da.

48. Atea, ate ertsia da, eta bidea ere bide meharra, Parabisurat doana; eta, gutiak dira bide hura edireiten dutenak. Matai 7, 14 = Bizitzarako atea, berriz, bai estu!, ta bai mear ara daraman bidea!, ta idorotzen dutenak gutxi dira. Aginduak osorik beteaz er-

dietsiko. Bertze guztiak kunplituagatik, batetan beaztopatzen bada, guztietan egiten da obenduri. Yakue deunarena, 2, 10 = Lege osoa beteta ere, agindu bat austen duna, guziekiko ogendun egiten da-ta.

Ontatik Paul deunaren negarra eta samiña. Ai ene titxa gabea! ene on-bearra eta urrikalkizuna. Nork libratuko nau gorputz mortal hunetarik? Erromarrei eskutitza 7, 24 = Nere zori txarra! Nork askatuko nau soin ilkor ontatik? Zeren, ni naiz aragiz eta aragiari emana; eta, Legea, Iainkoaren Manua, spiritu. Erromarrei 7, 14 = Bai bait-dakigu legea gogokoi dala; ni, berriz, aragikoi naiz ta ogenari saldua. Uztarri pisua eta karga andia darabillate soifnean Adan'en umeek, sortzen diran egunetik eriotzaraiño, bere ameen sabeletik ilkitzen diranetik, obira, guztien amagana bihur arteiño. Ikastunarena 40, 1 = Gizaki guziei, amasabeletik irten diranetik, guzien amarengana biurtzen diraño, ezarria zaie gaitz aundi, uztarri astun bat. Zeruko Erresumari bortxa egin bear zaika. Matai 11, 12 = Zeru-Iaurerria oldartua dabil, ta, artzaz, oldartsuak iabetzen dira. Soldadutasuna ta gizonaren lurreko bizitza, bat baitira. Yob 7, 1 = Gizakiak, lurreko aldia, gudaldi ez ote-du? Ioanes Ebanjelistaren errana da: ikusi zituela iustuen eskuetan palmak. Ageritakoan 7, 9 = eskuan palmak zekazten. Ezta koroatua izanen eta ez biktorios geldituko, zin-zinez permatzen eta guduztatzen eztena. Timote'ri bigarren eskutitzean 2, 5 = Sari-leiaketan ere buruntza ez du iñork beretzen, bear dan arauz leiatu ez ba'da.

Ene seme: asten zarenean Iainkoaren serbitzuan, zaude erne eta beldur zarela, eta presta zaite tentamenduei kontra egiteko. Ikastunarena 2, 1 = Ene seme! Iainkoaren morroi izaten asi nahiz ba'zera, zure burua azterketarako gertu. Idekoa dugu Paul deunak diona: sailduki eta prestuki, Iesukristo'k manatzen duen bezala bizi nai dutenak, izanen dira penatuak eta pertsegituak. Timote'ri bigarrena 3, 12 = Izan ere, IESU Kristo'rekin zintzo bizi nahi ezkerro, yazarraldia ba-dute iasatekoetan. Anhitz tribulamenduz, penaz eta traillaiaz bear dela zeruko Erresuman sartu. Bidalien Egiñetan 14, 22 = ...neke asko iasanez Iainkoaren errian sartu bear dala aiei azalduz. Atea, ate zabala, eta bidea ere bide andia eta espaziotsua da ifernurat dohana; eta anhitz ibiltzen da bide artan... Matai 7, 13 = galdutzarako atea ate aundia bait-da, ta ara daran bidea zabala, ta andik sartzen diranak asko dira.

49. Zatozte Enegana travaillatzen zareten guztiok eta kargaturik zaudetenok, eta Nik arinduko eta aise ibiniko zaituztet. Ar ezazue ene uztarria zeuen gainera, eta ikas ezazue Eneganik, zuen arimentzat bake eta sosegu. Matai 11, 28 = Neke eta lorretan zabilzaten guziok, Niregana zatozte!; ta Neuk pizkortuko zaituzt. (29) Nere uztarria leporatu eta Niregandik ikasi ezazute, biotz-bera eta apala naizan ezkerok; ta biotz-gentza didorokezute.

Amodio dutenei Manamendu guztiak iduritzen... manamendu bat. Amioririk eztutenei manamendu bat bera iduritzen... anhitz manamendu. Yon deunarena omen 14, 15 = Maite ba'nauzute, nere aginduak beteko dituzute. = (22) Iñork maite ba'nau, nere esana beteko du. (24) = Maite ez naunak, berriz, nere itza ez du aintzakotzat artzen.

Zure Manamenduen bidea hain da bide atsegina eta plazenta, non, hartan ibiltzeaz, munduko aberastasun guztien... atsegin artu baitut. Eresietan 119, 14 = Edonongo aberastasunetik baño poz geiago, zure aitoren bidetik artzen dut. Orixe'k 118 = Pozten naiz Zure bidearen ikaskizunetaz, ez ainbat ondasun guzietaz.

Ezin derraket zein gozo eta ezti zaizkidan neure ahoan eta ez-tarrian zure Manuak... eztia baño eztiago edireiteintut. Eresietan 119, 103 = Nere aorako Zure esana bai goxo! eztia baño geiago, noski. Orixe'k = Bai gozo Zure iarduna nere sapaiari! eztia baño ere nere gogoari. Iakob'i iduritu baitzeikan labur eta deus-guti... zazpi urtez... zerbitzuan ibiltzea... amorio baitziadukion. Asiera Idaztian 29, 20 = Egun gutxitzat izan zitun, arenganako maite-miñarengatik.

Apostoluek ere orduan zedutzaten beren buruak doatsuenik, noiz eta Iainkoagatik... laido geiago errezibitzen baitzuten. Bidalien Egiñetan 5, 41 = Aiek, berriz, pozik zioazen batzarre aurreandik, Iesu'ren Izenagatik iraingarri aurkitu ziralako.

Deliberatu nuen zure Manamenduen konplitzera, konplitzetik eldu zaitan probetxuagatik. Eresia 119. 112 = Nere biotza Zure aginduetara makurtu dut: zeatz eta beti *betetzeko*. Orixe'k = Zuk ezarriak betetzera biotza makurtu dut, beti eta zearo.

Sostenga ezazue... zaudete apur bat iratzarririk. Matai 26, 38 = Itxoin emen eta atzarri egon Nerekin. Ni, bertze guztiak baño

trabaiillatuago naiz; ez, ordea, neror, ez... Iainkoaren garazia enekin. Korintokoei lenengoa 15, 10 = Guziek baño lan geiago egin dut; ez nik, Iainkoaren eskerrak nerekin baño. Ezta gauzarik, neure esportzatzaillearekin batean eztaidikedanik. Pillipoitarrentzako eskutitzean 4, 13 = Edozertarako ba-naiz azkartzen naunaren indarrez Izan ere, ene uztarria leun... eta ene karga, ere, arin. Matai 11, 30 = Nere uztarria ta nere zama arifia.

50. Ene bekatuak iragan eta erdiratu dute ene burua, eta karga-sorta pisu batek bezala, aurizki eta zapatu naute naizen guztia. Eresietan 38, 5 = Nire ogenak burugañeraño moltzotu bait-zaizkit, eta zama astunak bezela sakatzen naute. Orixe'k 37, 5 = Nere obekak buruz gaiñetik daude, zamaren aundiz azpian naukate.

Zatozte enegana, trabaiillatzen zareten guztiok eta kargaturik zaudetenok, eta nik arinduko zaituztet. Matai 11, 28 = Neke ta lorretan zabilzaten guziok, Niregana zatozte!; ta Neuk pizkortuko zaituzt. Bere eskuen trabaiilluak ianen dituela. Eresietan 128, 2 = Zure eskuen lanez irabazitakoa iatean, zoriontsu eta onez ioritsua zaiteke. Orixe'k 127 = Zure eskuen lana baituzu iango, zoriontsu zerake ta ongi zaizu ioango. Ene gauazko eta egunazko ogia, nigarrak ziren. Eresietan 42, 4 = gau ta egun nire ogia neronen malkoak ziran. Orixe'k 41 = gau ta egun ogi ditut malkoak.

Iauna, guk utzi ditugu, ditugun on guztiak zure amoreakgatik, eta iarraiki gatzazkitzu; zer izanen da, bada, gutzaz edo guretzat? Matai 19, 27 = Ona emen gu, dana utzita, garraizkizunok; zer izango da, ba, guretzat. Egiatz erraiten deratzuet... nork ere utziko baitu enegatik eta ene Ebanjelioagatik, etxerik, anaiarik, arrebarik, aitarik edo amarik, errezibituko duela orai, presenteko denbora hunetan, utziko duenetik eun geiago, eta gero bertze munduan bizitze eternala. Mark deunak 10, 29 = Ziñez dasaizuet: iñor ere ez dago, bere etxea, anai-arrebak, aita-amak, seme-alabak eta alorrak Niregatik eta Berri Onarengatik utzi ezkerok, (30) eunetan beste ainbeste artzen ez dunik orain, aldi ontan; etxe, anai, arreba, aita, ama, seme, alaba eta alorrak, iazarpenekin ezik; zeruan, berriz, betiko bizitza.

Ba'dirudite... probe, ezteus... ill-hurranak... barreanean darabilate gorderik bizitzea, zein baita Iesu Kristo. Kolosaitarrentzako

eskutitza 3, 3 = il baitzerate, ta zuen bizitza Iainkoagan Kisto'rekin ostenik bait-dago.

Ah! zein andia den, Iainkoak giristino beldur zaizkionentzat gorderik eta estalirik dadukan eztitasunaren multzutasuna. Eresietan 31, 20 = Yaube! Zure ontasuna bai aundi! Zure beldur diranei mardo egin diezuna, noski. Orixe'k 30 = Bai aundi, Iauna, Zure ontasuna! bildur dizutenentzat gorde duzuna. Dasta ezazue... ezta Iainkoa, dirudien bezain latz eta gaitz. Eresi 34-garrena 9 = Txasta eta ikus ezazute Yaube'ren adeiberatasuna. Orixe'k 33, 9 = Iasta eta ikus zein samur dan Iauna.

Olakoxea, arean: ura baño obeago... eztiaren pare. Itzaldiak idaztitan 32, 13 = Arkaitzetik ere ezta. Munduaren astetik huneraño, iendeak iende diranez-geroztik, ba'dakit puntu haur: gaixtoen laudorioa labor dela; eta hipokriten alegerantzia... puntu bat bezala. Yob 20, 4-5 = Ez ote-dakizu; lendabizitik, gizakia lurean iarria izan danetik, gaiztoaren loraldia laburra, eta azalutsaren poza apur batekoa dala? Zer irabazi izan zenduten orduan, orai aipatzera ere ahalke zareten bekatu hetan? Erromarrei 6, 21 = Zer onik ateratzen zenuten orduan, orain lotsarazten zaitutenetatik?

51. Deitu zuen Iainko Iaunak Adam, eta geldegin zuen, ea non zen? Asiera Idaztitan 3, 9 = Yainko Yaube'k, gizonari dei egin eta esan zion: «Non ago?» Ondoren baita: Non da zure anaia Abel? Asiera idaztitan 4, 9 = Non duk Abel ire anaia?

Zer da haur? Ez ote-da arroxinarik edo atriakarik Galaadt'eko Irian, edo Midikurik han berean? Nolatan bada ene erriko alabaren zauria ezta sendatua? Yeremi igarlea 8, 22 = Gantzurik ez ote-da Galad'en? Sendatzallerik ez-ote? Zergatik, ba, ez da nere erriko alabarentzat sendagarririk izan?

Baldin egiten ezpaduzue penitentzia, guztiak fin-gaitz elkarrekin eginen duzue. Luka 13, 3-5 = Garbai ez ba'zerate, ostera, guziak ere orrela zuzituak izango zerate. Isurezazu zeure biotza ura bezela Iainkoaren aitzinean. Erosta 2, 19 = Ixuri ura bezela zure biotza Iaunaren aurrean!

52. Adiskidearen sekeretuak biluzten... dituenak, galtzen du... sinistea. Ikastuna 22, 17 = Adiskidea maite ezazu... bañan, ez io arengana, aren kuxelua zabaldu ba'duzu. Gauaz egiten nituen neure

gogoetak eta kontuak; eta, gero isatzaz iragaiten nuen neure kontzientzia. Eresietan 77, 7 = Gauzez nere barnean gomuta dagit, eta nere biotzarekin mintzatzen naiz galdeka. Orixe'k 76, 7 = Gauzez ari naiz buru-iraultzen, ausnartuz nerekiko gogoematen. Bekatuak... barka diatzagula. Matai 6, 12 = Asketsi gure zorrak. Perilean ibili nai dena, perilean galduko da. Ikastuna 3, 24 = Arriskuzalea arriskuan galduko da.

53. Iende galdu kontzientzia gabekoekin dabilla. Luka deunak 15, 2 = Onak ogenlariekin artu-emanak ba-ditu. Atseginago artzen dela zeruan ere, penitentzia egiten duen bekatore batez, laurretan ogoi eta emeretz iustu, penitentziaren premiarik ez-tutenez baiño. Luka deuna 15, 7 = Orrela zeruan ere garbai dan ogenlari batengatik poz aundiagoa izango da, garbai izanenik ez duten larogeita emeretz zindoagatik baiño.

Beti deiez baitagoka. Isai Igarlea 30, 18 = Orduko zai dago Yaube.

54. Luzatzen den esperantzak, nekatzen du gogoa. Itzurretan 13, 12 = Itxoite luzeak, biotza aspertzen du. Utzi du Iainkoak; ar dezagun, beraz, guk; daramagun. Eresi 71, 11 = Iainkoak utzi dik! Gogor, orri! Atzemazute. Orixe'k 70, 11 = Iainkoak eskutik utzi du, ar zazute aurrean eta atzi!

Nik egin dut neure aldetik egiteko zen guztia. Yeremi igarlea 51, 9 = Babilon sendatu nai izan dugu.

55. Itsutuak ibili ziren, zeren bekatutan erori baitziren. Sopeni igarlea 1, 17 = Itsuak bezela dabilzke, Yaube'ren aurka ogen egin dutelako.

Guztiak baitira... zure serbitzuko ordenatuak eta zure oiñen azpiko eginak. Eresietan, 8, 7 = Zure eskuek egindakoen buru ipiñi duzu, guzia ere aren oñazpian iarririk. Orixe'k = Zure esku-lan guzien gain antzi eman diozu, guziak oinpera ditiozu.

Bekatuan zauden bitartean... bekatuaren... azpiko zabilza. Yon deuna 8, 34 = Ogen dagin edonor ogen azpiko da. Paretetan iosirik dauden arriek ere, zuzen dute eta arrazoin bekatorearen kontra iaikitzeke. Abakuk igarlea 2, 11 = Ormatik arriak oiue egingo du, eta ormako ezurretatik zurak darantzuike. Txatal onak esakun

zaar antza du: egunez sasiak begiak eta gabez belarriak. Euskaldunok *sasi* diogu, eta Formosa'n hakkatarrak onela esaten: ormak ere belarriak ditu. Formosa'n bertan, tayeldarrak onela: aizeak ere badaki alakoaren berri.

Oriek oro... iaikiko direla azke-egunean. Yakintza 5, 20 = Arekin lurbira ogenlarien aurka burrukatuko da.

56. Begirautzue: egizue penitentzia; eta egizue, egin dituzuen bekatuen arauaz. Luka deuna 3, 8-9 = Sortu garbai-egintza iatorrak. Egon ere aizkora zugatz-erroari ezarrita dago. Beraz, arnan onik ez lekarren zugatz guzia erauzi ta surtara iaurtiko dute.

Orduan aiek: zer eginen dugu? Luka 3, 10 = Zer egin bear dugu, ba? Su, zufre, tormenta eta bertzerik anhitz pena ematen de-raue Iainkoak kondenatuei. Eresia 11, 6 = Sua, sulburra, eta aize kiskalia; orra, aientzat gertutako edaria. Orixe'k 10, 6 = Obendarien gañera txingarrak, ipernu-arria euri, sargori-aizea dute erauntsi.

57. Zoazte su eternalera. Matai 25, 41 = Txerrenarentzat eta aren aingeruentzat gerturik dagon betiko surtara... Ebakiko da, eta sura egotziko da. Matai 7, 19 = Ebaki eta surtara iaurtiko dute. Obenaren arauaz izanen da gatzigua ere. Itzaldiak idazti 25, 2 = Bere aurrean obenari legokionez astindu.

Zenbat atsegin eta plazer artu baitzuen, hanbat eta hainbertze desplazer eta atsekabe eman bekio. Yon'i Ageria 18, 7 = Goratu eta legunduta bizi izan dan giñoan, negar eta min ekazkiozute.

Bero andira iragan bedi elur-uretik; eta ezta ifernurairño baratuko ere haren bekatua. Yob 24, 19 = Legorte eta beroak elur-ura xurgatzen dute: alaxe illunpe-barneak ere ogen egin dutenak. Zoazte, madarikatuak, su eternalera. Matai 25, 41 = Utikan... gaitzetsiok!, txerrenarentzat eta aren aingeruentzat gerturik dagon betiko surtara.

Madarikatua da hark lurraren gañean duen partea. Yob 24, 18 = Aien arloa landan biraogarri da... 19 = legortea eta beroak elur-ura xurgatzen. Han izanen... nigar eta ortz-karrask-ots. Matai 8, 12 = Ango negar eta ortz-karraska!! Biltatzue belar gaixtoak... multzuka eta zamaka, erratzeko elkarrekin. Matai 13, 30 = Iraka aurrenik bildu ta surtarako espalka lotu ezazute.

Ardi-artaldeak bezala... ifernuan egonen dira; erioak bazkatukoitu. Eresia 44, 12 = Arategirako ardiak bezela egiñak. Orixe'k 43, 12 = Ardiak antzo arategira bialdu gaituzu. Egun hetan..., desiratuko dute beren egunen fin eta akabantza... ez tute edirenen. Yon'i Ageria 9, 6 = Egun aietan gizakumeak eriotza billatuko dute; iritxi, ordea, ez. Heken arra ezta illen. Isai 66, 24 = Ez bait-da aien arra bein ere ilko.

58. Ertsi da... atea. Matai 25, 10 = Atea itxi egin zan. Halako lekuan, hain su beroan, gar eternalean nor egonen da? Isai 33, 15 = Nor bizi daiteke su ireskor artan? Nor dagoke betiko garretan? Zuhaitza norat erortzen baita, nahiz iguzki-aizerat edo mendebalerat... ezta handik igitzen. Gogoetak idaztian 11, 3 = Egoaldera naiz iparraldera erortzen ba'da zugatza, erori dan bertan geldituko da.

60. Heken beren faltaz. Ose Igarle 13, 9 = Ixrael galdu zera... Baldin nik mehatxatu nuen iendeak, egiten ba'du penitentzia bere bekatuaz, eginen dut nik ere egin gogo nioen gatziguaz. Yemi 18, 7-8 = Noizpait enda nahiz yaurerri bat erauzi, apurtu ta porrokatzera erabakita nagolarik, alako erria bere ogenetatik aldenzen da, ta orduan egin nai nion gaitzaz garbai izaten naiz. Denbora duguño, dagigun ongi. Galatiarrei 6, 10 = Astia duguño, guziei on dagiegun. Bila ezazue Iauna, ediren ahal ditekeien denboran. Isai 55, 6 = Yaube'ren billa ibili zaitetzte idoro arte. Bilatuko nauzue, eta ez nauzue edirenen. Yon 7, 34 = Nere billa zabilzkete, ta ez nauzute idoroko. Eztezazula berant... bihur zaitezi lehen baiño lehen zeure Iainkoagana. Ikastuna 5, 8 = Iainkoarengana biurtzea ez luzatu, ta egunez-egun ez geroratu.

Más voces alavesas

por Gerardo López de Guereñu

Nuevamente me permito lanzar a público examen una serie de palabras recogidas en mi querida tierra alavesa, que acaso sean las últimas que divulgue, no por falta de voluntad y entusiasmo, sino porque las fuentes de donde proceden se van agotando: los ancianos, cosa lógica y natural, desaparecen de esta terrena vida, y los jóvenes, aparte de que van olvidando muchos de estos vocablos, se van «civilizando» y no quieren saber nada de estas antiguallas y bobadas.

Respecto a las observaciones que podría estampar, a fin de no repetirme, puede el curioso lector, si lo cree oportuno, tener en cuenta las que al principio de mi anterior «Voces alavesas» van detalladas.

Entre mis numerosos colaboradores, a quienes con este motivo quedo obligado y agradecido, únicamente citaré los nombres de Julián Olavarría, apasionado zuyanés, de quien son las palabras referentes a Murguía y valle de Zuya, mientras que las mencionadas como de Araya, se deben al entusiasmo y competencia del nativo de aquella tierra Antonio Urrestarasu.

Para facilitar la lectura, a continuación indico las abreviaturas empleadas al citar la procedencia:

- Aniv. Libro de Aniversarios de las Parroquias.
- Ant. Antiguamente.
- Lib. Libro.
- LC. Libro de cuentas del Concejo
- LF. Libro de Fábrica de la Iglesia.
- Moj. Mojonera.

OA. Ordenanzas municipales del Ayuntamiento.
Test. Testamentos.

A

- ACULLU. Palo de madera con punta de hierro como aguijón (Zuya).
AFAITADOR. Paño usado al afeitarse: «dos *afaitadores* de algo-
dón» (Test. Alcedo, 1614).
AGUACHINADA. Se dice de la tierra encharcada (Apellániz).
AGUILA. Semilla del arce (Ullíbarri de Arana).
AGUJETAS. Burbujas; picorcillo del vino parecido al de la gaseosa
(Salinillas de Buradón).
AHORCAPAJAROS. Ciervo volante (Lezama).
AINGANERA. Golondrina (Araya).
AITALA. Arpón para escardar (Murguía).
ALAGA. Grano de una clase de trigo: «siete y media fanegas de
alaga, de diezmos» (LF. Anúcita, 1739).
ALCARACACH. Fruto del rosál silvestre (Araya).
ALCARACAYO. Como anterior (Apodaca).
ALDIQUERIA. Turno en el cuidado del ganado (LC. Urarte, 1718).
ALECIPAR. Viento norte (Araya).
ALEGAR. Llevar, transportar la leña al preparar los carbones (Ur-
turi).
ALEPO. Llevar en brazos, levantada, alguna cosa, pegante al cuello
(Zuya).
ALERA. Narria arrastrada por bueyes que servía, principalmente,
para trasladar leña en los montes (Bajauri).
ALIFATE. Tumores que suelen salirles a los bueyes en las patas
(Apellániz).
ALJERIQUE. Rebaño de cerdos: «sesenta rs. de los *aljeriques* q. se
habían rematado por aver avido avellota en las encinas» (LF.
Morillas, 1716).
ALMAJADA. Almaje; rebaño de ganado vacuno (LC. Matauco,
1782).
ALMAJARIZO. Pastor que cuida del ganado (LC. Matauco, 1782).
ALMUENZA. Medida para granos (Test. Pobes, 1562).
ALMUNCELA. Ropa de cama (Test. Alcedo, 1614).

- ALPERNICA. Una clase de seta (Araya).
- ALQUIMIA. Una especie de metal: «una lámpara de *alquimia...*» (LF. Maturana, 1667).
- ALZ. Aliso (Araya).
- AMA DE FALDAS. Comadrona, partera (Lib. Bautizados, Labastida, 1780).
- AMABIA. Fruto de color negro que produce dolor de cabeza si se come; ¿será arándano? (Basabe).
- AMAGUETAS. Fresa silvestre (Basabe).
- AMALUQUIO. Fresa silvestre (Zuya).
- AMUERDAGO. Muérdago (Ribera).
- AMUNERIA. A medias (Test. Anda, 1587).
- ANABALISCO. Una clase de tejido: «un mantel y sobremantel de *anabalisco*» (Test. Alcedo, 1614).
- ANCHAR. Por ensanchar (Lezama).
- ANDADOR. Recadero (Vitoria, 1613).
- ANDANA. Fila en sepulturas. Protesta «por haber sido enterrado un hijo suyo en la segunda *andana*» (LF. Labastida, 1676).
- ANGALLERA. Angarilla (LF. Maturana, 1784).
- ANGOSTAR. Secarse antes de tiempo. «Con la sombra de los matos se *angostan* las patatas» (Apellániz).
- ANGUILAS. Montar al niño a la noneta (Apellániz).
- ANILLO. Aro de madera que servía de medida para cortar los cuernos de los bueyes (Apellániz).
- ANISCOTE. Una clase de tejido. «Un manto de *aniscote...*» (Aniv. Pobes, 1562).
- ANZOLAN. Ant. *vereda*; trabajos vecinales (Salvatierra).
- APALX. Tabla acanalada para que corra el cuajo (Opacua).
- APAÑAR. Por espigar; recoger los rastros de trigo, patatas, etc (Lezama).
- APAÑO. Curiosidad en el aseo personal (Ilárraza).
- APAROCHI. Planta que sirve de alimento a los cerdos (Araya).
- APEARSE. Estropearse el trigo por demasiada humedad (Lezama).
- APECHUGAR. Hacerse cargo de un trabajo pesado (Lezama).
- APIEJADO. Trigo averiado por el pulgón (Apellániz).
- APIPORRARSE. Comer demasiado (Apellániz).
- ARBI. Nabo pequeño (Araya).

- ARCATA. Oveja de dos años que todavía no ha parido (Zuya).
- ARCATORIO. Aposento donde se guardan las arcas. «Una arca en el *arcatorio*» (Tes. Berrosteguieta, 1785).
- ARDENALDE. Turno vecinal para ir fuera del pueblo a por sal, vino, etc. (OA. Urarte, 1668).
- ARDOCA. Terreno encharcado en el monte (Araya).
- ARENALDE. Ver Ardenalde.
- ARQUEROS. Personas que tenían a su cargo el Arca de Misericordia (Betoño, 1788).
- ARRACHUR. Instrumento de cantería (Test. Arriola, 1894).
- ARRAIN. Por rain (Estarrona).
- ARREPORRO. Planta silvestre, especie de puerro, que se da de comida a los cerdos (Araya).
- ARRIMADEROS. Troncos que se colocan en la lumbre, en los costados del hogar (Cuartango).
- ARRONDAO. Expresión para indicar entre niños el derecho exclusivo de quien lo dice sobre un conjunto de flores o frutos, generalmente cuando se los encuentran en el campo (Araya).
- ASCARRO. Arce (Legaire).
- ASCATALASCA. Plato de madera para amasar el talo (Murguía).
- ASCATALASCA. Pesebre (Zuya).
- ASPEADO. Muy cansado de caminar sin dañarse los pies (Labastida).
- ASPIL. Especie de zurba silvestre (Urturi).
- ASTELORROSA. Zarzarrosa; flor del rosál silvestre (Aramayona).
- ASTOA. Se dice alguna vez del burro (Araya).
- ATARRIA. Soga para atar los aparejos del ganado (Test. Berrosteguieta, 1785).
- AYEBO. Yezgo; emplean sus ramos para limpiar el horno del pan (Aranguiz).
- AYESPA. Avispa (Apellániz).
- AYORNA. Arbol grueso con buena madera (Zuya).
- AZPIZURI. Cabra de color blanco y negro, o blanco y rojo (Murguía).
- AZUFRAIDA. Aparato para secar la ropa (Test. Alcedo, 1614).

B

- BACARIZO. Pastor de vacas (OA. Marquínez, 1608).
- BAILARIN. Cacurreta que atravesada por un palito baila como un trompo (Mioma).
- BALDERA. Cerda que ha quedado sin crías (Zuya).
- BALDERO. Ganado vacuno (OA. Marquínez, 1608).
- BALSAMO. Planta de la familia de las Crasuláceas, empleada para la curación de las heridas (Foronda).
- BARBADA. Pesadez en la conversación (Corriente).
- BARCO. Esternón del pollo (Apellániz).
- BARDAL. Montón de *abarras* (Lezama).
- BARDAL. Cada uno de los montones de leña que se hacen en el monte al derribar y partir las *suertes* de cada vecino (Berricano).
- BARGASTA. Cerda mayor que no ha parido (Zuya).
- BARGASTA. Cerda que ha criado (Lezama).
- BARRANDOLLA. Molleja de las aves (Berricano).
- BARREGARRI. Planta; especie de romaza (Ullíbarri Gamboa).
- BARRUTI. Los pastos de las ovejas en los terrenos que han quedado sin sembrar (Zuya).
- BASAGARRI. Contribución que pagaban por comunidad en los montes de Izqui (OA. Marquínez, 1815).
- BASALDICO. Guarda de monte cuando hay mucho pasto de bellota (Ocáriz).
- BASAMA. Arrendajo (Lezama).
- BASCAS. Se dice cuando se echan muchas salivas (Zuya).
- BASOMA. Arrendajo (Zuya).
- BASTE. Albarda pequeña que suelen llevar los asnos (Urturi).
- BASTE. Intestino del cangrejo de río (Lezama).
- BASTECUM. Variante vulgar de Pastecum (Ocáriz).
- BATELA. Lugar donde ponían el *pilocho* en el juego del calderón (Apellániz).
- BECERIA. Cantidad que tenía que pagar cada vecino al pastor del ganado (OA. Berricano, 1590).
- BEGUI. Empleado en frases: «qué *begui* tienes» por «qué vista tienes» y otras parecidas (Araya).

- BROCATELEXO. Brocatel, tejido. «Otro frontal de *brocatelexo* de Flandes...» (LF. Adana, 1638).
- BROSQUIL. Apartado en las cuadras (Lagrán).
- BUERIA. Renque (turno) en el cuidado de los bueyes (OA. Urarte, 1718).
- BUERIZO. Pastor de los bueyes (OA. Urarte, 1742).
- BUEYARIZO. Persona que guarda los bueyes en el campo (OA. Marquínez, 1608).
- BUFEAR. Ruido que meten las piedras al lanzarlas violentamente (Lagrán).
- BURRO. Instrumento de madera que sirve para llevar leña las personas (Urturi).
- BURRUCAS. Se dice cuando dos personas llegan a las manos riñendo (Araya).
- BURRUNCEL. Cazo para sacar el aceite (LF. Gurendes, 1840).
- BURRUNCEL. Cucharón de la sopa (Murguía).
- BURRUNCHALE. Como anterior (Barambio).
- BURRUTERA. Instrumento plano de madera con púas anchas para recoger la paja en las eras (Araya).
- BURRUTERAR. Recoger la paja con la *burrutera* (Araya).
- BURULLO. Leña de baja calidad (Ibarra de Aramayona).

C

- CABANA. Cobertizo abierto, al lado de la era, para guardar los aperos y aventar en la trilla (Cuartango).
- CABELLO DE ANGEL. Seta que también se conoce como *pata de gallina* (Alegría).
- CACAMARRO. Fantasma (Zuya).
- CACARRERO. Se dice por catarro (Zuya).
- CACIQUIN. Caricia en la barbilla (Araya).
- CACO. Especie de azada de dos puntas (Araya).
- CACO. Instrumento que se usa para sacar el carbón de las carboneras que se hacen en el monte (Zuya).
- CACHI. Espantapájaros (Apellániz).
- CAGACHOZAS. Cazador de palomas que no tiene choza propia (Urturi).

- BEGUICHINDOR. Orzuelo (Lezama).
- BEGUILUZ. Se dice algunas veces de quien no puede contener su curiosidad (Araya).
- BENALERO. Encargado de imponer y cobrar *benales* (multas) (OA. Berricano, 1590).
- BERDINGA. La rama del haya (Zuya).
- BERDINGA. Ramas delgadas para igualar en las carboneras los huecos entre la leña más gruesa (Urturi).
- BEROZADA. Paraje abundante en brezos (Guinea).
- BERZOTAS. Persona apocada (Lezama).
- BESTE ALDERA. Suele decirse para indicar a uno que dé la vuelta (Araya).
- BETAGARRI. Por rapidez al andar (Araya).
- BICA. En un juego de alfileres se dice *bica* cuando al tirar un alfiler queda sobre la raya del agujero o círculo donde se quería meter, mitad dentro y mitad fuera (Araya).
- BICHINDOR. Orzuelo (Zuya).
- BICHOS. Se aplica a gorgojos, pulgones, etc. (Apellániz).
- BIRLOS. Juego de bolos (Laguardía).
- BISCAR. Espinazo del cerdo (Apellániz).
- BISCARRAZUL. Como anterior (Zuya).
- BLANCOS. Se dice por serbal, por el blanco del envés de las hojas (Arlucea).
- BOCANADA. Boqueada (Lezama).
- BOLILLOS. Juego de bolos que solía hacerse en el pórtico de la iglesia, en el cual ponían 6 ó 12 bolos pequeños y tirando tres bolas tenían que dejar uno de pie para ganar la partida (Apellániz).
- BOLINCHES. Juego de niños, con alubias que había que meter en un hoyo (Apellániz).
- BOLUMENTO. Monumento de Semana Santa (LF. Bergüenda, 1832).
- BOLLO. Nombre especial del pan que se ofrecía durante el año (Galarreta).
- BORAZA. ¿Brezos? (Aramayona).
- BOYARIZO. Pastor de bueyes (OA. Marquínez, 1608).
- BRAMIL. Por gramil, instrumento de carpintería (Vitoria).

- CAGAPRISAS. Persona muy nerviosa (Corriente).
- CALDERON. Caldera de cobre (Otaza).
- CALVA. De gran tamaño. «Salen unas patatas como *calvas*» (Apellániz).
- CANA. La cacurreta del roble (Andoin).
- CANDIL. Por candela encendida en remates y subastas (LC. Betolaza, 1805).
- CANGREJO DE CAMPO. Grillo topo (Retana).
- CANO. Nevado. «Están todos los montes *canos*» (Apellániz).
- CAPA DEL CURA (La...). Insecto de cuerpo alargado y color oscuro (Apellániz).
- CARCHUMA. Cal que se mezcla con estopa y se usa para sujetar las tejas (Betolaza, 1817).
- CARDINCHAS. Pelos que salen en las orejas (Zuya).
- CAREADAS. Se dice de las ovejas cuando van comiendo, siguiendo rumbo por una ladera (Sierra de Arcamo).
- CARNERA. Cazuela de hierro (Estarrona).
- CARRA. Dícese de la fruta agusanada (Apellániz).
- CARRACACHUL. Flor del escaramujo (Lezama).
- CARRETEO. Por acarreo (LF. Anúcita, 1725).
- CARRIHUELA. Por correhuela, comen los cerdos (Apellániz).
- CARRILLERA. Grasa que tiene el cerdo en los dos lados de la cabeza (Apellániz).
- CARRONCHO. Erizo de la castaña (Zuya).
- CASCABEL. Cencerro pequeño (Apellániz).
- CASCAL. Cáscara del huevo (Berricano).
- CASCARRECO. Golpe dado en la cabeza con los nudillos (Araya).
- CASERA-CASERO. Persona que está al cuidado de una ermita (Ant. Salvatierra).
- CASTAÑETAZO. Golpe dado con la mano (Lezama).
- CATILU. Escudilla (Galarreta).
- CAZUELICA. Parte exterior, redondeada, que queda al quitar la bellota (Andoin).
- CECOR. Trozo de leña que no se puede cortar más y que se echa al fuego como está (Araya).
- CELEPECHIN. Por filipichin, tejido de lana estampado (LF. Adana, 1800).

- CERO (Al...). Juego de muchachos (Vitoria).
- CERORA. Mujer encargada de barrer la iglesia y lavar la ropa (LF. Betolaza, 1694).
- CESOS. Por *sesos*, hierros del hogar (Ocáriz).
- CIEGO. Temporal de agua que no amaina; cuando está muy nublado varios días sin verse el sol (Andoin).
- CIERNA. Tablas largas y estrechas que se ponían sobre la artesa para cerner la harina (Urturi).
- CIGÜENAS. Semilla de una planta de las Geraniáceas por su largura y forma que semeja un pico de cigüeña (Arechavaleta).
- CILBA. Vientre. «Llenar la panza o *cilba*» (Zuya).
- CILINGUIAR. Las hojas del árbol que, al caer, bajan balanceándose (Lagrán).
- CILLORTO. Reptil inofensivo (Zuya).
- CIMITERIO. Cementerio. «...treze ducados por pared del *cimiterio*» (LF. Subijana Morillas, 1620).
- CIPOTE. Persona torpe, testaruda (Zuya).
- CIRICAR. Hurgar; remover una cosa (Vitoriano).
- CIRRICIRRI. Ligero de vientre (Araya).
- CIRRIZARRA. Se dice de la persona que anda arrastrando los pies (Araya).
- CLAVEL. Narciso pequeño (Guinea).
- COCO. Epidemia en el viñedo. «Bajar el Santo Cristo de arriba a la parroquia para rogar se marche el *coco* de las viñas» (LF. Labastida, 1685).
- COCOCHA. La cabeza (Zuya).
- CODRIO. Una clase de grano. «...de *codrio*, quince fanegas» (Diezmos Bergüenda, 1787).
- COFRADA. Mujer que pertenecía a una Cofradía (LF. Urarte, 1738).
- COLANDERA. Encargada de limpiar la ropa (Ant. Laguardia).
- COLATERAL. Altar lateral. «Pintura q. dió al *colateral* de Sn. Sequastían...» (LF. Hueto de Abajo, 1724).
- COLCO. Estómago. «Llenar el *colco*» (Zuya).
- COLODRO. Medida para líquidos. «...un *colodro* de ojalata» (Test. Alcedo, 1614).
- COLOSCAS. Ranuras en la rueda dentada de la carraca (Ocáriz).

- CONJURATORIO. Sitio cubierto desde donde se conjuraba (LF. Antoñana, 1743).
- COPIAR. Fotografiar. «Hemos ido a Vitoria a *copiarnos*» (Apellániz).
- COQUELA. Cacerola de metal (Araya).
- CORADA. Pulmón de los cerdos (Apellániz).
- CORCO. Comer demasiado. «Te has puesto como un *corco*» (Araya).
- CORNIL. Cuerno del ganado vacuno (Apellániz).
- CORNUALTARES. Purificadores. «...trece *cornualtares* para limpiar los dedos» (LF. Fresneda, 1778).
- COROCHE. Excremento de caballo (Araya).
- CORREDICO. En el juego de *bolinches*, la alubia que quedaba cerca del hoyo (Apellániz).
- CORRESANOS. Naturales de Corres.
- CORROCOCOS. Ruido que meten los cerdos pequeños (Apellániz).
- CORTA. Especie de corral común donde se recoge el ganado apresado por haberle encontrado paciendo en propiedad privada (Araya).
- COSCA. Abolladura (Zuya).
- COSCORRONEAR puertas. Ir de casa en casa pidiendo prestado (Lezama).
- COSNEO. Una clase de tela (Lib. cuentas Toloño, 1774).
- COSTANERA. Util de labranza (Test. Pobes, 1562).
- COSTATE. ¿Residuo de las aceitunas? (Ant. Cripán).
- COTEAR. Acotar (OA. Berricano, 1590).
- CRISMA. Cabeza (Lezama).
- CUADRON. Heredad (Test. Santa Cruz de Campezo).
- CUARTAL. Medida para líquidos, equivale a quince cuartillos (Aniv. Corro, 1776).
- CUCURRETA. *Cacurreta*; agalla del roble (Araya).
- CUCURRO. Juego de niños (Araya).
- CUCHARERO. Cesto pequeño de mimbre para colocar cubiertos (Ocáriz).
- CUCHARERO. Vasija de barro de poco tamaño, con dos recipientes, que se coloca en la cocina y sirve para guardar cucharas y tenedores (Andoin).

- CUCHILLOS. Hojas de lirio silvestre que suelen emplearse para alfombrar las calles por Corpus (Lagrán).
- CUEVA. Parte más oscura del sótano o bodega (Salinillas de Buradón).
- CUIN. Conejo (Zuya).
- CUJAL. Sartén pequeña, cóncava, con mango largo. «Un *cujal* de fierro en un real» (Test. Arriola, 1894).
- CULABACHA. Agalla del roble (Ribera).
- CULABACHO. Como *culabacha* (Moima).
- CUNCHAU. Se dice del terreno que está cubierto de malas plantas (Apellániz).
- CURABACHO. *Cacurreta* grande (Barrio-Salinas de Añana).
- CURAMALES. Planta de la familia de las Crasuláceas, eficaz en el tratamiento de las heridas (Apellániz).
- CURRUMETA. Agalla pequeña del roble (Guillerna).
- CURUMELO. Agalla del roble (Aramayona).
- CUSCURRUMETA. Agalla pequeña del roble (Murguía).

CH

- CHABATA. Tira de roble joven con la que se hacen collares para los cencerros del ganado (Urturi).
- CHABETA. Cuña de madera (Zárate).
- CHABISQUI. Chabola pequeña (Legaire).
- CHACURRA. Perro (Zuya).
- CHACHANGORRI. Ave; petirrojo (Murguía).
- CHALA. Ternera (Zuya).
- CHALANGUERO. Alegre, campechano (Apellániz).
- CHALO. El acto de aplaudir, sobre todo en niños pequeños (Araya-Vitoria).
- CHAMELO. Tejido. «...una casulla de *chamelo* berde de aguas...» (LF. Adana, 1638).
- CHANCHARRAPO. Tirar monedas o cosas al aire (Araya).
- CHAPALANGORRI. Combatiente en las guerras carlistas. «Nueve azumbres de aguardiente que tiene dadas a los *chapalangorris*» (LC. Labastida, 1838).
- CHAPALE. Azuzar a los perros para que ladren o muerdan (Araya).

- CHAPELA. Boina (Araya-Zuya).
- CHAPIN. Calcetines de lana burda hechos a mano (Zuya).
- CHAPLASTA. Se dice del golpe que da sobre el río al tirar una piedra sobre su superficie (Marquina).
- CHAPUZA. Labor mal hecha (Lezama).
- CHARAL. Jaro de arbolado pequeño (Zuya).
- CHARRASCO. Estaca gruesa (Zuya).
- CHARRIBODA. Cena del día en que se mata el cerdo (Osma).
- CHARRIZAI. Pastor de los cerdos (Araya).
- CHARRO. Se dice de la persona que ha hecho una mala partida (Araya).
- CHARTEL. Parcelas que se eligen en el monte para hacer carboneras (Sarría).
- CHEPECH. Cierta pajarillo; ¿reyezuelo? (Araya).
- CHEPECHA. Pájaro pequeñito de color marrón (Zuya).
- CHIBIRITA. En otros sitios *chiribita* (Araya).
- CHICHAS. Carne picada para chorizos (Lagrán).
- CHIMINGARRI. Cierta hoja agria comestible (Araya).
- CHINCHURRO. *Chinchorta* (Osma).
- CHINES. Dinero (Corriente).
- CHIQUIMITROQUE. Juego de naipes (Araya).
- CHIRRI. Vencejo (Zuya).
- CHISTORRA. Chorizo muy delgado (Vitoria).
- CHOL. Agujero; se dice generalmente en el juego del *cucurro* (Araya).
- CHORAR. Vulgar hurtar (Corriente).
- CHORI. Se nombra así al pájaro en general (Araya).
- CHORON. El que *chora* (Corriente).
- CHORROL. Vasija de cobre (Ant. Vitoria).
- CHORROTE. Desaguadero de la fregadera (Apellániz).
- CHOSNE. Pan francés (Araya).
- CHOZNA. Lugar provisional para la venta de bebidas en romerías (Zuya).
- CHUELICA. Hacha muy pequeña (Lagrán).
- CHUFARRO. Liviano, pulmón de los animales (Apellániz).
- CHUPARADA. Por chupada. «Le di unas *chuparadas* al puro» (Apellániz).

- CHURLES. Ciruela silvestre de mediano tamaño (Urturi).
CHURRO. De casualidad, acertar por *churro* (Corriente).
CHURTEAR. Sortear los *churtos* (Ant. Matauco).
CHURTO. Trozos en que dividían los caminos para aprovechar los excrementos de los animales (Ant. Matauco).
CHUSCO. Bollo de pan (Corriente).
CHUZO. Herramienta cortante para picar las otacas que sirven de alimento al ganado (Marquínez).

D

- DECEPLINANTES. Por disciplinantes (Cof.^a Veracruz, Bergüenda, 1725).
DELANTERA. Prenda de cama (Test. Pobes, 1562).
DESANCAU. Al que se le rompe la cadera o anca (Apellániz).
DESCARGADOR. Lugar donde se descargan los carros de mies (Aniv. Urarte, 1712).
DESCUERAR. Quitar el pellejo a un animal muerto (Lezama).
DESHECHO. Por deshielo (Apellániz).
DESLINDAR. Sacudir el árbol para recoger todos sus frutos (Lezama).
DESLLECAR. Roturar los llecós (Apellániz).
DESTRABADOR. Una clase de peine (Apellániz).
DEZMADURA. Cantidad de diezmos. «...de lino, veinte y seis *dezmaduras*» (LF. Alcedo, 1700).
DIBUJO. Nombre vulgar de la Escuela de Artes y Oficios (Vitoria).
DURRUTERA. Espacio en el borde (Zuazo de Gamboa, 1734).

E

- ECETERE. Caldero para tener el agua bendita (LF. Anúcita, 1738).
ECHADERO. Cama que se hacía en lo alto de la Sierra para que los ganados pasaran la noche (Lagrán).
ELAR. Llar; cadena en el hogar (Andoin-Ocáriz).
EMETERIA. A medias (Aramayona, 1725).
EMETZ. Una especie de roble (Barrundia).

ENDRINA. *Churri*, ciruela pequeña (Oteo).

ENGANERA. Golondrina (Araya).

ENTOSCAR. Cubrir la pared con una capa de yeso. «...diez y nueve rs. a dos maestros albayniles por *entoscar* y lucir dho. cuarto» (LF. Echábarri de Cuartango, 1860).

ENVAS. Abrir la cuba para vender el vino (Apellániz).

ENVERAR. Madurar la fruta por completo (Apellániz).

ERIA. Heredad sin cultivar. «...la mitad *eria* y la otra mitad labrantío» (Aniv. Atiega, 1786).

ERRAETA. Herrada pequeña (Test. Pobes, 1562).

ERRAIN. Heredad al lado de la casa. «...alinda a una *errain*...» (Aniv. Betoño, 1759).

ERRAN. Igual que el anterior (Test. Anúcita, 1695).

ESCACHA. Repartir entre los vecinos el acuerdo escrito del Concejo (Zuya).

ESCOBAR. Limpiar el pozo con escoba. No se dice por barrer (Apellániz).

ESCOTADOR. Cada uno de los que pagan el escote (Ant. Añastro).

ESPABILAR. Aclarar el tiempo; amainar la lluvia (Apellániz).

ESPADANA. Hoja del lirio silvestre (Corriente).

ESPARRON. Rama que arrimada a los árboles hace las veces de escalera (Lezama).

ESPENCERIA. Por abacería (Ant. Betolaza).

ESPOS. Golpe dado con el talón al saltar al *cerro* (Vitoria).

ESPUNCHAR. Empujar (Lagrán).

ESPURDIN. Un arbusto (Zuya).

ESQUINAZO (Dar...). Abandonar a la novia, al amigo, etc. (Lezama).

ESTERA. Lugar donde colocan en la iglesia las velas para los difuntos de la familia (Ocáriz).

ESTILARRA. Brezo (Araya).

ESTILLA. En vez de astilla (Apellániz).

ESTILLICA. Astilla pequeña (Apellániz).

ESTINGA. Lugar muy húmedo en el monte (Larrea).

ESTORBO. Uso que se hace de la casa en comidas y reuniones. «...y los veinte rs. y m.^o restantes de especias y *estorbo* de la casa...» (Lib. Cuentas Hermandad, Marquínez, 1801).

- ESTREPADERO. Una especie de grada para la labranza (Apellániz).
- ESTROPIEZO. Daño sufrido por el ganado (OA. Berricano, 1590).
- EUNGARINA. Prenda de vestir (Ant. Betolaza).
- EXPENSERO. Vendedor (OA. Berricano, 1590).
- EZTI. Se dice al ganado al mismo tiempo que se golpea con la vara en el morro para que retroceda (Araya).

F

- FALTON. Provocador, lenguaraz (Corriente).
- FENEFA. Por cenefa (Ocáriz).
- FERRONA. Dueña de una ferrería. «...se tomó razón de las cargas de carbón que había sacado la *ferrona* de Maestu» (LC. Apellániz, 1798).
- FLECADURA. Flecós. «...un paño púlpito con sus *flecaduras* de seda» (LF. Guillarte, 1728).
- FLOSREDA. Fruslera; latón o azofar. «...otro brasero de *flosreda*» (Test. Alcedo, 1614).
- FOGAL. Suelo del hogar (Ocáriz).
- FOSERA. Sepultura. «...de las *foseras*, seiscientos mrs.» (LF. Escolumbe, 1738).
- FOSORIA-O. Enterramiento. «...las *fosorias* de criaturas hasta ocho años paguen a real» (LF. Amézaga de Zuya, 1712). «...nuebe rs. de dos *fosorios*» (LF. Jócana, 1795).
- FRAILES. Flor del «*Muscari racemosum*» (Lagrán).
- FRESLEDA. Ver flosreda. «...arrinconada una lámpara de *fresleda* lisa...» (LF. Anúcita, 1738).
- FRIDEZ. Frío intenso. «Hace mucha *fridez*» (Apellániz).
- FROSLERA. Cierta clase de metal. «...quatro candeleros de *froslera*» (LF. Bachicabo, 1752).

G

- GACICO. Una clase de roble (Murguía).
- GALLETA. Medida para líquidos que representa dos azumbres y media (Aniv. Bachicabo, 1586).

- GALLITOS. Planta de la familia de las Escrofulariáceas (Apellániz).
- GAMBELLA. Vasija de madera para amasar el pan (Ocáriz).
- GAMBOTE. Racimo de avellanas (Apellániz).
- GARABASTA. Clase de tejido. «...un mantón de *garabasta*» (Test. Alcedo, 1614).
- GARDAMA. Se aplica también a las orugas (Apellániz).
- GARGARA. Vara cuadrangular de madera, en cuyas cuatro caras se graban los nombres de los vecinos obligados a asistir a concejo. En las reuniones se pasa lista, anotándose las faltas. A fin de año se suman y se exige por cada una de ellas una pequeña multa, cepillándose la *gargara* para hacer las nuevas anotaciones (Zuya).
- GARRASTA. Un buen ejemplar de árbol (Zuya).
- GATA. Una clase de oruga (Lezama).
- GAZABI. Fruto del haya (Lezama).
- GIRA. Laguna pequeña (Amézaga de Zuya).
- GORRICHA. Vacas o novillas de color rojizo (Sarría).
- GORRION. Por gorrón. «...nuebe rs. q. costó la composición del *gorrión* de una campana» (LF. Lalastra, 1805).
- GOTERAL. Canalones de madera en los tejados (Cuartango).
- GRANERA. Mujer encargada de cuidar el grano (Ant. Vitoria).
- GRANERISTA. El que tenía a su cargo los granos (Ant. Vitoria).
- GRAULLA. Planta; gayuba (Basabe).
- GRINCHAS. Pelos en las orejas (Zuya).
- GRUMA. Niebla, y también lluvia menuda (Apellániz).
- GRUMIAR. Orbajear, lloviznar (Quintana).
- GUARDACAMINO. Antiguo celador del Hospicio de Vitoria.
- GUINARRIA. Brezo (Nafarrate).
- GUINCHES. Escarpías, clavos, hierros para colgar ropas o ramos (Apellániz).
- GUIRGUIRIO. Arbusto de madera correosa que se usa para sabijas o cuños del carro (Zuya).
- GUIRI. Planta de las Timeleáceas (Apellániz).
- GUIRRIGAZA. Matraca de Semana Santa (Ocáriz).
- GUIZON. Hombre (Araya).
- GURILLO. Especie de pasador de hierro para las puertas (Araya).
- GURRINGO. Yema del huevo (Ant. Vicuña).

GURRION. Por gorrón. «...doze rs. por el *gurrión* para la puerta» (LF. Bóveda, 1660).

GURRUFITO. Manzana pequeña (Lacozmonte).

GUSANA. Lombriz (Lezama).

GUZCO. Se dice de quien se mete en todo (Araya).

H

HAOLLAR. Pisar. «...lo que haollare con los pies (en heredades) le labre al dueño...» (OA. Berricano, 1590).

HERRADIOS. Cierta clase de ganado. «...diez y seis reales por *benales* de los ganados *berradios*» (LC. Artaza de Foronda).

HIERRON. Cuchilla para preparar zoquetas (Santa Cruz de Campezo).

HIJANO. Ahijado de pila (Munain).

HORGERA. Paloma que actúa como reclamo en la pasa de las torcaces (Lagrán).

HORGUNERO. Palo largo para extender las brasas en el horno de hacer pan (Urturi).

HORRURAS. Restos de aceite. «...se vendieron *horruras* de aceite que no se pudieron aprovechar para la lámpara» (LF. Otazu, 1755).

HOYAR. Boca de la zoqueta (Santa Cruz de Campezo).

HUESO DE LA REINA. El que está delante del pecho, entre costilla y costilla del cerdo (Apellániz).

HURGONERO. Vara larga usada para hacer sitio al *betagarri* de las carboneras (Bajauri).

I

ILLARRA. Brezo (Quintana).

IMPRENTA. Pieza de madera. «...uatro *imprentas* de pino» (Test. Alcedo, 1614).

INCENSERA. Incensario. «Yt. una *incensera* del mismo metal (*al-quimia*), sesenta y tres reales» (LF. Maturana, 1667).

INCIENSO. Especie de resina que producen las ramas del enebro (Ocáriz).

- IÑARRA. Cierta clase de brezo que crece en alturas de más de mil metros (Zuya).
 IPAR. Una clase de viento (Araya).
 IPARRANDI. Como anterior (Araya).
 IRAZALZA. Hierba silvestre que se usa como comida para cerdos y conejos (Araya).
 IRIBIUR. Mayal; antiguo instrumento para desgranar el trigo (Marquín).
 IRUNDIRU. Tributo que consistía en cico mrs. anuales (Ejecutoria en Archivo de Hijosdalgo de Elorriaga, 1513).
 ITARA. Rastra o rastrillo (Araya).
 ITURRECO. Persona que va delante de la yunta cuando se ara una heredad (Araya).
 IZPIZURI. Ver Azpizuri (Zuya).
 IZTERMIÑA. Infección del ganado, se les hinchan las patas y llegan a morir (Aramayona).

J

- JARAL. Bosquecillo de hayas jóvenes (Andoin).
 JARREAR. Cubrir de yeso las paredes (Vitoria).
 JICARADA. Medida (Vitoria).
 JOIQUI. Instrumento para majar pienso al ganado (Araya).

L

- LAICIPAR. Viento del NE. (Araya).
 LAMBIOTON. Persona pesada en el trato (Apellániz).
 LAMBRICIAR. Lloviznar; caer sirimiri (Lezama).
 LAMBRIZ. Lluvia menuda (Lezama).
 LAPIACUARRI. Especie de trébede (Araya).
 LAPICOCHO. Vasija de cocina (Araya).
 LAPURRA. Ladrón (Araya).
 LAPUYERRE. Gritos que dan los muchachos en Nochevieja (Araya).
 LARIA. Terreno llano con heredades (Lezama).
 LARRAIN. Heredad pegante a la casa generalmente cercada (Zuya).

- LARRASCA. Sepulturas de una sola pieza de piedra (Zárate).
LAUTEGUI. Sitio donde se hace carbón vegetal (Araya).
LAVADOR. Lavabo. «...un *labador* de madera» (Test. Alcedo, 1614).
LAVUQUEAR. Por Lavar (Lagrán).
LEGOR. Concavidad en un peñasco para guarecerse del mal tiempo o lluvia, generalmente a orillas del río (Zuya).
LEÑADERO. Lugar donde se guarda la leña (OA. Apellániz, 1781).
LETON. Por latón (Test. Pobes, 1562).
LICHERUELA. Por litiruela (Apellániz).
LIENZUELOS. Servilletas (Test. Pobes, 1562).
LINDON. Lindero. «...surca por cierzo con un *lindón*» (Moj. Corro, 1776).
LIQUITIANO-A. Hombre o mujer de mala vida (Quintana).
LISTRAS. Listas o fajas. «...una venda encarnada con sus *listras* blancas» (LF. Anúcita, 1738).

LL

- LLANTEGUI. Vivero de arbolado; porción de bosque bastante poblado (Sarría).
LLORAMIGAS. Muchacho muy melindroso (Corriente).

M

- MACALO. Persona delicada de salud (Araya).
MACON. Sustancia amarga en los panales, generalmente en las celdas de abejas muertas (Lezama).
MADRATA. Agalla del rob'le muy redonda y, generalmente, de las mayores, con la que se efectúa el juego del *cucurro* (Araya).
MAJAIQU. Juego de muchachos (Araya).
MAJAUQUI. Instrumento para picar la comida de los cerdos (Munain).
MAJUELO. Heredad con viñas. «...un *majuelo* de quatro obreros» (Aniv. Bachicabo, 1586) (Rioja).
MALCHIN. Mala persona (Ant. Antezana de la Ribera, 1760).

- MALETA (Llevar...). Comida que se lleva al trabajo o de viaje (Lezama).
- MALEZAL. Sitio cubierto de maleza (Ant. Marquínez).
- MAMI. Meollo de un fruto (Araya).
- MANDADO. Persona a quien se encarga hacer o llevar algo (Vitoria).
- MANDORROTONA. Mujer que manda mucho y de mala manera (Vitoria).
- MAQUERA. Cerda sin crías (Zuya).
- MARACHA. Palo redondo con estrías para revolver el cuajo (Araya).
- MARCEN. Heredad (Aniv. Artaza de Lacoymonte, 1712).
- MARCHO. Por *marcha*; hoguera (Ant. Laguardia).
- MARGAS. Derrumbadero (Apellániz).
- MARPIRIBIL. Especie de horquilla de hierro que se coloca en el yugo y que sirve para sujetar la vara del arado (Araya).
- MARRAJO. Cierta clase de pescado (Corriente).
- MARRAMIAU. Grito del gato cuando está en celo (Gobeo).
- MARRUBI. Fresa silvestre (Mendiola).
- MARUCARAN. Penitentes en procesión de Semana Santa (Labastida).
- MARZO. *Marcha*; hoguera. «...dos cargas de leña para el *marzo* de la noche de la Concepción» (LF. Labastida, 1739).
- MASCARAU. Enmascarado (Apellániz).
- MATADOR. Matarife del cerdo (Ocariz).
- MATAGALLINA. Planta perjudicial. «...cortar *matagallina* en el soto de Jarrarte» (LF. Labastida, 1689).
- MATAPIEJOS. Arbusto; bonetero (Apellániz).
- MATO ALBAR. Majuelo (Ribera).
- MAZORRILLA. Tortero; planta con raíz en forma de discos unidos (Zuya).
- MEDIERIA. A medias (LF. Sáseta).
- MEITERIA. Igual que el anterior (Ant. Salvatierra).
- MENGUA. Por menguante. «La luna está en *mengua*» (Apellániz).
- MINGORRA. Ave acuática; becacina (Guillerna).
- MINTEGUI. Vivero de arbolado (Zuya).

- MOCHA. Se dice generalmente de la cabra que no tiene cuernos (Cicujano).
- MOCHA. Arbol de poco ramaje (Zuya).
- MODORRA. Leña que queda al podar los árboles (LC. Délica, 1777).
- MOLCHO. Montón de ropas o trapos (Zuya).
- MOLLETE. Por oblada (LF. Legarda, 1750).
- MONAGUILLO. Capullo de amapola que al abrirlo sale con pétalos de color rosa (blanco: monja; rojo: fraile) (Arechavaleta).
- MONONCAL. Piedras que se colocan alrededor de los hitos o mojones (Cuartango).
- MONTAÑERO. Guarda de monte (Ant. Manurga).
- MOÑOS. Rollos de intestino para embutir chorizos (Apellániz).
- MOROMENTO. Monumento de Semana Santa (LF. Urarte, 1730).
- MOROQUIL. Sopas de talo (pan de maíz) con leche (Zuya).
- MOROYA. Cada uno de los montones que para quemar la tierra se preparaban en las nuevas roturas (Arrastaria).
- MORRILLO. Hierros en los costados de las cocinas bajas (Apellániz).
- MORTOLA. Excremento del ganado vacuno (Araya).
- MOSCUA. Clase de trigo. «...mas ubo veinte y quatro fanegas y media de trigo *moscuta*...» (LF. Betoño, 1594).
- MOTA. Ribazo (Corriente).
- MUNA. Ribazo (Lezama).
- MURILLO. Por *morrillo*. «...y dos *murillos* de fierro...» (Test. Orenin, 1646).
- MUSCO. Cinta de adorno para el pelo. «No hay para pan y compraremos *musco*» (Gamarra Mayor).
- MUSCUTA. Ver *moscuta* (LF. Betoño, 1614).

N

- NARRA. Especie de trineo que se usa para bajar troncos del monte (Zuya).
- NIESPERO. Por níspero (Astúlez).
- NOMILLOS. Aparejos. «...unos *nomillos* con su atarria y *cincha* en doze rs.» (Test. Berrosteguieta, 1785).

O

- OBLEYERA. Recipiente para guardar las obleas (LF. Alcedo, 1750).
 OBSTETRIC. Comadrona; *ama de faldas* (LC. Labastida, 1750).
 OCARREÑA. Hueco entre los cabrios y la pared por debajo del tejado (Urturi).
 OJIN. Pozo en el río (Zuya).
 OLLACIEGA. Hucha de barro (Vitoria).
 OLLAR. Vasija de cocina (Test. Alcedo, 1614).
 OLLOARRI. Bebedero de piedra para gallinas (Galarreta).
 ONDOQUINES. Restos de cualquier materia (Zuya).
 ONZA. Medida antigua en arquitectura. «...los aguilonos deben tener once *onzas* en cuadro» (Condiciones nueva iglesia en Gurendes, 1755).
 OROLDI. Musgo (Araya).
 ORZAYO. Niñera; *orzaya*, cuando es varón (Apellániz).
 OSERA. Osario (LF. Anúcita, 1725).
 OSPE. Se dice para despachar a personas o animales (Corriente).
 OZATE. Comida (especie de bazofia) que se da a los cerdos (Araya).

P

- PADERON. Pared. «...lizencia que se trajo para el *paderón* de el cementerio» (LF. Pobes, 1680).
 PAGO. Terreno llano en el monte (Treviño).
 PAJARADA. Cantidad de pájaros (Vitoria).
 PAJARETE. Espacio abierto en la parte alta del *borde* para guardar hoja (Cigoitia).
 PAJARETE. Pajera pequeña en comunicación con el pajar (Cuartango).
 PAJARITA. Bazo de algunos animales (Vitoria).
 PAJOTE (Al...). Acudir las mujeres a las faenas de la recolección (Pobes).
 PALANCA. Cerrojo de madera (Apellániz).
 PALAZADON. Instrumento de labranza (OA. Urarte, 1773).

- PALIZADURA. Empalizada (Lib. Cuentas Hospicio de Vitoria, 1785).
- PALOMILLA. Insecto de pequeño tamaño, color blanco, que hace grandes destrozos en las hojas de berzas y otras hortalizas (Apellániz).
- PAN DE CUCO. Planta en tejados; «*Sedum album*» (Lagrán).
- PANERA. Cajón de la mesa donde se guarda el pan (Urturi).
- PARDILLAR. Lugar abundante en *pardillas* (setas) (Peñacerrada).
- PARTICA. Vara con pincho en una de sus puntas (Cicujano).
- PATACA. Planta de flor amarilla, alimento del ganado vacuno y caballar, y sus tubérculos para los cerdos (Apellániz).
- PATITA RATA. Seta; *pata gallina* (Eguileta).
- PAZ (Dar la...). Besar el *pastecum* (Lezama).
- PEADAS. Rebaños. «...licencia que a dho. Conzejo pidieron para pastar en sus montes ciertas *peadas* de Bueies y Cauallerias» (LC. Artaza de Foronda, 1761).
- PEDRUSCO. Por pedrisco (LF. Betolaza, 1804).
- PEINE PRIETO. Lendrerera (Apellániz).
- PELOTILLA. Picado de carne; albóndiga (Corriente).
- PELUSA. Espiga de la anea (Apellániz).
- PENDIENTES DE LA REINA. Flor de la fucsia (Vitoria).
- PENGADA. Rebanada de pan tostado que se agregaba a la *sartenada* el día de la matanza del cerdo (Lagrán).
- PERRA. Por pereza (Corriente).
- PERRAÑA. Rain (Ant. Contrasta).
- PEZUCO. Corazón de la manzana (Zuaza).
- PICADA. Se aplica al picar de la trucha al pescarla (Corriente).
- PICAPINTO. Ave (Apellániz).
- PICARAMUCETAS. Alimento. «...diez docenas de *picaramucetas* a medio real la docena» (Lib. Cuentas Vecindad Villa de Suso, 1618).
- PICARLIN. Ave; *picaverde* (Lezama).
- PICHILINES. Especie de margarita muy pequeña, parecida a las *chibiritas* (Araya).
- PIEDRAZOS. Por pedradas (Apellániz).
- PIEDRILLA. Juego de niños en Cuaresma (Lagrán).

- PIERTEGAS. Medida de terreno. «...otra (heredad) de dos aranzadas y ocho *piertegas*» (Censo Délica, 1756).
- PIERTEGO. La cama del carro (Zuya).
- PIMPORTA. Maíz asado; cuando se le asa mucho revienta, produciendo un chasquido (Araya).
- PINCHE. Espino que se introduce en la carne (Lezama).
- PIPI. Nombre que se da a los pollitos (Araya).
- PIPORROPIL. Pan que lleva en su interior uno o más huevos (Orbiso).
- PISEBRE. Recipiente de madera o cemento donde se echa la comida para los cerdos (Ocáriz).
- PISTA. Legaña fresca (Zuya).
- PITORRERA (Cereza...). Arbol silvestre, sin injertar (Ribera).
- PIZTIA. Animal dañino (Zuya).
- PLATERAL. Sitio de setas *plateras* (Peñacerrada).
- PLUGASTEL. Tela ordinaria, mezcla de hilo y algodón (Ant. Salvatierra).
- POBRA. Femenino de pobre (Lagrán).
- POCHICO. Beso, suele decirse a los niños (Berricano).
- POLLA. Puños de paja de lino que ponían en gavilla (Urturi).
- PORCARIZO. Pastor de cerdos (Ant. Marquínez).
- FORPOL. Burbuja (Araya).
- PORROCO. Máscara (Araya).
- PORRONDOCO. Se aplica generalmente a una mujer desaseada o mal arreglada (Araya).
- PORROTES. Hacer *porrotes* en lenguaje infantil, significa hacer el niño sus necesidades mayores (Araya).
- PORTAL. Pago por ciertos alimentos a la entrada de la ciudad (Victoria).
- PORTALERO. Encargado de cobrar el *portal* (Victoria).
- PRADENO. Por prado (LF. Betoño, 1745).
- PRE. Pago. Suministró a los voluntarios contra los franceses, empleándose «gran número de vecinos y yuntas de Bueies de trabajo sin *pre* alguno...» (Memorial de Betolaza, 1815).
- PRE (A...). Quedarse sin nada (Corriente).
- PUCHES (A...). A *primis*, jugando a la pelota (Lezama).

- PULGASTEL. Tejido. «Yt. sesenta rs, por doze varas de *pulgastel* para manteles...» (LF. Guevara, 1839).
- PURGASTEL. Variante del anterior. «...doze rs. y diez y ocho mrs que importaron dos baras de *purgastel* para mangas de una alba» (LF. Baroja, 1846).
- PURQUI. Olmo (Zuya).

Q

- QUEJANICA. Persona simple, de poco espíritu (Corriente).
- QUEJANTE. Denunciante (OA. Urarte, 1668).
- QUERADO. Por *aquerado*, apolillado (Apellániz).
- QUILMA. Costal de tela gruesa. «...dos *quilmas* muy *andadas*»
- QUINCHON. Terreno que se labra por primera vez (OA. Betolaza, 1807).
- QUIRIQUI. Rizo en el pelo (Vitoria).

R

- RABADA. Destrozos. «Los *jabalines* hacen cada *rabada* en las avenas...» (Apellániz).
- RABIAR. Picar mucho guindillas y pimientos: «pica que *rabia*» (Corriente).
- RABO DE RATON. Una clase de seta (Matauco).
- RABONA. Suele decirse a las liebres (Apellániz).
- RAEN. Por rain (Aniv. Arcaya, 1706).
- RAJON. Tabla de haya que se empleaba para hacer palas para aventar el grano (Apellániz).
- RAMALAZO. Chaparrón (Apellániz).
- RANCHOPI. Pan que lleva huevos entre la masa y solía amasarse por Pascua de Resurrección (Vitoria).
- RANUECO. Sapo, *zarrapo* (Lezama).
- RAPINANTE. Ladrón. «Ytn. es data sesenta rrs. a los guardas q. se an ocupado por varias noches a hazer la guardia por los *rrapinantes* y malechores...» (LC. Garayo, 1797).
- RASPA. Especie de pala para recoger la masa del pan (Apellániz).

- RATURA. Siembra nueva. «Se dice «hacer *ratura*» cuando se recoge el forraje y se le da fuego» (Araya).
- REBAÑERO. Pastor de ovejas (Ant. Apellániz).
- REBUTERA. Rastrillo grande de madera, que se usa en las eras con las púas hacia arriba para recoger la parva. Tiene las púas anchas y grandes (Araya).
- RECARCAUS. Roturas en los tejidos. «Estos sacos están todos *recarcaus*» (Apellániz).
- RECADO (Hacer...). Pretender plaza de criada, interina, etc. (Victoria).
- REGAÑON. Viento molesto y frío (Corriente).
- REGAÑONADAS. Algaradas, celliscas (Montoria).
- REINQUE. Trago de vino que se daba en la Caridad de los funerales (Otazu).
- RELINCHORI. Murciélago (Lezama).
- RENIEGA. Llámase a las personas regañonas, de mal genio (Victoria).
- RESECO. Sed; mal gusto de boca después de una juerga en que se abusa del vino (Corriente).
- RETAQUE. Lleno por completo (Pipaón).
- RETURAR. Por roturar (Lezama).
- REXOL. Por reloj. «...un *rexol* con su caja de nogal» (Test. Alcedo, 1614).
- RODERA. Parrilla redonda para hacer *talos* (pan de maíz) (Apellániz).
- ROLDE. Fila en las sepulturas de la iglesia. «...seis rs. abertura de una sepultura en el tercer *rolde*» (LF. Guinea, 1778).
- ROMANIZO. Catarro de nariz (Lezama).
- ROSARIO. Raíz de plantas en forma de discos unidos (Urturi).
- ROSCO. Pan con muchas filigranas y dulces que las mozas regalan a los jóvenes por Santa Agueda (Lagrán).
- ROYA. Pieza del arado. «...tres arados con sus *royas*» (Test. Alcedo, 1614).
- ROYO. Por arroyo (Test. Pobes, 1562).
- RUMEN. Fila en las sepulturas de la iglesia. «...siete rs. y doce mrs. de un *fosario* en el tercer *rumen*» (LF. Fresneda, 1778).

S

- SAGAZ. Persona glotona (Vitoria).
SAGUCHI. Ratón (Zuya).
SALENERIA. Hacer sal (Ant. Salinas de Añana).
SALGATEGUI. Espacio abierto en la parte alta del *borde* donde guardan la hierba seca (*salgue*) (Cigoitia).
SALMEN. A medias (Ibarra de Aramayona).
SALMERA. Aguja de gran tamaño (Lezama).
SALMERIA. Conjunto de eras de sal (Salinas de Añana).
SALLAR. Acollar las patatas (Lezama).
SALLAR. Escardar (Zuya).
SAMPITERNA. Tejido de lana (LF. Anúcita, 1738).
SANCHRISTIA. Por sacristía (LF. Pobes, 1694).
SAPABURU. Renacuajo (Zuya).
SARACHE. Sauce (Zuya).
SARDA. Instrumento de hierro de mango largo y cuatro púas, usado generalmente para recoger basura (Araya).
SARRA. Biello, usado como el anterior para juntar estiércol (Zuya).
SARRACHI. Junco (Zuya).
SECUNDILLA. Lagartija (Araya).
SEGARMIN. Manzana silvestre (Lezama).
SEGARMINAL. Manzanal silvestre (Ocáriz).
SEL. Pastizal en el monte con sus linderos marcados (Zuya).
SEMA. Corteza y orillo del tablón, residuos que quedan al cantar la tabla (Vitoria).
SENZAI. Se dice alguna vez de la niñera (San Román de San Millán).
SESA. Voz para arrear a los bueyes (Lezama).
SOBRADO. Parte alta de la *cabaña* (Cuartango).
SOLEBEDARRE. Planta cuyo cocimiento se emplea para la glosopeda (Zuya).
SOLIBAS. Piezas de madera. «...doze *solibas* para suelo de la torre» (LF. Anda, 1560).
SONAJA. Por sonajero (Urturi).
SORIBIDAR. Planta medicinal (Marquina).
SUSPENSO. Tiempo incierto (Maestu).

T

- TABORIN. Tamboril. «...un *taborin*...» (Test. Urarte, 1707).
- TACARRO. Cencerro que suena mal por efecto de algún golpe o abolladura (Araya).
- TACONA. Pedazo de tronco y raíces que quedan al derribar un árbol (Lezama).
- TAJAMATAS. Instrumento para cortar zarzas y espinos (Apellániz).
- TALOBURRUÑA. Especie de pala para hacer talos (Araya).
- TAPIN. Puchero de porcelana (Ocáriz).
- TAPUQUERO. Juego en el que se utiliza barro húmedo con el que se hace una especie de plato que, tirado con fuerza sobre el suelo, revienta, haciendo un agujero que el contrario tiene que tapar (Araya).
- TARTABO. Tridente. «...un tridente de fierro o *tartabo*» (Test. Alcedo, 1614).
- TATO. Trozo pequeño de porcelana o barro cocido al romperse una vasija (Araya).
- TAURETE. Vulgar por taburete.
- FERREMOTOS. Nubes que amenazan tormenta (Apellániz).
- TIDANCO. Pequeña pila de piedra para que beban las gallinas (Lezama).
- TIGILLO. Por teguillo; listón para el cielo raso en las habitaciones (Ant. Anúcita).
- TIRINTAINA. Dícese en tono despectivo a los muchachos (Lezama).
- TOBAJAS. Por tohallas (LF. Sabando, 1584).
- TOBINA. Ropa de vestir. «...una *tobina* de paño negro» (Test. Alcedo, 1614).
- TOCATA. Paliza (Lezama).
- TOLBA. Pesebre. «...una *tolba* de dar de comer a las ovejas» (Test. Alcedo, 1614).
- TONTOR. Cumbre o cima de un monte (Zuya).
- TONTORRA. Pedrusco que sale en una heredad cuando se labra, que por ser de bastante tamaño no se puede quitar (Catadiano).
- TORTOLADA. Torta que forma el excremento del ganado vacuno (Araya).

- TOSTARIE. Rebanadas de pan de aldea que se ponen a tostar y cuando están bien calientes se preparan con vino en una cazuela, añadiéndoles azúcar; se comen por Nochebuena y Nochevieja (Aramayona).
- TRAGASOLES. Bordados en la ropa. «...tres albas con *tragasoles*» (LF. Guillarte, 1791).
- TRAPA FRANCESA. Narria o trapa, pero con los picos oblicuos en vez de derechos (Urcabustaiz).
- TRAPO. Tela que adorna las chimeneas en las cocinas bajas (Ocáriz).
- TRASFUEGO. Chapa que se coloca en las cocinas bajas detrás del hogar para resguardar la pared (Munain).
- TREBEDILLA. Trébede. «...tres *trevedillas* de cocina» (Test. Alcedo, 1614).
- TRESTEJAR. Retejar. «...más noventa mrs. de cierta teja q. faltó para *trestejar*» (LF. Anda, 1561).
- TRIBILLA. Lazo de cuerda para sujetar algún objeto (Apellániz).
- TRINCHAR. Despojar de las ramas menudas los árboles derribados para leña (Apellániz).
- TRIPOTE. Estómago del cerdo (Ocáriz).
- TROCA. ¿Acequia? (Ant. Matauco).
- TUPIN. Especie de puchero o marmita (Araya).
- TURBIADA. Crecida del río (Ant. Nanclares de la Oca).
- TUSIL. Tela. «...ciento y noventa y seis rs. por una casulla de *tusil* color negro» (LF. Guevara, 1846).

U

- UCHAMESA. Arca (LF. Legarda, 1760).
- URAPE. Parte del alero debajo de las aguas (Araya).
- URKI. Abedul (Zuya).
- URZAI. Niñera (Araya).
- USTAIN. Serbal (Arlucea).

V

VACIAR. Acto de servir la comida (Ocáriz).

VERROJETE. Cerrojo. «...en cajón sacristía tres *verroxetes*» (LF Bóveda, 1652).

VETA. Por venas al revolver la sangre en la matanza del cerdo (Apellániz).

VIRULETA. Violeta (Apellániz).

VULCAR. Derribar un edificio (LF. Arcaya, 1861).

Y

YEGUARIZO. Pastor del ganado caballar (OA. Marquínez, 1608).

YSLO. Mojón. «...fixaron un *Yslo* o mojón nuevo...» (Apeo mojonos Abecia e Izarra, 1807).

YUBO. Yezgo (Lezama).

Z

ZAMARI. Se dice de una persona apocada; también a veces de las acémilas (Araya).

ZAMARRO. Piel de oveja que cubre el yugo de la pareja de bueyes (Zuya).

ZAMPABURU. Renacuajo (Araya).

ZANORIA. Vulgar por zanahoria (Apellániz).

ZAPA (A...). Arrepuño (Munain).

ZAPALBURU. Renacuajo (Zalduendo).

ZAPLADA. Ruido que hace una piedra cuando se la tira al río (Araya).

ZAPLASTAZO. Bofetada (Araya).

ZARAN. Cesto donde se recogen los enjambres (Zuya).

ZARAS. Astillas de avellano con las que se forma una especie de vasija que sirve de cucharero (Apellániz).

ZARAS. Tiras de roble para hacer cestos (Urturi).

ZARCILLO. Instrumento para revolver el pienso del cerdo (Ocáriz).

ZARETA. Tira de madera para hacer cestos (Araya).

- ZARPICA. Seta; *pata de ratón* (Araya).
- ZARRAPITOS. Frutos del rosal silvestre (Basabe).
- ZARRATON. Pieza de madera en la cual gira el eje cuando también es de madera. «...no puedan vender *suertes* de leña... puedan aprovechar para algunos exes o *zarratones*» (OA. Izarra, 1823).
- ZARRERO. Piezas de hierro en los costados del carro que sirve para sostener las zarzas (Urturi).
- ZASCANDIL. Crío enredador (Lezama).
- ZAURIL. Muchacho revoltoso (Berricano).
- ZOQUETERO. Artesano fabricante de zoquetas (Santa Cruz de Campezo).
- ZORRA. Juego de naipes de la mona (Apellániz).
- ZORRON. Bolsa de tela blanca donde se guardan los jamones (Ocáriz).
- ZUCU. Sopa muy espesa (Araya).
- ZUELA. Por azuela; instrumento de carpintero (Apellániz).
- ZUGAMACHE. Una planta (Araya).
- ZUMA. Mimbre (Araya).
- ZUMBELEAR. Mover el *zumbel* (cimbel) para que acudan las palomas torcaces en su pasa anual (Quintana).
- ZURITA. Insecto, causa de la carcoma en la madera (Pipaón).
- ZURROTERO. Rastro de madera para recoger el carbón en las carboneras del monte (Zuya).

ERASKINA

Dakidanez, hurrengo «Euskera» gertatzen ari zarete. Horra sarturik dateke L. de Gereñu-ren «Voces Alavesas» izeneko lan bat. Berandu ez baledi, hona non eraskin bat, berak emanikako eraskina, alegia, eta Bahaeztu edo Maeztu-ko sekretarioaren bidez lortua:

«Mezatazales.

Un testamento dispone que «en lugar de la caridad de pan y vino, que en los entierros suele darse a los concurrentes, y de los mezatazales o asistencia a misa que suelen practicar los interesados, se celebren por su alma ciento y cincuenta Misas a tres rs. y se omitan dch. caridad y Mezatazales» (1804).

Un testamento dispone que «en lugar de la caridad de pan y vino y de la asistencia a Misa de sus parientes e interesados, que llaman Misatazales, cuya incomodidad quiere evitar a sus herederos que queden en su casa, y refundiendo esta molestia y gastos en Misas» manda varias Misas (1812).

Enrique Knör

Libro 2.º de Difuntos. *Atauri.*

G A I   L A B U R R A K

1927 urteko batzar batekoak.

Asistentes a una sesión académica del año 1927.

1927 urteko batzar batekoak (Asistentes a una sesión académica del año 1927). Ezkerretik eskubira (de izquierda a derecha), zutik (de pie): Ormaetxea «Orixe», Landerreche, Altube, Urquijo Olabide, Eserita (sentados): Eguskitzza, B. Eche-garay, Azkue, Lacombe.

Un pequeño léxico vasco de Seber de Altube

Por José Antonio Arana Martija

En un pequeño cuaderno de notas del académico Seber de Altube, al que ya hice mención en este Boletín el año pasado, aparecen unas anotaciones manuscritas con un léxico «castellano-vasco» recogido por el ilustre mondragonés-guerniqués durante su estancia en Laburdi y Benabarra. Por las palabras vascas que recoge, por su ortografía, se echa de ver que tales palabras chocaron un poco a nuestro académico, quien no fiándolas a su memoria, las consignó por escrito con vistas, quién sabe, a un posterior estudio dialectal.

El cuaderno había sido estrenado en Guernica hacia los años veinte con una única intención: marginado a su derecha con las letras del abecedario, servía para anotar en las hojas así marcadas las direcciones postales a utilizar en su correspondencia. Pero poco a poco fue perdiendo este inicial carácter para convertirse en diario, recetario médico, y hasta en vocabulario. En las letras correspondientes iba anotando don Seber las nuevas palabras que llamaban su atención. Muchas de ellas conservan todavía, debajo de la escritura definitiva a tinta, las marcas del lápiz con que las anotó en primera audición; y aunque clasificadas por letras iniciales de la palabra castellana, no se conserva un orden en la clasificación de las palabras de cada letra, prueba de que fueron escritas una a una, según iban llegando a conocimiento del recolector. Algunas veces, no viene a la mente de Altube la palabra exacta castellana para iniciar la inscripción y escribe: «beñola = behiala», o «gogor = azkarki».

Este léxico debió de ser escrito, según creo, hacia 1950-1953. Al final de esta época comprobaría don Seber que era ya inútil

seguir anotando palabras, pues le venían dadas todas las que para él eran novedades por el «Lexique Français-Basque» de Andrés Tournier y Pierre Lafitte que acabó de editarse en marzo de 1954. El 9 de octubre de 1953 entregaba Altube a los editores 1.000 francos por la obra y 140 francos más por los gastos de envío, según consta en recibo que me ha llegado juntamente con los dos tomos del «Lexique» que pertenecieron al académico. El primero de los tomos (A-MONTER) llegó a manos de Altube probablemente en noviembre de 1953, y el segundo y último (MONTE CHARGE-ZYGOMA) en marzo de 1954. Creo que a partir de la primera de las fechas cesaría la curiosidad por anotaciones, que ya le venían dadas por Tournier-Lafitte. No obstante, creo que de este «Lexique» tomó Altube alguna anotación, particularmente las palabras en que usa la grafía «ch», como en «chede», «choilki», y alguna corrección como «ahamen» que en principio tenía anotada «aamen», como siguió teniendo anotado «oore» sin introducir la «h» obligada.

El interés de este pequeño léxico de Altube es realmente escaso para el enriquecimiento de nuestros diccionarios, pues casi todas las palabras están ya registradas en los «Iztegi» de que disponemos. Tiene para mí un doble interés el reproducirlo: de un lado, el conocimiento a posteriori del proceso formativo de uno de nuestros más grandes lingüistas quien fue aquí anotando lo que de extraño o no oído («bittzi» según sus mismas anotaciones) fue encontrando en el dialecto lapurdino; de otro lado comprobar que, si estas palabras fueron tomadas del pueblo, hay una autoridad más para darlas por bien injertadas en nuestros diccionarios.

Reproduzco el léxico tal como aparece en el cuaderno de notas, con su misma ortografía, aunque no con el mismo orden. He preferido dar las palabras con un riguroso orden alfabético para facilitar su búsqueda, pues como ya he dicho, no fueron anotadas en el original en esa forma. Entre paréntesis, y delante de las palabras castellanas, indico con una cifra la página del cuaderno donde se inscribe la palabra. A veces, a continuación de la palabra euskérica, añado un pequeño comentario mío (entre paréntesis también). Y vamos ya con el pequeño léxico vasco de Seber de Altube:

- (84) Acabar = Bururatu
 Acertar (dar en el clavo) = Kausitu
 Actividad = Azantz
 Además = Bestalde
 Agosto = Agorril
 Aguantar = Jardoki
     (Para «resistir» escribe más tarde «ihardoki»
     y para «sostener» escribe «iharduki»)
 Afición, adhesión = Atxikimendu
 Alcalde = Auzapez
 Allende = Hainditik(ako)
 Ancestral, antepasado = Arbaso
 Anotar = Lerrokatu
 Ansia, afán = Leia
 Antaño = Behiala, beiñola
 Aplastar = Errautsi, zapatu
 Aquende = Hunaindik(ako)
 Arbitro = Ararteko
 Asunto = Zer, goiti-beheitia
 Aun (menos) = Are (gutiago)
 Autóctono = Berez ber
 Avaro = Zikoitz
 Aventurar, atreverse = Menturatu
- (8) Beiñola = Behiala
     (Esta anotación está hecha así, solamente en euskera. Al hacerla, seguramente, no recordaría la palabra castellana equivalente a «behiala» y anotó la vasca que recordaba: «beiñola». Luego anotaría en la «A» la palabra castellana «antaño» y sus dos equivalencias vascas)
- Bocado (piscolabis) = Ahamen
     (Primero anotó «aamen», añadiendo después la «h» intercalada)
- Brío = Zalhutasun
 Burla(r) = Ahapaldi(katu).

- (12) Cabo a rabo (De) = Buru batetik bestera
 Casi (todos) = Guztiz (gehienak)
 Censurable = Deithoragarri
 Civilidad = Jendetasun
 Comida (las tres del día) = Apairu
 Compañía = Haro
 Condiciones (personales) = Jite-antzeak
 Conflicto = Makur
 Consecuencia = Gibel-ondo, ondorio
 Cordero = Bildotx
 Corresponder = Dohakio
 (Creo que la anotación no es exacta, pues «dohakio» parece más bien ser igual a «dagokio», o «le corresponde»).
- Costumbre = Ohidura
 Crecer (el enclenque o niño) = Tarrotu
 Cuidado = Ardura, artha
 Cuidado! = Kasu!
 Curioso (raro) = Bitxi, Bitzi
 Curandero (de huesos) = Daunatua.
- (16) Débil = Mendre
 Debilitar = Mendratu
 Derecha (mano) = Eskuin
 Derribar = Aurdiki
 Derrotar = Errautsi
 Desahuciar = Etsitu
 Descolorido = Xuhail
 Desengañar, desesperar (cansado de esperar) = Etsitu.
 Deshacer = Suntsitu
 Despierto (estar) = Erne egoite(ko dugu)
 Despreciar = Ostikatu, laido(tu ?)
 Desterrar = Atzerriratu
 Destino = Ixurgia
 Dicen = Baderasate...
 Duramente = Garazki.

- (20) Elevadamente = Goradanik
 Enclenque = Tarrotua
 Encontrar = Kausitu
 Enfrentarse = Buru egin
 Entendimiento = Adimendua
 Envidiar, volverse envidioso = Bekaiztitu
 Excusa = Estakursi
 Expresiones, frases = Ahapaldiak
 Extraña (persona) = Atze.
- (24) Facultades = Jite-antzeak
 Frases injuriosas, botaratadas = Ahapaldiak
 Frecuencia (Con) = Ardura
 Función de Iglesia = Eliz-urhatsa (?)
 Fuste = Funtze(zko).
- (28) Gages de nuestro oficio = Gure karguaren karga
 Ganas = Emeia
 Gentes = Jendakia
 Gogor = Azkarki
 (También aquí escribió la palabra vasca que
 conocía al no recordar la castellana equiva-
 lente «fuertemente»).
- Golpe = Ukaldi
 Grandiosidad (Con) = Handizki
- (32) Hablar afectuosamente = Musurkatu
 Historia = Istorio
 Honra = Oore
 Honra (por un acto o conducta) = Ospa.
- (38) Incitar = Surtatu
 Inclinação = Ixurgia
 Independiente = Berez bereko
 Influencia (respeto) = Larderia
 Infra... = Hunaindian -dik, -ako
 Injuriar = Ahapaldikatu.
- (44) Jefe = Lehen buru
 Juicio = Ustekunde

- Julio = Uztail
 Junio = Ekain
 Justo = Doi-doi
- (56) Lamentable = Deithoragarri
 Lanzar = Aurthiki
 Lado (al) = Ondoan, aldean
 Libre, lícito = Sori
 Ligados = Uztarri berean.
- (62) Maltratar = Ostikatu
 Mediación = Arartekotasun
 Mediador = Ararteko
 Mérito (por un acto o conducta) = Ospe
 Motivo = (Zer) kari (atarat) eztakit
 Mucho = Ardura.
- (68) Nebuloso = Obel
- (74) Objeto, propósito = Chede
 Oscuro = Obel
 Ofensa = Laido
 Oponerse = Buru egin.
- (78) Parecido (uno a otro) = (Elgarren) eite(a)
 Piadoso = Elizatiarra
 Por lo menos = Bederen
 Por muy poco = Doi-doiatarik
 Por otra parte = Bestalde
 Preocupado = Durduratua
 Principal = Lehenburu
 Profundamente = Barna-barna (sakon)
 Propósito = Chede
 Proteger = Gerizatu
 Protegido = Artha-meneko
 Proyecto (de ley) = Lege Chede
 Prueba (testigo) = Lekuko
 Prudencia = Zuhurtze
 Punta a punta (De) = Buru batetik bestera
 Punto (sobre ese) = Phondu.

- (90) Rajado (moralmente) = Arraildua
Raro = Bitxi
Rechazar = Ostikatu
Remedio = Sendagailu
Resistir = Ihardoki
Responder = Ihardetsi
Resultado = Gibel-ondo.
- (96) Saciados = Okituak
Secar = Ehiartu
Seguir = Jarraiki
Seguramente = Eiki, Surki
Señalar (anotar) = Lerrokatu
Sociedad = Haro
Solemnemente = Handizki
Solo = Choilki, harorik gabe
Sostener = Iharduki
Sucediendo = Iragaiten.
- (102) Título = (Zer) kari (atarat) eztakit
Tan = Hain, hoin
Tamaño = Heineko
Temor = Lotsa
Testigo = Lekuko.
- (108) Ultimos (años) = Undar
Ultra = Hainditik(ako)
Unidos = Uztarri berean, ados.
- (112) Valiente (adj.) = Bihotzduna
Valiente = Azkarki.

Euskal - Ipuinak

Pierre Lafittek

Aipatzera goazen lan hunek baluke liburu oso baten betetze-koa. Ez dugu hemen emanen erran litazkenen laburpen bat baizik.

GIZONAREN AMETS BEHARRA

Orok dakiguna: gizon gehienak mundu hontako biziari kiretskino bat aurkitzen diote, eta nolazpait, gogoz bederen, ihes egin nahi diote ametsetarako munduetarat murgilduz.

Ez dute hortarako ahanz-gailu eta zora-gailu eskasik: batzuk arras ohoragarriak, hala nola lana eta otoitza; bertze batzuk higuin-garriak, hala nola edari eta drogak; eta hirugarrenekorik, bienarteko zonbait, hala nola jostetak.

Josteta-moduen artean berexiko ditugu idurimenezkoak, hala nola kantuak, teatroa eta ipuinak. Gaiez segurik hiru gauza horien arteko mugak ez dira berex-errazak. Askotan iturburu ber-berak dituzte. Xuberoan eta Lapurdin, hasteko, berrehun bat urtez sartu dira eta etxez-etxe saldu Frantziatik heldu ziren liburuxka axal-urdin herrikoia.

Troyes eta Tolosa-ko *Bibliothèque bleu* hortarik jalgi basa-ixtorioak hazi dituzte berdin pastoralak eta ipuinak. Adibidez, «Jean de Calais» pastorala eta baxenabartarren Ixabel-en gertakarien kontua ahaide hurbilak dira. Halaber «Genevieve» pastorala eta Lapurdiko *Marie Valentine ipuina*. Zenbait ipuin bestalde kantu bilakatu direnak edo antzerki gisa itzuli? Orroit *Berreterretxex*, *Orreagaz*, *Santxo Azkarraz*, *Ehun dukat-ez*.

Baina geldi gaiten ipuinen eremuan.

Non bizi izan dira?

Uste dut bortz bizitegi ukan dutela Euskal-Herrian:

—*Supaxter xokoa*, afal-ondoetan familia biltzen zelarik su-garren aintzinean.

—*Mahain-ingurua*, bazkal artean, bataio, komunione, ezkontza, ogi-joite (gari-jotze) apairu luzeak bazirelarik.

—*Ostatua*, bereziki hartaz ase zirenean muslariak ixtorio bixiena nork konda hasi-eta.

—*Eskaratzte edo selairua*, arto-xuritze aratsetan, hauzoak elkar-reratzten zirelarik, lanaren arintzeko ez bait zitekeen mutu egon.

—*Ihiztari-bilkurak*, hor, emazte ez haurrik ez izanez, ixtorio gazi gizen, gordinak haizu bait ziren.

Egungo egunean ipuin-akademiatxo horiek galtzera doatzi, bizimodu zaharrak itzal-araz, irratia eta telebista orotan sartzen diren ber.

Ikertu nahi baditugu, nondik bil?

Oraino han-hemenka entzun ditazke, eta uste dut ez direla denak bilduak, hurbiltzeko ere, bereziki Xuberokoak. Hetaz behar litake axolatu.

Baina *corpus* bat nahi baluke norbaitek apailatu, hatzeman ahal lezazke idatzi-ta aldizkari askotan barreiatu, bereziki mende bat eta erdi huntako aldizkari, almanaka, errebista, astekari eta egunkari batzuetan.

Halere ez da, beharrik, lan guztia egitekoa. Bilduma baliosak badira eta biltzaile handienen izenak a-be-de-ka huna zein diren:

— Pierre d'Anjou	— Irigarai Aingeru
— Marie Ariztia	— Kirikiño
— Xalbat Arotxarena	— Lekuona M.
— Azkue	— Leon Leon
— Julene Azpeitia	— Linazasoro Iñaki
— Barandiaran J. M.	— Monteiro Mariana
— Barbier Jean	— Muxika Gregorio
— Bilbao Felix	— San Martin Joan
— Bitaña	— Thomasset

— Carpenter anderea	— Uranzu
— Cernand M.	— Urruzuno P. M.
— Claveria Carlos	— Urbel
— Elissalde Jean	— Vicendoritz
— Elissanburu J. B.	— Vinson Julien
— Etxeberri J. B.	— Webster W.
— Ghiese	— Zabala Antonio
— Goizueta J. M.	— Zatarain Ambrosi.

Nor edo nor ahandzi dudala edo ahandzi banu, barka bekit: ez dut erdainuz nehor bazterrerat utzi, eta gogotik luza nezake ipuin biltzaile horien xerrenda.

EUSKAL IPUINAK ZENBAT DIREN OROTARA

Ez dakigu xuxen erraiteko. Ipuindegi hainitzetan ipuin berak edo beretsuak bilduagatik, ez-berdinak baizik ez kondatuz, erran daiteke milaz goiti badirela halere: hamabi ehun bat gutienez, edo dirudienez. Jakina: ez ditut barne ezartzen, merezimenduz beteak badira ere, izan dituen edozoin herritakoak euskaraz hitzez-hitz itzuli erdal ipuinak, nahiz batzuetan baduten gure hemengokilakoen ahai-detasun zerbait.

NOLA KLASATU EUSKAL-IPUINAK?

Azkuek bi taldetan ezarri zituen: *luzeak* eta *laburrak*. Berex-kunde hori ez zait hanbatekoa. Gai bera labur ala luze ditake. Bi kondatzaile eder ezagutu ditut gaztaroan: Guichou apezka eta Leon Barbier, Jean Barbier-en anaia. Guichou-k ipuinaren giharra ematen zuen hitz gutiz, bizi-bizia. Leon Barbier-ek ipuin ber-bera irau-araziko zeutzun xehetasunez, ez dakit zenbat denbora. Zer beharko zen bada, ala Gichou-rena laburretan ezarri eta Leon Barbier-ena luzetan? Ez du kanorerik.

Jean Barbier-ek ere bi talde nahi zituen: alde batetik ixtorio-mixterioak eta bertzetik bertze guztiak. Lakeago zait zatikatze hori Azkue-rena baino. Haatik ez zait batere itsusia Zerbitzarik proposatzen zuena: lau ipui mota: amesgarriak, lazgarriak, altsagarriak eta

jostagarriak. Funtsean, ipuinek darozketen sendimenduetarik jujatzen zituen.

Nihaurek behar banitu klasatu, bortz mota handi berex nezazke:

Lehenik: paganoak

Bigarrenik: basa-giristinoak

Hirugarrenik: basa-ixtoriak

Laugarrenik: amets hutsezkoak

Bortzgarrenik: irri solasak.

Erran gabe doha zati bakoitzak balauzkela kapitulu andana bat.

Adibidez, ipuin paganoetan euskal mitologiako izaiteek balukete, zoinek bere kapituluoa: bai lamiak, bai Marik, bai hunen semeek, bai basa jaunandereek, bai bertzeek.

Gisa berean, Kapitulu bana basa-giristinoetan hartze lukete Testamentu zaharrak, Testamentu berriak eta Sainduen bizitzak, euskal-ipuinek eratziki deitzen sineskerien eta mirakuluerien gatik.

Basa-ixtorioak ere baluke zombait kapituluren betetzekoa, daki-gularik nola egiazko gertakariak jendeen oroitzapenean ezinago aldatzen diren: aditzekoak dira gure kondatzaileen ahotik, ez bakarrik erromatarren aroko pasakizuna, baina aro berrikoak! Aipa dezadan Zesar, ala Karloman, ala Santxo Azkarra, ala Napoleon, ala Hitler, ez duzue aise asmatzen ahal zer berri harrigarriak aterako daukitzueten!

Bertze talde handietan, kapituluak nortzuka edo jende-motaka berex nezazke. Adibidez hor gehienik aurki genezazke:

Errege-erreginak	Soldaduak
Medikuak	Juje eta Hauzilariak
Apezak	Ihiztariak
Sakristauak	Indianoak (amerikanoak)
Kontrabandistak	Atso gaiztoak
Buhameak	Zozoak
Sorginak	Ostalerak.

NONDIK ATERA DITUGU IPUIN HORIEK ORO?

Horietatik hainitz ez dira baitezpada Euskal-Herrian onddoen pare sortuak. Ehunka aspaldi danik lur huntako eskualde guztietan gaindi kurri dabilta erortzen diren toki bakoitzean itxura berezi bat hartuz.

Encyclopedie de la Pléiade deritzanak badauka hiru tomotan munduko literaturaren ixtorioa. Hartan ohar ditake ipuinek harri-garrizko eremua eduki dutela borts mila urte huntan segurik. Baina miatzen baldin baditugu ipuin bilduma handiak, hala nola *Dictionnaire des contes populaires*, *Bibliothèque bleu des XVII et XVIII siècles*, *Die Marchen der Weltliteratur*, *Kondjohon Monogatari*, eta bertze, aitortzera behartuak gara ipuin-beretsu keta ederra kausi ditakeela nonahi, nehork ez dakielarik nork nori dituen ebatsi edo mailegatuak. Adibidez guk Axular-ez erraiten baitugu ere itzala galdu zuela deabruaren atzaparretan utzirik, alemanek eta italianoeek gauza bera kondatzen dute bertze zenbaitez; zeruan zaldiz sartu zenaren ipuina ezagutua da Errusian ere; *Disciplina clericalis* liburuan hatzeman ditut zuek Amezketako Fernandori eta guk Gameko Axigarri eratxiki balentriak. Ez da dudarik: populu guztiak itsaso berean ari izan dira arraintzan, gero arrainak bakoitzak bere gisa apailatu baditu ere mahineko.

EUSKAL-IPUINEN ZENBAIT ITXURA

Mitologiari buruz bazter ditzagun bizpahiru gezur. Pio Barojak sartzen dauzku Thor, Aitor, Maitagarri euskal sinesketan: ez ditut behin ere gure ipuinetan aurkitu, ez-eta Urtzi famatua ere. Piok ez omen zuen federik baina Xaho profeta baitan nola ez? Gure xaharrek ez zuten fata edo hadurik aipatzen, nahiz Europa guztian bazuten horiek arrakasta.

Aldiz lamiak baziren ausarki gure alegietan, hetaz ez delarik mila urte huntan bertze nehun oroitzapenik gelditzen.

Bertze xehetasun bat: bildu diren euskal-ipuinetan behinik behin, ez da lizunkeriarik = arruntak, gordina eta atrebituak bai,

baina ardurenean frango pulliki erranak, sano-sanoki, sendimendu bihurrik gabe.

Mintzairaz den bezainbatean, ez da egiazko legerik: kondatzaile bakotzak badu bere euskara eta bere jeinua. Etxeko eta herriko hizkuntza baderabila, dakien neurrian ala mordoilo, aditzaileei kausitu nahiz. Kondatzean, edergailu guti: han-hemenka atsotitz bat edo bertze; konparazione bat edo bertze, arrabots edo zarata-hitz batzuk jostatzeko ateraldi bakar batzuekin.

Moldatzeari buruz, ohidurak badira:

—Hastean, adibidez, honelako erran-bidez balia ditake:

—«Bazen behin gizon bat...

—«Askotan munduan gertatzen den bezala...

—«Xantxun zenak kondatzen zuen, baizik-eta...

—«Saski huntan zazpi arto-buru gelditzen baitira, etxe batean baziren zazpi anaia...

—«Aldi batez bi senar-emazte...

—Bukatzean ere badira ohiko erran-bideak:

—«Hala bazan ez bazan, eman hori kalabazan...

—«Ontsa (ongi) bizi izan baziren, ontsa hil ziren: hortan fini da ixtorioa.

—«Egia bada sinets, gezurra bada ez sinets.

—«Geroztikako berririk ez dut ukan.

—Ipuin tartean hirukoa eta zazpikoa maiz agertzen zaizkigu:

—«Bidean heldu ziren hiru mutiko, edo hiru soldado, edo hiru neska, etab.

—«Asmatu behar hiru egia...

—«Atea hirutan jo behar...

—«Hitz bat hirutan errepikatu...

—«Gerlan ibili zazpi urtez

—«Familia batetan zazpi ahizpa

—«Sagar-ondo batek zazpi sagar izaki...

—«Herri batek zazpi eihera...

—«Etxe batek zazpi leiho...

—Epeak ere gisa berezi batez markatzen dira:

—«Semea etxera itzuli zen urte eta egun baten buruan...

—«Handik zortzi egunera karta igorri zuen...

—«Eri hainitz hiltzen dira pheratu-ta bederatziruenean...

—*Ororen buruan gure ipuinek zer salatzen daukute gure aintzinekoan gogoeraz?*

Aitor dezagun norbaiten jujatzeko haren ipuinen ikertzea ez dela naski biderik xuxenena...

Bainan tira!

Ipuinen argitarat jende xehea nik urrikalgarri daukat. Ohartze eta jakitate gutikoa agertzen zait; oro axal eta ilunbetsu ikusten zituela lidurike.

Jendeak eta gauzak gaingiroki azaltzen zituen: gehienetan ezin jakin Karlomanen jauregi ederrak zer zuen bada hain ederrik, edo Ortzaizeko sorgin itsusiak zer hain itsusirik! Xehetasunik ez!

Izan zadin lurraz, izarrez gorputzaz, eritasun ala sendagailuez, ipuinetan bizi ziren oraino erdi-aroko ustekeriak.

Erlixioea ere ahal bezalakoa: erdi pagano, erdi girstino, dena sineskeria.

Ametsak labor: diru puxka baten biltzea, ase on baten egitea, ez jateko finez, bainan jaki gizen ausarkiz.

Mundua hiru partetan ikusia: handi-mandiak, gaiztaginak eta populu xehea. Bitxi da ez bait dira inoiz nehoiz burgesak agertzen. Errege-erreginak gehienetan errespetuz inguratuak. Gorteko jaun-andereak bizkarkin maltzur eta gaiztotzat edukiak. Jende beltza, buhame, ohoin, sorgin eta holakoak, madarikatuak, salbu fortuna egin-eta.

Miseria, gosetea, izurriteak, gerlak aipu dira, zergak ere eta hauzolanak; bainan oro ezinbertzeak zaizko kondatzaileari, hots! halabeharra. Ez du iduri ezeria huntarik ateratzea asmatzen ere zukeela, gure aintzinako populuak. Kirets eta nagi zagon, herrestan bizi.

Oro har, ipuin xaharra ihes-bide zirelarik, banago ustegabeta-rik ez zirenetz lo-belar!

Barkatu iritzi ilun horrekin bukatzen baitut ene lanttoa.

Euskal hiztegi analogikoari buruz

Karlos Santamariak

Arrunteko hiztegiak alfabetako antolamenduaz izan ohi dira moldatuta. Analogiko hiztegietan, ordea, azaltzen dituzten konzetoen arauaz ordenatzen dira hitzak.

Zailtasuna oso ezberdina da, noski, bi kasu hoietan. Ortografia, alde aurretik jarririk egonez gero, alfabetako antolamendua ezartzea oso erreza izaten da, hitz lerrokada, multzo mugatu eta ordenatu bat dalako. Alegía, hitz bakoitzak beste hitz urrengo bat dauka bakarrik, haren letraen ordenaren arauaz. Beraz ordena zerbait objetiboa da, eta guziz jakina.

Analogiko harremanak berriz, ez dira, ez mugatuak, ez ordenatuak. Ez eta ordenagarriak ez dira ere, konta ezinezko analogien munduan ez bait da posible moldatze bat egitea.

Hiztegi analogiko bat, nahiko konbenzionala ta subjeliboa izan behar da, ezin bestez.

Analogiko sailak

Analogiko hiztegi batean, hitzak, sailetan agertzen dira kideaturik. Sail bakoitzean, konzeto edo idea baten inguruan dabiltzan hitzak arkitzen dira.

Hitz buruak

Sail bat itxuratzeko eta izendatzeko, sail bertan hitz bat hautatzen da. Hautatze hau konbenzionala da ere, eta subjeliboa. Hitz hauek, sailak itxuratzeko hautatuak, *hitz buruak* deitzen ditugu. Letra handiekin idatziko ditugu gehienetan. UTZI, AHAIDETA-

SUN, ETXEGINTZA... hitz buruak izango lirake gure Analogiko hiztegian, esatebaterako. *Casares* jaunaren hiztegian honelako 2.400 hitz daude, inguru. *Larousse* Ideologikoan, lau mila. Sail bakoitzari hitz buru bat dagokiolako, eta hitz buru bakoitzari, sail bat, *Casares* Hiztegian 2.400 sail direla esan dezakegu, eta *Larousse* Analogikoan, 4.000. Hitz buruak lehenengo letra txikiekin itxuratzen ba ditugu, *a, b, c*, etabar, eta dagokien sailak, letra handiekin *A, B, C...* bi multzoen bitarteko bihiiekzio bat dala esan diteke. Hitz bat sail jakin bati dagokiola adiarazteko, ϵ sinboloa erabiliko dugu. Adibidez.

'larga' ϵ UTZI
 'odol' ϵ GORPUTZ
 'odol' ϵ AHAIDETASUNA
 'utzi' ϵ UTZI

Ikusten danez hitz bat sail bati baino gehiagori ahal dagokio ('odol' hitza bi sailei dagokie, exenploan) Bestaldetik $a \epsilon$ A egokiera beti betetzen da (hau da, *a* guzitarako).

Analogia

Bi hitz analogikoak direla esango dugu, biak sail batean bertan agertzen diranean. Erlazio hau, $\sim$ sinbolokin azalduko dugu. Batzutan parentesisen artean sail honen izena jartzen da, beste batzutan ez. Adibidez

'ezpain' $\sim$ 'hortz' (AHO)
 'lore' $\sim$ 'horri' (BELARKI)
 'esku' $\sim$ 'menpeko' (GIZARREMAN)
 'ardo' $\sim$ 'meza' (LITURGIA)
 'idatzi' $\sim$ 'ikasle' (IKASTOLA)
 'aditz' $\sim$ 'izen' (GRAMATIKA)
 'laketu' $\sim$ 'gozo' (ATSEGIN)
 'apaiz' $\sim$ 'ordenak hartu' (APAIZTASUN)
 'aita' $\sim$ 'apaiz' (APAIZTASUN)

Ikusten ahal danez, analogi guzi hoietan, letra handiekin, saila idatzi dugu. Kasu hauetan sailari modulo edo molde izena eman ahal zaio. Adibidez

'ezpai' ~ 'hortz' (mol. AHO)

Beste askotan moldea ez dugu jarriko. Adibidez

'azkar' ~ 'trebe'

'sendotu' ~ 'gaitz'

'izar' ~ 'dizdiratu'

Erlazio hauetan, nahiz ta moldea ez agertu, bera esistitzen dala ematen da beti.

NOTAZIO ETA SINBOLO BATZUK

Nere ustez, Analogiari, teoria izena ezartzen ahal zaio, teoria hitza Bourbaki-k esandako esanahiaz harturik.

Teoria honen *terminoak* honoko hauek dira:

Hitzak: Edozein letra txikiakin itxuratuko ditugu. Hitzen multzoa $\mathcal{H}$ letrak azalduko dugu.

$$\mathcal{H} = \{ a, b, c \dots h, i \dots x, y, z \}$$

Hitz buruak: alfabetako lehenengo letra txikiakin azalduko ditugu. Hitz buruen multzoa $\mathcal{B}$ letrak azaldu.

$$\mathcal{B} = \{ a, b, c \dots , h \}$$

Sailak: lehenengo letra handiekin azalduko ditugu eta beren multzoa, $\mathcal{J}$ letrak

$$\mathcal{J} = \{ A, B, C, \dots , H \}$$

Logika formalaren sinboloen gainera, analogiaren ~ sinboloa erabiltzen da teoria honetan. Hona hemen teoria honen erlazio batzuk

$$\mathcal{B} \leftrightarrow \mathcal{J} \quad \mathcal{B} \subset \mathcal{H} \quad (\forall a \in \mathcal{B}) a \in A$$

$$x \sim y \text{ (mol A)} \iff x \in A \wedge y \in A$$

$$x \sim y \iff (\exists A \in \mathcal{J}) x \in A \wedge y \in A$$

$$x \sim y \text{ (mol A)} \wedge y \sim z \text{ (mol A)} \implies x \sim z \text{ (mol A)}$$

$x \sim y \wedge y \sim z \not\Rightarrow x \sim z$ Adibidez 'osaba' ~ 'odol' eta 'odol' ~ 'aho' baina 'osaba' $\not\sim$ 'aho'

HIZTEGI ANALOGIKO BATEN ZATIAK

Hiru dira, nere ustez, hiztegi ideologiko baten zatiak, baina bi lehenengoak, batean jar ditezke.

I Hitz guzien multzoa, *H* deitu duguna, alfabetako antolamenduaz.

I' *H* multzoa *B* multzoan ezartzeko era, hau da, hitz bakoitzari dagozkion hitz buruak ematen dituan korrespondenzia.

II Sailak: sail bakoitzerako, hitz burua eta honen menpeko diren hitz guziak.

Alfabetako zatia

Alfabetako zatiaren eredu bat ematen dugu exenplotzat... Ezkerreko aldean, bi aldiz azpimarratuak diren hitzak, alegia, honoko marra honekin ———, hitz buruak dira berez. Adibidez, *aberri* eta *abere*. Honelakoetan, a ε A erabiltzen da, jakina.

<i>-aba</i>	AHAIDETASUN
<i>abade</i>	APAIZTASUN, KOMENTU
<i>abaila</i>	ISKILU
<i>abanta</i>	ZELATA, ZAINDU, IHIZI
<i>abantaila</i>	IRABAZI
<i>abar</i>	ZUHAITZ, BELARKI
<i>abarka</i>	OINETAKO
<i>arrabots</i>	OTS
<i>abendu</i>	EGUTEGI, LITURGIA
<i>aberats</i>	ABERATS, UGARI, DIRU
<i>abere</i>	ABERE, ABEREA, BASERRI, ANIMALIA
<i>abereak</i>	ABEREA, BASERRI
<i>aberri</i>	ABERRI, HERRI, NAZIO, GIZARTE
<i>abertzale</i>	ABERRI
<i>abestu</i>	ABESTU, MUSIKA
<i>abiada</i>	MUGITU, ASIERA, BULTZA, JOAN
<i>abiadura</i>	MUGITU, ASIERA, BULTZA, JOAN
<i>abiatu</i>	MUGITU, ASIERA, BULTZA, JOAN

<i>abil</i>	ARGI, TREBE
<i>abisa</i>	OHAR, DEI
<i>abisu</i>	OHAR, DEI
<i>abots</i>	AHO, MINTZO, OTS
<i>aburu</i>	IRITZI
<i>abuztu</i>	EGUTEGI
<i>adarailu</i>	ETXEGINTZA
<i>adar</i>	ZUHAITZ, GORPUTZ, ORTZ, EGURALDI, ISEKA
<i>adardun</i>	ANIMALIA
<i>adats</i>	ILE, BURU
<i>adi-</i>	ENTZUN, ULERTU, ERAKUTSI, SENTSU
<i>adiarazi</i>	ERAKUTSI
<i>adiarazle</i>	HIZKUNTZA, ITZULI
<i>adiarazpen</i>	IGARRI
<i>adigaitz</i>	ULERTU
<i>adigarri</i>	ULERTU
<i>adigogor</i>	ULERTU
<i>adikintza</i>	ULERTU, SENTSU, ZENTZU
<i>adimen, adimendu</i>	ZENTZU
<i>aditu</i>	ULERTU; JAKIN, SENTSU, ZENTZU
<i>adin</i>	ADIN, GAZTERI, HAURZARO, GAZTARO, ZAHARARO
<i>adio</i>	AGURTU
<i>adiskide</i>	ADISKIDE, LEIALTASUN, ETXEKO, URKO
<i>aditu</i>	ULERTU, JAKIN, SENTSU, ZENTZU
<i>aditz</i>	ADITZ, GRAMATIKA, HIZKUNTZA

Bigarren zatiaren exenplo bat

Eredutzat AHAIDETASUN saila hartu dugu. Exenplo bat da, besterik ez. Osaturik ez dago, eta gauza batzuk gaizki izango dira, dudarik ez, baina exenplotzat balio du. Hitz marratuak, buruak dira beren aldez.

AHAIDETASUN

ahaide	ahaide urko	gurasoak
senide	ahaide urbil	<i>aita</i>
urko	ahaidexka	<i>ama</i>
odol	ahaidekutsu	<i>asabak</i> (arbasoak)
jende	<i>odolezko ahaide</i>	aurrekoak
<i>etxe</i>	<i>eskontz ahaide</i>	aitzinekoak
ahaideak	-orde	<i>osaba</i>
senideak	<i>gurasorde</i>	
etxeakoak	semetzatu	<i>ondokoak</i>
ahaideri	alabatzatu	seme-alabak
<i>familia</i>	sasiko	<i>anai-arrebak</i>
egoki	<i>bort</i>	
jendaki	sasikotasun	<i>ezkontza</i>
ahaidetasun	bortasun	ezkondu
senidetasun	mail	ahaidetu
ahaidego	ahaide mail	senar
belaun	zuzen	emazte
leinu	zehar	
gizaldi	aitaren errotik	primantza
sorterro	amaren errotik	maiorazgo
iturri	sortzez	lehentasun
etorki	sorterri	lehen seme
enda	jaioterri	<i>ondore</i>
jendaia	jatorri-	
<i>tribu</i>	jatorriko	
<i>arraza</i>	jatorrizko	

Hiztegi analogikoa egitearen abantailak

- 1) Euskal idazle, izlari eta pentsazaileentzako oso tresna egokia izango da.
- 2) Analogiko hiztegiaren egitean, hitz askoren forma eta ortografia tinkatuko dira, bidenabar.
- 3) Lan hau egiteko, hitz bakoitzaren ondo aztertu beharko da. Beraz hiztegi analogikoa, euskerazko euskal hiztegi nagusia egiteko lehenengo pausoa izanen da.

CARTA SOBRE "ZERKAUSI"

Bilbao, 26 febrero 1973

Sr. Justo Gárate
San Lorenzo, 444
MENDOZA

Muy Sr. mío: Abriendo al azar, y sólo para darle un vistazo. el último número de la revista EUSKERA, han tropezado mis ojos con la voz «Zerkausi». Y, como era lógico en un tolosano de mi edad, me he puesto en seguida a leer las líneas que Vd. le dedica.

De seguro que soy yo ese «Padre Mocoroa de Chile» que Vd. menciona; pues mi padre fue, efectivamente, durante algunos años de su larga vida, pregonero municipal de Tolosa; y Gurruchaga (D. Ildefonso) pasó unos días hacia 1948 en Santiago de Chile, donde reanudamos ambas unas charlas amistosas comenzadas en el verano del 40 (cuando la ocupación alemana) en Aire s/Adour (Landes). Igual podía Vd. haberme designado por «el Padre Mocoroa de Francia, o de Navarra, o de Aragón, o de Castilla, o de Vizcaya»... países donde también me ha tocado residir. Pero, en fin, esto no tiene importancia. Trataba únicamente de justificar mi atrevimiento de dirigirle esta carta. La escribo por sentirme aludido y con el propósito de apostillar aquellas líneas.

Entre otras notas individuantes sobre la persona de mi padre, podría haberse incluido también el hecho de que fue uno de los hombres en quienes fijó su atención Azkue en 1897 para llamarle a Bilbao a colaborar con él al fundar la revista EUSKALZALE, reteniéndole a su lado cerca de tres años hasta la forzada extinción de la misma; o apuntar el estigma de su «exagerado amor a la lengua vascongada» que le valió ser sancionado por los nuevos dueños de Tolosa a los pocos días de la toma de la villa en 1936... Lo que jamás se le habría ocurrido a ninguno de entre los miles de tolosanos y no tolosanos que invadieron el gran templo de Santa María el día de su funeral en 1941, era esa originalidad de mote-

jarlo, sin más ni más, de «un medio sasi-letrado». Es que aquéllos le conocían! A diferencia de quienes son capaces de escribir cualquier cosa para el público sin saber lo que dicen. Si hay algo que nunca pasó por la cabeza de mi padre fue el sentar plaza de letrado ni de erudito. Pero doy fe de que su buen juicio no le habría consentido un momento pensar que el oficio de pregonero pudiese impedir a nadie estar enterado de cosas concernientes al pasado inmediato de su pueblo.

Mire Vd.: yo tengo hoy 71 años bien cumplidos; «hace sesenta años» tendría naturalmente once. Y, contra lo que en ese articulito se supone, ni rastro quedaba para entonces de esas «murallas en ruinas» en el Tolosa que conocí. A la CALLE donde está el famoso Tinglado, se le llamaba oficialmente «de la Solana» (da al sur) y nosotros la designábamos en vascuence *ZERKAUSI-kalea*; digo bien, con S y no con Z, como trae Azkue la palabra en su Diccionario. Al mostrarle yo en 1925 a mi padre esa ortografía *Zerkauzi* y la acepción de «mercado» que le atribuye el VEF, las rechazó resueltamente: «Pues aunque lo diga Azkue, no es eso!»... Y me explicó lo de *Cerca* (tapia o muralla) *rota*. No como etimólogo! Sino como quien a sabiendas se hace eco de una tradición corriente entre los de su edad. (Ignoro si alcanzó a conocer la tal Cerca).

Pues bien: vea Vd. ahora lo que son las cosas. Resulta que, según Gorosabel, en 1852, «*la calle Solana se llamaba vulgarmente CERCAUSIA*»; — que, hablando de las grandes inundaciones de 1831, el mismo historiador se refiere expresamente a «*los boquetes de la calle Solana*», como de algo muy notorio y conocido de sus paisanos; — «*boquetes de murallas*» que existían ya cuando la inundación anterior de 1801; — y «*boquetes de la muralla del Tinglado*», que estaban ya abiertos cuando ocurrió la otra gran inundación de 1787. Resulta también que, según Gorosabel, los mercados semanales de Tolosa se tenían en la Plaza Vieja; y en el Tinglado sólo los mercados de gente forastera desde 1785. O sea, en conclusión, y de todos modos: que CERCAUSIA no era para Gorosabel —ni para mi padre— la «tejavana del mercado», ni el mercado mismo; sino *el nombre usual de un lugar caracterizado* de Tolosa, convertido luego «vulgarmente» en *nombre de la calle*. Quién tenía, pues la

razón? el pregonero? el que lo tachó de *sasi-letrado*? Azkue? Vd. dirá.

Termino asegurándole que, para mi propio gobierno, preferiría la sapiencia auténtica de aquel hombre cabal que fue mi padre —que entre otras muchas cosas, para sostener a su numerosa familia (once hijos) no se tuvo a menos de servir al municipio como pregonero— a toda la erudición papelera y de oropel de tantos otros, comenzando por la mía propia.

Soy de Vd. atto. s. s.

Justo María Mocoroa.

ARTICULO ALUDIDO de la Revista EUSKERA

ZERKAUSI. Según el Padre Mocoroa de Chile, su padre le había dicho se llamaba así porque la cerca o muralla estaba rota en aquel punto. Puede ser, pero a pesar de ello, Gurruchaga no está muy seguro de la explicación, pues Mocoroa el viejo era un medio *sasi-letrado*, y observó que estos medio intelectuales de los pueblos, suelen ser aficionados a etimologías vulgares. Supone que en la época de Mocoroa, hace sesenta años, las murallas de Tolosa estaban en ruinas y no se conservaban más que algunos restos, de manera que *zerkausis* había muchos y no servía la palabra para distinguir un lugar determinado.

Rev. EUSKERA, XVII, 1972. Bilbao.

Notas a mi XII contribución al Diccionario Vasco

Por Justo Gárate

ZERKAUSI. Este párrafo procedía enteramente del amigo en el mismo citado, pues yo conozco muy poco la villa de Tolosa.

He sabido luego que el Sr. Mocoroa fue pregonero y tamborero municipal de Tolosa, colaborador durante toda la vida de EUSKALZALE en Bilbao, revista que dirigía Azkue. Hay una circunstancia de su vida, la de que fue sancionado en 1936 «por su exagerado amor a la lengua vascongada» que me le hace muy simpático.

Además, su interpretación de la palabra *zerkausi* como «muralla rota» contra la opinión de Azkue que la toma por mercado (porque éste se efectuaba en dicho lugar) es la que yo he presentado en mi XII Contribución y aparece confirmada por Gorosabel, quien asienta que en 1852 «la calle Solana se llamaba Cercausia».

Esta palabra hace más concluyente de lo que Luis Michelena creía (Landuchio, págs. 48 y 159) la comparación con las calles vitorianas Cercas Altas y Cercas Bajas y con el Cercondoba de Artajona, señalado por Irigaray.

De mí no podía haber salido la denominación de *sasi-letrado*, porque soy buen conocedor de la destacada actuación en la historia de la ciencia, de los *outsiders* o *amateurs*, de la que algún catedrático sabio no tiene por lo visto la menor idea.

Admiro a los autodidactos y en gran parte lo somos muchos de nosotros, aunque seamos doctores por partida doble. Todo depende del material didáctico utilizado y de las cualidades personales.

Por lo demás, en todo caso, no he hecho sino *relata refero* de algo que *no* se me indicó guardara reserva.

Aprovecho la ocasión para corregir unas erratas de imprenta.

- Página 58 § ARAÑON. Canfranc.
- » 59 § ARDIA. Truie.
  - » 60 § ARRAIN. Kaulquappe. Y falta una palabra que podrá aportar Isaac López Mendizabal, ahí citado.
  - » 71 § GUEVARIST. Guevara.
  - » 71 § GUINDASTE. Guindar. Se usa en Venezuela según Martín Ugalde, en sus magníficos cuentos del Caribe.
  - » 72 § IZAN ERE. Matter of fact.
  - » 73 § KINKINETAN. Ha salido KIR... con error. Me recuerda el juego navarro del *hinque* en el que un palo se *hinca* o introduce en el barro (lokatza), con lo que el origen de la palabra vergaresa parece aclarado. Vide «Estudio etnográfico de Améscoa» aparecido en los Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra, 1972, número XI y pág. 131.
  - » 74 § KONKORTUA. Curcuncho.
  - » 75 § LARRU-BIXIK. Falta la k final.
  - » 78 § ONRRATXAPARRA.
  - » 81 § RISMAR. Las tres últimas líneas están traspapeladas y deben pasar a la pág. 84, § URDIN y añadirle al final, los ordinales II y VI.
  - » 81 § RIU. Es errata por RTU.
  - » 81 § SENAR. Senide.

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIAK

17
18

Sarrera

Berez atal honi badagokio ere, duen garrantziagatik, aitzinaldean jarri dugu Aditz Laguntzaile Batuari buruzko dokumentazio guztia.

Atal honetan honoko hauk datoz, bada: 1) Auritzen, "Larreko" zena-ren omenez egindako hitzaldiak, 2) Filatelia hiztegia, 3) Denda izendegia, 4) Gizon-emakumeen Izendegiaz bi txosten (Satrustegi euskaltzain jaunarenak), 5) Lege-gizonek eskatu duten hiztegiñoa prestatzeko batzordea, 6) "Epe berri baten aitzinean", euskaltzainburuaren txostena, 7) Euskaltzainburu jaunak egiten duen Adierazpena - Comunicado del Presidente de la Academia de la Lengua Vasca, 8) Batzar-Agiriak, eta 9) Irakasle-titulua erdietsi dutenen izen-zerrenda.

Urte honetan (1972) argitara eman den Nomenclátor Onomástico Vasco - Euskal Izendegia liburuskak ere, balio ofiziala du Euskaltzaindiaren aldetik. Beroi buruz dira Satrustegi jaunaren txostenok.

Larreko-ren gorazarrea Auritzen

LECCION DE EJEMPLARIDAD

Jaun-Andreak:

Auritzeko hiri honetan biltzen da gaur Euskaltzaindia, «Larreko» euskal idazlearen oroitzapenetan.

Eta hasteko, eskerrak eman nahi dizkiot Auritzeko alkate jaun eta herriari, eta orobat Nafarroako foru Diputazioari, gorazarre hau egiteko eman dizkigun laguntzakgatik.

Zoritxarrez, nik ez nuen Larreko jauna ezagutu. Baiña badira hemen gure artean haren lagun handi izandako jaunak. Hoiiek mintzatuko zaizkigu orain segitun: Aita Intza, Pierre Lafitte apaiza, Eusebio Erkiaga jauna. Bakoitzak idazle jaun haren alderdi bana argituko digu, eta denon artean (eta elizan entzun dugun prediku ederra barne dela), Larreko jaunaren irudia eta itxura ongi osotua eta xehetasunez hornitua agertuko zaigula uste dut.

Honenbestez, bada, zabaldurik gelditzen da egungo batzar agiria.

Señoras, Señores:

Al abrir esta solemne sesión pública que la Academia de la Lengua Vasca celebra hoy en homenaje al escritor euskérico, hijo de esta villa, D. Fermín Irigaray, me vais a permitir que diga unas

palabras en castellano en atención a los que desconocen el euskera, ya que, como es obvio, la sesión propiamente dicha se desarrollará en esta lengua.

Ante todo, quiero expresar y hacer constar aquí el más vivo, sentido y profundo agradecimiento de la Academia hacia el señor alcalde y Ayuntamiento de Burguete, que ha organizado este acto homenaje a un hijo de la villa, así como también hacia la Excma. Diputación Foral de Navarra, que lo ha patrocinado, y cuyo presidente y al mismo tiempo representante de la Merindad de Sangüesa-Aoiz, a la que pertenece esta villa de Burguete, D. Amadeo Marco Ilinceta, nos honra con su presencia.

Ciertamente, dice mucho en favor de estas corporaciones este alto interés que muestran por honrar la memoria de los hijos preclaros de esta tierra navarra.

Fermín Irigaray, hijo de Burguete, es hoy el objeto de nuestro homenaje.

No me toca a mí adentrarme en el estudio de su figura. Otros señores académicos, que le conocieron personalmente, nos expondrán, en este mismo acto, las diversas facetas de su rica personalidad humana y literaria.

Pero, puesto que ello viene como anillo al dedo, no puedo silenciar o pasar por alto una novedad editorial que tiene relación con el acto que estamos celebrando.

Acaba de publicarse el Volumen VI del «Tesoro Breve de las Letras Hispánicas» y I de la Serie «Mosaico Español», dedicado todo él a la Literatura Vasca. En esta Antología de autores y trozos figura el escritor a quien hoy dedicamos este homenaje, D. Fermín Irigaray, hijo de esta villa pirenaica de Burguete, ya que él fue uno de los más asiduos colaboradores en prosa en las revistas euskéricas durante el primer tercio del presente siglo.

Me permitiréis la lectura de uno de los trozos de nuestro autor, recogidos en esta Antología. Está traducido al castellano (pues él lo escribió en euskera). En él se ocupa de un escritor euskérico antiguo, médico como el mismo Irigaray, Joannes d'Etcheberri, natural de Sara, cuyas obras editó el Sr. Julio de Urquijo a principios de este siglo.

Dice así textualmente el Sr. Fermín Irigaray en este artículo revistero:

Joannes d'Etcheberri

«Si hubiera de decir la verdad tal como es, debería cubrirme de sonrojo.

Pero la verdad no tiene semejante ni tampoco vergüenza.

Os diré, pues, que en estos días y por primera vez acabo de leer el libro que escribió hace doscientos y más años el médico doctor de Sara Joannes d'Etcheberri. Libro titulado *Los Principios del Euskara*.

Al señor Urquijo somos deudores de ver este libro en nuestras manos. Desde hace mucho tiempo, el vascuence y los vascos debemos muchísimo a este sabio señor: pocos conocen los libros vascos antiguos tanto como él, y tan expresa y detalladamente como él.

Este de ahora también se lo debemos enteramente a él. De lo contrario, si este señor no lo hubiera sacado de la sombra, hubiera tenido que seguir en el convento de los Franciscanos de Zarauz.

Los Principios del Euskara no es un libro vasco cualquiera, sino excelente, sustancioso por el fondo y hermoso por la forma, escrito en un vasco puro y bonito.

Innumerables veces he oído decir que no tenemos libros en vascuence; que los vascos cultos de antaño, lo que necesitaron o quisieron escribir, lo hicieron en castellano.

Ciertamente. Entonces, como ahora, los vascos tenemos relativamente pocos libros para leer.

Los libros de entonces, aunque aparecieron muy rara vez, ¿no eran acaso tan hermosos o más hermosos que los de ahora?

Y con todo, hallaron y hallan poca correspondencia por nuestra parte: ya son casi veinte años que el señor Urquijo editó éste a que me refiero, y yo no sabía ni que existía.

¿Qué más queréis? Aquí estoy yo —y cuántos como yo!, debería decirlo con vergüenza—; todavía no son veinte años que tuve

conocimiento de Axular, y para entonces contaba cuarenta de edad. ¿No es vergonzoso que un vasco culto, como yo, no tuviera noticia de esos libros?

Pero en esta materia nada me asombra. Estoy acostumbrado a preguntar en vasco a ciertos jóvenes del país, y ellos con una sonrisa me dicen: «No entiendo». Esa sonrisita me duele extremadamente!

Los vascos de antaño escribían poco. Y ese poco, ¿quién lo iba a leer? Ni los de entonces ni tampoco los actuales.

En otra situación nos halláramos, si los denigradores antiguos y actuales del vascuence hubiéramos estudiado los bellos libros antiguos, tales como *Los Principios del Euskara*.

Yo al menos rindo gracias cordialmente al señor Urquijo, porque gracias a él me he llenado de contento, descansando en este bello libro.»

(Traducido de *Euskal-Esnalea*, diciembre 1927, páginas 241-242) (1)

Hasta aquí la cita del Sr. Irigaray, la cual se merece —creo yo— una glosa, siquiera sea ésta brevísima.

Don Fermín Irigaray nos confiesa ingenuamente en esta emotiva página su estupor y su sorpresa al topar con los libros vascos antiguos, que sólo conoció relativamente tarde, cuando iba avanzando en edad. Su hallazgo le llenó de gozo, semejante al que se experimenta al tener un hallazgo inesperado, el hallazgo de un tesoro cuya existencia ni tan siquiera se sospechaba.

Pero antes que con los libros topó D. Fermín con la realidad misma del vascuence como lengua viva, con esta «lingua Navarrorum», la lengua de los navarros, como se le llamó al vascuence en la Edad Media, y quedó cautivado para siempre por su originalidad y por su belleza. Sí. «Larreko» (tal fue el seudónimo con que firmaba sus trabajos) tuvo una conciencia fina y viva acerca del valor que representa este bien patrimonial heredado de nuestros mayores, esta vieja lengua que ha vivido sobre este suelo desde hace milenios, desde antes de las invasiones de los arios y de los romanos, y que

---

(1) Obra citada, p. 241.

nosotros no tenemos ningún derecho a abandonar con alegría inconsciencia e imperdonable ligereza.

Ciertamente D. Fermín encontró este tesoro en un lamentable estado de decadencia, de desprestigio social, de retroceso. El veía con dolor que los mismos vascos hablantes se avergonzaban de su idioma, procuraban ocultarlo y arrinconarlo, si no ya olvidarlo, cual si fuera un trasto inútil, inservible, del que uno se deshace como puede.

Don Fermín reaccionó ante este estado de cosas. Se aplicó a su propia revasquización, cuidó de transmitir este bien patrimonial a sus hijos, se dedicó a cultivarlo literariamente, a dignificarlo socialmente, a usarlo y propagarlo en la medida en que ello estaba a su alcance.

Alta lección de ejemplaridad, que la Academia no puede menos de apreciar en lo que vale.

Por esta inconsciencia e imprevisión a la que antes nos referíamos, el euskera ha perdido extensos territorios, también en Navarra. En la actualidad sabemos que la Institución Príncipe de Viana, por medio de su sección de Fomento del Vascongado, trabaja con ilusión por salvar del naufragio este tesoro multiseccular. Aprovechamos esta ocasión para testimoniarle nuestro reconocimiento y alentarle a que prosiga con denuedo y perseverancia en la labor. Este será siempre el mejor homenaje que podamos tributar a D. Fermín Irigaray «Larreko», que consagró sus mejores esfuerzos a esta misma obra.

Burguete, 10-IX-1972.

Fr. Luis Villasante

«LARREKO» IRIGARAY'TAR FERMIN GORESGARRIAREN OMENEZ

Aren egunetako euskeraren aro, giroaz mintzatzeko eskatu zait. Yurre'tar Julian A. idazle aipagarriaren itzez asiko naiz: «Urrezko gizaldia izan da euskerarentzat ogeigarren gure gizaldi au. Iñoiz baño aldizkari eder ta irakurgarriagoak sortu ziran, bazter orotara euskal-sua ta piztu naia eraman zutenak».

Bizkaikoak aipatzen ditu berak, baño Nafarroara itzuli ditza-gun gure begiak. Azken mendea akitzean, Arturo Kanpion ospetsuak, bere «Gramática Vascongada» argitaratu zuen. Bertatik Nafarro osoan euskal-gogoa ernatzen asi zitzaigun; ikastoletan (eskolan), zoritxarrez, euskerari gogor egin zitzaion baño.

Gure mende onen asieratik Iruñeko egunarietan noiz-beinka euskeraz zer edo zer argitaratzen ziguten; ez beti euskera errax-erraxean.

1907'an Donostin euskera aldeko iru aldizkari agertu ziran: «Eusko Ikaskuntzaren Nazio-tarteko Aldizkari» jakintsua (RIEV), «Euskal-Esnalea» ta «Euskal-erriaren Alde» deitzen zirenak.

1908'an gure Erroman M.^o Beratarrak, Iruñian argitara eman zuen «Euzkel-Iztegija» bizkaieraz. «La Tradición Navarra» zeritzaion egunarian, Aita orrek berak «Euzkel Iztegitxoa»ren izenaz, argitara eman zuen, gero Tolosan, Lopez-Mendizabal Ixaka jaunarekin batera azaldu zutena.

Garai artantxe Lekarotz'en B. de Arrigarai (Kaparrosoko Bernardino Aitak) bere «Euskal Irakaspidea» egiten zuen, Etxalar'go Eusebio A. oroigarriaren laguntzaz. 1913'garrenean «Irugarrengo Prantxiskotarra» zeritzaion 8 orrialdeko illabeterokoa agertzen asi zitzaigun Iruñian. Sei urteren buruan 6.000 iyeki gure Frantzisko santuaren Irugarrendar artean-eta, zabaltzen ziren Nafarro ta Gipuzkoan. 1919'an sortu zen berriz *Zeruko Argia*, Iruñian berean.

Tarte ortan guzian lo ote zegoen gure «Larreko» Fermin Irigarai jauna? Ez iñolaz ere. Lendabizi Bera'ra Sendalari joan zenetik,

euskera ongi ikasten, bere aurrei erakusten, eta zezaken arabera ika-sigoakin berau aberasten, berari etxean, eta non-nai eusten eta eda-tzen saiatzen zitzaigun. Nola?

Lenbizi, Axular'en «Geroko gero» liburua ausnartuz, Bayonako «Eskualduna» ta len aipatutako euskal aldizkariak irakurriz; bere-gana zidoazin eriei euskeraz galdeak egíñez; aien erantzupen biziak gogoan edo bere kuttuntxoan ezarriz, Irurita'n zen artean Lekarotzeko gure konbentuan Eusebio Aita Etxalartarrarekin eta, bere kez-kak argituz; eta ikasiaren berri, an-emengo egunari edo aldizkariet i gorritz eta iakitera emanez.

Oñatin 1918'an Euskaltzaindia sortu zelarik, pozik jarrai zion bere idazkerari, gure aldeko ta bere lengo era berean idatziz.

Aita Yurre berak «Loramendi» deritzan liburutxoan beste berrixka au ematen digu: «Iruñian izan ziran bat edo beste idazle bi-kañak eta jatorrak. «Larreko» jauna bat. Ta Iruñako egunarian ta Bilbokoan ta Euskalerrri oroko beste agerkari askotan ere egiten zuan. Ta nolako lan mamitsuak ta nolako euskera gozo, garbian antola-tuak gero! «Larreko» izena zen Irigaraik zerabiliena».

Oraindik A. Yurre berari ebasten diot bertze berriska au: «Euskeraren Adiskideak» deitu zan bazkunak, euskeraren aldeko batzar aundiak egin oi zituan Nafarroako euskalerrrietan, baita euskal-olerki norgeigokakoak eratu ere».

«Euskeraren Adiskideak» izena eman giñion Iruñian sortu zen lagun-arte, alkartasun bati. Euskeraren alde lana lasa egiteko, eus-kerak galtzen ari zen alderdietan euskeraz irakurtzen eta idazten aurrei erakusteko (1), ta aur ikasle euskera zekienei, Nafarroko Al-dundiaren bidez, bere Aurrezki-kutxan diru zenbait jartzeko, oso ongi etorri zen. Etzen «Abertzale» zeritzaien lagun talde bat, baizik abertzale ez giñanena, naiz abertzaleei ateak ez ertxi.

Ortarako elkartasun onen lenbiziko Buru, Larratxe'tar Jenaro, beratarra, Iruñeko Alkate izan berria aukeratu giñuen; aren ordezkari, Nagore'tar Leandro jauna, Iruñeko udal-etxeko (ayuntamen-

---

(1) Euskal-jaia zuen errian eta inguruetakoko eskoletan, irakurtzen eta idazten zekien guzietan, euskeraz ori bera egiten erakusten zitzaien. Zortzigarrenean diru sariketa Aurrezki kutxarako, ikasiaren arabera. Euskal kantaen batzuk ere erakusten zitzaizkien, jai-aldi artan abesteko. Erri bakoitzak bere kanta zarren bat ere jaialdian abesten zuen, baita dantza zarren bat egin ere, Otsagin egin zuen bezala.

tuko) idazkutz-zain (archivero) zena. Tenore artan Naparroak zitu-
tuen gizon euskaldunik aipatuena elkartasun ortan genitun. Aitzi-
netik gure gizon aundi Irigarai jauna jartzeko, iru sendalari ba'geni-
tula erranen dizuet: Sendalari-Buru Irigarai, Tirapu'tar Bernardino
ta Pedro Moreno. Gure lagunarteko gizonik bikañena, geren Gotzai
(obispo) Mateo Mujika izan giñuen. Urrena Oroz'tar Lorentzo, Ba-
leztena'tar Ignazio ta Irujo'tar Jabier, aldun jaunak, «Manesaundi»
Enrike Zubiri, Apezgaitegiko iru Euskal-Irakasleak: Intxaurrondo'tar
Migel, Esteban Irañeta, Blas Fagoaga; gure errietako apezetatik pill
aundia, San-Migel'go Kapellau Etxarritar Markos jaunarekin Irañe-
ta'tik asi ta Bakaiku'rañoko guziek, Ergoiendarrak berdin, Imotz eta
Basaburuko geienak, Ultzama'tik Lizasoko, Gerendian'go ta Auzako
Apezak, Baztan'en Arizkungo guziek, Irigarai'tar Gabirel Abadea
buru zutela, Mendiburu Gartzaingoa, bere illoba Joakin organo-jo-
learekin, Erratzuko Erretora, Jose apez-lagunarekin; Lekarotz'en
Aita Donosti ta Olazaran'dar Hilario ta Erriezu'tar Jorje Aitak;
alderdi ontan Simon Urtasun, Gerendian (Biskarret)eko apeza, Aga-
pito Ibarra, Auritzperrikoa, ta Jabier bere anai, Orreaga'ko kalonje
il zena.

Iruñan oraindik len errandakoaz gañera gogoan ditut Jose Ma-
ria Huarte, Jesus Etayo, Iraizoz'tar Polikarpo A., Remijio Mujika,
Abes-batzaren (Orfeón) Buru zena, Jose Agerre, euskaltzaiña, Fidel
Astiz ta bere aita, Huitziarrak, Arantzadi'tar Imanol eta Jesus, bi
anaiak, auen eta len aipatutako Larratxe, Tirapu, Oroz, Baleztena
ta Irigarai'en Emazte Andreak, Maria Paz Ziganda andereñoarekin,
eta bertze anitz.

Euskeraren Adiskideok euskerari gure errietan eusteko, euskal-
-jai sail bat egin genitun: gogoan dauzket Etxarri-aranatz'en, Lekun-
berrin, Auzan, Berroetan, Donezteben (Euskaltzaindi osoarekin),
Otsagi (Otxagabian) eta Ezkarotzen egindakoak.

Gure omenik aundiena zor diogun Irigarai «Larreko» jaunak,
ortxe egin zigun mintzaldi, ezin atzendu (aantzi) izanen dudana.
Arartio egin giñun utsegin bat azaldu bai zigun. Zer zen? Lenik,
Euskal-jaitako Mezan, etzela on euskeraren alde mintzatzea; Me-
zako mintzaldia, Meza beraz, edo mezako ebanjelioaz labur eta ongi
prestaturik egitea obe zela. Gero, euskeraz irakurtzen eta idazten
ikasi zuten aurrek saritzekoan, obeki zetorrela euskeraren aldeko

mintzaldia. 2-garren, Orduan apitxi-amitxi ta aita-amari adierazi bear zitzaiela beren illoba eta seme alabakin beti euskeraz egiteko, ta alegiñean egiñazteko, beren etxetan beti euskera xardukiz edo elekatuz; au bait da gure aitzineko guzien izkuntza Nafarroan. 3.º Alde aunitzetan sartzan ari ziren itzen batzuek ez genitula erabilli bear: *Ventana*, *tío* ta *tía* orrelako erdal itzak; alferrik genitula, euskeraz nonnai leio, leiatil, osaba, izeba ta bertze naiko itz ba'ditugularik.

Euskeraren zelaia lantzen eta aro ta girorik oberenean jartzen ainbertze saiatu zitzaigun «Larreko» Fermin Irigarai jaunari txalorik bizienak orain eta beti!

«Larreko» zenaren egunetan, Euskal-erri osoan, ainbertze eragozpenen artean, euskerak izan zuen aziketaz eta narotasunez enaiteteke mintzatzen asi. Orduko gure idazle, olerkari, bertsolari ta euskal-jaietako lan ederraz eta mintzalariz, argitaratu ziren liburu ta liburuxkaz, luze litzaiket aipatzea ere.

Azkenik, «Larreko», Fermin jaunaren baratzen gozaroenik azitako lendabiziko landarea, Anjel Irigarai euskaltzain jauna, A. Apat Etxebarne, emen dugu. Txalo berari! Baita bere antzeko euskaltzale diren bere senideai ere!

Aita Intza-r Damaso

«LARREKO» ESKUALZALE ETA IDAZLARI

Ezin ederkiago erranik aditu duzue nor zen Don Fermin Iri-garay auriztarra: gizon eta mediku gisa, dena bihotz eta jakitake. Ene gain dago orai eskualzale eta idazlariaren aipatzea.

Ez dut bera behin baizik ikusi, eta orduan ere doi-doia mintzatu, zombait minuta. Auritzeko herri huntan, oraino apezgai nintzelarik. Solbezio egun batez, Arnegiko Don Lorentzo Polit zenak «Larreko» jaunari ninduen presentatu eskualdun berri bezala.

Nork zuen asmatuko, handik hogoi bat urteren buruan, eskutitz har-emanetan jarriko ginela gu biak, eta berrogoi-ta-hamar urteren buruan nik hemen goretsiko nuela.

Jainkuaren nahia, dudarik batere gabe.

1919-ko Abenduaren 5-ean *Eskualduna* deitu Baionako aste-kariak atera zuen artikulua jakingarri bat: hartan «Larreko»-k berak erraiten zuen, baizik-eta eskuara, bere burrasuen mintzaira, poxi bat ikasi nahi izan zuela bere lanpidea gatik, eriekin marruskatzeko, bainan ez bide zuela biziki iraunen haren indarrak, baldin Sabin Arana Goiriren erakaspenak ez balioke bihotzean aberzaletasuna piztu, ordutik osoki eman baitzitzaion, Euskual-herriaren maitez, euskuararen beretzeari eta lantzeari.

Irakurtzen zituen eskuarazko liburuak eta dena beharri baza-gokioten baserritarreri, nola zerabilaten Nafarroako hizkuntza zaharra, bere erran-modu eta joskera berezienekin.

Bainan 1921-eko *Gure herria* delako aldizkarian aitor zuen, *Geroko gero* bat eskuraturik, AXULAR baitan nehun ez bezalako argiak aurkitu zituela, jadanik eginbidez hanbat atxikitzen zion eskuara, handik goiti atseginez ezin utzia zaukan eta bertzeri ezagu-arazi beharra.

Geroxago *Eskualduna* Kazetan, Axularrez bertzalde, artamen-datuko ditu gain-gainetik Sebastian Mendiburu, Domeka Aguirre, Armomd Abadie eta Hiriart-Urruty.

Bere eskual-lanean bakarrik ez egoiteko eta menturaz bertzen sustatzeko ere sartu zen asko asko batasunetan. Izenda ditzagun Nafarroako euskararen adixkideak, Euskaltzaleen biltzarra, Euskal idazleen elkargoa.

Zer nahi eskual agerkari irakurtzen zuen: 1925-eko Maiatzaren 15-ean *Euskalduna* astekarian aipatzen zituen giro hartan euskalzale batek eskura zezazken irakurgai baliosenak: ez ziren guti.

Berak idazten zuen nasaiki hainitz aldizkaritan, nahiz aldian zombait lerro bakarrik. Ikus haren denborako *Argia*, *Euskalduna*, *Gure herria*, *Eskual-esnalea*, *Herria* eta abar.

Iker bazinetzake Iparreko gure agerkariak hetan ihaurri atxeman zinetzazkete «Larreko»-ren artikuluak, bereziki *Euskalduna* delakoan.

Egia erran, har-utz-ka ari zen: hiruzpalau ilabetez asteoroz berriak igor eta bet-betan geldi, gero berriz noizbait bere saila hartze-kotan. Luzexko ixilik egon-eta, bera harritua zagon, agortua bezala kausitzen zela, zertaz mintza ez jakin. Bainan laster iragoiten zitzaion ele-debekua.

Goazen gaingiroki erran berrikerari gisa zertaz ari zen ardurenik eta nolakoa ohi zuen idazkera.

Funtsean, uste dut ehei guziak on zitzaizkola, aldez edo moldez, euskal hitz edo modu zerbaiten sahatzeko parada emaiten zioten ber.

—gehienetan aroa aipu zuen— euri, lano, babazuza, elur, eguzki, ateri, beren erra.

—gero sasoineko osagarria: jenden eta aberen eritasun eta heldeak: nabarrerria, berrogei egunetako suharra, gripa, satarra, min-ondorra, karbanko gaitza...

—handik landa merkatuko berriak: zombatetan, xaalhia, babarruna, azukra kilo, arroltze hamabikoa.

—hala-hola laneko gora-beherak: lan gabea, sindikaten lan uzteak, nausien lan gelditzeak, denak alfer-aldi deitzen baitzituen...

—politikaz ez zuen bere eritzirik emaiten, aipatzen hargatik ba autokundetako kargudun-gaiak: jaimista, maurista, integrista, euskotar, liberal, zozialista...

—ez zituen ixiltzen nahaste batzuen dinamita eta bonba uhal-diak, ez eta orduko poliza-gizonen egitate garratzak.

—ixtripuak ez zituen ahanzten = etxe erretze edo lehertze, zubi kraskatze, mendi-litamendu, itsas-untzi hondamendu...

—gaitzesten zituen kulpekariak, edaleak, lizunak eta heien egitate hitsak.

—goresten aldiz ohiduren begiraleak, behardunen laguntzaleak, familien babesleak.

—elizkizunen berriak ere emaiten zituen: misione, prediku, hilmeza, apespiku-gutun, aste-saindu, beila, ba eta Limpiasen bezalako miragarriak, nahiz hautaz zuhurtzia handirekin mintzo zen, arrazoi-nekin.

Herria Baionakoan ager-arazi zuen isendalari baten argiak apez gazteen laguntzeko, eri-handietarat deituak diralarik.

—hil handiak ere agurtzen zituen, hala nola Joffre jenerala, Mussolini edo Domingo Aguirre apeza.

—Eskual-herriko idazleri gogotik igortzen ziozkaten zorionak haien liburu edo berdín artikulu pollitak laudatuz = orroik nahiz horrela lorestatu zituela zoin bere aldiagure eskualdeko Barbier, Oxobi, Antxuberro, Zerbitzari eta Etchepare medikua. Bai eta lau idazle nafartar = Lahain, Oxinburu, Astobizkar eta Aitz-zuri: lauak *Eskualdunaren* berriketari zirenak.

—zonbait aldiz kazetatik egiten zituen bere gomitak: behin horrela deitu zuen Saint-Pierre Auritzerat, bazkaldu-eta baziozkala herrian asko gauza pollit erakusteko.

—Gaiak hain desberdinak izanez, artikuluak ez zezaketen ukan denek doinu bera. Ez behar ere. Gehienetan serioesak ziren; arras bakan saminak, behin gertatu zitzaion bezala, gazte batzuek eskandala gorria ortzirale sailduz eliza batean emanik.

Batzutan xantxa edo murrিকা pollikixko bazerabilan bere buruaren lepotik, erran badezaket.

1919-ko hazaroan, Eskualzaindiak urgazle izendatu zuelarik, huna nola Baionako astekarian eman zuen berria:

«Akademia vasca» delako edo
Elezaingoari ene onespina.

Ez dakit bide zuzenetik, ni ote naizen Elezaingo-ko laguntzale Irigaray hura (ni baino Irigaray geigo bai-dabilta bazterretan): baña, aspaldidanik euskaraz ari bai gera orri zikintzen, ni naizela uste dute aunitzek, eta onela bada ene esker berezi bat Elezaingoeri.

Zoritxarrez, ene laguntza apurrakin, guti irabazi duke batza unek. Baña, nola nai den, or doakizue biotz erdi-erditik ene onespina.

Handik zombait asteren buruan, Bilboko bilkura batean Oxobi begitarte ilun batekin eskuararen geroaz arras etsitua atxeman zuten. Huna nola don Ferminek hazeka berean ihardetsi zion:

Egia diozu: euskara galtzen da, bazterretan galdua du.

Mendiz hunaindiko irixketan biotzeraino sartua dugu español-erdara.

Baño, egon apur bat: biotzeko min orren osatzeko gaia autatua dute. Ni naiz.

Alderdi huntako egunkariak ba-eiki adiarazi ziguten, nolaz, bertze batzuen artean berezi ninduten Elezaingo lagun...

Segidan eratxikitzen zuen eskuararen begiratzeko ez zela bide bat baizik: deneri ezagut-araztea gure aberriaren mintzaire berezia dela.

Mussolini famatuaz egin zuen artikulua bat frango gazia. Azken lerroetan auxe ezarri zuen:

Beharrik italianuek ez dakite euskaraz; balakite, sala nindezakete.

Orai, bukatzeko, zer erran Larreko-ren idazkeraz? XVII garren mendea hastearrekin Malherbe-k nahi izan zuenean frantsesa frantsesagotu, ez zitzaizuten gramatikatzailerik jarraiki, are gutiago gorteko jaun-andereri. Portuko belar-ketariak hartu zituen maisutzat: langile horiek ez zituzken latinak, ez grekak, ez italianueak kutsatu, letradunak bezala.

Don Fermin-ek berdin nekazari eta menditarren ahotik hartzen ohi zituen, bai eskual hitzak, bai eskual erranerak. Iduriz ez zen hain gaizki jokutzen. Ala bainan den lekutik baizik deus ezin bil. Kale edo karrikako eskualdunek orotsutan hitz biziki gutiago derabilate bertzek baino: artzainek bana bertze bira mila badeuzkate, laborariak hamabira ehun, plazakoek zortzi bat ehun, gorenaz. Hitzez erran duguna, errepika ditake eskual-modu eta joskeraz.

Hiritar zonbaitek ez dute gauza hoitaz ohartu nahi. Alka bixtan da gatz gehiago baduela, erdarak kutsatu ez duen eskuarak.

Horrek ez du erran nahi beti eta beti molde beretan itxuri behar ditugula gure gogoetan. On baino hobe da segur azkatasun poxik baler edukitzea eskuaraz ere, izkuntza hertsia eta linbroegi atxiki gabe.

Larrekoren eskuarak badu behar bada han emenka bortxa aire bat, ido eta gogor aide bat, bainan oro har, Jean Etchepare medikuarenak bezala «jaun» emaiten du, demokrazia aro huntan ere, ez baitzaiku batere itsusi:

Aingeru Irigaray jauna, «Prosistas Navarros» zure liburua atsegin handirekin irakurri dut behin eta bietan. Zure aitaren lanari iduri zait ez diozutela aski leku eman = badira artikulu ederrak, agertzea hartze luketenak, Larreko maitearen ohoretan eta eskuararen onetan.

Egun batez agertze hori eginen dalakoan, deneri bihotz, bihotzetik agur.

Pierre Lafitte

«LARREKO» GIZON

Pablo Fermin Irigaray Goizueta

(1869-I-25 - 1949-IX-3)

«Edozein txoriri, eder bere kafia».

Itz hoiiek, «Larreko» zenaren Iruñe zaharreko etxe politaren orman ezarriak, erran labur bezain argian erakusten digute, bere

egoitza maite zuela, etxezale zela, paketsua. «Edozein txoriri, eder bere kafia».

Ikusi dakusat haren irudia, azken urteetako noski. Soñeko beltzez, kapela beltza, eskularruak ere bai. Alkandora, bizar murritza ta illea bezala, txuriak. Ez zen aundi ez tipi; giarra, gizenago baiño. Begirada artatsua, urduria. Mintzoz apal eta ixilberaa. Zalduna ta onutsa; kezcatsua, ordea. Etxean ixilla zen, gizartean solastiago. Haran-ederren liburuaren irakurle ohitua.

Lur honetako bideen nahaspenean, bere bidea zihur ta artez autetsi zuena. Alegia, otoia, lana, nekea lagun urkoarengana isuria.

Pablo Fermin Irigaray Goizueta, Auritz honetan jaio izan zen, 1869-garren urteko urtarrillaren 25-ean. Jaiotetxea, ikusberri dugu.

Haren aita, eskola-maisu izan zen. Ez ordea, euskarazalea, aldi haretako giroan, Nafarroan euskaldunak arras erdarazale baitziren.

Zaragozan eta Madrillen burutu zituen bere miriku-ikasketak. Lehenbiziko igidura iri txikitik aundietara izan zuen arren, berriro iritxoetara, agian baserrira, izan zuen itzulpena. Ta halaxe, Auritzen bertan, Bidasoako Beran eta Iruritan ari izan zen mirikuntzan. Horraitio, atxeterra izan gogoz batez ere, ots, zirugiara joerapean zebillenez gero, horretara eman zen osoro.

Baztanen, ez bere kontsultan soillik, erien etxeetan ere, egiten zituen operazioneak. Atxeter-tresnadun kaxatxo mando gainean artu, eta han goaiten zen, bordariengana. Horrelakoetan ez ohi zuen kirofanurik; berbera baitzen kirofanu, bere argitasuna, dohaina, bere eskuak. Arrakesta izugarria izan zuen Baztan osoan eta are eremu zabalagoan ere.

Geroago, Iruñeko Eritegi nagusirako oposizione ertsiak izan ziren, eta gure gizonak, uts zegoen toki bakarra, ziruganu tokia, irabazi zuen. Atxeter ez ezik, Eritegiko buru izendatu zuten noizbait, eta Nafarroako mirikuen artean, aipatuenetakoa gertatu zen.

«Guía médica» bi egin zituen. Hoietako batean, mistika ta medika arruntenik, elkarbideko lagunak zitezkeela adiarazi zuen. Eiizazentsura gizonak estu artu zuen, ordea; baiña Marañon argiak indar eman zion «Larreko»-ren iritziari, ta liburuaren aitzin-solasa idatzi ere bai.

Maite izan zuen bere Nafarroa, ta hementxe jardun izan zuen, urko lagunari lotua, geiso ta eriei atxikia, goiko naiz beheko giza-seme ta gizalabak, neurri berdinez ta begiramenez zerbitzatuaz.

Iri aundiak gizonari kutsu berezi ta arrokeria gehienbat, eman ohi dio. Irigaray gureak ez zuen akats hori onartu. Bere izaera apala ez zuen aldatu. Aitzitik, bere burua gaitzizen arruntean estali baidizk. Izenorde hori, ba dakizue, «Larreko», edozein baserritar bezala.

Aurtzaroan, etxeko giroan, euskal-arnasaren kide ez baiñan, kristau-iturburuko egietan eta ohituretan arras eratu ta betea izan genduen. «Kristau zuzena beti —erran digute haren semeek—, ez zen espantuka arritzen zen horietakoa. Ta elizara, destenoretan goaten zen, jenderik ez zen garaietan, goiztiriko mezara».

Bai, eguneroko elizara-zalea zen. Eta eliza, eliza izan zedin nahi zuen, xoil xoillik.

Gizon elizkoia baiño ere, siñismen biziko gizona genduen. Haren artikulu ta idazlan anitzetan agertzen zena, gogora dezagun orain: «Urbillen aldi arteo, Jainkoak hala nahi duelarik...»

Azken Konzilio delakoak agertu duen konpreni-bidea ta gizatasuna, aurretiaz erakutsi zien «Larrekok» bere semeei.

Bere burua billusten digula uste dugu, harako «Euskaldun biozduna Mexikon» lan politean. Entzun dezaiozun: «Baiño beharrik, Jainko baitan siñiste bizia zuela; haren atsedean bakarra hortan zaukan, ongi bai zakien Jainko Jaunari gaudela alde edo moldez, onetan eta gaitzean, atsegin alditan nola biozminetan».

Lantto horrek, liburuaren 19 orrialde ditu, eta amabost bider, amabost, irakur diteke bertan Jainkoaren izena.

Eriaren arimaz betiere arduratua, begiralea, miriku ta apezei argitasun eman nahirik ari izan zen. Nonbait honela dio: «Eriotzean iñor ez dela Jainkoaz oroitzen; itz batean, eriotzeko ordua ez da tenore, hontan prestakizunik egiteko, baizik eta prestaturik egoteko. Nahiz tenore hartako eziñegon hura nabaitu gabe, ba diteke ez gogetarik eta ez argirik izatea; hok dire gure laguntzalearen gaienak eta berez-bere bide egin dezakena».

Beste lan batean, bere ahulezia, bere zalantza agertzen digu deplauki, ta aitorrerazi bapatean, bere obenaren ordaiña baitlitzan. «Orreaga» inguru ari da, eta entzun; letarian dioaz erritar arruntak, eta berak, arrokeri-ukitua izan du. Ta, barrua irikiaz, galdeztzen du:

«Baño nor gara gu? Ez ote naiz hek bezain Andre Denaren seme? Eta hek, ala; eta ni, hunela? Nik Elizan, Ama Birjiñaren oñetan, Amaren alzora ez ote dut hel bezain laster bide? Baña ni, bertze bidetik nindoaien; ni buru andikoa naiz, antutsa! ikasiz eldu nai nuen jakitera nor den Jainkoa eta nor den bere Ama.

«Ergela! —ene baitan neure buruari deituta—, sinisteko bidea ez duk hori! Hortako bide laburra, bertze aldetik dago. Burua apaldu, bihotza agertu eta belaunikatu. Nik ere, alde hontarik jo nuen eta Ora pro-nobis-ka elizarat sartu nintzen».

Erran bezala, ez zuen gaztetxotan euskeraz egoki jabetzeko aukerarik izan. Baiña karrera-ikasketak egin eta Nafarroako errietara itzuli zenean, erriaren izkuntzaz zeharo jabetzea, noraezeko zela uste izan zuen. Eta esan eta egin.

«Entzunez, aurrek ikasten duten bezala asi nintzen ni ere, baharrik ba nuela lehenbailehen ikasteko beharra, sendakintzako nere egitekoak betetzeko...»

Urte batzuek lehenago, Arturo Campion aundiak 1884-garren urtean, argitara eman zuen Gramatika oparoak zekarren dei erdiragarri hura, ernagarria izan zen. Ikus dezagun:

«Euskal-Erriko seme on prestuai:

«Zuen lege zahar beneragarriak galdu ziñituzten atzo. Zorigaitz aundia da galtze hau. Ez itzazu, arren, galdu orain zuen izkuntz paregabea; lotsaz beteko zaituzte galtze horrek Jaungoikoaren eta Kondairaren aurrean».

Geroago Elizondon, 1905 urte inguru, Euskal-Esna¹leak antolatatu Egun batean, Andoaingo seme Orkaiztegi jaun apezaren itzak egin zioten barne-zirrara adiarazten digu «Larrekok»:

«Lehenik entzun nuena Orkaiztegi jaun apeza; itzaldi garratza egin ziguna; nolako zigorradak eman zizkigun euskaldun letraduneri! Bereziki, bera bezalako jantzi beltzetan jantzen direneri; otz, apez jaunen gain eman zuen euskararen galtzea. Nik ez nuen ordu arteo Orkaiztegi zena ezagutzen; baño itzaldi harekin nere barne guztiari inarrosaldi gaitza eman zidalakotz, ez zitzaidan beñiere gogotik ezabatu apez agurgarriaren irudia».

Beste lantto batean ere, horri jarraituaz, aitortuko digu:

«Norbaitek (Aita Iberok ote?) oharrarazi zidan nere deiturak eta nere jatorriko leku-izenak, erri hartakoak bezala, euskarazkoak zirela. Orduan, argitasun andi bat egin zen nere gogoan, argi ta garbi ikusi bainuen nere izatea euskaldun dela, ta nire arbasoen izkuntza Euskara izan dela. Orduz gero, euskaldun arruntenak, bordariak nituen irakasletzat artu, eta Baionako «Eskualduna» ene gidari. Gisa hontan, honen bide ederrez, laster asi nintzen euskararen gozotasunari ohartzten. «Eskualduna»-ri zenbat zor diodan, ezin dezaket erran».

Bigarren argi horrek —lehenbizikoa siñismenarena izan baitzuen—, bigarren argi horrek ere, bizitza osoan iraungo zion Fermiñi, ta are euskal-idazle eremura eraman ere, langille asperrezin bilakaturik.

Ta zergatik horrela, eta hainbestean?

Seme nagusiak erantzungo digu: «Gure aita, gizon estua zen; bere buruari gehiegi eskatzen zion, baiña bai besteeri ere».

Hortik dator haren garbizaletasuna. Halabaiña, garbimin hori ez datza itz bakartien kontu soillean; aitzitik erranera, esaldia, itzurrena jator jator, jende errikoak bezain peto-peto erabilli beharra. Hona hemen haren itzok:

«Lehenik, euskararen garbitasuna ez dago itzetan bakarrik, baik eta izkera erabilteko eran, euskararen joskeran, esakera borobiltzean, aditzaren bereizten eta behar den eran ematen. Euskararen moldetara bihur gure gogoak —gehituko zuen— eta ez, gure gogoak arrotzu ondoan, gure ortoki ta moldetara isuri-arazi».

Iraizean bederik, ikus dezagun «Larreko»-ren alde egikorra. Mintzaira ikasiaz ikasiaz, jabetu xamar zelarik, geroztik haren etxe-ko giroa ta izkera, «lingua navarrorum» delakoa izan zen. Euskera, alegia.

Etxekoekin horrela aritzen zen, bai eta kanpokoekin ere, euskara apur bat baldin bazekiten; berdin zaleak ala kontrakoak izan. Eta iñoiz, bere buruaren kaltetan izan arren ere; erran bezala, orduko Nafarroan, jendea erdaran murgildua baizebillen.

Baiña ez etxeoak soillik zituen euskarapean ezarri. Anai guztiak ere, horretaratu zituen, eta haien semeak eta semeen semeak ere, euskaldun dira orain.

Baserritarren solasaldiak arras maite zituen. «Orain lehen bezala, euskera garbi ikasteko, erdara ez dakiten euskaldunekin behar da ikasi, edo erdaraz zerbait jakini ere, gogoa, pentsamoldea euskaldun dutenekin. Mintzairaren erro garbienak, euskaldun xaharretetan daude. Gramatikaz eta irakurtuz xoillik, beñere ez da euskaldun garbienen joera erdiesten».

Horrezaz gaiñera, hango ta hemengo idazleen liburu ta lanak aztertzen baizituen, horra hor argi jarri berriro ere, «Larreko»-ren izkera zergatik ez zen, ez bere sorterrikoa ta ezta Baztangoa ere.

Ustekabean ala jakinik, «Larreko»k bere garaian, batasunarentzako bide txiorra aukeratu izan zuen, eta poliki poliki, beste izkeltzako emaitzak, erranaldi eta tankerak biltzen ari izan zen, bere estilu bakan hori borobildu arte.

Ez zuen bere burua idazletzat jo, ezta izlaritzat ere. Aldi haretako euskal-idazlea zen soillik, idazle errikoia; larrekoa, alegia.

Baiña bizitzarako gertu nahi izan zuen gure Izkuntza hau ere. Eta literatura soilleko lantto bitxia ere utzi zigun, lehen aipatu «Euskaldun biozduna Mexikon» izeneko gertaria; bere apaltasunean, iñorengandik jaso zela aitortzen digun arren.

Euskeraren aldeko proselitismo delakoan ari izan zen, buru-belarri ari ere. Lehenik, «Eusko-aundiki guztiak euskaraz ari izango balira, gure mintzaira salbatua genduke».

Maiz agertutako itzok, «Lizardi» azkarrak jaso zituen ta bere aldetik ahalegindu izan zen zarauztarra, gurari hori egiztatzeko. Agi-

re berberak egingo digu geroago goraipa borobilla, honela esanik: «Larreko-ren iritziak maiz txorrotxegiak iduritzen zaizkidan arren, gizonez maite dut, idazlez ederresten, abertzalez gorasarre dagiot».

Albistak eta berriak, bere karrerako gaiak, osasun-gaiak eta gizarte-arloa ere jorratu izan zuen Irigaray gureak. Baiña haren gogo ez zen idaztea bakarrik. Haren gogo, jende ikasia, goratua, burujantzia, letraduna euskaraz mintzatzen jarriaraztea izan zen. Gure erritto ta iri aundietan ere, euskal-giroa, euskara berpiztea, zuzperraraztea zen haren griñarik zorrotzena. Minberaa zen, hortan. «Letradunek dugu euskara oinperatu; letradunek dugu gaitu ta goratu behar».

Horra hor gure gizonaren slogan delakoa. «Larreko» zenaren esku izan balitz, kapeladun jaun guztiak, apez, miriku, eskribau, zaldun eta andere zabalak ere, euskaraz mintzaraztea izango zen jardun nagusia, erri xumeaz batean ari izanik, gizarte mailen lokarri sendo ta bipilla euskara izan zitekeelakoan. Bai, noski.

Etxagerratean izugarriki lan egin behar izan zuen Eritegi nagusian, anartean urterik aski izan arren bere bizkarrean. Behar-beharrekotzat, utzieziña izan zuten gure atxeterra orduko agintariak, eta horregatik bere karguan jarraitu zuen, zahartu zen arte.

Eta etxegerratea bukatu eta andik amar urtera zendu zen «Larreko», 1949 garren urtean, lauetan ogoi zituelarik, eta erialdi laburraren ondoan. Analisi direlakoak ez zuten deus argitzen haren gaitzaz, baiña gure mirikuak bai, egin zuen bere eriazen azalpen zehatza, egoki xilatu baitzuen eriandi zegoela: «Analisi illunak, noski; baiña nireak egin du»-zien semeeci. Giltzurriñetako gaitza izan zen, agian.

Lege zaharreko kristau, lege zaharreko euskalduna Irigaray.

Haren eriotze-orduan, illuna zen bai, gure mintzairaren egoera ere, baztertua, eskurik gabea, isillarazia ere. Munduko joerak, ordea, ez dira aldaeziñak ez betikorrak.

Siñets ote zezakean handik 23 urtetara, ta berbere goratzapenetan, Euskaltzaindia ta erria Auritzen bildu zitezkeenik? Ete he-

men inguruko errietan eta Diputazionearen laguntzaz, amar-amabi erritan aurrei euskera irakasteko giro argiagoa ta egokiagoa izan zitekeenik?

Baiña, hala izanik ere, etsirik gaude gure gizonak, bere apaltasunaren eragíñez, harako Mistral aundiaren arabera, honelatsu saiets zezakeela omenaldi hau: «Non nobis, Domine, non nobis...» Ez niri, jaunok, ez niri; bai horraio Jainkoaren izenari eta Nafarroari, ots, gure Euskalerrari, ospe, txalo ta goratzapen.

Eusebio Erkiaga

Lege gizonek behar duten hiztegi berezia

Jaun agurgarriak:

Joan den hileko batzar egunean Antonio Arrue euskaltzain eta lege gizon jaunak hitz zerrenda bat ekarri zidan beren ofizioko gizonek maizenik erabili behar izaten dituzten hitzez osatua. Zerrenda hau ez da luzea. «Derecho privado» deritzaion sailekoak dira gehienbat hitzok. Berak nahi luke hitz hauen euskal itzulpena edo euskal ordaina guk eskeintzea.

Nahiz eta zerrenda luzea ez izan, sail berezi bateko hitzak dira, eta ez dut uste lan hau arinki eta nolana egin daitekeanik. Alde batetik, euskeraz ongi jakin behar da, eta bestetik, lege gauzatan jantzia egon. Euskera lege gauzatan gutxi erabilia izan bada ere, agian badira zenbait hitz eremu hontakoak, izkribu zaharretarik, euskal foruetairik edota herriaren ahotik jaso eta kontuan eduki beharko lirakenak.

Nolana ere, zailtxoa da ene ustez lan hau. Baditu bere oztopo eta eragozpideak, alegia. Batek bakarrik gogoak ematen dizkion hitzak jarritz edo zernahi hitz asmatuz, ez dut uste gauza onik egingo gendukeanik.

Beste aldetik, honelako eskabideei Euskaltzaindiak ezin die muzinik egin. Bere ahalen neurrian erantzutera eta kobru ematera beharturik dela uste dut.

Zer egin, bada? Bidea pixka bat luzexeagoa izanarren, uste dut lehenbizikorik galderak egin beharko direla gauza hoietan adituak diren gizonen artean. Haien erantzunak jaso ondoren, Mitxelena jaunari bidaliko zaizkio, hark begiratu bat eman eta bere iritzia ager dezan.

Idazkari ordea gertu dago hitzen lista gizon aditu hoiei bidali,

haier erantzunak jaso eta era hortara datoak eta behar den dokumentazioa biltzera.

Hemen, bada, zein gizon galdetuak izango diren ikusi beharko dugu lehenik. Eta jaun hoiak emandako erantzunak jasotakoan, azken hautapena egiteko batzordetxo bat jarri, gero.

Honako jaun hauek iruditu zaizkigu egokiak galdetuak izateko: *Antonio Arrue*, *Jose Maria Lojendio* eta *Jesus Oleaga*, lege gizonak eta Euskaltzaindikoak diren aldetik. Eta hoietaz gainera, lankide bezala, horrako beste hauek: *Gregorio Monreal*, Deustuko Unibertsidadean Mañarikua jaunaren Derecho Catedrako Irakasle laguntzaillea; *Julio Caro Baroja*, Euskalerriko kondaira zaharrean jakitun den aldetik. *Carlos Santamaria*, hiztegi lanetan duen trebetasun eta esperientziagatik. *Abel Muniategi*, lege gizona eta idazlea. *Patxi Zabaleta*, Príncipe de Viana-ren euskal sailekoa, idazlea, Derecho eta Filosofía y Letras karrera oraintxe bukatzen duena.

Mugaz beste aldekoen bat edo bat baino gehiago ere sartu behar litzake, ahal izatera. Zein liraken egoki, hango euskaltzainek esan dezaigukete (1).

Izen hauek proposamendu gisa ematen dira. Baina hoiere ordez edo hoietaz gainera norbaitek beste izenik proposatzen baldin badu, entzuna izango dela esan beharrik ez dago.

Jaun hoiere erantzunak jaso eta metatu ondoren, Miexelenari bidaliko zaizkiola esan dugu, orientaziozko iritzia eman dezan. Eta gero hitzen azken hautatzea batzorde txiki batek egingo duela. Beraz, delako batzorde hori ere orain jarri beharra dago. Izen hauek proposatzen dira hortarako: *Luis Mitxelena*, hiztegi gauzatan duen maisutasunagatik. *Antonio Arrue*, lege gauzen esparruko bere jakitateagatik. *Jean Haritschelhar*, beste aldekoen ordezkari bezala. Eta *Jose Luis Lizundia*, erakunde gauzatan duen trebetasunagatik. Mitxelena jauna izango da buru eta Lizundia jauna idazkaria.

Gorago esan dudana bezala, oraingoz itzuli behar diren hitzok Derecho Privadokoak dira gehienbat. Beharbada lan hau gero Derechoaren beste eremuetara ere zabaldu ahal izango da. Baina hori Batzordeak berak ikusiko du.

L. Villasante

Donostia, 26-5-1972.

(1) *Itzaina* eta *Haritschelhar* onartu ziren.

Filateli hiztegia

FILATELI HIZTEGIA, Euskaltzaindiak, oraingoz, erabil ditekela erabaki duena, eta bere on ikusia eman diona beste erabaki bat harzen ez den artean.

(Donostian, 1972ko Urtarrileko batzarra)

Filatelia	filatelia
filatélico	filateliko, filateli
filatelista	filatelista (filatelari)
catálogo	katalogo
catalogar	katalogatu
álbum	album (alibun)
colección	bilduma (sorta)
coleccionar	bildu
coleccionista.	biltzaile
sello	postatinbre (seilu, ikurratz)
sello (de tampón).	zigilu
correo	posta
lupa	lupa
pinza	pintza (gako?)
clasificador (libreta)	klasifikari (banakin)
libreta a escoger	aukeratze (ko) liburuxka
repetido	berretu (biko)
fijasellos	tinbrezarle (itsaskin, inkakin)
cambiar (intercambiar)	trukatu
cambiarse (el color)	histu (bilakatu)

cambio	truke
diente	hortz
el dentado	hortzera (zabalera, luzera bezala)
dentado.	hortzdun
sin dentar	hortz gabe
franquear	tinbratu
	zigilatu (jo)
mancolista	huts-zerrenda
defecto	akats
usado	ibilia, joa (zigilatu)
sin usar	ibili gabea, jo gabea (zigilatu gabeko)
con goma	gomadun
sin goma	gomagabe
estropeado	zarpildu
sobre de primer día	lehen eguneko estalkia (azala)
novedades	irtenberriak

Koloreak

zuri, berde, gorri, arre (eta gris = gris), beltz, urdin, more (= violeta), hori, laranja, karmin, arrosa, harbel (= pizarra), xipiroi (= sepia), ilun (= foncé), argi (clair), oliba.

Euskal Izendegiaz

Igaz, uda denboran, euskal izendegi bat argitaratzeko gogoia erakutsi zidan Iruñeko diru-etxe batek; lan hortaz ni arduratzeko eskatu ere bai. Egia esan, ez nion orduan aurrerapen haundirik eman. Izan ere, uste gabea hartu ninduen; eta egitekotan, lan oinarritua egin beharko litzakela, esan nion; gure lege gizonen aurrean indarra izateko moduko zerbait. Udazkenean, berriz ere, eskabide bera.

Gogoan nuen nik Euskaltzaindiak noizbait jenden izenen batzorde informal bat izendatu zuena, eta hain zuzen, barne nintzala. Hala adierazi nion neregana zetorren ordezkariari. Berak ez zuen hortan eragozpenik ikusi; Euskaltzaindiaren babesean egindako lana egokiago iduritu zitzaion bere helbururako, eta nere esku utzi zuen lana.

Hori da, gutxi gora behera, Abenduko euskaltzain osoen goizko batzarrean nik agertu nuena. Diru aldetik, alegia, ez zuela Euskaltzaindiak buru-hausterik izango; eta euskal idazkietan gutxitan gertatzen dena, hogeit hamar milatik gorako zabalkundea izango lukela. Geurok banatzeko mordo bat eskatu genezake, beste alde. Nik uste Euskaltzaindiaren izena ezagutarazteko bide egokia izango litzakela. Ongi iduritu zitzaion euskaltzainkide guzietan.

Aurtengo lanen eta batzarre guzien egitaraua bai geneharren orduan esku tartean, programazioa alegia, era hontara jaso zuen agerian: *personen izenen lista, dokumentaturik, hornitzea eta agertzea*. Gaia aurtengo eginkizunetan sartua dela, esan nahi du bakarrik. Babesaren orde, zabalkunde haundiko bidean ezartzen bai dugu bere izena.

Beharra

Euskal izendegi oinarritu baten behar gorrian arkitzen gera. Izendegiak baditugu; *Joanategy*, lehenik (1876); eta *Arana-Eleizalde* jaunen *Ixendegia* (1897). *Euskaltzaindiak onartutako Euskal Izenlerroa* da azken aldi hontan gehienik baliatu izan dena (Bilbao, 1966). Retanak argitaratua. Geroztik, multikopiaz egindako beste zenbait izen lerrokada ere ikusi dugu. Baina, gertatzen zaiguna larria da: izen asko, eta lege gizonen aurrean indarririk ez.

1966-ko izenlerroak arrera ona ukan zuen. Geroztik sortu zaizkigunak ez digute lege gizonen aurrean mesederik egin. Euskaltzaindiko paperren segurtamena bera zalantzan dago epaile askorentzat. Ez Naparrotik bakarrik; Bizkaia ta Gipuzkoatik, Iruñeko «Príncipe de Viana» elkargora eskatzen dizkigute orai jende izenen segurtamena.

Gaurko lege giroa ez da izendegiari buruz nahi genduken bezain idekia ta zabala, eta ez dago gure eskuan hori aldatzea. Legea ezagutu beharrean arkitzen gera, uzten dituen zirritu meharrak gure alde baliatzekotan. Ankak lurrean ditugula ibili beharko dugu. 1958-ko aldaketa bati lotzen dira gehienik: *onartzen direla, alegia, atzerritarren eta lekuko izenak, erderazko itzulpenik ez badute behintzat. Erderazko itzulpendunak gazteleiaz ezarriko omen dira. Entzute txarreko eta andra-gizon diren ezagutzeko nahasmendua sortzen dutenak ere ezin dira sartu* (1).

Erderaren sokatiran dantzatzen gaitu legeak eta atzerritarren maila berean sartuak gera. Hitzez behintzat. Egunoroko jokabidean ez da berdin gertatzen. Kenya edo japonar batek bere jatorrizko izena eman nahi badio seme alabari erdal itzulpenik ez duela aitortzea aski du. Aste hontan bertan Iruñen sortutako haur baten izena dut begien aurrean: *Najsua Nimri Urriticoetxea*, Karam eta Magdalenarena. Egunkariak ez du agertzen neskatilla hala mutila den, eta

---

(1) *Ley de Reforma del Registro Civil*. Art. 192.—Se permiten los nombres extranjeros o regionales. Si tienen traducción al castellano, sólo se consignarán en esta lengua. Son nombres prohibidos por extravagantes, los que por sí o en combinación con los apellidos, resulten contrarios al decoro de la persona.

Se prohíbe también cualquier nombre que haga confusa la designación, por su pronunciación u ortografía exótica o por inducir en su conjunto error sobre el sexo. (B. O. 8-6-1958; n. 296. Nov. Título V).

ez da gure artean inor hori asma lezakenik. Atzerritarra du aita. Euskaldunon eragozpenak urrutiago dijoaz: itzulpenik ez badu, beste gauza asko behar ditu bizidunen liburuan sudurrak sartzeko. Hona hemen lege gizonak egiten dituzten galdera nagusiak:

- 1) Jende izena alda? Emakume hala gizakientzat erabiltzen da?
- 2) Erderazko itzulpenik bai aldu? (*traducción usual*, diote orai). Edo kidekorik.
- 3) Antziñako izena balitz, nun arkitu laiken. Nortasun bere-xiko edo kondairan garrantzia izan duen norbaitengatik sarrera ematea komeni ote laiken, eta abar.

Gauzak hala direla, ez nuke nik asmakizun hutseko hitzik sartu nahi izendegian. Eta herriak erabiltzen dituen zombait ere bigarren mailan, bereix, ezarri nezazke ez badira oraikoz onartzen: Ixendegiko *Deñe*, *Igone*, *Jasone* ta *Alazne*, esate baterako. Hoietan ere badira zuzendu beharrak: *Garbñe*, erderazko Purificación bezala ematen da Ixendegian. Gaurko egunean *Garbiñe* (Inmaculada), *Garbikunde* (Purificación) eta *Sorkunde* (Concepción), ongi mugatuak dira.

Pundu honek badu bere garrantzia: itzulpena duten izenak legez duten eragozpenengatik alde batera uztean, lege gizonen aurrean indarra hartzen du izendegiak. Denbora berean, herriari hain atsegin zaizkion hitzak ezin dira izendegi batean ixildu. Bi zati izango ditu beraz: legezko izenena, eta gaurkoz on-hartzen ez diren herrikoiena.

Antziñako idazkitan arkitzen ditugun hitz jatorrak jasotzen alegindu nahi nuke. Izenaren ondoan iturrien berri emango dut, eta zenbait argibide. Hauzian onartutakoak, *Unai*, *Amaia* eta abar, erabakiaren berri ematea nahiko dute. Halare, paper zaharretako izen guziak ez dira gaur izendegian sartzeko on. Egos-gogor eta trakets gerta laike. Hobe izango da, noski, girotuenak eta belarrientzat atsegin zaizkiguneren errezkadak bakarrik sartzea. Urte batzuen buruan ugarituz joan laike; aberastuz joango den izendegi baten hasiera izango litzake.

Lau bost aldetara esaten diren izenak ere mugatu beharrean arkitzen gera: *Ussoa*, *Usoa*, *Uxoa*, *Usua*, *Usue*, *Uxue*, *Ujué*. Gehie-

nik zabalduak diren bi edo hiruekin geldituko gera. *Usoa* eta *Usue*, guretzat. Hartu bezate Ujué, erdal kutsukoak.

Zailtasun berexia idazkera aldetik etorriko zaigu: *Eneriz*, hala *Eneritz?* *Iziar*, hala *Itziar?* *Enekoiz*, hala *Enekoitz?* Hizkuntzalariekin hartu-emanetan egoteko asmoa ba dut; eta azken orduan Euskaltzaindiari berari erabaki bat eskatu behar izatea ere gerta laike.

Euskalerriko Andra Mari guzien izenak ere ezin ditugu bat-batean denak sartu.

Era askotako mugak ditu lanak. Ahal dena egingo dugu, ezin delarik egin nahi dena.

1972. Otsailaren 25ean.

J. M. Satrustegi

GIZA EMAKUMEEN IZENDEGIA

Igaz, Abenduaren 30-eko Euskaltzaindiaren urteko azken batzarrean, aurtengo lan eta gora-beheren egitarauaz mintzatu ginen eta, *jende izenen bilduma* ginuen begien aurrean. Izan ere, goizeko batzarre denboran euskal izenen agiri bila, ez zen atertu jendea. *Tubal* euskal izen bezala egiztatuko zuen paperra eskatzen zuen batek. *Ibai* ezarri nahi zion bere haurrari beste guraso batek. Hori dela ta, behar beharrezkoa ikusten genuen denok giza-emakumeen izendegi berria.

Lanak ba zituen bere oztopo antzeko koxkak, eta beste edozer baino lehenago, txosten txiki baten bidez, nere asmoa Euskaltzaindiari agertu nahi izan nion. Otsaileko batzarrean, hain zuzen, eman nuen nere iritzia. Izendegi oinarrিতua izan beharko zuela esaten denok batera gentozen. «*Izendegi hau sailka egingo da, zion otsailaren 25-eko erabakiak; lehenengo izendegi ttipia, historikoak, santu izendegikoak eta Andra Mariak*».

Neguaren ondotik uda, eta ereintza egin delarik uzta jasotzeko aroa, udazkena. Urtearen buruan egindako lanaren kontu ematera gatoz gaur gu ere.

Lana luzea izan da eta urria. Liburu eta paper zahar asko ikusi da. Napparoko artxibo nagusiko katalogoa batez ere, bere berrogei ta hamar zenbaki mardulekin. Leire eta Iranzu-ko bildumak ezin bazartu genituen. Juan San Martin-ek ohar asko egin digu eta Donostiako ordezkartizan daukagun Maria Pilar prestuak egunetik egunera agertzen joan diren izenen berri xuxen eman digu. Manu Urresarazu eta Isidoro Baztarrika, Estibaliz-ko Nagusia, izan ditugu Arabakoen berri emaile. Lizundia ere arduratu da eginkizun hontan. Ikusitako iturri nagusien lerrokada ematen da izendegiaren lehen orritan.

Orai arte genituen izendegitako hitzak ahal guzia jasotzen arduratu gera. Askotan, halare, nundik hartuak ziren ez jakitearekin eragozpen haundia izan zaigu. Herriak onartzen dituenak sartu egin ditugu. Arana-Eleizalde jaunen Ixendegiak dakartzkien Nekane, Igone eta abar oso ezagunak dira, baina, legez bazartuak. Oso gutxi aurreratuko genuen oinarrিতuen lerrokada berean sartuta; legez-gizonen aldetik gaizki ikusia izango zen izendegi berria ere. Nola nahi dela, sartu behar genituen eta sartu ditugu; itzulpena duten izen debekatuekin eraskin bat ezarri diogu bildumari.

Hiru zati izango ditu, beraz: *gizon izenak*, *emakumeenak* eta *legez baztartutako herrikoienak*. Euskal izenak diren aldetik, azen-turik gabe idatziko ditugu. Izan ere, ez dute beti esaera berdina izaten. Estibaliz, Aránburu, berdín ibiltzen dira Estibaliz eta Aranburu bezala.

I z e n a

Lege-gizonen arloan dugu gaur oztoporik haundiena. Haien aurrean indar gehiago izango duelakoan, erderaz eman ditugu xehe-tasun eta argibideak. *Nomenclátor Onomástico Vasco* izendatu dut erderaz; eta neurri bereko hizkiekin, *Euskal izendegia*.

Euskerazko izenburuarekin motz gelditu gerala usteko du norbaitek. Izendegi bat era askotakoa gerta laike: *abereena*, *herri ta lurraldeena* (toponimiakoa), belarrena eta abar. Halare, galtzerik ez dago hortan; izendegia esatean, jende izenak datozkigu gogora eta izendegi guzitan lehena dela adierazten du «Euskal Izendegia» esaera laburrak.

Euskal izen hoién argibidea erderaz emateak ere ez dut uste inor sutuko duenik. Hizki soilak ematen dira gehienetan eta aztertutako liburuen izena adierazteko ezartzen. Euskeraz ala erderaz emanik ez du ajola haundirik, liburuen izena den bezala utzi behar bai da: CAGN, *Catálogo del Archivo General de Navarra*.

Oharrak, txosten hontan euskeraz dihoaz; liburuan, berriz, labur laburra irakurle guzietan dagokien eran eta erderaz emanak dira. Epailen aurrean arrera ona izatea komeni zaigu eta erdaldun gura-soak ere baliatu dezaten.

Xebetasonak

Izendegi oinarritua, berez, urtetik urtera ugarituz joango denaren hasiera baizik ez da. Sartu laizken guziak ez dira hemen; eta barne dagon zenbait ez zuen, behar ba da, hor egon behar. Ez da, halare, horrekin ezer galtzen: bigarren argitaratze batean, eta herriaren joera ikusi ondoan zuzentzeko gauza izango litzake.

Pixkanaka sartzén joatea komeni izango zelakoan, hirehun bat izen sartzeko asmoan hasi nintzen lanean. Gaurko gure mugak nahiko estuak dira eta kaltegarri gerta zaizkien guk estuago hartzea, eta ahal den guzia zabaltzea hobe izango zela ikusi genuen gero. Ba dakit ez direla bat-batean denak erabiltzen hasiko; orainok, hor den hirutatik bat bakarrik ahotan ikustea ez litzake gutxi. *Zazpirehun* izen ba dator, eta sakelako liburuxkaren neurrian egin dugu.

Euskalerriko Andra Mari gehien izenak bilduman dira. Asko ta asko, herri izenekin datoz. Izan ere, *Nagore*, *Eneriz* eta abar sartzén ari dira eta hoiak bezala beste batzuk ere sartu laizke. Jazinto Claveria-ren «Iconografía y santuarios de la Virgen en Navarra» izeneko liburuaz baliatu gera. Euskal kutsurik ez dutenak baztatu egin ditugu: Jerusalén (Artajona), Yugo (Arguedas), Monserrate (Esnoz). Lurdeko eta Pilareko Ama Birjiñak ehuneka ba ditugu. Roncesvalles bera ere, Euskaltzaindian lanaren aurrerapena ikusi ondorean kendu egin da. Ba dira, azkenekoz, belarrientzat gogor egiten direnak: Karraskala (Ribadagua, Alava), Kalezarra (Usurbil), Kabriana (Salcedo). Eta barne direnetan, emakume batek inoiz berretzat hartuko ez duen frango izango da. Denborak esango du.

Andra Mari izenak ez direnetan ere berdin gertatzen zaigu: *Samarra*, *Sudurra* eta *Itsusi* ez zaizkigu egokiak iduritu.

Beste batzuk aldatu egin ditugu: 1910-eko Ixendegian *Gurtzane Rosario*-rentzat ematen zen. *Rosalía*, berriz, *Errosali*. *Garbiñe*, *Purificación*. Orai Errosali eta Arroxali, biak, Rosario eta Rosalía bezala utzi ditugu; bat ala beste erabili daike. Agurtzane, Adoración. *Garbiñe*, *Inmaculada*. *Garbikunde*, *Purificación*.

Giza emakumeentzat berdin balio izan duten hitzak ere ba genituen. Legez, bat bestearengandik berextera behartuak gaude ta, konponketa txikiren bat egin behar. *Zuri* ta *Zuria* Erdi-arogan gizonetzkoena da. Denbora berean, hala ere, *Andra Mari Zuri* eta *Zuria* frango ba zen gure artean. Nik neronek etxe sarreran dutana Urdiain-go Andra Mari *Zuria* da, eta festa haundia egin ohi zioten herrian Uztailaren bian. Erderaz berdin gertatzen zen Corpus, Rosario, Trini eta beste batzuekin. Esan dena, legez eragotzia da.

Hori dela ta, asko mintzatu gera goizeko batzarrean, eta azkenik iritzi hontara iritxi gera: *Zuri* ta *Txuri*, *Txurio* ere ontzat ematen dela izan laizke gizonetzkoenak. *Zuria* eta *Zuriñe* utzi laizke emakumeentzat. Herriak ez du oso gogoko -a hizkiarekin bukatzen den hitza gizonari itsastea. Erdal kutsukoa izango da, ala jatorra; baina hori gertatzen da eta ez du balio horren aurka joatea.

Berdin gertatzen zaigu Urdin, Urdina; Eder, Ederra; Nabar, Nabarra eta beste batzuekin. Gizon, nahiz emakumeentzat hartu laizke eta hartu izan dira. Berextekotan, *Urdin*, *Nabar*, *Eder* eman genezazke giza semeendako; eta Urdina, Nabarra, Ederra emakumeendako. Iritzi bat besterik ez da eta, gero ere, arrera txarra izango balu noiznahi aldatu laike.

Etorkezuna

Geroari buruz ez ditugu gauzak errazegi ikusten. Borroka latzean sartuak gabiltz eta oztopoak izango ditugu. Izenak oinarritu ala ez, begi txarrez ikusi nahi duenak zeharka begiratuko du. Eta egia esan, euskal izen kontuan gogor daude lege-gizon asko.

Orai ematen dugun urratsak berea egingo du, halare. Euskaltzaindiaren itzala ontzat ematen duten gizon jatorrak ba dira, eta

orai arte bezala, Iruñen baztartua Donostian onartua gerta laike. Gure gain dugun legea zahar porrokatua da gaixoa; bazter guzitatik itaxura dario eta horri esker aurreratu daike zerbait.

Agintari nagusiei bilduma eskeintzera joatea komeni litzake, behar ba da. Sar-bide bat prestatu.

Euskaltzaindiaren lana bezala argitaratu behar ote dugu? Ala bere babesean? Otsaileko txostenean hogeit hamar mila ale aterako genituela aurreratzen nizuen. Iruñeko La Baskonia diru-txeak berrogei ta hamar mila atera nahi du. Euskaltzaindiaren izena zabaltzeko bide egokia deritzait.

1972-IX-29

J. M. Satrustegi

Merkatalgo Izendegia
Nomenclátor de términos comerciales
Liste de termes commerciaux

HITZAURREA

Euskaltzaindiari, geroago eta usuago, eskabideak datozkio: merkatalgoan erabili ohi diren izenak (saltoki eta denden izenak, alegia), eta orobat giza ofizio, kargu eta lan-muetenak, euskeraz nola jarri behar diren erakuts dezan. Eskabide hoiei men eginez, eta izenok bateratsuki jar daitezten (bestela euskerarentzat nahaspila eta kaltea sortzen bait da), Euskaltzaindiak denda, saltoki eta giza ofizioen Izendegi hau argitaratzen du. Euskaltzaindiak aztertu eta onartutako Izendegia da. Eta horrela, saltokien izenak euskeraz jarri nahi dutenek badadukate nora jo, eta gai honetan nahi litzatekeen batasuna lortu ahal izango da.

Izendegi hau oso-osea ez dela esan beharrean gara. Oraingo honek hasiera bat besterik ez du izan nahi. Euskaltzaindiko batzorde bat ari da lanean, zerrenda luzeago eta osoagoa prestatzen, gaur eguneko bizitzan ezagun diren saltoki, ofizio eta kargu guztien izenez osatua. Horregatik dei bat egiten diegu gauza honetaz arduratzen diren guztiei: sail honetako izenen bat Izendegian falta dela ohartzen direnean, bidal diezaiotela Euskaltzaindiari (nahiz gaztelaniaz nahiz frantsesez esan ohi den bezala), hartako batzordeak hurrengo argitalpenean kontuan eduki dezan.

Eremu honetako zernahi pundutan argitasunen bat nahi duenak badaki Euskaltzaindia prest duela, bai Bilboko bere etxean, bai bere Ordezkaritzetan (Donostia eta Gasteizen). Beti laguntzeko prest dagoela, alegia. Euskal itzulpen jatorrak nahi dituenak ere bertara jo dezake.

PROLOGO

Ante las crecientes peticiones a la Academia de la Lengua Vasca en materia de nombres de establecimientos comerciales por parte de los comerciantes y del público en general, y para evitar la anarquía que la falta de unificación de estos términos puede ocasionar, con el consiguiente perjuicio para la lengua, la Academia de la Lengua Vasca publica, con carácter oficial, este nomenclátor de entidades, establecimientos comerciales, cargos y oficios, a fin de que los interesados sepan, de este modo, a qué atenerse en materia de léxico y conseguir así una uniformidad en el uso de estos términos.

Naturalmente, este nomenclátor dista mucho de ser completo, ya que se trata, simplemente, de un adelanto de una futura lista más completa de los nombres usuales de la vida comercial moderna, en cuya confección trabaja en la actualidad una Comisión de la Academia. A este respecto, deseáramos que todas aquellas personas y entidades que deseen saber algún nombre relacionado con este tema colaborasen con esta Institución, enviando aquellos nombres castellanos que falten en esta lista, para que la Comisión competente pueda tenerlos especialmente en cuenta para las próximas ediciones.

Esta Academia, en su casa central de Bilbao y en sus delegaciones de San Sebastián y Vitoria, se pone al servicio de todos aquellos que deseen alguna información sobre estos temas, indicando que pueden dirigirse igualmente a sus oficinas para traducciones oficiales de plena garantía.

PREFACE

En ce qui concerne la terminologie des établissements de commerce, les questions posées à l'Académie de la Langue Basque de la part des utilisateurs de la langue, des commerçans et d'un public général sont de plus en plus nombreuses. Dans cet état de choses et afin d'éviter l'anarchie qui résulterait d'un manque de critère

c'unification des termes en question, l'Académie de la Langue Basque, dont la tâche est de veiller sur la langue, a décidé de publier, de forme officielle, cette liste d'entités, établissements de commerce, professions et métiers. L'Académie espère également arriver, par cette voie, à une unification dans l'usage et l'emploi des termes étudiés.

Il est évident que cette liste est loin d'être complète aujourd'hui. Il s'agit, uniquement, des premières adresses d'une liste plus complète qui sera établie dans le futur et dans laquelle seront insérés les noms usuels de la vie commerciale moderne; pour cela, une Commission spécialisée travaille actuellement à l'Académie de la Langue Basque. Nous voudrions, donc, puisque cette tâche nous revient à tous, que les personnes ou entités qui voudraient connaître quelque nom en rapport avec ce sujet, offrent leur collaboration à cette Académie en nous faisant connaître les noms français absents dans cette liste. La Commission en tiendra particulièrement compte lors de ses prochaines éditions.

Cette Académie de la Langue Basque, à travers ses délégations de Saint Sébastien, Vitoria et siège à Bilbao, reste à l'entière disposition de tous ceux qui souhaiteraient une information complémentaire sur le sujet et tient à faire savoir que ces personnes peuvent également s'adresser aux bureaux de l'Académie pour des traductions officielles sous garantie.

IZENOK ERABILTZEKO MODUAZ

Ordoren datozen euskal izenon artean batzuk letra beltzez idatxita datoz, eta beste batzuk letra meheagoz, kako artean. Holakoe-tan bigarrenak aukeran uzten dira, Euskaltzaindiaren ustez lehenak egokiagoak izan arren. Erdal izen batzuek, gainera, ez dute ordainez euskal hitz bakar bat, bi edo gehiago baizik. Dakigunez hizkuntza guztiek dituzte holako sinonimo batzuk —gaztelaniaz *Pastelería*, *Confitería*, *Bombonería*, *Repostería*...—, eta beste horrenbeste ger-tatzen da euskaraz ere, are gehiago izen askok tradizio zaharrik ez dutela kontuan hartuz gero. Kasu huetaan eskubide berdinez aukera daiteke bai bata eta bai bestea letra beltzekoen artean, e. b. *Bi-*

biblioteca edo *Bibliothèque* esateko bai *Liburutegi* eta bai *Biblioteca* erabil daiteke.

Izen batzuek —oso gutik— badute kako artean letraren bat. Horrek esan nahi du oraingoz izen hori modu bitara idatz daitekeela, euskalkien edo usadioen arauera, e. b. *Pajareria*: (T)*xoritegi*, berdin idatz daiteke *Txoritegi* zein *Xoritegi*; *Sala de cine*: *Zine(ma)-gela*, orobat jar daiteke *Zinegela* zein *Zinemagela*.

Denda eta kargu izenak euskaraz mugaturik ezarri behar dira, euskal hitzen ohiturako egoera horixe delako. Horretarako aski da izenari azkenean *-a* bat ezartzea, e. b. *Gozotegi* → *Gozotegia*. Berez *-a* batekin amaitzen diren izenak, edo eta jadanik mugaturik daudenak, berdin gelditzen dira: *Liburudenda* → *Liburudenda*; *Paper pintatuak* → *Paper pintatuak*. Salbuespen gisa, ondoko hiru izenok aipa ditzakegu, nazioarteko hitzak izanik *-a* ezarriz gero oso desitxuraturik geldituko liratekeelako: *Bar*, *Boutique* eta *Klub*. Hitzotan, beraz, hobe litzateke azkenean *-a*-rik ez jartzea.

Euskaraz, gainera, ohitura eta usadio jatorra dago denden izenak jabearen izen, ezizen edo deituraren ondoan jartzeko, erdaraz ez bezala, e. b.:

ARANTZA Gozotegia
MARTIN Oinetakoak
KURSAAL Zinegela

MIKEL Liburudenda
JUANJO Bar
ORTIZ Kirol gaiak

Hau beti honela egitea komeniko litzateke, bai eta titulua adjektibo bat denean ere (halako kasu berezi batzuetan izan ezik).

GAZTERIA Klub
MERKE Jostundegia
DOTORE Ileapaindegia

ONENA Liburudenda
DONOSTIARRA Ardangela
BIKAIN Optika

Euskaraz eta erdaraz ipintzeko, gainera, honek badu beste abantail bat, alegia, erdiko izena hizkuntza bietarako ongi gelditzea; honela:

Hostelería IBARRONDO Ostatua
Restaurante FELIX Jatetxea
Pescadería PILAR Arrandegia
Boucherie GOIHENETCHE Harategia

Parfumerie JONATEGI Lurrindegia
Meubles MANEX Haltzariak

Izen hauen erabiltzean dudarik balego, onena Euskaltzaindiaren bulegoetara zuzentzea zenukete, bertan zertifikatu ofizial batez ezarriko dizkizue eta.

ADVERTENCIAS SOBRE EL USO DE ESTOS NOMBRES

Entre los nombres vascos que vienen a continuación, algunos están impresos en letra bastardilla y otros en tipo redondo y entre paréntesis. En estos casos, los segundos se dejan a libre elección, si bien la Academia considera más adecuados los primeros. Por otra parte, a ciertos nombres castellanos no corresponde un solo nombre vasco, sino dos o varios más. Es cosa normal que en castellano existan algunos nombres de establecimientos con más de un sinónimo, por ejemplo *Pastelería, Bombonería, Confitería, Repostería...*; igualmente ocurre en vasco, donde algunos nombres no tienen una tradición muy antigua. En estos casos se puede elegir con entera libertad entre los distintos términos marcados en bastardilla, es decir, que para el nombre *Biblioteca* es tan correcta la palabra *Liburutegi* como *Biblioteka*.

Algunos pocos nombres presentan una o varias letras entre paréntesis, lo cual quiere decir que, en tanto que la Academia no disponga otra cosa, dichas palabras pueden escribirse de ambos modos, v. g., *Pajarería* se puede escribir tanto *Txoritegi* como *Xoritegi*, y *Sala de cine*, tanto *Zinemagela* como *Zinegela*, ya que dichas palabras, (*T*)*xoritegi* y *Zine*(*ma*)*gela*, permiten ambas formas.

Los nombres de tiendas, cargos y oficios deben usarse en los rótulos en forma determinada en euskera, ya que ésta es la forma habitual de utilización; para esto es suficiente añadir a las palabras una *-a* (el artículo) al final, v. g.: *Pastelería: Gozotegi* → *Gozotegia*. Los nombres que terminan por *-a* final y los que están ya determinados quedan igual: *Librería: Liburudenda* → *Liburudenda*; *Papeles pintados: Paper pintatuak* → *Paper pintatuak*. A modo de

excepción podemos citar tres nombres que, siendo de uso internacional, quedarían de otra manera notablemente alterados visualmente; nos referimos a *Bar*, *Boutique* y *Klub*, a los cuales convendría mejor no añadirles *-a* alguna.

En vasco existe una tradición referente al uso pospuesto de los nombres de establecimiento al de sus dueños o nombres propios, a diferencia del castellano:

ARANTZA Gozotegia	MIKEL Liburudenda
MARTIN Oinetakoak	JUANJO Bar
KURSAAL Zinegela	ORTIZ Kirol gaiak

Convendría mantener esta tradición, incluso cuando el nombre propio se trate de un adjetivo o apelativo, exceptuando algunos casos muy particulares.

GAZTERIA Klub	ONENA Liburudenda
MERKE Jostundegia	DONOSTIARRA Ardangela
DOTORE Ileapaindegia	BIKAIN Optika

Este uso tiene, por otro lado, una gran ventaja cuando se trata de poner letreros bilingües en las tiendas, ya que el nombre propio sirve para las dos lenguas. Así:

Hostelería IBARRONDO Ostatua
 Restaurante FELIX Jatetxea
 Pescadería PILAR Arrandegia
 Carnicería GOENAGA Harategia
 Perfumería PARIS Lurrindegia
 Muebles BILBAO Haltzariak

De existir alguna duda en el uso de estos nombres, pueden dirigirse con toda confianza a las distintas oficinas de la Academia de la Lengua Vasca (EUSKALTZAINDIA), donde les extenderán un certificado oficial con el nombre en cuestión.

REMARQUES SUR L'EMPLOI DE CES NOMS

Parmi les termes en basque qui viennent donnés à la suite, quelques uns sont imprimés en caractères bâtarde, d'autres en italiques et entre parenthèses. Dans ces cas, on peut choisir les seconds, bien que l'Académie de la Langue Basque tienne les premiers comme étant mieux appropriés. Par ailleurs, la correspondance d'une langue à une autre n'étant jamais absolue, il se peut que certains termes français soient transposés non pas par un seul nom basque, mais par deux ou plusieurs. Il est normal de trouver en français des synonymes d'un terme désignant un établissement, par exemple le cas de *Pâtisserie*, *Confiserie*, de même qu'en espagnol, il en est de même en basque, en particulier pour certains noms qui ne présentent pas une tradition fixée. Dans ce cas, on peut choisir en toute liberté parmi les noms marqués en caractères bâtarde; pour prendre un exemple concret, il est aussi correct de transposer le terme *Bibliothèque* par le mot basque *Liburutegi* ou par un synonyme, *Biblioteka*.

En ce qui concerne l'orthographe, certains termes présentent, en basque, une ou plusieurs lettres entre parenthèses, ce qui veut dire que, tant que l'Académie n'aura pas décidé, les mots en question peuvent être écrits de ces deux façons. Par exemple, *Oisellerie* (espagnol, *Pajarería*), qui peut s'écrire aussi bien *Txoritegi* que *Xoritegi*, ou *Salle de Cinéma*, qui apparaît comme *Zinemagela* ou *Zinegela*, puisque ces deux mots permettent deux réalisations: (*T*)*xoritegi* et *Zine*(*ma*)*gela*.

Les noms de magasins, professions et métiers doivent s'employer en basque sous leur forme déterminée, lorsqu'ils apparaissent dans des écriteaux, enseignes, affiches publicitaires, étant donné que c'est ainsi qu'on les utilise normalement. Par exemple, *Pâtisserie*: *Gozotegi* → *Gozotegia*. Les noms finissant en *-a* et les expressions déjà déterminées ne varient pas: *Librería* (espagnol), *Librairie* (français): *Librudenda* → *Librudenda*; un magasin de tapisseries et de *Papiers peints*: *Paper pintatuak* → *Paper pintatuak*. On peut remarquer, comme exception, trois emprunts à valeur internationale dans lesquels l'application de la dite règle entraînerait une trop grande altération autant pour la vue que pour l'ouïe; il s'agit de *Bar*,

Boutique et Klub, qu'il vaut mieux conserver tels quels sans ajouter de *-a* finale.

Il existe en langue basque une tradition consistant à préposer aux noms d'établissements les prénoms ou noms de famille des propriétaires, différente de la construction de la langue espagnole et rappelant celle du français du type *Marie, couture*, ou *Jean, coiffeur*, mais à l'opposé de, par exemple, *Libraire Larousse*:

ARANTZA Gozotegia	MIKEL Liburudenda
MARTIN Oinetakoak	JUANJO Bar
KURSAAL Zinegela	ORTIZ Kirol gaiak

Il convient de maintenir cette tradition qui apparaît dans maintes constructions, et de la garder même lorsque le nom à préposer est un adjectif ou une appellation, à l'exception de quelques cas très particuliers.

GAZTERIA Klub	ONENA Liburudenda
MERKE Jostundegia	DONOSTIARRA Ardangela
DOTORE Ileapaindegia	BIKAIN Optika

Cet emploi présente, par ailleurs, un grand avantage lorsqu'il s'agit d'utiliser des écriteaux bilingues dans des magasins, puisque le nom propre ainsi placé sert aux deux langues. Ainsi on a :

Hôtellerie IBARRONDO Ostatua.
 Restaurant FELIX Jatetxea.
 Poissonnerie (Vente de poisson) PILAR Arrandegia.
 Boucherie GOIHENETCHE Harategia.
 Parfumerie JOANATEGI Lurrindegia.
 Meubles MANEX Haltzariak.

Si les usagers de ces noms de commerces avaient des doutes ou des inconvénients concernant l'emploi ou la valeur de ces noms en basque, ils peuvent s'adresser, en toute confiance, aux bureaux de l'Académie de la Langue Basque (EUSKALTZAINDIA), qui pourra leur délivrer un certificat officiel accréditant la validité du terme en question.

NOMENCLATOR DE TERMINOS COMERCIALES

Academia
Aeropuerto
Agencia
Agente
Alimentación
Alimentos
Almacenes
vide Grandes Almacenes
Aparcamiento
Armería (fabricación)
Armería (almacén)
Armería (establecimiento de venta)
armero (obrero)
armero (vendedor)
Arte y Decoración
Autobuses
Autoescuela
Ayuntamiento
alcalde
Banco
empleado de propietario
director de
Bar
tabernero
Barbería
barbero
Bebidas
Biblioteca
bibliotecario
Bodega (cava)
Bodegón (bar)
Bombonería
vide Pastelería
Boutique
Butano (almacén de)
repartidor de butano
Café (establecimiento)
Cafetería
Caja (lugar)
Caja (carga)
cajero
Carpintería
carpintero
Carnicería
carnicero

LISTE DE TERMES COMMERCIAUX

Académie
Aéroport
Agence
agent
Alimentation
alimentation

Parking
Armurerie (fabrication)
Armurerie (dépôt)
Armurerie

armurier (ouvrier)
armurier (marchand)
Art et Décoration
Autobus
Auto-école
Mairie
maire
Banque
employé de banquier
directeur de
Bar. Café
tavernier
Salon de coiffure
coiffeur
Buvette
Bibliothèque
bibliothécaire
Cave
Taverne

Boutique

Café (établissement)
Cafétéria
Caisse
Caisse (emploi)
caissier
Menuiserie
menuisier
Boucherie
boucher

MERKATALCO IZENDEGIA

Akademia
Aireportu
Agentzia
agente (agentzialari)
Janaridenda
jangaiak

Aparkaleku (Parking)
Harmagintza
Harmategi
Harmadenda

harmagin
harmasaltzaile
Arte-Apaingarriak
Autobusak
Autoeskola
Herriko Etxe. Udaletxe
alkate
Banku
bankari (bankulari)
bankujabe
bankuburu
Bar. Taberna
tabernari (bargizon)
Bizartegi
bizargin, bizargile
Edariak
Liburutegi. Biblioteca
liburuzain, bibliotekari
Upelategi
Ardangela. Ardandegi

Boutique
Butanotegi
butano (banatzaille-sal-tzalle)
Kafetxe
Kafetegi
Kutxa (kaxa)
Diruzaintza-(goa)
diruzain
Zurgindegi
zurgin
Harategi
harakin

Centro sanitario	Maison de santé	Eritegi
Cine (sala de)	Salle de cinéma	Zine(ma)gela. Zine(ma)- leku. Zine(ma)-areto
Cinema (arte)	Cinéma (art)	Zinema
Película	Film	Filme
Clínica	Clinique	Klinika
médico	médecin	mediku
enfermero-a	infirmier-ère	erizain
Club	Club	Klub (batzoki, bazkun)
Comestibles		
(vide alimentación)		
Comidas	Restaurant	Janariak
Comunicaciones	Communications	Komunikabideak
Confecciones	Confecction	Jantzigintza
Confitería	Confiserie (vide Paste- leria)	
Construcción (de vi- viendas)	Construction	Ettagintza
Construcción (en ge- neral)	Construction	-gintza
constructor	constructeur	etxegile (-gile)
Convento	Couvent	Komentu
Corsetería	Boutique de corsets	Kortsetegi-(gerruntza denda)
corsetero	corsetier, ière	hortsegile (saltzaile) (gerruntzegile- sal- tzaile)
Correos	Poste	Posta
Casa de Correos	Bureau de la Poste	Postetxe
cartero	facteur	postari
Cristalería (cristal de calidad)	Cristallerie (lieu de vente)	Kristaldegi
cristalero	verrier	kristalari
Charcutería	Charcuterie	Urdaitegi
Chocolatería	Chocolaterie (établissement de vente)	Txokolategi (txokola- tedenda)
Churrería	Crêperie	Txurrodenda
churrero	marchand de crêpes	txurrogile (saltzaile)
Degustación (lugar de)	Dégustation (lieu de)	Dastaleku
Delegación	Délégation	Ordezkaritza
delegado	délégué	ordezkari
Deportes	Sports	Kirolak
Objetos deportivos	Objets pour le sport	Kirol gaiak
deportista	sportif (sportsman)	Kirolari
Despacho (oficina)	Bureau	Langela
Dirección "Cargo"	Direction	Zuzendaritza
director	directeur	zuzendari
Discos	Disques	Diskoak
Casa de discos	Magasin de disques	Diskodenda. Diskoetxe
Discoteca	Discothèque	Diskategi
Diversiones	Lieu de diversion	Jolasak
Domicilio	Adresse (domicile)	Bizileku
Electrodomésticos	Electroménagers	Etxetresnak. Etxerako tresnak
Material eléctrico	Material électrique	Elektra gaiak
Aparatos eléctricos	Appareils électriques	Elektra tresnak
electricista	électricien	elektrikari (argiketari)

Entrada	<i>Entrée</i>	Sarleku (entrada a un edificio)
		Sarrera (entrada en general)
		Sarbide (acceso a un lugar, autopista, etc.)
Escuela	<i>École</i>	Eskola
Ikastola	<i>École basque</i>	Ikastola
profesor, -ora	<i>professeur</i>	irakasle
señorita		andereño
maestro	<i>maître, instituteur</i>	maisu
maestra	<i>institutrice</i>	maistra
Estación	<i>Gare, station (mètre)</i>	Geltoki
Fábrica	<i>Usine (fabrique)</i>	Fabrika. Ola. Más pro- piamente «ferrería» «ferromerie» y por extensión «fábrica»
obrero	<i>ouvrier</i>	langile
encargado	<i>contremaitre</i>	arduradun
amo, patrono	<i>propriétaire, patron</i>	ugazaba (fabrikadun, nagusi)
fabricante	<i>fabricant</i>	fabrikatzaile
Ferrocarril	<i>Chemin de fer</i>	Trenbide
encargado del tren	<i>chef de train</i>	trenzain
Floristería	<i>Magasin de fleurs</i>	Loradenda
Flores	<i>Fleurs</i>	Loreak
florista	<i>fleuriste</i>	loresaltzaile
Fotografía (el arte)	<i>Photographie</i>	Fotografía
fotografía	<i>Photographie</i>	fotografia argazki
retrato	<i>portrait</i>	erretratu (potret)
Establecimiento de re- tratos	<i>Maison de photo</i>	Fotografi etxe. Argazki etxe
Tienda de objetos foto- gráficos	<i>Maison d'appareils pho- tographiques</i>	Fotografi denda. Ar- gazki denda
fotógrafo	<i>photographe</i>	fotografo: argazkilari
Frutería	<i>Fruiterie</i>	Fruitategi (fruitadenda)
Frutas	<i>Fruits</i>	Fruituak
frutero	<i>fruitier</i>	fruitari (fruitusaltzaile)
Garaje	<i>Garage</i>	Garaje (kotxetegi)
Casolinera	<i>Poste d'essence</i>	Hornitegi
Grandes Almacenes	<i>Grands Magasins</i>	Erostatxe Haundiak
Heladería	<i>Magasin du glacier</i>	Izokitegi (Izozkidenda)
Helados	<i>Glaces</i>	Izozkiak
heladero	<i>glacier</i>	izozkigile, izozki- saltzaile
Hospedería	<i>Pension (auberge)</i>	Arroztegi
hospedero	<i>hôtelier</i>	arrotzain
Hospital	<i>Hôpital</i>	Ospitale
Hostelería (hostal)	<i>Hôtellerie</i>	Ostatu
hostelero	<i>hôtelier, ière</i>	ostalari
Hotel	<i>Hôtel</i>	Hotel
Huevería	<i>Boutique du marchand d'oeufs</i>	Arraultzadenda
Huevos (venta de)	<i>Oeufs (vente de)</i>	Arraultzeak (Arraultze salketa)
huevero	<i>marchand d'oeufs</i>	arraultzari, arraultze- saltzaile

Iglesia	Eglise	Eliza
obispo	évêque	apezpiku
sacerdote	abbé (curé)	apaiz, apez
abad	abbé	abade (apata)
sacristán	sacristain	sakristau
Imprenta	Imprimerie	Moldiztegi
impresor	Imprimeur	moldizgin, inprima- tzaile
Instituto	Lycée (institut, centre)	Institutu
Joyería	Bijouterie	Bitxitegi (bitxidenda)
joyero	bijoutier (joaillier)	bitxigile, saltzaile
Juegos (sitio de)	Jeux (lieu de)	Jokoak (vide Diversio- nes)
Juguetería	Magasin de jouets	Jostailudenda
Juguetes	Jouets	Jostailuak
Juzgado	Palais de Justice	Hauzitegi
Kiosko	Kiosque	Kiosko
Lechería	Crémèrie (laiterie)	Esnetegi. Esnedenda
Lechero	laitier (crémier)	esneketari, esnesaltzaile
Lencería	Lingerie	Mihisedenda
Librería	Librairie	Liburudenda
Libros	Livres	Liburuak
librero	libraire	liburusaltzaile
Marroquinería	Maroquinerie	Larrukitegi, Larruki- denda
marroquero	maroquinier	larruki-saltzaile
Matadero	Abattoir	Hiltegi
matarife	tueur ou boucher d'abattoir	abere-hiltzaile
Mecánica	Mécanique	Mekanika
establecimiento de ob- jetos mecánicos	établissement d'objets mécaniques	Mekanikategi
mecánico	mécanicien	mekanikari
Mensajería	Messageries (vide Reca- dista)	
Mercado	Marché	Merkatu. Azoka
Mercería	Mercerie	Kinkiladenda
Microbuses	"Microbus"	Mikrobusak
Monasterio	Monastère	Monasterio
Mueblería	Magasin de meubles	Haltzaridenda
Muebles	Meubles	Haltzariak (erredizak)
mueblerero	marchand de meubles	haltzari-saltzaile
Museo	Musée	Museo (erakustetxe)
Música	Musique	Musika
Instrumentos musicales	instruments de musi- que	Musikatresnak
Objetos litúrgicos	Vêtements liturgiques	Liturgi gaiak
Obras públicas	Travaux publics	Herri lanak
Oficina	Bureau	Bulego
oficinista	employé de bureau	bulegogizon
Optica	Optique	Optika
óptico	opticien	optikari
Pajarería	Oisellerie	(T)xoridenda
pajarero		(t)xorisaltzaile; (t)xori- zain
Panadería	oiselier	Okindegi
panadero	Boulangerie	okin (ogisaltzaile)
	boulangier	

Papelera (fábrica) papelería (tienda) <i>almacén de papel</i> Papeles pintados	Papeterie (s) Papeterie <i>dépôt de papier</i> Papiers peints (décora- tion)	Paperfabrika Paperdenda Papertegi Paper pintatuak
Paraguëria <i>paraguas</i> <i>paraguëro</i> <i>paraguëro</i>	Magasin de parapluies <i>parapluies</i> <i>fabricant de parapluies</i> <i>marchand de parapluies</i>	Euritakodenda Euritakoak euritakogile euritako-komponentzai- le, saltzaille euritakontzi
<i>recipiente de paraguas</i> Pastelería <i>pastelero</i> Peletería	<i>porte-parapluies</i> Pâtisserie <i>pâtissier</i> Pelleterie, magasin de fourrures <i>fourrures</i> <i>pelletier</i>	Gozotegi, Gozodenda gozogile; gozosaltzaille Larrutegi, Larrudenda
<i>pieles</i> <i>peletero</i>		larruak larruontzaille; larrusal- tzaille
Peluquería de caballe- ros (vide Barbería)		
Peluquería de señoras <i>peluquero -a, de señoras</i>	Salon de coiffure <i>coiffeur, -euse</i>	Ileapaindegi (orraztegi) ileapaintzaille (orrazta- tzaille)
Perfumería Pescadería <i>pescadero, -a;</i> <i>pescador</i> Piscina Platería	Parfumerie Poissonnerie poissonnier, ière <i>pêcheur</i> Piscine Orfèverrie	Lurrindegi Arrandegi arrainsaltzaille arrantzale Igerileku Zilargindegi (zilarden- da)
<i>platero</i> Pollería	<i>orfèvre</i> Chez le marchand de volailles	zilargin Oilaskodenda. Hegaz- tidenda. Hegaztidenda es más propiamente «establecimiento de venta de aves en ge- neral».
<i>pollero, vendedor de</i> <i>aves</i>	<i>marchand de volailles</i>	oilasko-saltzaille, hegaz- ti-saltzaille
Productos químicos Propano	Produits chimiques Propane (dépôt de) <i>livreur de bouteilles de</i> <i>de propane</i>	Kimika gaiak Propanotegi propano-banatzaille, -saltzaille
Quesería <i>quesero (fabricante)</i> <i>vendedor de queso</i> Química	Crèmerie <i>crémier</i> <i>marchand de fromages</i> Chemie (vide Produc- tos químicos)	Gaztandegi gaztangin (gaztangile) gaztasaltzaille
Recadería <i>recadista</i> Relojería <i>relojero</i>	Livraison (a domicile) <i>livreur</i> Horlogerie <i>horloger, -ère</i>	Mandatalgoa mandatari Erlojutegi erlojari, erloju-kon- pontzaille
Reparaciones	Réparations (en gene- ral)	Konponketak
Restaurante	Restaurant	Jatetxe

Vidriería (de vidrios). De vidrios de ven- tana. <i>vidriero</i>	Vitrierie-de vitres-de vi- tres de fenêtre <i>vitrier</i>	Beirinategi beirinalari
Whiskería	Whiski, Club	Whiskitegi
Zapatería zapatos, calzado zapatero (vendedor) fabricante de calzado zapatero remendón	Magasin de chaussures <i>chaussures</i> <i>marchand de chaussures</i> <i>fabricant de chaussures</i> <i>savetier</i>	Zapategi Oinetakoak (oskiak) zapatasaltzaile zapatagin (oskigile) zapatari

Epe berri baten aitzinean

Euskaltzaindiko lagunak:

Joan den azaroko bileran Zuzendaritzako kargudunen hautatzea egin da beste bi urtetarako.

Epe berri baten aurrean gaude, beraz. Ez da alferrekoa izango gure elkargoaren egoerari, premiei eta abar gain begiratu bat botatzea. Esku artean dauzkagun asmo eta egitekoak bana-banaka kontatzea. Hoiek aitzinatzeko hartu behar lirakeen bideak aztertzea. Deni edo ahal direnei buru eman dezaiegun. Eta gure egoerak salatzan dituen ajeentzat sendabidea bila dezagun.

Baditugu zenbait lan martxan jarriak. Batzuk bizkorrago dabil-tza, beste batzuk motelago. Aipa ditzadan hoiek lehenik. Aipatu, eta bakoitzak une honetan eskatzen duen bultzada edo jokamolde berezia esan:

1. Aditz batasuna aurrera eramatea.—2. Salgai diren euskerazko liburuen katalogua bukatu eta argitaratzea.—3. Herri eta herri-tarren izenen batzordeko lanak bultzatzea.—4. Etxegintza hiztegiaren batzordea bultzatzea.—5. Lege gizonen behar duten hiztegiaren batzordeari eragitea.—6. Euskaltzaindiarentzat legezko nortasun osoa lortzeko egin behar diren urratsak egitea.—7. Euskaltzaindiko biblioteka apailatzea eta behar den itxuran jartzea.—8. Arautegi berriak osagarri bezala eskatzen dituen barne erregelak egitea.—9. Eskola hiztegiaren lanak aurrera eramatea.—10. «Euskal Izendegia» Juzgaduetan sartzeta.—11. Baionan Euskaltzaindiaren Ordezkaritza bat jartzeko asmoa zertan den jakin eta, ahal bada, asmo hori aurre-

ra eramatea.—12. Gure elkargoarentzat autofinanziazio bide bat biltzeko kezka eta lanei bultza egitea.

Obra hauek gaur egun zein egoeratan diren laburki esango dut, eta bai bakoitza bultzatzeko egin behar dena aditzera eman ere.

1. *Aditz batasuna*.—Hartako batzordeak urrats handi bat eman du amaitzera doan urte honetan. Bide erdia edo gehiago eginik denez gero, gainerakoa ere buka dezatela eskatzen diet batzordeko jaunei. Gaur bazkalondoan bilera txiki bat egingo dugu Zuzendaritzakoek eta aditz batzordekoek, bigarren ekinaldi hontako lanei nola hasiera eman istudiatzeko.

2. *Salgai diren euskerazko liburuen katalogua*.—Aspaldiko asmoa dugu hau. Fitzategia Donostiako Ordezkaritzan egin zen, oso-oso ez bada, parterik handiena behintzat. Gaur egun Nikolas Alzola Anaiaren eskuetan dago lan hau. Aurki bukatuko digulakoan nago. Liburutegietan ta abar mesede ederra egin lezake katalogu honek, liburu saltzaileek ez bait dakite gehienetan euskerazko liburuen berri eta are gutiago non aurki daitezkean edo hoiek eskuratzeko nora jo behar duten. Teknika aldetik lan hau guztiz konplutua eta akats gabea egin nahi baldin badugu, beharbada ez dugu sekula santan egingo. Halakoa izan ezta ere, bere xedea ongi xamar bete lezakena ezin eginik ez daukagu, eta urrats bat izango litzake, gero bihar edo etzi beste bat hobe egiteko. Baina hobe beharrez zerbaitekin irtereira ausartzen ez bagara, beti hutsean egongo gara.

3. *Herri eta herritarren izenen batzordea*.—Batzorde hau ere aspaldidanik izendaturik dago. Fitxak atera ziren gaiak biltzeko. Orain lanean abia dadila eskatzen zaio. Izan ere orain arte erdi lo egon da. Batzorde honen idazkari den Lizundiari eskatzen diot behar diren pausuak eman ditzan langileei eragiteko. Garrantsi handienekoa derizkiot lehen-bai-lehen geure herrien Nomenklator bat, Euskaltzaindiak ofizialki onartua, eukitzeari.

4. *Etxegintza hiztegiaren batzordea*.—Euskal Herriko Arkitektuen kolejoak eskatu zigun lan hau. Kolejio hori lana bere kontura argitaratzeko prest dago, gainera. San Martin jaunak azaroko batzarrean lanen egoeraz kontu eman zuen. Dirudienez, aurreratu

xamar daude. Izenok hautatu, garbitan jarri eta Euskaltzaindiari aurkezteko garaia ez ote da heldu? Hala nahi genduke.

5. *Lege gizonek behar duten hizteginaren batzordeari eragitea.*—Lan hau Arrue jaunaren bidez etorri zitzaigun. Hartarako batzordea izendaturik dago, baina ez dakit lanean hasi den. Gauza hau ere zertan den ikus eta mobi dezala Lizundiari eskatzen diot.

6. *Euskaltzaindiarentzat legezko nortasun osoa lortzea.*—Euskeraren alde Euskaltzaindiak zinezago joka ahal dezan, honek bere nortasuna lege aurrean aitortua izatea nahi genduke. Arrue jaunaren eta batzordetxo baten eskuetan dago arazo hau. Pausu batzuk emanak dituela badakit. Asmo hau egia bihur dadin, egin behar direnak egin ditzatela eskatuko nieke batzordeko jaunei.

7. *Euskaltzaindikoko biblioteka erraberritzea eta behar den itxuran jartzea.*—Hau ere aspaldiko asmoa dugu. Nahi genduke, alegia, gure etxe hontako biblioteka hau jantzi, euskera eta linguistika gaietako biblioteka espezializatua bihurtu, eta konsulta leku taxuzko bat izan dadin, bai Euskaltzaindikoentzat eta bai konpokoentzat ere. Azken urteotan ikaslari jende artean euskal istudioen kezka asko piztu da, eta maiz etortzen dira Euskaltzaindiara galderak eta azterketak egitera. Dirua izan den eran zerbait egin ere da: arasa berri batzuk erosi, eta abar. Baina lan handia dugu oraindik egiteko: liburuak behar bezala ordendu, katalogatu, falta zaizkigunetarik beharrezkoenak erosi, ta abar. Gure bibliotekari den Irigoien jauna asmo horretan dela badakit. Diru eskasia erremediatzen den neurrian uste dut asmo hoiek egia bihurtuz joanen direla.

8. *Arautegi berriak osagarri bezala eskatzen dituen barne erregelak egitea.*—Arautegia dugu geure oinarri legea, baina gehienetan oso zabala, xehetasun txikietan sartzen ez dena. Arautegiak berak esaten du, gainera, lege haiek behar lirakeen erregelez osatu behar direla. Euskaltzaindikoko liburutegiari, aldizkariari, batzorde eta ordezkarietzen egitura eta ibilpideari, batzarrei, karguen hautatze moduari, izendapen berriak egiteko erari eta abar dagozkien erregelak egin beharko lirake, ene ustez. Dena itsumustuan eta kolpean egiterik ez dago. Dena batera egitea ere beharbada ez da komeni, baina ahal bezala eta pixkaka egin beharko dira hoiek guztiak.

9. *Eskola hiztegiaren lana aurrera eramatea.*—Donostiako Ordezkaritza gogotik ari da hain beharrezko dugun hiztegi gintza honetan. Zati bat Euskaltzaindiak ofizialki onartua da. Beste sail batzuk erdi prestatuak daude. Neure eta guztion izenean esker ona agertu nahi diet jaun hauei, eta beren lan hori gogoz aurrera eramateko erregutzen diet.

10. «*Euskal Izendegia*» *Juzgaduetan sartzea.*—Guztiok daki gu zer lanak izaten diren euskerazko izenekin. Egunero datoz gure Ordezkaritzetara garbitasunak eta kondaira xehetasunak izen hoiei buruz eskatzera. Premia honi erantzuteko, lehen Irigarai jaunak eta orain berriki Satrustegik, Euskaltzaindiaren aginduz, izendegi bana osatu zuten. Azkenengo hau, gainera, Juzgaduetako eskabideei erantzuteko behar zen bezala, geografi eta kondaira xehetasunez ongi horniturik dator. «*La Vasconia*» Bankuak argitara eman digu izendegi hau edizio guztiz apain eta ugari batean. Orain liburu hori autoridadeei Euskaltzaindiaren izenean eskeini nahi litzake. Balio ofizial bat emango ez badiote ere, kontuan har dezaten behintzat. Adrian Zelaia jaunak eta geure elkargoako lege gizonak egingo ahal digute mesede hau!

11. *Baionan Euskaltzaindiaren Ordezkaritza bat jartzeaz.*—Asmo hau ere ez da oraingoa. Asmoa baino gehiago ere badela uste dut. Enseiu eta plan batzuk egin ziren. Ipar aldeko gure lagunek, hango posibilitateen araura, ikus bezate, arren, obra hau aurrera eramateko biderik edo modurik ote den.

12. *Gure elkargoarentzat autofinanziazio bide bat aurkitzeaz.* Diru eskasia erremediatzea ez da beharbada gure premiarik handiena, baina bai, besteak beste, prinsipaleenetako bat. Agintzen diren lanak eta batzarretara etortzearen gastuak ordaintzen ez diren bitartean, zaila da oso gauzak behar bezain bizkor ibil araztea. Emprestito bat eskatzea ere pentsatu da. Baina zulotik irten ordez zulo handiagoan eror ez gaitezen, ongi pentsatu beharko da diru hori nola eta zertan enplegatu. Gure diruzain, Euskaltzaindikoko Idazkari eta batzorde hortako beste lagunei eskatzen diet zentzuz eta buruz pentsatutako plan bat egin dezaten.

Hoietaz gainera, badira oraindik beste asmo batzuk. Batzuk asmoak besterik ez dira; beste batzuk, asmoak baino gehiago, abiatzen hasiak. Bana-banaka aipatuko ditut hoiek ere:

13. *«Euskera» aldizkaria gehiago zabaltzeko eta finantzatzeko bideak aurkitu.*

14. *Laguntzaile eta ohorezko berriak izendatu behar ote diren ikusi.*

15. *Bertsolari txapelketak berriz antolatu.*—Puntu garrantzitsu hau istudiatzeko badugu batzordetxo bat, eta badakit ez dagoela lo.

16. *René Lafon maisu jaunaren Omenaldiko liburua prestatu eta argitaratzea.*

17. *Euskeraren soziologiko egoeraz istudio bat eragitea.*

18. *Euskal Herriko linguistiko Atlas delakoa egitea.*

19. *Gure hileroko batzarrak hobetzea eta ahal dela beti iker saileko txostenen bat hoietan jartzea.*—Batzarretarako Moderatzaile guztiz aproposa noizbait aurkitu dugu gure Lehendakari ordearen pertsonan, eta horrek ere asko esan nahi du batzarrok hobetzeko. Horrez gainera, eskutitz bat egin zaie euskaltzain oso guztiei eta laguntzaile batzuei, arren txostenen batzuk presta ditzatela eskatuz. Guztion ekarriaz batzarrok jantzi eta hobetuko direlakoan gaude.

---

20. Aipamen berezi eta aparteko bat merezi du oraindik beste obra handi batek. Guztiok dakizuten bezala, gure lagun Mitxelena jauna aspaldiko urteetan, Euskaltzaindiaren aginduz eta mandatuz, Hiztegia gertutzen ari da. Neurri handi batetan egina ere badu.

Joan den hileko batzarrean euskaltzain jaun batek bere galdeekin berriz ere mahain gainean jarri zuen hiztegi honen kontua. Eta nik, Mitxelena berarekin hitz egin ondoren, hauxe esan nahi dut. Honelako obra handi bat inprentara eraman baino lehen, lan ikaragarria egin beharra izaten da, lan materiala gehienetan, baina

gizon trebe baten gidaritzapean egin behar dena, eta Mitxelena jaunak, gaur dituen zereginekin, berak bakarrik, laguntzaile gabe, lan guzti hoiek nekez egin ahalko ditu. Euskaltzaindiak, nik uste, bilatu beharko du lan hori Mitxelenari arintzeko modua, eta era hortara argitaratze aurreko prestamenak bizkortu.

Asmo horretan gara, gainera. Bagabiltza, alegia, problema honi atarramentu on bat emateko bidea bilatzen.

Hitzerdi bat esan nahi dut, bukatzeko, maiz gure inguruan sortzen diren eskatima eta sesioen gainean ere. Euskera eta Euskaltzaindia aitzakia bezala hartuz sortzen diren eskatimak, esan nahi dut.

Kruzaden garaia pasatua zela uste nuen nik. Hala ere, gure artean entzuten eta irakurtzen diren zenbait gauza gogoratzean, hauxe galdetu behar izaten diot maiz neure buruari: Nun gaude? Zer arotan bizi ote gara hemen? Bai alde batetik eta bai bestetik ere maiz euskera lotu nahi izaten dute beren ideologia eta alderdien zerbitzura. Euskera zerbitzatu nahi dutela aldarrikatu eta itxura egin, baina gero beren interesen morroi bihurtu.

Euskera herri baten ondadea da. Baina herri osoarena, alderdi, ideologia eta sineskera guztien gainetik. Euskaltzaindiak lan egin behar du herri baten ondade hau beti guztiona izan dadin, eta inongo taldek monopoliza ez dezan. Euskaltzaindiaren barnean kolore guztietakoak egon daitezke, baina elkargoa bera beti taldekerietarik at eta lekora. Eta hizkuntza bera beti guztion ondade eta ondasun bezala ager dadin bere indar guztiez lan egin behar du.

Euskera gauzetan eta Euskaltzaindiko arazoetan, berriz, Euskaltzaindiaren barrenean bertan ere, denok iritzi bereko beti ez izatea, horrek ez gaitu bat ere harritu behar. Espainiako Apezpikuen konferentzian ere ez ahal digute aitortu apezpikuok ez direla beti iritzi bateko izaten? Guztiz normala da hori alde batetik, eta baita onuragarri ere izan daiteke bestetik, denok hitz eginez eta elkar adituz, iritziok hobetuaz, finduaz eta argituaz joan daitezten. Gainera, gure Arautegian ate bat baino gehiago uzten da zabalik, eus-

kaltzainek euki ditzaketan espak agertzeko edo egin nahi dituzten karguak egin ahal izateko. Eta kejarren bat izan dezaketen jaunei, Euskaltzaindikoak direnean, behar den bidez beren keja hoiek ager ditzatela eskatuko nieke. Izan daitezkeen diferentziak geure artean leialki eta gizonki zuri eta garbi ditzagula, alegia. Eta Euskaltzaindiak Euskaltzaindi bezala daukan bidea norbaiti hontan edo horretan gogoko ez izanagatik, horrek ez du inor eraman behar Euskaltzainditik aldendua bezala egotera. Euskaltzaindiak ez du inor behartzen iritziz aldatzera; baina beste aldetik, bistan da, ezin egon daitekela egin behar duena egin gabe ere, hau edo hori edo harako hura iritzi hortakoa ez dela eta. Eta iritzien desberdin hori gora behera, beti dago lekua denontzat, eta denon arteko elkar hizketarako.

Euskaltzaindia denen beharrean da, eta denei eskatzen diet umilki eta zintzoki Euskaltzaindiko lanetan parte har dezaten.

L. Villasante

Bilbon, abenduak 29, 1972.

Euskaltzainburu jaunak egiten duen adierazpena

Euskaltzaindiari eta Euskaltzaindiaren lanei buruz gure artean gero eta gehiago zabaltzen ari diren eta egiazko ez diren jardunak ikusirik, beronen Lehendakari bezala, adierazpen hau egin beharrean aurkitzen naiz. Euskaltzaindiak berak joan den abenduaren 29an Bilbon egindako batzarrean eskatu zidan agerpen hau egitea, sortu nahi den giroa kontuan edukiz.

Euskaltzaindia Instituzio bat da, 1918. urtean Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako lau Diputazioen babespean sortua. Helburu eta xede bezala du euskeraren alde lan egitea, hizkuntza honen idazlangintzarako argibideak eta arauak ematea, ta abar. Euskal Herriko eskualde, euskalki eta euskera mota guztien ordezkariak daude bertan.

Euskaltzaindiak kultur-jakintzaz bakarrik du zer ikusi eta deus ez politikaz ezta inongo taldekeriaz ere. Pluralismorik jatorrena egon da beti eta dago orain ere haren barnean.

Euskaltzaindiak garbi ikusi du beti euskera herri baten ondarena dela, eta herri osoarena, gainera, eta hain zuzen horrexegatik, ez du nahi ondasun hori talde baten eskuetan eror dadin.

Bide horretan barrena ibili da beti Euskaltzaindia eta dabil orain ere.

Gizonen artean gehienetan gertatzen den bezala, Euskaltzaindiaren barrenean ere, hizkuntza arazoetan, euskaltzain guztiak iritzi

bereko ez izatea, gerta daitekeena da, eta horrek ez gaitu bat ere harritu behar. Edozein Institutuziotan egunoro gertatzen da hau, baina horregatik egin behar duena egin gabe ere ez du egon behar. Egotzi zitzaizkion betebeharrak ez lituzke beteko eta.

Sorrera egunean berean eskatu zitzaion Euskaltzaindiari (eta honen zeregin nagusien artean hala azaltzen da orduko Arautegian. Begira 6. a): «Ekingo du euskalgi oroen odolez azitako euskal-eredu bat gertutzen, itzez, itz-yoskeraz ta idazkeraz albait erabatetsuena, euskaldun guziak idatz-irakurketan erabiltzekoa».

Ez gara hemen hasiko 50 urtetan zehar arazo hontaz egin diren lan eta agertu diren asmo eta iritzien kontu ematen. Euskaltzaindiak berak, ordea, ez zuen sekula agiririk eman, edo gauza aski heldua ikusten ez zuelako, edo orduko gizarte egoeran horrelako asmo bat aurrera eramateko biderik ageri ez zelako.

Euskaltzaindia sortu zeneko 50 urteak ospatzekoan, ordea, berri ere puntu hau aztertu eta, ahal bazen, erabaki behar zela pentsatu zen. Izan ere, gure herriak azken urteotan ezagutu dituen aldatetokian, problema honi soluzioa ematea beharreko ez eze, premiatsu eta luza ezina ere bilakatu da. Eta beste aldetik gertatu den euskal istudioen berriztapenak problema hau behar bezalako jakitate, zentzu eta zabaleraz erabakitzeko esperantza uzten zuen.

Hoiek hola, Euskaltzaindiak Biltzar bat antolatu zuen, berariaz gai honi eskeinia. Biltzar hau Arantzazun egin zen 1968ko urrian. Biltzarra bukatzerakoan, euskaltzain osoek elkarrekin bildu eta agiri bat idatzi eta onartu zuten. Arantzazuko agiri hortan ortografia, izenen deklinazio eta hiztegiari dagozkion zenbait puntu ukitzen dira.

Agiri hura irakurri besterik ez dago kontseilu edo gomendio gisa emana dela ikusteko. Ez da inor behartzen iritiz aldatzera, beste pentsamolde bat izateko eskubidea ez zaio inori kentzen, euskera idatziaren batasuna lortzeko beste bide egokiago bat bilatzea edo proposatzea ez zaio inori galeratzen.

Gauza bat ezin egin daiteke, ordea: Euskaltzaindiak ez duela bat ere agiririk eman, esan; edo Agiri horren balioa dudatan ipini,

batez ere Euskaltzaindiaren aldizkarian bertan Biltzar hartako lan eta agiriakin batean datorrenez gero («Euskera» 1968, 250 orrialdean). Eta hain zuzen, horrelako gauzak esaten zirelako Euskaltzaindiak, 1970ko uztailaren 29ko batzarrean, Agiri hura berea zuela berriro aitortu behar izan zuen. (Ikus «Euskera», 1971, 99 orrialdean).

Beste gauza bat erruz eta maila orotan (baita erlijio eta pastoral mailatan ere) zabaltzen dute Euskaltzaindiaren batasun bideari ateak itxi nahi dizkietenak: bide hori ateoena dela edo erlijio ga-beena.

Asmazio honek ez du ez buru eta ez buztanik, ez itxurarik, ez egiarik ez egia antzik ere. Alde hortatik gezurtatzea ere ez luke mezezi. Baina behin da berriz ta azpikeriaz hori sinets arazi nahi dutela ikusirik, egiaren alde aurpegia ateratzera behartua nago. Neure indar eta ahal guztiaz salatu nahi dut, bada, hori egia ez dela. Arazo honek hizkuntzaz bakar-bakarrik du zer ikusi, eta deus ez erlijioaz, fedez edo politikaz. Bakoitzak eskubide osoa du bere pentsakera edo ikusmolde berezia izateko euskera idatziaren batasun kontuan. Baina Jainkoren amorioarren! ez daitezela zeruko gauzak eta lurrekoak berriro nahas.

Eliz gizona naizen aldetik, min handia ematen dit erlijioa beste zer-edo-zerren morroi hartu nahi izate horrek. Badakigu joko hoiek ez diotela erlijioari mesede onik egin orain arte; aitzitik, erlijioarentzat kaltegarri izan dira, batez ere gerora eta luzarora begiratuaz. Azken Kontzilioak bere arreta guztia ipini du erlijioaren hauzia bestelako arazoekin katigatua ager ez dadin. Gure artean, berriz, hori egin nahi da berriz ere. Erlijioaren izenean, erlijioaz zer ikusi ez duen gauza bati gerra egin nahi zaio, alegia. Hortarako ez dago eskubiderik.

Ipar eta hegoaldeko euskaldunen artean idazkera bateratzeko, «h» letra hartzea gomendatu zuen Euskaltzaindiak. Ez da, beraz, letra hori ezeren bandera; gehienez ere izan daiteke batasunaren bandera, eta inork ez du eskubiderik, ez alde batetik ez bestetik, hori ezeren banderatzat hartzeko.

Euskaltzaindiak —berriz ere esango dut— ez dio inori hizkuntza arazoetan bere iritzi edo ikusmoldeak defenditzeko eskubidea kentzen. Baina herriaren zerbitzutan eta sortu zenean bere bizkarrean artutako eginbeharrak bete nahiean egiten dituen lanak hondatzeko eta behera botatzeko erabiltzen diren harmak ikusirik, adierazpen hau egin beharrean aurkitu da. Egintza hauek salatu egin behar ziren eta hala egiten dugu.

Aita Luis Villasante Kortabitarte, O.F.M.

Euskaltzaindiaren Lehendakaria,

Arantzazuko Amaren Santuarioan, 1973, urtarrilak 1

COMUNICADO DEL PRESIDENTE DE LA ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA

Ante las campañas que de un tiempo a esta parte se vienen desarrollando en torno a la Academia de la Lengua Vasca y a sus trabajos, como Presidente de esta Institución me veo precisado a salir por los fueros de la verdad. Fue la misma Academia la que en vista del ambiente que se quiere crear, me encargó, por acuerdo adoptado en sesión celebrada en Bilbao el pasado 29 de diciembre, hiciera la presente declaración.

La Academia de la Lengua Vasca es una Institución fundada en 1918 bajo los auspicios de las Diputaciones de Alava, Guipúzcoa, Navarra y Vizcaya para velar por la lengua vasca, fomentar su estudio y uso, dar orientaciones para su cultivo literario, etc. En dicha Academia tienen entrada representantes de todas las regiones históricas del país y de todos los dialectos y variedades de la lengua vasca.

Por su misma índole, la Academia es una entidad puramente científico-cultural, apolítica, no enfeudada a partidismos. En su seno se da cabida al más legítimo y sano pluralismo.

La Academia ha comprendido siempre que el euskera, como lengua de un país, es un bien o patrimonio de todos, que, en consecuencia, no debe ser monopolizado por un sector, partido, clase, confesión, etc.

Dentro de esta línea ha trabajado siempre y trabaja en la actualidad.

Como en toda institución humana, es normal que también dentro de ella haya a veces discrepancias respecto a determinados problemas lingüísticos o literarios. Pero esto, naturalmente, no debe ser parte para paralizar la Institución, so pena de volverla inoperante y de incumplir los fines para los que se fundó y por los que tiene razón de existir.

A la Academia se le pidió desde su creación (y ello se refleja en los mismos Estatutos fundacionales. Véase art. 6.º, a): «Trabaja preferentemente en la formación de un lenguaje literario unificado en léxico, sintaxis y grafía, que nutriéndose de la savia de todos los dialectos, nos permita disfrutar de una literatura común».

No vamos a hacer ahora el recuento de la larga serie de estudios, proyectos, etc., que a lo largo de 50 años se han propuesto para dar cumplimiento a este encargo, sin que la Academia llegara nunca a tomar acuerdo alguno sobre el particular, sin duda por no ver suficientemente maduro el problema, o porque en el contexto sociológico de aquellos años (no tan lejanos, pero sí ya muy distintos de los actuales) el proyecto no parecía viable en la práctica.

Al cumplirse los 50 años de la fundación de la Academia, ésta creyó conveniente reconsiderar de nuevo el problema y tratar de darle solución. La transformación sociológica del país en las últimas décadas hacía más urgente e inaplazable la solución del mismo. La renovación de los estudios vascos ofrecía también esperanzas de poder abordarlo y solucionarlo ahora con las debidas garantías.

En consecuencia, la Academia preparó un Congreso destinado exclusivamente al estudio del tema, que se celebró en Aránzazu en octubre de 1968. A la conclusión del mismo, los académicos de nú-

mero, reunidos a puerta cerrada, redactaron y dieron su conformidad a un comunicado o acuerdo final. Los puntos contenidos en este Acuerdo de Aránzazu se refieren a la ortografía, a la declinación y al léxico.

Es claro, y ello se deduce del tenor del Acuerdo, que se trata de una recomendación. A nadie se le obliga a renunciar a su propio punto de vista, a nadie se le niega el derecho a discrepar, ni se le prohíbe buscar o proponer otros caminos para llegar a la lengua escrita común.

Lo que no se puede hacer es negar la existencia del Acuerdo o poner en duda su validez, tanto más cuanto que se publicó juntamente con las Actas y trabajos del mencionado Congreso en «Euskera», órgano oficial de la Academia, 1968, página 250. Ante las campañas que se hacían, la misma Academia, en sesión de 29 de julio de 1970, se vio obligada a reafirmar que aquel acuerdo era suyo, y se insertó de nuevo en «Euskera», 1971, página 99.

Otra cosa que se repite con insistencia y en diversos sectores (incluso el pastoral-religioso) para desacreditar el camino propuesto por la Academia, es decir que el tal camino o plan es cosa de ateos o de signo antirreligioso.

La especie es tan burda, tan falta de consistencia y a todas luces falsa, que ni merecería pararse a desmentirla, si no fuera por la insistencia con la que se la propala y difunde. Protesto con toda energía que esto es una solemne falsedad y calumnia. Se trata de un asunto puramente lingüístico que nada tiene que ver con la fe religiosa ni con credos políticos. Cada uno podrá ser libre de pensar como guste en el asunto de la lengua escrita común. Lo que pedimos es que no se vengan a mezclar una vez más las cosas divinas y las humanas.

Como hombre de Iglesia me duele particularmente que así se instrumentalice a la religión para ponerla al servicio de otros intereses. La Iglesia tiene plena conciencia del flaco servicio que estos procedimientos han hecho a la religión en el pasado, pues ella es la

que a la larga sale perdiendo. Precisamente cuando el Concilio Vaticano II ha puesto todo su énfasis en desolidarizar la causa de la religión de otras causas o cuestiones ajenas a ella, es incomprensible que entre nosotros puedan proliferar y tomar cuerpo tales campañas.

Concretamente y respecto al uso de la letra «h» que la Academia recomendó para superar la dualidad ortográfica existente entre los vascos de ambas vertientes pirenaicas, es claro que su empleo no es bandera de nada, ni de nadie, y que ninguno tiene derecho a tomarlo como símbolo distintivo de otra cosa que de la unificación literaria propiciada por la Academia.

La Academia, repito, a nadie niega ni puede negar el derecho a defender sus propios puntos de vista literarios o lingüísticos; pero se ha visto obligada a hacer esta declaración en vista de las armas a que se recurre para combatir y torpedear una obra que, en cumplimiento de su deber y en servicio al país, quiere llevar a cabo, totalmente en conformidad con los compromisos que ante éste contrajo al ser fundada. Estos hechos debían ser denunciados y así lo hacemos.

Fr. Luis Villasante Cortabitarte, O.F.M.

Presidente de la Academia de la Lengua Vasca,
Santuario de Ntra. Sra. de Aránzazu, 1 de enero de 1973

D MAILAKO IRAKASLE TITULUDUNAK

(1972 urtekoak)

- 1 Imanol Laspiur Zabala
- 2 Jaime Guenaga Zenikazelaia
- 3 Xabier Peña Albizu
- 4 Eusebio Osa Unamuno
- 5 Juan M.ª Artola Kortajarena
- 6 Aita Felix Santi Letona Ibarretxe
- 7 Flora de Idarreta
- 8 Maria de Ojanguren Jauregi
- 9 Jesus Oyarzun San Roman
- 10 Patxi Uribarren Leturiaga
- 11 Francisco Muguruza Ansola
- 12 Jose Ramon Etxebarria Bilbao
- 13 Isabel Lertxundi Barañano
- 14 Kepa Mallea Olaechea
- 15 Josu Torre Altonaga
- 16 Jose Maria Erzibengoa Otaegi
- 17 Patxi Goenaga Mendizabal
- 18 Andolin Eguskitza Bilbao
- 19 Jacinto Iturbe Barrenetxea
- 20 Manuel Arzallus Menabar
- 21 Joxe Andoni Arrizabalaga Zubiarrain
- 22 Jose Martin Esnal Lertxundi
- 23 Mikel Aingeru Aranburu Oiharbide
- 24 Joxe Maria Agirresarobe Etxebarria
- 25 Benjamin Atutxa Iza
- 26 Xabier Bilbao Imatz

- 27 Jose Maria Elorza Gabilondo
- 28 Jesus Felix Torcal
- 29 Luis Jauregi Garmendia
- 30 Francisco M.ª Lizardi Camarero-Nuñez
- 31 Jon Orbezua Beobide
- 32 Aitor Ortiz de Pinedo Fano
- 33 Kepa Martinez de Lagos
- 34 Erramon Gerrikagoitia Rodriguez
- 35 Begoña Iturritza Zabala
- 36 Iñaki Azkune Mendia
- 37 Jose Antonio Agirre
- 38 Sebastian Uria Eizaguirre
- 39 Antton Haranburu Bengoetxea
- 40 Mikel Ugalde Ugarte
- 41 Jon Tolosa Mendizabal
- 42 Angel Ugarteburu Meabe-basterretxea
- 43 Antxon Narbaiza Azkue
- 44 Martin Lasa Jauregi
- 45 Itziar Mujika Irastorza
- 46 Iñaki Etxeberria Garmendia
- 47 Eugenio Mujika Galparsoro
- 48 Txomin Izaguirre Soraluze
- 49 Jose Manuel Odriozola Lizarribar
- 50 Lazaro Azkune
- 51 Salvador Unzueta Mitxelena
- 52 Iñaki Zulaika
- 53 Koldo Arratibel Munduate
- 54 Pedro Maria Esnal Ormaetxea
- 55 Jon Urrujulegi Agirre
- 56 Jesus Maria Maiz Gastesi
- 57 Javier Jauregi Garmendia
- 58 Jon Mujika Lasagabaster
- 59 Jesus Mari Arrieta Muguruza
- 60 Bernabe Berezibar Lizarralde
- 61 Jesus Mari Mendizabal Iraola
- 62 Arantza Sarriegi Eskisabel
- 63 Antton Ibaguren

- 64 Mari Coro Egaña Barrenetxea
- 65 Andoni Sarriegi Eskisabel
- 66 Xabier Baztarrrika Galparsoro
- 67 Margarita Odriozola Altuna
- 68 Juan Amenabar
- 69 Romualdo Katarain Urteaga
- 70 Jose Manuel Agirrezabalaga Odriozola
- 71 Conchi Mendiola
- 72 Andoni Zorrilla Setien
- 73 Juan Antonio Letamendia Pz. de San Roman
- 74 Leopoldo Etxeberria Unanue
- 75 Jose Mari Zugasti
- 76 Manuel Arregi Urrutia
- 77 German Kortabarria Igartua
- 78 Juan Ignacio Intxaurreaga Beaskoetxea
- 79 Javier Zorroza
- 80 Karmele Zubiaurre Olaizola
- 81 Jose Antonio Zubeldia Gaztañaga
- 82 Izaskun Zaldua Olabeaga
- 83 Mikel Zabaleta Urkiola
- 84 Juan Jose Zearreta Urgoiti-aldekozea
- 85 Jose Mari Ulazia Ibarzabal
- 86 Mikel Zalbide Elustondo
- 87 Jose M. Larramendi Calzacorta
- 88 Imanol Larrañaga Zubizarreta
- 89 Josu Legarreta Bilbao
- 90 Maria Pilar Martiartu Lasuen
- 91 Endika de Migel D'Anjou
- 92 Francisco Olaskoaga Iturri
- 93 Juan Maria Perez Cañizal
- 94 Xabier Portugal Arteaga
- 95 Joseba Tobar Arbulu
- 96 Juan Luis Goikoetxea Arrieta
- 97 Gurutze Baztarrrika Galparsoro
- 98 Jon Etxebarri Iturbe
- 99 Jose Martin Elexpuru Arregi
- 100 Sabino Egileor Totorika

- 101 Miren Jone Azurza Aristegieta
- 102 Angel Ansa Goenaga
- 103 Jose Agustin Arrieta Ugartetxea
- 104 Mari Carmen Garmendia Lasa
- 105 Xabier Allur Zunzunegui
- 106 Jose Antonio Azkue Idiakez
- 107 Merche Arantzamendi Egurrola
- 108 Jose Antonio Aranburu Agirre
- 109 Jesus M.^o Arrieta Sagasti
- 110 Antxon Arzuaga Etxebeste
- 111 Justo Azagirre Madariaga
- 112 Luis Mari Altzibar Arrinda
- 113 Rikardo Badiola Uriarte

1972 Urteko batzar - agiriak

1972 - I - 31

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko urtarrillaren 31n, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Arrue, Irigaray, Irigoyen, Lojendio, eta Satrustegi jaun euskaltzainak; Akesolo, Aresti, Berriatua, Garmendia (Salbador), Goikoetxea Maiza, Intxausti, Lizundia, Loidi, Santamaria, Sarasola eta Zatarain jaun laguntzaileak, San Martin idazkari dela.

Haritschelhar, Lafitte, Diharce eta Erkiaga jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi dan otoitzarekin hasi da batzarra.

Abenduko agiria ontzat hartu da. Bertan, jaso gabe gelditu zen EUSKERAREN liburuxka atal baten berri: zenbait erabaki eta abar, zabal-kundea bizkortzeko aparte egitea, neurri berean, gero zenbaki osoari erantsi ahal izateko eran.

Idazkariak, euskaltzainburuaren anaiaren eta buru-ordearen amaren hil-berriak eman ditu. Doluminak eskaintzen zaie.

A) HAR-EMANAK:

Instituto Nacional del Libro Español-dik, euskerazko liburu sarituen berri eskatzen digute.

Bulletin de la Société de Linguistique de Paris-etik René Lafon euskaltzain jaunak (aldizkari honen Tome 65, 1970, Fascicule 2) EUSKERA tomo XII.ri egiten dion aipamen bereziaren berri.

HARTU DIREN LIBURUAK:

Etor argitaldariak emanik: Benantxio Otaegi-ren *Lehen gizarteak*.

Jakin sortakoak: P. Agirrebalzategi, P. M. Zabaleta, A. Sagarna, J. M. Torrealdai, J. Bereziartua eta J. M. Diez-Alegriaren artean hor-nitu duten *Kultura eta Fedea* izeneko saiakera liburua.

Ikas eta Jakin-goak: J. Hiriart-Urruty-ren *Mintzaira, aurpegia: Gizon!*

A. Irigaray euskaltzain jaunak, A. Apat-Echebarne izenpean argitaratu duen *Noticias y viejos textos de la "Lingua Navarrorum"*.

S. Basauri eta J. San Martin Euskaltzaindikoak: *Hegatsez*, oraingo 61 euskal idazleren hitz-lauzko bilduma.

J. San Martinek, *Toponimia de Aspárrena* (Alava) lanaren separata.

Donostiako Aurrezki Kutxa Munizipalak, Gipuzkoako herri hauen monografiak: *Fuenterrabia*, J. M. Echart Uranga; *Irún*, R. Izquierdo; *Lezo*, L. Silván; *Hernani*, L. Murugarren; *Curiosidades Históricas de San Sebastián*, S. Múgica; *Aspectos de la vida e historia de Andoain*, Rikardo Arregi; *Villabona-Amasa*, S. Insausti; *Monografía histórica de la villa de Tolosa*, F. Zabala y J. Garmendia Larrañaga; *Villafranca de Ordizia*, J. Olaechea; *Lazcano*, J. Basurco; *Orio, entre la ría y el mar*, L. Erquicia, L. Sierra, M. C. Urbizu; *Noticias históricas de la villa de Zarauz*, J. Erenchun; *Zumaya*, J. B. Olaechea; *Cestona*, J. Erenchun; *Azpeitia y sus hombres*, I. Elías Odriozola; *Zumárraga*, J. M. Busca Isusi; *Legazpia*, Fr. J. I. Lasa; *Deva y mis recuerdos*, T. Amusategui; *Monreal de Deva*, F. Aldabaldetrecu; *Motrico, apuntes, extractos y divagaciones*, A. Zubizaray; *Placencia de las Armas*, R. Larrañaga; *Breve monografía de Vergara*, José Larrea Alustiza; *Oñate*, I. Zumalde; *Mondragón, trayectoria y anecdotario*, J. M. Uranga.

Guztiei eskerrak ematea erabakitzen da.

DIRU KONTUAK: Erkiaga jaunaren ezin etorriaz, idazkari-ordezkoak irakurtzen ditu: 1971ko urria-abendua bitartekoak. Lehenik egoana 124.681,60; gehitua, 55.118,50; urritua, 99.655,19; dagoena, 80.144,91 pezeta. Kontu hauek Bilbokoak dira. Sarrereren eta urrituan zertzelararik aipagarrienak irakurtzen ditu, aipagarriena, hiru hilabete horietan 24.342,27 pezetan salmentak egin zirela.

Euskaltzaindiko enplegaduei alogera jasotzea erabakitzen da. Buru-goaren esku gelditzen da zenbat jaso.

Santamaria jaunak adierazten du, prestatzen ari direla dirua biltzeko plan bat.

B) ARAUDI BERRIEZTATZEAREN BERRI

Euskaltzainburuak aditzera ematen du, goizean bildu direla euskaltzainak eginkizun hau betetzeko. Arautegi gaurkotuaren azterketa onartzeari buru eman zitzaiola adierazi du. Baita ere Arautegi hori egitera-koan izan diren gora-beherak, atzera-aurrera eta batzarren berri zehatza eman du, horretarako batzordea jarri zenez geroztik. Arautegi berri hau hurrengo batzarre baten tinko ezarria eta finkatua izango da.

Goizeko batzar berezian bildutakoek izan dira: Villasante, Arrue, Irigaray, Irigoyen, Lojendio, Satrustegi, Zavala eta San Martin. Beren ezin etorria agertu zuten: Haritschelhar, Lafitte, Diharce eta Erkiagak.

D) LEIZARRAGAREN LANAK ARGITARATZEARI BURUZ

Zavala jaunak goizean aditzera eman du, La Gran Enciclopedia Vasca-ko Martin Retana jaunak XVI. mendeko idazle guzien lanak ar-

gitaratzeko asmoa duela eta beren artean Leizarragaren *Testamentu Berria*. Lan hau guk ere argitaratzea pentsatua genuenez, bakoitzak bere aldeik argitaratu baino lehen M. Retana jaunarekin mintzatzea komeni zaigula esan da. Eta Zavala, Euskaltzainburua eta Idazkaria gelditu dira Retana jaunarekin mintzatzekotan.

E) SANTAMARIA JAUNAREN TXOSTENA, ZORTZI URTEKO HAURREN ESKOLA HIZTEGIA ONARTZEKO SEGITUKO DEN PROZEDURAZ

Santamaria jaunak, lan hau egiteko jarraitu duten formaren berri eman du, guzia hornitu ahal izateko nahi izan duten kontseilari guzietan bi aldiz listak bialduaz, eta erantzunen hautapenak zelako aburuz egin dituzten. Hiztegi hau Donostiako Ordekaritzak prestatu du, eta lan guztia Mitxelena jaunaren gidaritzapean jarriaz. Hiztegiaren luzeak ezinezkoa egiten du hitzez-hitz batzar nagusian aztertzea, eta lexikografia erabakitzeko sistema bat behar dela adierazten du. Etabaidatzen da puntu hau, batez ere batzorde baten lana, Euskaltzaindiaren batzorde batena, Euskaltzaindiak onar dezan zer-nolako bidea segitu behar den. Hurrengo batzarrerako Lizundia jaunari txosten bat agintzen zaio, bai arazo honetarako eta bai beste batzuetarako baliozko prozedura izan ditekenerari buruzkoa.

F) FILATELIA HIZTEGIA ONHARTZEAZ

Txosten baten bidez, X. Gereño jaun laguntzaileak, aditzera ematen du hiztegi hau antolatzeko zer bide jokatu duen; (horretarako berarekin batera osatzen zuten batzordea: Satrustegi, Alvarez-Enparantza eta Kintana jaunek) hauen txostenak jaso ondoren hiztegitxo bat proposatzen du. Euskaltzaindiak, oraingoz, filatelia hiztegi hori erabil ditekela erabakitzen du, eta bere on ikusia ematen dio beste erabaki bat hartzen ez den artean.

ADITZ BATUARENA

Aditz batuaren batzordeak prestatu dituen bi zatien kopiak euskaltzainen artean zabaltzen dira, hilabeteko epea utziaz oharrak eta zuzenketak bialtzeko.

Ohi dan otoitzarekin bukatu da biltzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - II - 23

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko otsailaren 25ean, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Irigoyen, Lafitte, Satrustegi eta Zabala jaun euskaltzainak; Intxausti, Lizundia, Ruiz Urrestarazu, Zatarain eta Zugasti euskaltzain laguntzaileak, San Martin idazkari dala.

Arrue, Dassance, Diharce, Eppherre, A. Intzakoa, Irigaray, Larzabal eta Lojendio jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi dan otoitzarekin hasi da batzarra.

Urtarrileko agiria onhartu da.

a) HAR-EMANAK:

Gráficas Ellacuria-en gutun bat irakurri da: EUSKERA aldizkaria atzeratzea inprimeriak izan duen etxe-aldaketaren ondorioz izan dela aditzera ematen du, eta aurrerantzean huts hau behar bezala betetzen ahaleginduko direla.

Euskaltzainburuak aditzera eman du, aurreko astean Bilboko apezpikuarekin mintzatua dela eta euskararen alderako hitz onak jasoak direla, bere aldetik laguntzeko gertu dagoenez.

Aurreko batzarrean erabaki bezala, "La Gran Enciclopedia Vasca"-ko zuzendari den Retana jaunarekin hitz egin da Leizarragaren lanak argitaratzeari buruz. Retana jaunak euskal klasikoen sorta argitaratu nahi omen du XVIgarrenko autoreekin hasiaz, A. Zabala euskaltzainaren zuzendaritzapean, eta asmo horien barne duela Leizarragaren liburuak ere birargitaratzea. Autore honen *Testamentu berria* argitaratzea Euskaltzaindiaren asmoa zen, baina beste lan eder hau ikusirik, Retana jaunaren esku uzten du. Baita ere, klasikoen ekintza horri, Euskaltzaindiak bere ongi ikusiaren babesa ematen dio.

Bere izena gorde nahi duen ongile batek 105.000 pezetako eskupekoa eman du Euskaltzaindiarentzat. Beste emaitz batzuk ere hartu dira liburutegia herrizatzeako, gaur artekoa guztiz, 98.000 pezeta. Irigoyen jaunak, liburutegia zelan ordenatzen ari denari buruzko berria eman du.

HARTU DIREN LIBURUAK:

Auspoa Liburutegiaren zuzendari den A. Zabala euskaltzainak erre-galaturik: Inozentio Olea-ren *Goierriko lorak*, Manuel Lasartaren *Bertso mordoxka*, J. I. Etxeberriaren *Mendi gañetik*, A. Izagireren *Zepai bertsolaria*, Mattin, *Trekuren Ahal dena*, eta A. Zabala berak bildutako *Txirritaren bertsoak* (bi tomotan), *Pastor Izueta. Ezkioko eta Segurako itxuak*, eta *Bidasoa aldeko bost bertsolari*.

Etor argitaldariak Larresororen *Hizkuntza eta pentsakera*.

Algortako Franzisko Zabala Mayora apaiz jaunak bi liburu: *El enigma del vascuence ante las lenguas indoeuropeas*, Florentino Castro-rena eta *Desarrollo de las conjugaciones éuskaras*, Ignacio M.ª Etxaiderena.

Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probinzialak Iñaki Linazasororen *Perrretxikoak*.

Antonio Tovar-ek bere *The Basque Language and Indo-European Spread to the West* (Pennsylvania-ko Unibersidadeko "Indo-Europeans"ek 1970ean argitaratua).

J. M. Satrustegi euskaltzain jaunak "Aitziber" aldizkariaren kolezio osoa.

b) PERTSONA IZENDEGIAZ:

Satrustegi jaunak txosten bat irakurri du pertsona izendegiari buruz. Izendegi hau Satrustegi berak prestatuko du beste askoren laguntzaz. Izen bakoitza zein dokumentutan agertzen den zehatz argituaz egina izango da. Euskaltzaindiaren babesean Iruñeko diru-etxe bat gertu dago liburu batean bildurik argitaratuaz zabalkunde handia egiteko. Izendegi hau sailka egingo da, lehenengo izendegi ttipia, historikoak, santu izendegikoak eta Andra Mariak.

c) BATZORDE LANAK ONHARTZE PROZEDURAZ:

Lizundia jaunak, txosten batean, puntuz-puntu aztertzen du. Eta, bere ondorean, euskaltzainburuak beste zehetasun batzuk ematen ditu: Euskaltzaindiak batzorde bat eratu eta batzorde honi lan bat agintzen dionean, lan hura, beste gabe, Euskaltzaindiak onartzen ote duen, esaten da. Eta onhar dezan, zer prozedura segitu behar den. Bi txostenok bateratzea erabaki da.

e) AURREZKI KUTXEN SARIKETEN BERRI:

Bizkaiko Aurrezki Kutxak nobela eta antzerki sarirako eman ohi duen dirua, 25.000 pezetara altxatzea du. Aurten "Txomin Agirre" nobela sariaren txanda tokatzen da. Bertso-paper eta poesia ("Xenpelar" eta "Lizardi izenekoak") sariak ere diruz gehitu beharrez mintzatzen da.

f) "EUSKERA" ALDIZKARIA:

1971eko alea, Ellacuria inprimatzaileak bere gutunean adierazten duenez, laster argitaratuko da. Eta EUSKERA 1972eko lehen alea zelan hornituko den erabakitzeke, aldizkariaren batzordekoak goizean bildu dira eta argitaratzeko lanak hautatu dituzte, baita ere aldizkariaren antolakizuna erabaki: Lehen sail nagusia, *Iker saila* izango da; bigarrena *Gai laburrak*; hirugarrena, *berriak*; laugarrena, *Erabakiak*; eta bosgarrena, *Bibliografia*.

1972ko lehen zenbakia hornituko duten lanak: Justo Garate-ren "El lingüista leniztar, Fray Melchor de Oyanguren" eta "XII Contribución al diccionario vasco", Dominique Peillenen "Azkueren hiztegirako buruxka batzuk", Manuel Lekuonaren "Amantetik al dator maite?", Etxaburu-ren "Frasas ondarrasas", Aita Intzakoaren "Esaera zahar batzuk", P. Lafitteren *Ghibeletik eratorri hitz batzuez*, Hans Mukarovsky-ren "El vascuence y el bereber", P. Lafitteren "Guillaume-ren lehen letra", Carlos Santamaria-ren "Diccionario de giros y modismos", L. Akesolo, R. Lafon eta P. Lafitteren "Beskoitzeko hitzaldiak, Leizarragaren omenez", Patxi Uribarrenen "Aramaioko euskera..." Gai laburretan "Irakasle karneten txostena", eta Berrietan Euskaltzain ilak: Seminario Rojas, R. Arregi, J. Artetxe, Luis Jauregi "Jautarkol", Klaudio Sagarzazu "Satarka", Soubelet eta A. Valverde.

Aztertzeko gelditu ziranak: "Axularrekin ikasle P. Etxeberria", eta

“El temor al latín”. Urrengorako gelditu ziren lanen arteko: J. Garate-ren “Carta de “Citra-tumba” a D. Bonifacio de Echegaray”.

Haritschelhar jaunak aditzera ematen du, EUSKERA bi zenbakitaratuz egin behar dela, bigarreanean agiriak eta erabakiak agertzeko.

g) HERRI ETA HERRITARREN BATZORDEKO LANEN BERRI:

Batzordeko idazkariak egiten dituen lanen berri eman du. Prestaturik daude fitxak eta herri izenen zerrendak, lankideei bidaltzeko. Lehen maila, Instituto de Estadística-k “entidades de población”-tzat ofizialki hartzen dituenak izango dira, behar diren azterketak eta zuzenketak egiteko.

Haritschelhar jaunak, prefetak eskaturik, egina dutela mugazandiko Euskal Herriko euskarazko izen guziena, aditzera ematen du.

h) EUSKALTZAINDIA FINANZIATZE ASMOTZ:

Santamaria jaunak ezin etorria adierazi du eta urrengo biltzarrerako gelditzen da gai hau.

i) BERTSOLARI TXAPELKETAZ:

Zabala jaunak aditzera eman du gai honi buruz zenbait bilera eginak dituztela, eta urrengo bilerarako txosten bat gertatua ekarriko duela.

j) MARTXOKO BILERAZ:

Datorren hileko batzarrari buruz, azken ostirala, Ostiral Santua denez, asteartera pasatzea erabaki da. Beraz, martxoko biltzarra, Donostian bertan, hilaren 28an izango da, astearte arratsaldean.

Ohi dan otoitzarekin bukatu da biltzarra.

Euskaltzainburua

LUIS VILLASANTE

Idazkaria

JUAN SAN MARTIN

1972 - III - 28

Donostian Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko martxoaren 28an, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue, Irigoyen, Mitxelena, Satrustegi, Zabala euskaltzain jaunak; Altuna, S. Garmendia, Intxausti, Kintana, Lizundia, Sarasola eta Zata-rain laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dala.

Dassance, Diharce, Eppherre, Lafitte, Larzabal eta Santamaria jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi dan otoitzarekin hasi da batzarra.

Otsaileko agiria onhartu da.

a) HAR-EMANAK:

Euskaltzainburu jaunak, aditzera ematen du Diharce (Iratzeder) eus-tzain jauna Belokeko abade izendatua izan dela, eta hil honen 21ean izan zela bere kargu hartzea eta bera eta beste zenbait joan zirela Be-lokera Euskaltzaindiaren izenean. Diharce jaunari zorionak bere kargu berrian.

Espasa-Calpe, S. A., argitaldariaren gutuna, Azkue zenaren *Euska-lerriaren Yakintza*-ren igazko azken sei hilabeteetako salketen egile es-kubideen dirua ordainduaz, 3.067,20 pezeta guttiz.

HARTU DIREN LIBURUAK:

Manuel Lekuona jaunak erregalaturik: A. Griera-ren *Vocabulario vasco* (Ensayo de una interpretación de la lengua vasca), 2 tomo. Ernesto La Orden, Ministerio de Información y Turismo-ko sekretario jaunak emana, *Santiago en España, Europa y América*. "Jakin sorta" k emana, *Erlíjioa hauzipean*, J. Arregi, E. Osa, J. Azurmendi, Larresoro, J. M. To-rrealdai eta P. Xarriton jaunen saiakera bilduma. "Etor" argitaldariak X. Mendigurenen *Europako ezker berria*.

Bestalde, R. Lafón jaunak "Bulletin de la Société de Linguistique de Paris" en egin dituen euskal liburu erreseñen separatak, eta J. M. Sa-trustegi jaunak bere *Tecnología del ensamblaje madera-piedra en ins-trumentos primitivos* lanaren separata.

b) BERTSOLARI TXAPELKETARI BURUZ:

A. Zabala jaunaren txostena. Berak eta Juan Maria Lekuonak bert-solariekin izan dituzten bi bileren berri ematen du. Orain arteko txape-lketen azterketa bat egin dute, eta aurrerakoak zelan jokatu estudia-tu. Lehendik goi-mailetan daudenak hor utziko dira eta bigarren maila-koekin barruti-txapelketak antolatu, eliminatoriaz. Aurrera pasatzen dire-nen artean egingo da, lehen mailakoena, baina txapeldun bakar bat hautatzeko, eta ez bigarrenik, hirugarrenik eta abar. Honetarako, lehen mailakoekin puntuazioz egingo da, epai-mahaikoak sekretuan beren pun-tuak emanez. Barruti-txapelketetan zelako sariak emango diren, Donos-tiako Centro de Atracción y Turismo-rekin zer har-eman, gaiak nola eratu eta abar, xehetasunez eman ditu Zabala jaunak bere txostenean.

d) SANTAMARIA JAUNAREN TXOSTENA, FINANZIATZE ASMOEZ,
eguneko gaitan jarrita egoana, urrengo bilerarako uzten da, jaun honen etorri ezinagatik.e) DENDEN IZENDEGIAZ, *Kintana jaunaren txostena*:

Zenbait exenplu agertu ditu, bere asmoa funtsean zertan den adie-raziaz. Oinarrizko hiztegi bat uzten du, hiztegi batzordekoek aztertze-ko

eta bukatu eta onhartu ondorean zabalkundea egiteko. Batzordeak, maiaztzeko bilerarako aztertuta presentatuko du.

f) HERRI eta HERRITAREN izenen batzordearen txostena:

Goizean izan du batzordeak bere bilera, eta Lizundia jaunak irakurri du batzordearen txostena. Lankideen artean fitxak eta Instituto de Estadística-ren herri eta hauzo izenen lista bana zabaldu da. Lana, lankideekin, probintzia bakoitzean aurrera eramateko arduradunak: Arabatik, M. Ruiz Urrestarazu; Bizkaitik, J. L. Lizundia; Gipuzkoatik, S. Garmendia; eta Nafarroatik, J. M. Satrustegi.

g) IRAKASLE TITULUERI BURUZ, batzordekoen txostena:

Euskararen irakasletarako, hartu diren *Curriculum vitae* guziak aztertuko dira hilabeteren buruan. Mitxelena jaunak, bere aldetik, esamifetarako oinbarrizko izango den bibliografia bat osatuko du.

Bestalde, "Euskal kultura" agiriarentzat aurtengo urrian egingo dira esamiñak.

h) "DOMINGO AGIRRE" NOBELA SARIKETAREN BALDINTZAK:

Euskaltzainburuak, igazko *Literaturari buruzko saiakera* sariketan gertatuaren berri eman du. Araudian, lanak argitaratuak ala argitaratu gabeak izan behar ziren ongi argitu gabe egoala eta istilua sortu zela. Araudia, puntu horretan, beti horrela erabilia zela, baina lehen aldiz gertatu zala, lanetariko bat argitaratua izatea, epai-mahaikoak erabagia eman baino lehen. Prolema sortu bezain azkar, lege gizon batekin hitz egin zuela eta honek epai-mahaikoak berek erabagi beharrezkoa zela, aditzera eman omen zion. Hontaz, Euskaltzaindiko zuzendaritzakoak (burugoa) eta epai-mahaikoak bilera berezi bat egin zuten, Bizkaiko Aurrezki Kutxari gertatuaren berri eman ondorean eta honek Euskaltzaindiaren esku utzi zuenean, eta epailaritzat jarritakoen esku utzi zen arazoa. Eta epai-mahaia eman zuen gero bere epaia. Eta aurrerantzean holakorik gerta ez dadin, araudia berri dala puntu hori ondo lotzeko eran.

Idazkariak irakurri du araudi berria. Eta adierazi du, lehen puntuan, Arantzazuko erabagiaren araberan jartzea, gailegoak Real Academia Gallega-ren araberan eskatzen duten baldintza kontuan harturik egin dala, eta ortografia partean bokalarteko H bakarrik eskatzen dala Arantzazuko agirian. Araudi berria onhartzeko da.

Haritschelhar jaunak, igazko sariketaren epai-mahaiko zenez, bi hitz egin ditu beren erabakia zelan eta zergaitik eman zuten adieraziaz, araudirik hautsi gabe. Eta, gainera, berak bere erabagia eman zuenean, ez ekiela lan saritua argitaratua zenik.

i) BAKOITZAK DAKARRENETIK:

Arrue jaunak dio, Californiatik hartu berri duen gutun batean esaten diotela, Idaho-ko Boise-n radioz euskarazko saioa ematen dutela.

Euskaraz mintzatzen dena bizkaieraz ihardutzen dala, eta bera nafarra denez gero, ulerkaitz egiten zaiola.

Haritschelhar jaunak aditzera ematen du, Lafitte jauna gaixorik dala, eta honegatik izan dala bere etorri ezina.

Idazkariak dio, *Zigor* euskal izenez hauzia izan dala Eibarko juzganduan, eta berak Euskaltzaindiko agiri bat bialduarren, esanez izen hori Lope García de Salazar-en *Las Bienandanzas e Fortunas*-en eta J. C. de Guerra-ren *Oñacinos y Gamboino, rol de banderizos vascos*-en jasotzen dala, ez dutela ontzat eman, esanez, Euskaltzaindian hontaz guztiak ez datozela bat. Baina, Euskaltzaindian, kargudunen eginkizunekoak dala agiriak ematea. Gainera, 1970ko ebnduko bileran ikusi zela izen honi buruzkoa,

Ikastola hiztegiari buruzko oharrak jaso dira, eta batzordearen eskuetara pasatu.

Beste gabe, ohi dan otoitzarekin bukatu da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - IV 4

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko apirilaren 4an, goizeko hamar t'erdietan, batzar berezian bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruozeko, Arrue, Diharce, Irigoyen, Lojendio, Mitxelena, eta Sarrutrustegi, San Martin idazkari dela. Araudi berrieztatzeko batzordeko den aldetik, Lizundia laguntzailea ere bertan da.

Ezin etorria adieraziaz, beren poderioak emanaz idatzi dute: Eppherre, Lafon, Dassance, Lafitte jaunak Haritschelhar jaunari; Larzabal jaunak Villasante jaunari eta Erkiaga jaunak Irigoyen jaunari.

GAIA: ARAUTEGIA BIRRESTEKOA.

Artikularik artikulu, puntuz puntu, irakurri da arautegi berria, azken azterketak egin ondorekoa, 1971ko Abenduaren 30eko eta 1972ko Urtarrilaren 31ko batzar berezietan eta zenbait puntutan, mamia aldatu gabe, idazkera orraztu eta finkatu ondoren, beste gabe, bototara jo da. 15 botoak baiezkoak izan dira, eta beste gabe ARAUTEGI BERRIA onhartua eta birrestia gelditzen da.

OHARRAK:

1. Biharamunean, idazkariak bere etxean jaso zuen Manuel Lekunaren gutuna, eta Arautegi berriari buruz hau zion: "Villasante adiskideak egin dituan txostenak, gauza oni buruz —ots, Araudiari buruz, alegia— "buruz" egiñak arkitzen ditut; eta *Reglamento Interior* egoki bat egin ezker, uste det ontzat ematekoa dala Araudia dagon bezala".

2. Arautegi berri hau, euskaltzain numeruko guztiei bidaltzen zaie. Denen jakingarrirako laister argitaratuko da.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972-IV-4

Donostia, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko apirilaren 4an, eguerdiko ordu batako laurden gutxiagotan, batzar berezian bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue, Diharce, Irigaray, Irigoyen, Mitxelena eta Satrustegi jaunak; eta aditz batuaren batzordeko diren: Altuna, Intxausti, Kintana, laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dela.

GAIA: ADITZ BATUAREN LEHEN URRATSAK.

Altuna jaunak, batzordearen idazkaria den aldetik, hartu dituzten oharrezko idazkiak eta eurak aztertzearen berri eman du:

Dударик gabe erabakita gelditzen direla *Naiz, Haiz, Da, Gara, Zara, Zarete* eta *Dira* formak.

Mitxelenak adierazten du, lehen txosten bateratuak ez duela behar bezalako ordenarik, sistema guztia sartzen ez delako, baizik, denak ados datozenetan eta bateratu ahal izateko partean. Besteak geroko utzirik.

Deraut, Deust eta antzerakoetan daudela istiluak. Gerora, batasuna goraka doala, elkar aditu ezina ikusten dela, eta behar bada bi bide eskaindu beharko direla.

Ohar, planifikazio orokarra zehatzago jarri, eta gerora ere, ontzat hartzen diren zenbait formari hobekuntza erantsi ahal izateko bide bat aukeratu.

Altunak dio, parte batzutan guztiak ados daudela, baina beste batzutan zalantzatxo batzuk ageri direla.

Zenbait puntu eta prolema aztertu ondorean, ezer erabagitzeke, da-

Zenbait puntu eta prolema aztertu ondorean, ezer erabagitzeko, datarren uda parterako uzten da.

Honetan bukatzen da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972-IV-28

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko apirilaren 28an, arratsaldeko laurretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue eta Irigoyen euskaltzain jaunak; Altuna, Aresti, Berrojalbiz, Enbeita, Garmendia (Jon), Garmendia (Salbador), Intxausti, Kintana, Lizundia, Loidi, Ruiz Urrestarazu, Santamaria, Sarasola eta Zatarain laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dala.

Dassance, Diharce, Erkiaga, Eppherre, Lafitte, Larzabal eta Satrustegi jaunek ezin etorri direla agertzen dute.

Ohi dan otoitzarekin hasi da batzarra.

Martxoko agiria onhartu da.

a) *HAR-EMANAK*:

Yon Etxaideren gutuna, igazko literaturari buruzko saiakera saria arre-xamarra iduri zaiola baina honezkero ez duela erremediorik, baina "Txomin Agirre" nobela sarira Euskaltzaindiaren idazkeran lanak presentatzea ez zaiola ongi iduritzen eta jarritako baldintza hori kentzea eskatzen du.

Garmendia'tar Jonen gutuna, galdetuaz ia egia den igazko literaturari buruzko saria aurretik argitaratua zuen liburuaren egileari eman zitzaion, eta ia derrigorrezkoa den Euskaltzaindiak iragarriko dituen euskal-sariketetarako idazlanak "H"z eratuaz izan behar direla.

E. Erkiagaren gutuna, Literatura sariketaren araudiari buruz, Euskaltzaindiak, begi onez ikusiko luke H letra bi bo al berdin nahiz ezberdinen artean erabiltea, baina horrek ez duela esan nahi H gabeko literatura-lanik Euskaltzaindiak bagi txarrez ikusiko duenik, eta hontaz eskatzen argitasunak.

Arenaza'tar Josuren gutuna, euskaltzainburuari bialdua, literatura sariketaren arauetako lehen artikulua kontrako eritzia agertzen du eta idazkariaren kontra mintzatzen da, zenbait salaketa eginaz.

Idazkariak, erantzunez, aditzera ematen du Arenazaren salakuntza hauek oinharri gabeak direla agirik agertzen ez duen aldetik eta iraintzat hartzen duela. Gainera, Arenaza jauna, euskaltzain laguntzailea izanik ere, batzarretara ez dala etortzen gauzak aurrez-aurre agertzerara eta "Agur" aldizkarian Euskaltzaindiaren izena toki txarrean utziaz. Jokabide hau onartu ezinezkoa denez gero, idazkariak, zentzurazko botoa eskatzen du.

Batzarkideak luzaz mintzatu dira nobela sariketaren araueri buruz. Eta guziet entzun ondorean, Haritschelhar jaunak proposamendu hauek egingen ditu: Oinharritzko arauak ezin dira aldatu, lehenagoko batzarrean onhartuak izan zirenez gero. Arantzazuko agiriaren araura eskatu denez, han ez zela inor beharten, baizik "begi onez ikusiko lukeala". Epai-mahaina izendatzean, konfiantza osoa jarri behar dugula bere gain eta beren aburu zuzenak ez dutela "H" gabeko lan onik atzean utzi behar. Ezinezkoa dela euskaltzaindiko izan eta erabagien kontra jardutzea; bere iritziak azaldu nahi dituen eta etor bedi bileratara. Eta, Arenaza jaunari zentzurazko botoa jartzeari buruzkoa euskaltzainen bilera berezi baterako uztea hobe dala, eta Arenaza jaunari bertara dei egin. Ontzat hartu da.

Idazkariak, argi bidez dio, igazko sariketara etorri ziren hiru lane-tako bat "H"rik gabea zala, baina ontzat harturik mahainburuko en eskuetara pasatu zala; bestalde, erabagiakin konformatu ez zirenetarik inork ere ez duela eman argibiderik, gertatuaren aurrean zer bide jokatu behar zen aditzera emanez.

HARTU DIREN LIBURUAK:

Lur Editorialak emanik, Joanes Etxeberri Sarakoaren *Lan Hautatuak*, Voltaire-ren *Kandido* (I. Sarasolak itzulia), M. Dobb-en *Sozialismoaren frogantza*; Jakin sortak J. Hiriart-Urrutyren *Zezenak errepublikan eta Joseba Intxaustiren Iraultaren hildotik*; Etor-ekoak Mitxelenaen *Lan Hautatuak*; A. Villasante euskaltzain buruak bere *La declinación del vasco literario común*; E. Ibáñez-ez *Diccionario Rifeño-Español* eta *Diccionario Español-Rifeño* (2tomo).

Bestalde, Mitxelena jaunak, bere lanen separata hauek: *Egunak eta egun-izenak* ("Munibe", XXIII - 4. 1971) eta *Notas sobre las lenguas de la Navarra medieval* (Vol. Homenaje a D. José Esteban Uranga. I. "Principe de Viana").

Irigoyen eta Altuna jaunak eman dute irakasle karneteri buruzkoaren berri. Jaun biok S. Basauri jaunarekin egin zuten bilera eta azterketetan, jaun-andere hauei tituluak ematea erabaki zuten: Imanol Laspiur Zabala, Jaime Guenaga Cenicacelaya, Xabier Peña Albizu, Eusebio Osa Unamuno, Juan M.ª de Ojanguren, Jesus Oyarzun San Román, Patxi Uribarren eta Francisco Muguruza Ansola. Karnetaren eskaria eginaz euren *curriculum vitae* bidali zuten gainerakoei esamiñetarako deia egingo zaie.

Hautamenak nola egin diren eta aurrerantzean zer jokabide jarraitu behar denari buruzko xehetasunak eman dituzte. Eta, esamiñetarako bibliografia osatu beharra agertzen dute. Bibliografia osatze hau L. Mitxelana jaunaren esku utzi zan aurreko batzarrean.

b) ARAUTEGI BERRITUAREN BIRRETSIAREN BERRI EMATEA:

A. Villasante euskaltzainburu jaunak irakurri du txostena, aditzera emanez, apirilaren 4eko bilkura berezian Arautegi berriari birretsia edo ratifikazioa eman zitzaiola. Gero Arautegi honen testuaren kopiak atera eta danon artean zabaldu direla. Euskal eta frantsez itzulpenak ere eginik daudela; eta horrela hiru hizkuntzetan, alegia, agertuko dala EUSKE-RA-en hurrengo zenbakian. Hamendik aurrera, bada, gure Euskaltzaindiaren martxa eta gora-beherak zuzentzeko, Arautegi hau izango dugula oinharri lege.

Gure legezko nortasuna ere behar bezala lotu beharra dagoela eta Arautegiaren batzordekoak lan hau beren gain hartzeko eskaria egiten du. Onhartu da.

d) ALFABETATZE BATZORDEAREN BILERAREN BERRI:

Lizundia jaunak irakurri du goizeko batzarrean tratatua. Araudi bat egin dala ekintza hau euskerari eta Euskaltzaindiari soilik lotuta lana egiteko eta Irigaray jaunak hautatu dituen oinharritzko testuak ontzat hartu direla.

Eta euskal alfabetatze batzordea osatzeko arduradun hauek berriz izendatu: Irigaray, Basauri, Charritton, Enbeita, Intxausti, Kintana eta Oregi jaunak.

e) **BATZORDE LANAK ONHARTZEKO PROZEDURAZ:**

Lizundia jaunak irakurri du Villasante eta berak elkarrekin egin duten lana, batzarkideei berri emanaz. Batzorde lanak Euskaltzaindiak, azken erabakia bere egiteko, zer eta zelan jokatu, gai bakoitzari dagokion araberan.

f) **FINANZIATZE ASMOEZ:**

Idazkariak, Santamaria jaunarekin mintzatu delarik, aditzera ematen du gai hau euskaltzain osoen bilkura berezi barrengo batean aztertzea erabakitzea komeni dela, gero bilkura orokarrari kontua emanez.

g) **BAKOITZAK DAKARRENETIK:**

Santamaria jaunak linguistika zientziari beruzko laneri gure batzarretan toki gehiago ematea eskatzen du. Beharrezkoen diren lanak hautaturik, eta lanok alde aurretik idatzita presentatu eta kontra-ponentziak jarriaz. Hau ere euskaltzainen bilera berezian ikutzeko laga da.

Lizundia jaunak aditzera ematen du EUSKERA (XV, 1971) agertu dela eta bertatik "Idatz arauetaz"ko separata bat egin dala. Zenbait ale batzarkideen artean zabalduak izan dira.

Villasante jaunak aditzera ematen du, aurtengo udazken aldera, Auritzen Fermin Irigaray "Larreko" zanari omenaldia egingo zaiola, ohorezko harri bat jarriaz eta Euskaltzaindiak bere urteroko batzarra, Nafarroan, egun horretan izango duela, batzar idekia edozelan ere.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - V - 26

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko maiatzaren 26an, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue, Irigaray, Irigoyen, Lafitte eta Satrustegi euskaltzain jaunak; Beobide, Etxaide, Garmendia (Salbador), M. Itzaina, Lizundia, Santamaria eta Zatarain laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dala.

Dassance, Diharce, Eppherre, Erkiaga, Labayen, Larzabal, Lekuona, Mixtelena eta Zabala jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da biltzarra.

Apirileko agiria onhartu da.

a) **HAR-EMANAK:**

Santamaria jaunak eman ditu Madrilen maiatzaren 9an Herri Hizkuntzen Sekretaritzak izan duen batzarraren berriak, bera horretarako Euskaltzaindiaren ordezkaria den aldetik. Oraingoz *Symposium*-ik ez egitea erabaki dutela eta lan praktiku arinagoeri jarraitzea. Honetarako,

sekretaritzaren honek bere bulego bat jarriko duela Madrilen bertan, Josep Meliá jaunaren ardurapean.

Oregi jaunak bidalia, Hiztegiari berak eginiko oharren berri eman da eta Hiztegiaren ari direnei ematen zaie.

HARTU DIREN LIBURUAK:

L. Haranburu-Altunak emanik, Donostiako apaiztegitik, J. Altunaren *Biologia*, M. Ugalderekin *Kristo Jainkoarekin Elkarganatzearen Sakramentua*, Filosofoen lehen urtekoen ikas-lanak *Salbamen Kondaira* (1 eta 2), M. M. Garijo-ren *Kristoren Grazia* eta A. Lertxundiren *Gaurko Literatura*; Iñaki Beobidek, "Gauza Harrigarriak - Walt Disney" saileko *Izadiaren gauza harrigarriak* eta *Oihaneko gauza harrigarriak*, "Ikastola liburutegia" saileko *Ogia*, *Erleak eta ezia*, *Olentzaro*, *Onddoak* eta *Printze txikia*, "Irakasleen Liburutegia" saileko *Eskoletako aldizkariak*, "Ipuiak" saileko *Tom Sawyeren ibilerak*, *Altxorraren isla*, *Pinotxo* eta *Peter Pan*, eta "Irakur saileko" Lasa anai-arreben *Poema bilduma* eta I. Pagolaren *Marx eta erligioa*; Joan Inazio Goikoetxea "Gaztelu"k bere bi poema liburu sarituak, *Gauean oihu* eta *Biziaren erroetan*; J. San Martinek emana Kepa Enbeitaren *Gure Urretxindorra*; lanen separatak, P. Lafittek *Haruz-ka*, "*Zephyrus*"; J. M. Satrustegik *Correspondencia familiar vasca del siglo XIX*, "*Fontes*" eta *Ezkontza eta Urdiain-go ohitura zaharrak*, "*Munibe*", eta "*Aitziber*" aldizkariaren X. zenb. (1972). Guzietan eskerrak ematea erabakitzen da.

b) GOIZEKO BILKURA BEREZIAREN BERRI:

Goizeko hamaiketan, Euskaltzaindiaren Ordezkaritzako bulegoan, euskaltzain oso hauek bildu dira batzar berezian: Villasante, Haritschlar, Arrue, Diharce, Irigaray, Irigoyen, Lafitte, Lojendio, San Martin eta Satrustegi. Eta ezin etorria adierazi dute: Dassance, Eppherre, Larzabal, Mitxelena eta Zabalak.

Euskaltzaindiaren diru-finanziaziaztearen erakunde zabal bat estudiatu da eta ontzat eman da bere oinharrietan. Lan honen eragile egingo duen persona izendatzekotan gelditu da.

San Martin idazkariak Arenazaganako bere "zentsurazko botoa" jaso du. Ondoren salakuntzak irakurriaz punduz puntu erantzuna egiten du bidezko argitasunak emanaz. Euskaltzaindiak aho batez San Martinez orainarte idazkaritzan egindako lana onartzen eta eskertzen du eta bere konfiantza osoa berritzen dio.

Euskal alfabetatzeari buruz, Araudi bat mamiz ontzat emana da. Irigaray jaunak arduradun bezala, orraztapen batzuk eskatzen ditu. Horregaitik hurrengo batzarrean Araudia zenbait pundutan hobekiago lotuaz, zeharo finkatzea erabakitzen da.

d) HIZTEGI ANALOGIKOAZ:

C. Santamaria jaunak irakurtzen du txostena, zehatz adieraziaz zer izan behar duen Hiztegi analogikoak: antolakizun bideak Larousse eta

Casares-enetan ideiak harturik. Ahaidetasun sailaren exenploak jartzen ditu. Hiztegi analogiko honek idazleei lagunduko die, eta geroago batean Hiztegi nagusia egiteko ere lagungarri izanen da. Lan hau, ikastola hiztegiak egiten ari diranen esku proposatzen du, Donostiako ordezkartzako bulegoaren pean. Lan orokorraren funtsari buruz mintzatzen da eta datorren batzarrerako, esenplu gisa, hamarren bat hitz-buru landuak ekartzekotan gelditu da.

e) *LEGE- GIZONEK BEHAR DUTEN HIZTEGIÑOAZ:*

Euskaltzainburuak irakurridu horri buruzko txostentxo bat. Gipuzkoako lege gizonen kolegioari laguntzeko izango da eta "Derecho de Familia" sailekoa, beharbada Euskaltzaindiak beste eremu batzuetara eramaten badu ere. Lana behar bezala atontzeko, batzordeen organigrama jarraituaz, batzorde hau izendatzen da: eragile ataleko: Mitxelena buru, Arrue, Haritschelhar, eta Lizundia, idazkari; kontseilari edo lankide atalerako: Lojendio, Oleaga, Santamaria, Caro Baroja, Itçaina, G. Monreal, A. Muniategi eta P. Zabaleta.

f) *BAKOITZAK DAKARRENETIK:*

"Larreko" zenaren omenaldi eta oroit-harriari buruz mintzatu da. Antolakizun hoiei buruz Auritzeko kontzejura idaztea, eta bertarako hitzaldiak gertatzea. Pablo Fermin Irigaray Goizueta "Larreko" (1869-1949) euskal idazle euskaltzain eta midikuaren bizitza, idazletza eta bere garaiko giroa adieraziko dituzten hiru hitzaldi laburrak gertatzea; gizona hurbildik eta adiskidetasunez ezagutzen zutenen artetik hiru hauek hautatu dira: Erkiaga, Labayen eta Lafitte jaun euskaltzainak, hitzaldi hauek gerta lezazkenak. Hirurei aditzera ematea erabakitzen da. Auritzeko Aiuntamendura idaztea eta bertakoekin har-emanetan jarri eta antolakizun xehetasunak gertatzea, idazkari-ordearen eta Jose Irigaray, "Larreko"ren ilobaren esku gelditzen da.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - VI - 30

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972 ekainaren 30ean, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue, Irigaray, Irigoyen, Lafitte eta Zabala euskaltzain jaunak; Aresti, Arregi (Frantziska), Enbeita, Etxaburu, Garmendia (Jon), Garmendia (Sabador), Intxausti, Kintana, Lizundia, Sarasola eta Zatarain laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dala.

Dassance, Diharce, Epherre, Larzabal eta Mitxelena jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da biltzarra.

Maiatzeko agiria onhartu da.

a) *HAR-EMANAK*:

P. F. Irigaray "Larreko"ren gorasarreari buruz Auritzen eman diren urratsen berri ematen du Lizundiak. Ondoren bertarako programa hornitu da: Irailaren 10ean izango da gorasarre hau; 11etan Meza konzelebratua, 12etan "Muxikoak" dantza, eta oroit-harria agerian jarri, 12,30ean Bilkura idekia: Alkatearen agurra, Euskaltzainburuaren agurra, eta hiru hitzaldi labur, "Larreko"ren garaiko giroa, P. Lafittek "Larreko" euskal idazle, E. Erkiagak "Larreko" gizona dutelarik gaitzat.

Euskaltzainburuak, aditz batuaren batzordekoen bilerak uztailaren azken astean egitea eskatzen du, eta hala erabaki da. Tokia Arantzazu hautatu da eta bilera egunak 27, 28 eta 29. Eta, 28an, goizeko hamaiketan Euskaltzaindiaren hileroko batzarra han bertan egitea erabaki da.

Euskaltzainburu-ordeak, aditzera ematen du, Ustaritzen estudiante amerikanoak ari direla euskaraz ikasten eta gaur goizean bertan agurtu dituela. Irakasleen artean Mitxelena, J. Basterretxea eta Y. Oñatibia euskaltzaindikoak direla.

D. Peillenen gutuna, "Chiveroua eta Marcelina" asto-lasterra edo irri-pastorala eta "Recueil Vétérinaire" pastorala Parisko Biblioteka Nationaletik kopiatu zituela eta honerat bidali, baina ez direla inon argitaratzen. Baina, Haritschelhar jaunak dionez orain dute inprimerian "Recueil Vétérinaire" Bulletin du Musée Basque-n aurki argitaratzeko. Bestea, oraingoz, kopia bat Euskaltzaindiko artxiboan gelditzen da.

Bizkaian anitz kolegio eta eskola direla euskaraz ere erakusten dutenak, legeak zernahitarako libre uzten dizkien orduetan, eta beren lan txalogarriagatik eskerrak ematea erabakitzen da. Bilboko "Euskerazaleak" elkarteak egin du eskola guziona lista.

HARTU DIREN LIBURUAK:

Etor argitaldaria emanak: Gorka Trintxerperen *Zorion baten zatnak* eta Mikel Lasaren *Novela berria Hego Amerikan*. Beren lanen separatak, G. Arestik "Flexiones verbales empleadas por Pedro de Axular en su obra *Gero*", *Fontes*, eta J. Haritschelharrek "Una propriété souletine vers le milieu du XIXe siècle *ETCHAHUNIA*", B. Musée Basque.

b) *ALFABETATZE ARAUDIAZ*:

Maiatzeko batzarrean irakurri zen araudiari egin zaizkon ikutu edo zuzenketen berri eman du Irigaray jaunak, eta era berean araudiaren bete beharra adierazi. Onhartua gelditzen da.

Batzordea berritzen da: Gidari saileko, buru A. Irigaray, eta batzar-kide, B. Arregi, S. Basauri, P. Charritton, E. Erkiaga, K. Etxenagusia, J. Intxausti, X. Kintana, J. Oregi; eta bulego saileko, J. L. Lizundia Bizkairako, M. Ruiz Urrestarazu Arabarako eta S. Garmendia Gipuzkoarako.

d) **8 URTERARTEKO ESKOLA HIZTEGIA ONARTZEAZ (3 zati):**

Salbador Garmendiak irakurri du txosten bat, lan hau beregain eramanean duen batzordearen izenean, lana zer eta nola eramanean duten zehatz mehatz argitasunak emanez, lehen zerrenda bat kontseilarien artean banandurik eta gero hauen erantzunak haintzat harturik beharrezko zuzenketak eginaz, eta erabakiok hartzeko zer aburu jarraitu duten.

Ondotik, Villasantek egin ditu hitz batzuk, lana burutu dutenei eta lankide guzietan eskerrak emanez eta eskolak duten hiztegi premia agerrezaz. Ez dala hitzok banan bana berriz aztertzerik, horien kriterioa ikusiaz, eta oraingoz, experimental eran utzi, denborarekin beharko diren zuzenketak ikusteko.

Listak zabaldu dira batzarkideen artean eta etorri ez diren euskaltzaineri korreoz bialtzea erabaki, eta urrengo batzarrean erabakin hartzeko uzten da.

e) **DENDA IZENDEGIAZ:**

Kintanak agertzen du, behar bezala egiteko denborarik izan ez duenez, urrengerako utzi beharko dala.

f) **IRIGOYEN JAUNAREN TXOSTENA:**

"*Jakin*" hitza ohiturazko zentzunez zelan erabiltzen den. A. Tovar-en "Miscelánea vasca" (FLV, 1971, p. 5-10) lana dakar gogora, Hego Amerikako gaztelera erabiltzen duten *saber*, "soler" bezala, griego eta latinetikako sustraiak dituela dio Tovar-ek, eta Irigoyenek gogoratzen digu euskeran ere *badáki* erabiltzen dela era berean, Bizkaiko euskalkietan. Zenbait batzarkidek diotenez, baita Gipuzkoan bertan ere. Adierazpenak ematen dira.

Eta, historian zehar *-ren* atzizkiak hartu dituen diferentziak agertzen ditu. Agirik zaharretan (Leire, 1110) *-re*; eta (Orreaga, 12894) *-ren*, eta geroztiko zenbait esanplu, maiz *-(r)en*, eta antzerakoak, *-ren*, *-rean*, *en*, *-an*, eta abar, bakoitzaren iturriak emanaz.

h) **XENPELAR BERTSO PAPEREN OINARRIAK ONARTZEAZ:**

"Xenpelar" sarirako diru laguntza lortu da Donostiako Centro de Atracción y Turismo-tik. Bertsolari legeetan nonahi argitaratzen diren bertso sailentzat. Lehen saria 12.000 pezetakoa, bigarrena 8.000 eta hirugarrena 5.000.

Lehen, sari hau, "Lizardi" poema sariarekin batean eramaten zen, baina beste sariketa batzuetan diru gehiago ematen delako edo, hona ez da lanik etortzen.

Bai "Xenpelar" eta bai "Lizardi" sariak Gipuzkoako Caja de Ahorros Provincial-aren diruz egin izan dira orain arte, eta orain C. A. T.-k gehiago ematen duenez, Zabala jauna gelditu da Caja de Ahorros-ko J. Abad jaunarekin mintzatzekotan, sariketa hauei buruz.

i) *BERTSOLARI TXAPELKETAREN ERATZE ARAUDIAZ:*

Agintarien aldetik dauden eragozpenak azaltzen dira. Bizkaiko gobernadoreak bertsolari saio guziak debekatzen ditu nonbait, eta Gipuzkoan ez diote uzten Lopategi eta Azpillagari plazetara irtetzen. Egoera honetan, ez da hain erraza txapelketarik antolatzea, eta antolakizunok aurrera eraman baino lehen bertsolariekin mintzatu beharra agertzen da. Gainera, araudia ere berekin har-emanean egin beharra danez gero, Zabala jaunaren esku uzten da bertsolariekin hitz egitea.

j) *BAKOITZAK DAKARRENETIK:*

Haritschelhar jaunak dio, udara honetan, Bordeleko Unibersitateak eginen duela XIX.mendearen lehen parteko Euskal Herriaren estudioa, eta ahal dela, Euskaltzaindiko batzuk parte hartzen dutenez, Euskaltzaindiaren babesa eman. Ontzat hartu da.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - VII - 28

Arantzazun, 1972ko Uztailaren 28an, arratsaldeko hiru t'erdietan, bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buru-ordeko, Diharce, Irigoyen, Mitxelena, Satrustegi euskaltzainak; Altuna, Aresti, Berriatua, Intxausti, Kintana eta Oregi euskaltzain laguntzaile, euskal aditz batua-
ren batzordeko direnez eta San Martin idazkari eta Lizundia idazkari-
ordezko direlarik. Arrue, Dassance, Eppherre, Erkiaga, A. Intza, Irigaray, Lafitte, Larzabal eta Lojendio jaunek ezin etorria adierazi dute, baita Akesolo batzordekoak ere.

Bilera hau alde z aurretik axola handikotzat hartua zen eta hala jakinerazi zien euskaltzain oso guztiei lehendakariak Uztailaren 17-an egindako deian.

Lojendio jaunak bidalitako iritzi eta oharrak irakurri dira. Irigaray jaunarena ere bai.

Mitxelena jaunak, aditz batzordeko buru bezala adierazten du zer eta nola eraman diren aditz batuaren lanak. Ondorean, aditz batzordekoak aurkeztu duten lana orriz orri forma bakoitza banan bana aztertu da.

Bigarren batzarrerako utzi da azken orraztapena eta onartze gorabehera bigarren batzarreko deiarri jarraituz eta Arautegiaren 25. artikulua-
ren arabera.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - VII - 28

Arantzazun (Oñati), 1972ko uztailaren 28an, goizeko hamaiketean. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Diharce, Irigoyen, Mitxelena eta Satrustegi euskaltzain jaunak; Akesolo, Altuna, Aresti, Bastarrika, Berriatua, Fernández Setien, Gandiaga, Garmendia (Jon), Intxausti, Kintana, Lizundia, Ruiz Urrestarazu eta Zatarain laguntzaile jaunak, San Martin idazkari dala.

Arrue, Dassance, Eppherre, Erkiaga, Aita Intzakoa, A. Irigaray, Lafitte, Larzabal eta Lojendio jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Agiria onhartzean, Haritschelhar jaunak aditzera ematen du, Bordeleko Unibersidadeko estudioak, Euskal Herriari buruzkoak, ez direla udara honetan egitekoak, baizik datorren otsailean.

X. Kintanak aurreratutako denda-izenei buruzkoa ere, Donostiako bulgoko batzordearen esku dagoela.

a) *HAR-EMANAK:*

Euskaltzainburuak, Américo Castro laguntzailearen hil berria eman du.

Iruñeko Caja de Ahorros Municipal-ak, bere ehun urte betetzea dalata, literatura sariketak jarri ditu, urtearen bukaerarako. Iruña eta Ribera-ri buruzko gaiak erdaraz eta gai librezkoa euskaraz, nafar idazleontzat, bakoitza 100.000 pezetakoa. Euskarazkoaron epai-mahaina Euskaltzaindiak antolatzea eskatzen digute, baina bost epailetarik hiru nafartzaindiak antolatzea eskatzen digute, baina bost epailetarik hiru nafartzarrak edo bortan bizi direnak izan beharko direla. Hauek izendatzen dira: Haritsehchlar, A. Irigaray, San Martin, Diez de Ulzurrun sendagilea eta J. Bastarretxea, eta nafar kondiziokoren batek sariketan parte hartzea, odo epai-mahaineko izaterik nahi ez badu, Jesus Atxa jarri ordezko.

Caracas-ko E. L. E. (Euskera Lagunen Elkartea) bazkunak antolatzen duen "Andima Ibiñagabeitia saria"ren berri eman da, Urtero bezala, ikastoletako texto gaiari. Lehen saria 1.00,00 dolar USA.

Irailaren 10ean Auritzen egingo den "Larreko" zenaren gorasarreen antolakotaren azkon berriak eman dira.

HARTU DIREN LIBURUAK: Buenos Aires-ko "Ekin"ek emanak, Zubillaga Erramun Joxeren *Euskaldunak Argentina'n* eta F. Carmen Echevarría de Lobato Mülle-ren *Y sucedió en la tierra de mi padre...*; "Jakín sortak" egile askoren saiakeraz hornitutako *Gure-Itastola*; "Etor" ek Siadeco elkarteak egindako *Industria-herri baten azteketa. Arrasate eta bere etorkizuna*. Güziei eskerrak ematea erabaki da.

b) *IRIGOYENEN TXOSTENA:*

Azenari eta bere patronimiko den *Azenariz*-ri buruzko azterpenak agertzen ditu, eta bertatik zabaldu diren zenbait forma, dokumentu za-

harretan oinharriturik. Esta exenplu gisa, *Armentari*, *Armendariz* izenetan ere antzerako gertakizunak adieraziaz, eta beren esan nahiaren iritziak eta latin formetan zituen erak.

d) **8 URTERA ARTEKO ESKOLA HIZTEGIA:**

Villasantek irakurri du Santamariak prozeduraz egindako karta. Lizundiak, enmienda gisa hartu diren gutunen berri ematen du, hauek haintzat hartu eta behar diren orraztapenak egitea proposatzen duelarik, lehen lana beregain eraman duen batzorde berak. Sistema hau, aho batez ontzat hartu da eta jaso diren iritziak eta oharrak aztertuko dira.

Beste gabe, ohi den otoitzarekin bukatu da batzarra,

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - VII - 29

Arantzazun, 1972ko Uztailaren 29an, goizeko hamaiketan bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buru-ordeko, Diharce, Irigoyen, Mitxelena, Satrustegi euskaltzainak; Altuna, Berriatua, Intxausti, Kintana laguntzaile eta aditz batzordekoak; San Martin idazkari eta Lizundia Idazkari-ordezko direlarik. Arrue, Dassance, Eppherre, Erkiaga, A. Intza, Irigaray, Lafitte, Larzabal eta Lojendio euskaltzain osoek eta Akesolo, Aresti eta Oregi euskaltzain laguntzaile eta batzordekoek ezin etorria adierazi dute.

Bilkura honen gaia izan da aditz batzordeak prestatu duen batasunerako lana bigarren aldiz artertzea. Batzordeak ez du oraindik aditz laguntzailearen zati bat baizik aurkeztu. Bildu direnek lan hori ikusi ondoan erabaki hau hartu dute, euskaltain osoak, aho batez, mintzatzen direlarik:

IKUSI DIRENAK LIRAKE, EUSKALTZAINDAIREN IRITZIZ, ORAINGOZ EUSKERA IDATZIAREN BATASUNERAKO ADITZ JOKORIK EGOKIENAK. BATASUNARI BEGIRA HARTZEN DA, BERAZ, ERABAKI HAU, EUSKALKIEI DAGOZKIEN FORMA BEREZIAK ARBUATU GABE.

Euskaltzain oso guztiei, ezer esatekorik balute, eskatzen zaie iritzia ager dezaten izkribuz, orain onartu den adizki zerrendari buruz, Irailaren 10ean, Auritzen egingo den bilkura egunerako; onuragarri litzake iritzi hau, batez ere, zehazki finkatu gabe, bitara edo gehiagotara, gelditu diren adizkiei dagokienez.

Iraileko batzar arruntean, birretsia emango zaio erabaki honi.

Besterik gabe bukatzen da bilkura eta batzarkideek agiri hau izenpetzen dutelarik.

Batzarkide hauek izenpetua:

L. Villasante, J. Haritschelhar, J. San Martín, X. Diharce, A. Irigoyen, L. Mitxelena, J. M. Satrustegi, F. Altuna, I. Berriatua, J. Intxausti, X. Kintana, J. L. Lizundia.

1972 - IX - 10

(Auritzeko bilkura irekia, "Larreko"ren gorasarrez)

Irailaren 10ean, Auritzeko herriak eta Euskaltzaindiak eraturik, Fermin Irigaray "Larreko" sendagile, euskal idazle eta euskaltzaina zenari gorasarrea: Hamaiketan elkar-meza Auritzeko elizan; Hamabietan "Mutitikoak" delako dantza, eta bere sortetxean oroit-harria agertzea; Hamabi terdietan, Herriko-etxean, bilkura irekia: herriko jendea, kanpotar euskaltzaleak, herriko eta Nafarroako, Foru Diputazioneko agintariak eta Euskaltzaindiakoak bildu dira. Mahaiburuan, Foru Diputazioneko buru den Amadeo Marko jauna, Auritzeko alkate den Benito Asanza jauna, Luis Villasante euskaltzainburua, Jean Haritschelhar euskaltzain buruordea, Hipolito Irigaray sendagilea (F. Irigaray "Larreko" zenaren anaia), A. Irigaray euskaltzaina (F. Irigaray "Larreko" zenaren semea) eta hiru hizlariak: A. Intza, Lafitte eta Erkiaga euskaltzain jaunak, San Martin idazkari dala. Batzartuen artean ziren Euskaltzaindiko jaun hauek: Satrustegi, Cortes Izal, Diez de Ulzurrun (medikoa), Intxausti, Izeta, Lizundia, Manterola, Peña, Kintana, Ruiz Urrestarazu, Santamaria eta Uribarren.

A. Arrue, A. Irigoyen, A. M. Labayen eta M. Lekuona euskaltzain jaunak beren agurra eta ezin etorria agertu dute, eskutitez eta telegramaz.

B. Asanza alkate jaunak ireki du biltzarra, euskarazko agurrez. Ondorean, L. Villasante euskaltzainburu jaunak, batzarkideei eskerrak eman ez eta eguneko gaia agerreraziaz "Larreko" goretsiaz.

Idazkariak, gorasarrea onetsiz hartu diren gutun eta telegramak irakurri ditu. Ondorean, Haritschelhar jaunak mugazandiko euskaltzain eta euskaltzaleen izenean agurrezko hitzak.

Idazkariak, literatura sariketen berriak ematen ditu: a) Aurtengo "Xenpelar" izeneko bertso-paper sariketaren lehen saria: Fernando Aire "Xalbador"en "Sortetxea" izeneko bertsoeri; bigarrena, Joxe Ayerberen "Zar-saridun batek esanak"; hirugarrena, I. Olearen "Deaburen bat badago beti gertu gu zirikatze". Epaimahaikoak, F. Artola "Bordari", A. Irigoyen, M. Itzaina eta J. M. Lekuona jaunak. b) Iruñeko Caja de Ahorros Municipal-ak eratu duen sariketaren herri eta epai-mahaikoak: saria, euskerazkoa, nafar idazlearentzat, 100.000 pezetakoa; epai-mahaiko J. Haritschelhar, A. Irigaray, J. San Martin, P. Diez de Ulzurrun (sendagilea) eta J. Basterretxea. d) aurtengo "Txomin Aigrre" nobela sariaren epea igarora denez, epai-mahaikoek izendatu beharra dago, eta jaun hauen izenak ematen dira: E. Erkiaga, P. Lafitte eta X. Lete.

Idazkari-ordezkoak irakasletarako esamifen berri ematen du: Bilbon, Euskaltzaindiaren Etxean eta Donostian E.U.T.G.n izango dira, datorren hilaren hasieran, Mahainburuko, bietarako, jau hauek izendatzen dira: Irigoyen, Altuna, Basauri, Kintana eta X. Garmenia.

Ondoren, hitzaldi laburrak, programan iragarrik egoan bezala: Aita Damaso Intza (Miguel Olasagarre) euskaltzain jaunak; Fermin Irigaray "Larreko" zenaren garaiko giroari buruz; Piarres Lafitte euskaltzain jaunak: "Larreko" euskal idazle; eta Eusebio Erkiaga euskaltzain jaunak: "Larreko" gizon.

Hitzaldien bukaeran, Nafarroako Foru Diputazioneko buru den Amadeo Marko jaunak agurra, biltzartuak agurtuaz eta "Larreko", idazle ez-ezik, sendagile bezala eta Nafarroako Hospital nagusiko zuzendari bezala ere goraiatuaz.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - IX - 29

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1977ko irailaren 29an, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordeko, Irigaray, Irigoyen, Lafitte eta Satrustegi jaun euskaltzainak; Altuna, Baztarrika, Garmendia (Salbador), A. Goenaga, Goikoetxea-Maiza, Intxausti, Kintana, Lizundia, Loidi, Santamaria eta Zatarain jaun laguntzaileak, San Martin idazkari dala.

Arrue, Dassance, Diharce, Eppherre, Erkiaga eta Larzabal jaunak ezin etorria ediarazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Uztailaren 28an Arantzazun egin zen bilerako agiria onhartzen da. Toki berean uztailaren 29an egin zen bilerakoa, aditz batuari buruzkoa, birretea eguneko gaietan sartua dagoanez, gerorako uzten da; eta Auritzeko bilkura irekiaren agiriaz, idazkariak, aditzera ematen du, bertan egin zuen hutsa, Iruñeko Caja de Ahorros Municipal-eko literatura sari-keatarako izendatutako epai-mahaikoen artean M. Izetak behar zuela J. Basterretxearen ordez; beraz, mahaikoak hauk dira: J. Haritschelhar, A. Irigaray, J. San Martin, P. Diez de Ulzurrun (sendagilea) eta M. Izeta jaunak.

a) *HAR-EMANAK*:

Auritzeko bilkura irekia antolatzen lagundu zigun Jose Angel Irigaray jaunari eskerrak ematea erabakitzen da.

E. Erkiaga euskaltzain eta diruzainaren ezin etorriagatik, idazkari-ordezkoak irakurri ditu 1972ko lehen sei-hilabeteetako diru kontuak. Diru-etxeetan egoana, 106.448,41 pezeta; gehitua, 458.842,33; urritua, 345.926,10; dagoena 219.364,4 pezeta. Zerrenda batean ematen dira sarre-
ren eta urrituen xehetasunak. Aipamenik bereziena, Bizkaiko Diputazioak bere urteko laguntza 100.000 pezetara jasotzea.

Aditzera ematen da, Lasarten, urriaren 8tik 15era bitartean Jon Garmendia (Zeleta) euskaltzain laguntzaileari gorasarre jaiak eskaintzen zaizkiola, eta zorionak ematea erabaki da.

Pedro Migel Urruzuno euskal idazle eta Euskaltzaindiaren urgazle zenari, bere heriotzaren 50 urte betetzean Elgoibarren antolatuko duten omenaldiaren berri ematen du idazkariak, 1973ko urtarrilaren 21ean izango dala, eta antolatzaileak nahi dute hil horretako Euskaltzaindiaren batzarra bertan egitea, eta, gainera, beste zenbait tokitan egin izan dugun bezala, herriari begira hitzalditxoak guk antolatzea, P. M. Urruzuneren garaiko giroa, idazlea, gizona, gaitzat harturik ahal dala. Ontzat hartu

utzi da hitzaldiak antolatzea, lehen Urruzunori buruz zerbait idatzi duten Arrue eta Zabala euskaltzain jaunekin mintzatuaz.

HARTU DIREN LIBURUAK: Klaudio Gallastegi apaizak bere *Galburutan*; "Jakín" sortak J. Arregi eta J. Azurmendiren Kolakowski; Fernando Mendizabalek bere *Gramatika txikia euskaraz*; G. Diaz-Plaja-k *Literatura Vasca*; Sanchez Carrión-ek bere *El estado actual del vascuence en la Provincia de Navarra*; beren lanen separatak: P. Lafittek *Gazti-beltza-ren karabinak*, "Gure Herria"; X. Kintanak *Gregorio Arruabarrenak argitara gabe utzi zuen eskuskribu batez zenbait ohar*, "Fontes Lingvae Vasconvm"; Pedro de Yrizarrek *Observaciones sobre la afijación en la Lengua Vasca*, "Boletín R.S.V.A.P." Guzieren eskerrak ematea erabakitzen da.

Era berean, ikastoletako irakasle eta texto idazleak Euskaltzaindiko bibliotekan konsultatu ahal dezaten, Xabier Gereñu laguntzaileak Portugal-ko eskoletan Historia eta Geografia irakasteko erabiltzen dituzten liburua erregalaten ditu: Pedro de Carvalho-ren *Ciências Geografico-Naturais*, 4.º classe eta 3.º classe; *Historia de Portugal*, 4.º classe; eta *Licoes de Historia patria*, 3.º classe; Antonio Branco-ren *O novo libro de Historia*, 4.º classe; José Amado-ren *Historia de Portugal*, 5.º classe eta 6.º classe; J. Pimenta, A. Pimenta-ren *Ciências Geografico Naturais*; eta Evaristo Vieira-ren *Ciências Geografico Naturais*; 6.º classe. Honi ere eskerrak ematea erabakitzen da.

J. M. Satrustegi jaunak joan beharra agertzen duelako, eguneko gaien ordena aldatzea erabakitzen da, bere txostenetik hasiaz.

b) GIZA-EMAKUMEEN IZENDEGIA:

J. M. Satrustegiren txostena, Euskaltzaindiaren eskarizko izen zerrenda hornitzeko zer bide eta zer aburu jarraitu duen adierazten du, agiri zaharretatik eta gaur hedatuak, izen bakoitzari bere jatorrizko agirien berri emanaz, eta gainerako zenbait xehetasunez adieraziaz. Laguntzailerik izan du aski. Orain arteko izendegiz eta batez ere Nafarroako agiri zaharrez baliatuz hornitu du bere lana.

Goizean, hontaz, batzordeak bilera berezia izan du eta biltzaileak beren eritziak agertu dituzte izendegi honen alde. Nafarroako diru-etxe batek hamar mila aleko argitalpena egin nahi du berekontu, duarik zabaltzeko, eta Euskaltzaindiak bere babes osoaz hartzea erabagi du. Eskerrak ematen zaizkio Satrustegi jaunari egin duen lan handi eta zehatzagatik.

d) ADITZ BATUARI (LEHEN ZATIA) BIRRETSIA EMATEA:

Villasante euskaltzain buruak sarrera gisako txosten bat irakurtzen du. Eman diren urratsak zelan jarraitu diren adieraziaz.

Idazkiz hartu diren oharren berri eman da. Dudan dauden aditzak hobeto aztertzeko alde batera uzten dira, eta gainerakoak onhartzen dira.

Euskaltzain buruordeak, aurrerantzean honelako erabagiak hartzea luzeegi joan ez dadin, euskaltzain numeroakoak batzarretara joateko ahalegina egitea eskatzen du.

Uztailaren 29ko erabakia aztertzen da. Dudagatik oraingoz alde batera uzten diren aditzen berri ematen da. Oharrak dituzten aditzok, batzordeak gogoan hartuko ditu, horiek soilik aztertzeko. Gainerakoa batzar-turik dauden euskaltzainak aho batez ontzat hartzen dute: Villasante, Haritschelhar, Irigaray, Irigoyen, Lafitte, Satrustegi eta San Martin jaun-ek. Hauez gainera, batzartuak erabagitzen dutenaren alde, idazkiz eta poderioa emanaz, jaun hauen berriak eman dira: Arrue, Dassance, Di-harce, Eppherre, Larzabal, Lekuona, Lojendio eta Mitxelena jaun euskal-tzainak. Esan bezala, oharrak jarritako aditzak gerorako utziaz, Onhartua multikopiatuaz zabaltzen da, geroago EUSKERAn argitaratzeko.

e) 8 URTERA ARTEKO ESKOLA HIZTEGIAZ:

Euskaltzainburuak sarrera hitz batzuk egin ditu, lanak eraman di-tuen bideak adieraziaz. Ekaineko batzarrean hiztegi honen hiru zati aur-keztuak izan ziren, eta listak zabaldu ziren euskaltzainen artean. Uztai-leko bileran, hartu ziren oharrak batzordearen esku uztea erabaki zen. Ikusten denez, 339 hitzetatik 100 daude guziak ontzat harturik eta hauek EUSKERAn argitaratuko dira; eta besteen oharrak, berriz aztertu.

Ondorean Santamaria jaunak eman ditu lanaren xehetasunak, batzor-dekoen izenean. Jasotako oharrak kontuzkoak direla, eta horien araura aldaketa batzuk edo behar bada asko sartuko dituztela hiztegiaren parte honetan.

Jarraitu beharko diren aburuen gainean zenbait elkarriketa izan da. Batzordearen gain konfiantza osoa uzten da eta eskerrak ematen zaizkie egin duten lanagaitik.

f) DENDA IZENDEGIAZ:

X. Kintanak eman du lanaren aurrerapena, lehen zerrenda gertatzeko bilduak direla eta euskaltzainen artean inkesta gisa zabalduko dala, hila-beteko epe baten ondotik erantzuteko.

g) IRAKASLE AGIRIAZ KONTU EMATEA:

Lizundiak adierazten ditu lana nola eraman denaren gora beherak. Esaminak egingo dira urriaren 7an eta 14an, Bilbon Euskaltzaindia-ren etxean eta Donostian EUTG-en. Epai-mahaia osatu ahal duten jau-nak; P. Altuna, A. Irigoyen, X. Kintana, S. Garmendia, eta B. Basauri.

Ikastaroak nonnahi egin ditezke, baina karneta hartzeko epaia Eus-kaltzaindiak izango du.

Eguberrietan, behar bada, berriz ere esaminak egingo dira.

Baita ere, jakinerazten da, kultura esaminak datorren Aste Santu inguruan edo izango direla.

Haritschelhar jaunak Baionan ere egin beharra agertzen du, hasteko, epai-mahainerako mugazandiko biga hemendiko beste birekin osatu-rik edo.

Beste gabe, ohi den otoitzarekin bukatu da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - X - 27

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko urriaren 27an, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Irigoyen, Lafitte eta Satrustegi jaun euskaltzainak; Altuna, Berrojalbiz, J. F. Setién, S. Garmendia, Goenaga, J. Goikoetxea, Intxausti, Kintana, Lizundia eta Zatarain jaun laguntzaileak, San Martin idazkari dala.

Arrue, Dassance, Diharce, Eppherre, Erkiaga, Larzabal eta Zabala jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Iraileko agiria onhartzean, Satrustegi jaunak aditzera ematen du, Banco de la Vasconia-k argitaratuko duen *Euskal izendegia* 50.000 alekoa izango dela eta ez 10.000koa, agirian jarria den bezala.

a) *HAR-EMANAK*:

A. Zabala euskaltzain jaunaren gutuna irakurri da. Bertsolari txapelketetatik gelditurik dugun dirutik Uztaideri laguntzazko eskainia egitea eskatzen du. 5.000 pezetako laguntza ematea erabaki da.

Zatarain jaunak, Bertsolarien kontu horretan firmaduna den alde-
tik, kontu hori Euskaltzaindiaren izenean jartzea eskatzen du. Diru hori,
norbait faltako balitz ere, galdu ez dadin. Eta firmak batzordeko diren
Arrue, Zabala eta J. M. Lekuona jaunen izenean jartzea erabakitzen da.

Irigoyen jaunak, Ortuzar ("Iturri") bertsolaria nola elbarriturik den,
aditzera ematen du, holako laguntza bat ematea merezi duela. Ontzat
hartzen da, eta beste 5.000 pezeta ematea erabakitzen da. Bertsolari diru-
kutxan 10.000 pesetara arte ez balitz, Uztape eta Iturri-ren artean er-
dibana egitea erabakitzen da.

Bilbon, "Iturri"ren omenez bertso-saio bat egitea komeni dala eta
honetarako bertsolariekin hitz egitea erabakitzen da. Gero, Bizkaiko go-
bernadoreari baimena eskatzeko.

HARTU DIREN LIBURUAK: "Etor" argitaldaria eman, Kaxildo Alkortaren *Giza zirriborroa*; "Jakín"ek, Rikardo Arregi zenaren *Herriaren lekuko*; Irakasle taldeak, *Euskalduntzen*; J. San Martinek, Pedro Arnal Caveroren *Vocabulario del Alto-aragones*; J. M. Satrustegik, lan-separatak, *Romance vasco de la doncella guerrera* "Fontes" eta *El mercado de las sanguijuelas en el País Vasco* "Cuadernos de Etnología y etnografía". Guzuei eskerrak ematea erabakitzen da.

b) 1792ko "TXOMIN AGIRRE" NOBELA SARIAREN ERABAKIA:

Idazkariak irakurri du epai-mahaiaren agiria. "Baturantz" izenordezko *Haurgintza minetan* izeneko lanari lehen saria ematea erabaki dute. Epai-mahaiko, E. Erkiaga, P. Lafitte eta X. Lete. Ondorean, idazkariak, ireki du "Baturantz" izenez etorren estalkia eta Mikel Zarate da egile izena.

d) *HURRENGO "EUSKERA"*:

EUSKERA, aldizkariaren batzordeak, 1972ko bigarren zenbakirako lanak hautatzea egin du. Lan nagusietan, Lafitte jaunak gertatutako Guillaume-ren gatunak eta G. López de Guereñu-ren *Más voces alavesas*. Gai laburrak, agiriak, berri laburrak, hartu diren liburuak, liburuen oharrak eta abar.

e) *IRAKASLE ESAMINAK*:

Irakasletarako esaminen berri eman da. Esaminotara presentatuak, Bilbon 44 eta Donostian 54.

Bilbon presentatu ziren 44tik 24ri irakasle titulua ematea erabaki zuten epai-mahaiko ziren A. Irigoyen, A. P. Altuna, X. Garmendia eta X. Kintana jaunak. Onhartuen izenak: José Ramón Etxebarria, Isabel Lertxundi, Kepa Maillea, Josu Torre, José Mª Erzirengoa, Patxi Goenaga, Andolin Eguzkitza, Jacinto Iturbe, Manuel Arzallus, Joxe Andoni Arrizabalaga, Jose Martin Esnal, Mikel Aingueru Aranburu, Joxe Mª Agirresarobe, Benjamin Atutxa, Xabier Bilbao, Jose Mª Elorza, Jesús Félix Torcal, Luis Jauregi, Franzizko Mª Lizardi, Jon Orbezua, Aitor Ortiz de Pinedo, Kepa Martinez de Lagos, Erramon Gerrikagoitia, Begoña Iturritza. Hauei, euskara irakasle diploma eta karneta emango zaie.

Ondorean, Alfabetatze kanpainetako irakasleei buruz jardun da, lehengo karnetaren testoa aldatu beharra tratatu da. Eta, Alfabetatze honetan monitor tituluak berritzea, eta hauen esaminak ere antolatu beharra.

f) *IRIGOYEN JAUNAREN TXOSTENA*:

Euskeraren estruktura morfologiku eta sintaktikuak. Nominal sistema zelan behar duen, mugatzailea nondik nora agertzen den eta abar.

g) *BAKOITZAK DAKARRENETIK*:

Euskaltzainburuak, kargu berritzeen muga heldu dala eta azaroaren 24an, goizeko hamaiketan, Gipuzkoako ordezkartzaren bulegoan euskaltzainen bilkura berezia egitea eskatzen du. Bilkura honen gai bakarra kargu berritzea izango da. Hala erabaki da.

Lizundia jaunak aditzera ematen du, Gerediaga elkarteak VII. Liburu esta diskoen azoka antolatzen duela azaroaren 1,5 eta 6 egunetan eta Euskaltzaindia eta Euskaltzaindikoak gomitatzen ditu.

Beste gabe, ohi den otoitzarekin bukatu da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - XI - 24

Donostian, Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko azaroaren 24an, goizeko hamaiketan, Villasante, Haritschelhar, Arrue, Diharce, Erkiaga, Irigaray, Irigoyen, Lafitte, Lojendio, San Martin, Satrustegi eta Zabala euskaltzain jaunak barne-bilkura berezian batzartu dira, Euskaltzaindiaren kargu berritzea gai bakartzat delarik.

Etorri ezina agertuaz, beren bozen poderioa emanaz idatzi dute ondorengo jaun hauek, Dassancek Lafitteri, Eppherrek eta Larzabalek Haritschelharri, eta Mitxelenak Satrustegiri.

Aita Intzakoaren gutun bat irakurri da, ezin etorria adieraziz eta eguneko gaiari buruz zenbait ohar agerrerez. Villasante Euskaltzainburuak, eman zion erantzuna irakurri du.

Ondorean, beste gabe, araudiaren arabera, bozetara jo da.

24tik 16 boto daude. Lehen aldian 24ren erdiak bat gehiago behar dira maioria hornitzeko; baina bigarren aldi baten gehien ateratzen duena, beste gabe.

Burua hautatzea

Lehen aldia:

Villasante	— 12 boto
Erkiaga	— 1 “
Irigaray	— 1 “
2 hutsak	

Bigarren aldia:

Villasante	— 12 boto
Lojendio	— 1 “
3 hutsak	

Buruordea hautatzea

Lehen aldia:

Haritschelhar	— 15 boto
1 hutsik	

Idazkaria hautatzea

Lehen aldia:

San Martin	— 12 boto
Irigoyen	— 1 “
Zabala	— 1 “
Erkiaga	— 1 “
1 hutsik	

Bigarren aldia:

San Martin	— 10 boto
Irigoyen	— 2 “
Erkiaga	— 2 “
2 hutsik	

Diruzaina

Lehen aldia:

Erkiaga	— 13 boto
Irigoyen	— 2 “
Lojendio	— 1 “

Ondorean laguntzaile berriak izendatzeaz hitz egin da. Araudiak 38garren artikuluan dion bezala, aurrez idazkiz aurkeztuaz.

Besterik gabe bukatu da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Iduzkaria
JUAN SAN MARTIN

1972 - XI - 24

Donostian Gipuzkoako Diputazioan, 1972ko azaroaren 24an, arratsaldeko lauretan. Bildu dira: Villasante buru, Haritschelhar buruordezko, Arrue, Diharce, Erkiaga, Irigaray, Irigoyen, Lafitte eta Satrustegi jaun euskaltzainak; Borrojalbiz, F. Setien, Garmendia (Jon), Garmendia (Salbador), Intxausti, Kintana, Lizundia, Loidi, Ruiz Urrestarazu eta Zata-rain jaun-andere laguntzaileak, San Martin idazkari dala.

Dessance, Eppherre, Larzabal, Lojendio, Mitxelena eta Zabala jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Euskaltzain buruak Satrustegi jaunari, batzarkideen izenean, dolu-minak eman dizkio aita hil zaiolako. Bestalde, Satrustegi bera eskertzen da *Euskal izendegia* liburuxkagatik, eta berdin La Vasconia diru-etxea dirua jarri duelako. Euskal izen hoiek juzgaduak ontzat har dezaten Dirección General de Registros Civiles-era eskaria egitea erabakitzen da.

Urrileko agiria onartzen da.

a) *HAR-EMANAK*:

Arrasateko “Danok” elkarteak geroagorako uzten du abendurako pentsatua zuen euskal astea. Arrazoi honegatik, han emateko ziren euskarazko irakasle tituloak urtarrilean Elgoibarren Urruzunoren omenez egingo den bilera irekian emango dira. Bilera ireki hau urtarrilaren 28an izango da; P. M. Urruzunori buruzko hiru hitzaldi laburrekin, bere garaiko giroa, idazlea eta gizona: Arrue, Zabala eta Etxaniz (Urruzuno zenaren iloba) jaunak hizlari.

Arabako Foru Diputazioak, 1972. urterako 25.000 pesetako emaitza egiten du Euskaltzaindiarentzat. Eskerrak eman bekioz.

Abenduko bilera Bilbon izango da, hilaren 29an.

Euskerazko irakasletarako aurtengo bigarren deiko esaminak Eibarraren izango dira abenduaren 30ean, Donostiako Caja de Ahorros Municipal-aren etxean.

Deustuko Unibersidadeko Udako Ikastaro Unibertsitaria "U.I.U." delakoaren gutuna, udarako ikastaro hauetarako Euskaltzaindiaren babesa eskatuaz. Babes hau ematen zaie eta Haritschelhar, Santamaria eta Intxausti jaunak izendatzen dira Euskaltzaindiaren aldetik berekin harreman lokarria edukitzeko.

HARTU DIREN LIBURUAK: Piarres Lafittek, *Poèmes basques de Salvat Monho* (1749-1821); J. B. Merino Urrutiak emana, *Inventario de los documentos del Archivo de la Insigne Iglesia Colegial de Logroño*, por Fernando Bujanda; Jabier Aranburuk bere *Juan Ignacio de Iztueta* (euskara-erdaraz); Olabeaga-tar Iñakik bere *Gogoetan*; "Jakin sortak" Rikardo Arregiren *Herriaren lekuko*; "Etor" argitaldaria Joxe Erzibengo eta Patxi Ezkiagaren *Euskal Literatura - I* (XVI-XVII); Ganix-ek emanda, Sebero Altuberen *El acento vasco* eta 1908ko "*Euskal Esnalea*"; Manuel Lekuonak bere lanen separatak, *Erdiaroko Santiyago-bideak Gipuzkoa'n zear*, "Munibe" eta *La Psicología vasca a la luz de la Poesía popular*, "I Semana de Antropología Vasca"; "Cinsa"k "*Mapa del País Vasco*". Guzieri eskerrak ematea erabaki da.

b) **KARGU BERRITZEAREN KONTU EMATEA:**

Euskaltzainburuak adierazi du goizeko hamaiketan euskaltzainak bilera berezia izan dutela, araudiaren araberez bozetara egin dala kargu berritzea eta lehengoak berriz atera direla: L. Villasante buru, J. Haritschelhar buruordezko, J. San Martin idazkari eta E. Erkiaga diruzain.

d) **LAFITTE JAUNAREN TXOSTENA IPUINETAZ:**

Ipuien biltzaileen izenak, ipui motak zelako, haserak eta bukaerak nolako, zer gaietaz diren eta abar, zehatz adierati ditu.

Ondorean, Lévi Strauss-ek estrukturalismoz ipuiei buruz egin duen eskemaz eta J. Caro Barojak Euskal-Herriko ipuiak beste erresuma batzuetakoekin konparatuaz eginak dituen saioez, elkarrizketa izan da.

e) **ETXEGINTZA BATZORDE LANAREN AZALPENEA:**

Idazkaria mintzatu da, batzorde honetako lankide den Joxe Migel Zumalabe jaunak, azterketa askoren ondoren, hitzen fitxategia osatzearen bukaeretan dabilela. Honetarako, "Anuario de Eusko-Folklore"ko tomoetatik aparte, egungo etxeginegandik bilketak eta P. Lhande eta P. Mujika-ren hitzegiez gainera Azkue-renean hitzak banan-bana begiratu dituela. Fitxerotegia urtearen bukaerarako hornitua izango dala eta gero bertatik behar diren hautapenak egin gaurko etxegintzarako balio ahal izateko.

f) **IRAKASLE ESAMINAK:**

Esan den bezala, abenduaren 30ean izango dira aurtengo bigarren deiko esaminak Eibarren. Bertara, nahi duten guziak joan ditezke.

Bilbon, egin ziren esamiren berri aurreko agirian eman zen.

Donostian urriaren 14an, Euskaltzaindiak lan honetarako irailaren 29an mahai-buruko izendatu zituen A. Irigoyen, P. Altuna, S. Garmendia eta X. Kintana jaunak eman dute esaminaren berri. 54uk hartu zuten parte eta 39ri ematen zaie irakasle titulua. Onartuen izenak: Iñaki Azkune, Jose Antonio Agirre, Sebastian Uría, Antton Haranburu, Mikel Ugalde, Jon Tolosa Mendizabal, Angel Ugarteburu Meabe, Antxon Narbaiza, Martin Lasa Jauregi, Itziar Mujika, Iñaki Etxebarria Garmendia, Eugenio Galparsoro Mujika, Txomin Izagirre Soraluze, Jose Manuel Odriozola, Lazaro Azkune, Salbador Unzueta, Iñaki Zulaika, Koldo Arratibel, Pedro Mª Esnal Ormaechea, Jon Urrujulegi, Jesus Mari Maiz, Jabier Jauregi Garmendia, Jon Mujika Lasagabaster, Jesus Mari Arrieta, Bernabe Berezibar, Jesus Mari Mendizabal, Arantza Sarriegi, Antton Ibarguren, Mari Koro Egaña, Andoni Sarriegi, Xabier Baztarrika, Margarita Odriozola, Juan Amenabar, Romualdo Katarain, Jose Manuel Agirreabalaga, Kontxi Mandiola, Andoni Zorrilla, Juan Antonio Letamendia, Leopoldo Etxebarria.

g) **BAKOITZAK DAKARRENETIK:**

A. Zatarain jaunak ohar batzuk irakurri ditu aditz batuko bi formari buruz: *Nuan, nuen; zuan, zuen*. Testu zaharretako agiriak lekuko adieraziz. Mitxelena ustez, era horiek, Euskal-Herriko periferia edo kanpokalderat e-kin erabiltzen dira eta erdialdean a-kin.

Ohi den otoitzarekin bukatu da batzarra.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

1972-XII-29.

Bilbon Euskaltzaindiaren etxean, 1972ko abenduaren 29an, goizeko hamaiketan. Bildu dira: L. Villasante euskaltzainburu, A. Arrue, E. Erkiaga, A. Irigoyen eta L. Mitxelena jaun euskaltzainak; G. Aresti, I. Berriatua, J. Berrojalbiz, P. Charrington, X. Gereño, J. Goikoetxea-Maiza, X. Kintana, J. L. Lizundia, M. Ruiz Urrestarazu, P. Uribarren eta A. Zatarain jaun laguntzaileka San Martin idazkari dala.

Haritschelhar, Diharce, Irigaray eta Lafitte jaunak ezin etorria adierazi dute.

Ohi den otoitzarekin hasi da batzarra.

Azaroko agiria onhartu da.

a) **HAR-EMANAK:**

EUSKERA XVII (1972) alea argitaratu dala aditzera eman da.

"International League of Societies for the Mentally Handicapped" elkartearen gutuna eskerrak emanaz, "Eskas mentalaren eskubide jeneral eta berezian Agiria" euskarara itzuli genielako.

Xabier Gereñoren gutuna, bi eskari eginaz: bata, Iruineko Arzapetz-pikoari eta Bilbo, Donostia, Gasteiz eta Baionako Apezpikoeri eskutitz bana bialtzea beharrezkotzat agerraraziaz beren agiriak Euskaltzaindiak gomendatutako euskaraz egin dezaten; bestea, eskutitz berean, euskara batuaren arazoa linguistika alorrekoa dala eta ez zenbaitek nahasmenduz agertzen duen bezala, fede kontuakin zer ikusia duena.

Hontaz luzaro mintzatu da, eta, azkenik, euskaltzainburuak ageri ireki bat zabaltzea esan da. Ez eliz-jerarkiarentzat soilik, baizik herri guziari begira. Batzarraren bukaeran berriz ikutzeko uzten da.

Kontu eman da, euskara irakasle titulueterako izendatuak diren epai-mahaikoak motiburik gabe eta modu txarrez irainduak izan direla "Agur" aldizkarian. Gertatuaren kontuak eskatuaz, zerbait egin beharra azaltzen da eta gai hau ere azkenerako uzten da.

1972 "Andima Ibiñagabeitia" sariaren berri ematea eta banatzea egin da, Caracas-ko Euskera Lagunen Elkartearen eskariz. Lehen saria, 1.000 \$ USA-koak J. L. Alvarez Enparantzari bere *Matematik II eta IIIgarren mailak* lanagatik. Horrez gainera bi "Accesit", bata Iñaki Arrarte Irizar-i *Aritmetika Batxiler Atarian* lanagatik, 228 \$ USA; eta bestea Luis Egia Rezolari *Euskal-Erriko Lurraldeak* lanagatik, 14.500 pezetakoa (biak, 1.000 bolivarreko sariak). Sarituok ez dira agertu eta bitartekoen bidez bidali zaizkie.

HARTU DIREN LIBURUAK: Kardaberaz taldeak Luis Egiaren *Neurritzia*; "Jakin sortak" L. Villasanteren *Axular. Mendea, gizona, liburua*; "Etor"ekoek elkar-lanean eginiko *Pio Baroja, bere ehunurteburuan*; Juan Anjel Etxebarriak berak itzulitako *Zabiltzate Maitasunean. Batikano II Batzar-Agiriak*; Mondragoeko Caja Laboral Popular-ek Julio Caro Baroja-ren *Los vascos y la historia a través de Garibay*; Juan Anjel Etxebarriak bere *Apuntes para clase de vascuence* (ale bi).

Hoeiz gainera beste separata hauek: A. Irigoyenek bere "Formas de nombres de localidades vizcainas", *Fontes L. V.-11*; eta G. Arestik bere "Flexiones verbales empleadas por Leizarraga de Briscous, en sus traducciones vascas de 1571" *Fontes-11*.

A. Irigoyen liburutegiaren ordenamenduz mintzatu da. Idazkaria euskal kulturaren emeroteca hornitzeaz, gure EUSKERA aldizkariaren trukez.

Idazkari-ordezkoak, Bizkaiko Euskal Alfabetatze batzordeak 1972an emandako ikastaroen xehetasunak eman ditu.

Patxi Uribarrenek Aramaioko ikastola eta euskerazko klaseei Arabako Diputazioak ematen dien babesaz mintzatu da. Batzarrak bere poz atsegina agertu du, bai Araba eta bai Nafarroako Diputazioek euskararen alde egiten duten lanagatik.

b) EUSKALTZAINBURUAREN TXOSTENA:

Azken kargu berritzea kontuan harturik, epe berri baten aitzinean gaudenez, eginkizuneri gain-begiratu bat emanez irakurri du txosten bat euskaltzainburuak, esku artean dauzkagun asmo eta egitekoak bana-banaka agertuaz, egin behar horiek gogorazteko: 1. Aditz batasuna aurrera

eramatea. 2. Salgai diren euskarazko liburuen katalogua bukatu eta argitaratzea. 3. Herri eta herritarren izenen batzordeko lanak bultzatzea. 4. Etxegintza hiztegiaren batzordea bultzatzea. 5. Lege gizonek behar duten hiztegiñoaren batzordeari eragitea. 6. Euskaltzaindiarentzat legezko nortasun osoa hornitzeko eman behar diren urratsak begiratzea. 7. Euskaltzaindiko biblioteka apailatzea eta behar den itxuran jartzea. 8. Arautegi berriak osagarri bezala eskatzen dituen barne erregelak egitea. 9. Eskola hiztegiaren lanak aurrera eramatea. 10. "Euskal Izendegia" Juzgaduetan sartzeta. 11. Baionan Euskaltzaindiaren Ordezkaritza bat jartzeko asmoa zertan den jakin eta, ahal bada, asmo hori aurrera eramatea. 12. Gure elkargoarentzat autofinanziazio bide bat bilatzeko kezka eta lanei bultzatzea. Obra hauek gaur egun zein egoeratan dauden laburki eman du eta bai bakoitza bultzatzeko egin behar dena aditzera eman ere. Eta horiez gainera beste zenbait gauza azaletik aipatu ditu egin beharren arteko.

Egin beharren arteko, Iturri bertsolariari laguntzeko, Gernikan bertan bertsolari saio bat egitea komeni dala agertu da. Honetarako bete beharrak lehenbait-lehen hasiaz.

d) 1973. URTEKO EGITARAUA:

Idazkari-ordeak helduden urteko batzarren programazioa irakurri du — batzar arrunt eta bereziak—, non eta noiz egingo diren. Oroigarrien artean honako hauek datoz: Sabandoko Gamiz-en berrehunurtegarrena, Lekeitioko Eusebio M.ª Azkueren ehungarrena eta datorren hilean Elgoibarren ospatzeko den Urruzunoren berrogetamargarrena. Horrez gainera Mondragoeko udaletxea antolatzekotan den euskal astean beste bilera berezi bat. Baita ere esan zen Euskaltzaindiko batzar bat San Millán de la Cogolla-n egin beharko litzakela, euskal testurik zaharrenak hangoak direnez gero. Eta, orduan, behar bada Instituto de Estudios Riojanos-koekin har-emanean egin genezakela.

Gamizen oroigarrikkoa Gasteizko Ordezkaritzako bulegoan apirilaren 27an egingo litzake. J. Goikoetxea-Maiza jaunak Gamizi eta bere laneri buruzko hitzalditxo bat gertatuko luke.

e) URRUZUNO ZENARI OMENALDIA ELGOIBARREN:

Idazkariak ematen du Ongarri elkartekoek antolatu duten programaren berri, Pedro Migel Urruzuno Euskaltzaindiko urgazle zenaren gorasarrez, bere heriotzaren 50. urte buruan. Urtarrilaren 17tik 28ra zenbait hitzaldi eta jaialdi izango dira, eta hauen artean, 28an, goizeko hamaika t'erdietan Euskaltzaindiaren hileroko batzarra Udaletzeko salan, eta hamabi t'erdietan, toki berean, irakasle tituloak ematea eta ondorean hiru hitzaldi labur: A. Arruek, *Urruzunoren aroa*; A. Zabalak, *Urruzuno euskal idazle*; eta Etxaniz Urruzunok, *Nere osaba, gizon bezala*. Bukatzeko, Ongarrikoak antolatu duten "Urruzuno ipui saria"ren irabazlea jakinaraziko dute.

Programaren barnean kasetalarien mahai-biribila ere izango da, eta

honetarako Euskaltzaindiaren babesa nahi dute, euskal literaturarekin zer ikusia duan aldetik. Ontzat hartu da.

f) *DENDA IZENDEGIZKO TXOSTENA:*

Kintanak irakurri du denda izendegiaren lehen partea. Lehendabizi, galdereri nortzuk erantzun zien; erantzun hoiek zelako kriterioz begiratu diren, duda-mudakoak soilik alde batera utzirik eta gainerakoak ontzat harturik. Ondorean, izenak banan-bana irakurtzen dira, alfabetaren ordenaz, M letrara arte, eta, gai hau gehiegi luzatuaz doanez, gainerakoa datorren bilerarako uzten da.

Azkenik, lehen parteko har-emanetan erabili diren gai bi ikutu dira. Euskara batuari buruz Euskaltzainburuak agiri ofizial bat egitea erabagi da. Eta "Agur"en zuzendariari agerraldi bat egitea.

Ohi den otoitzarekin bukatu da batzarra.

"Euskera" aldizkarian argitaratzeko.

Euskaltzainburua
LUIS VILLASANTE

Idazkaria
JUAN SAN MARTIN

B E R R I A K

Aita Iratzeder, Belokeko Abade

Aita Xavier Diharce "Iratzeder", Belokeko Abade berria izendatu dute. Abade berriaren bedeinkazioko meza 1972ko martxoaren 21ean ospatu zen. Jendetza handia bildu zen egun hartan Ipar-Euskalerriko monasterio famatuan, bi Euskalerrietarik bildutako adiskide multzoa. Euskaltzaindiaren izenean han izan ziren euskaltzainburua, buru-ordea, idazkari-ordea eta gure elkargoako beste zenbait batzarkide.

Euskeraren alde Belokeko etxeak eta bereziki Aita Iratzeder-ek eginak dituzten lanak guztiek ezagutzen eta aitortzen dute. Euskaltzain osoa dugu Aita Iratzeder, eta Belokeko monasterioan berean sarrera-hitzaldia egina. Zorionak opa dizkiogu bere kargu berrian!

* * *

Julio de Urquijoren Omenez

Julio de Urquijo jaunaren jaiotzako ehun urteburua gogoratuaz, zenbait ospaketa egin dira 1971 eta 1972. urtean. Donostiako Euskal Mintegiak hiru hitzaldi eratu zituen A. Tovar, L. Villasante eta J. Caro Baroja hizlari zirelarik. Mintegi horrek agertzen duen urtekariak gero zenbaki berezia eskeini du jaun honen omenez. Baita Bilbon ere, Bizkaiko Diputazioaren liburutegian, itzalaldiak izan ziren, "Sociedad de Amigos del País" elkarteak eraturik, Luis Mitxelena eta Jean Haritschelhar jaunak mintzatzaile zirela. Euskaltzainburu jaunak agertu duen saiakera ere (*Axular: Mendea, Gizona, Liburua*), Julio de Urquijo jaunari eskeinia dago, euskal estudioek eta bareziki Axular-i buruzkoek jaun honi zor diotenaren ezagutzaz. Bestelako orri eta aldizkarietan ere lanak eta artikuluak agertu dira.

Euskaltzaindiaren literatura sariak

"TXOMIN AGIRRE" NOBELA SARIAK

1958an sortu zen "Txomin Agirre" izeneko nobela saria, bi urterik behin emateko euskarazko nobelarik hoberenari, Bizkaiko Aurrezki Kutxaren diruz.

Orain arteko irabazle eta lanak:

1958 — Eusebio Erkiaga, *Araibar zalduna*.

1961 — Eusebio Erkiaga, *Batetik bestera*. (Erabagiaren faltaz, 1960.

etik atzeratua izan zen).

1962 — Yon Etxaide, *Gorrotoa lege*.

1964 — Dominique Peillen, *Itzal gorria*.

1968 — Jose Luis Alvarez Enparantza, *Elsa Scheelen*.

— Bizkaiko Aurrezki Kutxak, 1971ean bere sorreraren urre-eztaiak beteko zituelako, sariketa berezi baten asmoz geroagorako uzten da.

1972 — Mikel Zarate, *Haurgintza minetan*.

“TORIBIO ALZAGA” ANTZERKI SARIAK

Antzerki sari hau “Txomin Agirre” nobela sariarekin batean sortu zen, bi urtetik behin egiteko, baina 1961 era arte ez zen hasi. Hau ere Bizkaiko Aurrezki Kutxaren diruz.

Orain arteko irabazle eta lanak:

1961 — Gabriel Aresti, *Mugaldeko herrian eginikako tobera*.

1963 — Agustín Zubikaray, *Iru alaba*.

1965 — Jacinto Carrasquedo, *Laratzean sua*.

1967 — Agustín Zubikaray, *Gizon on eta andre erre?*

1969 — Agustín Zubikaray, *Mendu-zaharrak*.

1970 — Euskaltzaindiaren urre-eztaiak zirelako, 1969rako, haurrentzako antzerkien sariketa berezia egin zen, “Toribio Alzaga”ren izenean; baina, sariketaren erabakia urte bete atzeratu zen (1970era arte). Lehen saria lan biren artean zatitu zen: Maria Lourdes Iriondo-ren *Martin Arotza* eta Estanislao Urruzola-ren *Iñakitxoren altzorra*.

“LIZARDI” POESIA SARIAK

1961ean sortua, “Xenpelar” bertso-paper sariarekin batean. Urterokoa da eta Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialaren diruz egiten dena.

Orain arteko irabazle eta lanak:

1961 — Nikolas Ormaetxea “Orixe”, *Lau urtaroak nere begietan*.

1962 — Antonio Bilbao Monasterio, *Irribarre ta lore*.

1964 — Antonio Bilbao Monasterio, *Loraen zugatza*.

1965 — Gabriel Aresti, *Euskal harria*.

1966 — Ibon Sarasola, *Ez bat, ez bi, ez ...*

1967 — Hutsean laga zen (desierto), presentatu ziren lanak saririk merezi ez zutelako.

1968 — Ez zen lanik presentatu.

1969 — Ez zen lanik presentatu.

1970 — Ez zen lanik presentatu.

1971 — Ez zen lanik presentatu.

“XENPELAR” BERTSO-PAPER SARIAK

1961ean sortua, “Lizardi” poesia sariarekin batean. Urterokoa da, baina ez zen hasi 1962ra arte. Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialaren diru laguntzarekin.

Orain arteko irabazle eta lanak:

- 1962 — Jesus Lete “Ibai-ertz”, *Pepita-ri*.
- 1963 — Guillermo Albizu, *Txarrikume bati*.
- 1964 — Jose M.ª Lertxundi “Argin”, *Asto bati*.
- 1965 — Manuel Matxain, *Salvatore Mitxelena zanari*.
- 1966 — Inoxenzio Olea, *Nere jaiotetxea*.
- 1967 — Manuel Matxain, *Aita Salvatore Mitxelenari*.
- 1968 — Manuel Matxain, *Che Guevara-ri*.
- 1969 — Segundo Kalonje, *Bilintxi jarritano bertsoak*.
- 1970 — Inoxenzio Olea, *Hokandako apaizak*.
- 1971 — Joxe Aierbe, *Minbizia*.
- 1972 — Fernando Aire “Xalbador”, *Sortetxea*.

EUSKALTZAINDIAK ANTOLATURIK EDO BERE LAGUNTZAZ EGIN DIREN SARIKETA BETZUK

1959 “Loramendi” *Fr. Joakin Bedoñakoaren gorasarrezko sariketak*:

Poesia: Gabriel Aresti, *Maldan behera*.

Itz-lauz Luis Jauregi “Jautarkol”, *Bere poesiaren eta garaiaren azterketa*.

Antzerkia: Eusebio Erkiaga, *Kanpaien atsekabez*.

(EUSKERA, V / 1960 /, 185-272 orr. argitaratu ziren lan hauek).

1963an, “Orixe”ren gorasarrez, poesia saria: G. Aresti, *Harri eta Herri*.

1964an, Ondarroan, Txomin Agirrerren gorasarrez egin ziren Lore-jaietan kolaboratu eta sariketak antolatu. Ikusi: EUSKERA, VIII-IX / 1963-64 /, 493 orr.

1967an, “Kirikiño”ren gorasarrez, ipui sariketa: Jose Antonio Letamendia, *Joxe Proletario*.

1969an, Arrasateko Caja Laboral Popular-en diruz, Euskaltzaindiaren urre-eztaiak zirela ta, jakintza gaiezko sariketa: *Kooperatibismoa eta arrantzalearen eragintza* (El cooperativismo y la promoción del arrantziale), euskaraz, gaiari buruzko estudioa. Lehen saria, Antonio Pérez Bilbao. 1970-1971 urteetan, aditz batuaren sari berezia “Hegosa”k jarritako diruz. Lehen saria, C. F. Krutwig.

1971an, Bizkaiko Aurrezki Kutxaren berrogetamargarren urte-buruan, gorako jarri dugunez, sariketa berezia “Literaturari buruzko saia-kera” gaitzat delarik. Lehen saria: Ibon Sarasola, *Euskal Literaturaren Historia*.

Euskeraren egoera nafarroan (1)

Granadako Unibersidadetik heldu zaigu lan hau. Egilea, 1970ko udan ibilia da herriz herri eta bailaraz bailara (oinez gehienetan), Nafarroan barrena, euskera guti asko mintzo den lur eremu guztian, hizkuntza honen egoera zehatz-mehatz aztertu eta ikasteko. 145 herri edo leku ikus-tatu eta ikertu ditu pertsonalki, galderak eginez, gauzak bere begiz ikusiz eta bere belarritz entzunez; 20 lekuren berriak besteren bitartez jaso ditu (ikus 27. orr.).

Galdeketa eta bilakuntza hauek ez dira beti egiten errazak. Baziren ikertzailea halako susmo txarrez hartzen zutenak, eta susmo horiek de-segin behar. Erantzunak ez ziren beti zuzenak edo egia-tiak. Bati edo biri galdetzea ere ez izan aski. Gizarte-maila desberdinetako berri emaileri galdetu nahi ian die, gainera: jende ikasi eta ez ikasiri, apaiz, baserritar, herri sekretario, alkate, ta abar.

Euskerak gaur Nafarroan duen egoeraz kontu zehatza ematea ez da bat ere erraza. Oso egoera desberdinean aurkitzen bait da toki batetik bestera. Eta tokian tokiko egoera hori nola den ematea, izan da gure egi-learen asmoa. Toki batzuetan biziera mardula eta sendoa du euskerak, beste batzuetan hil-urren dago, beste batzuetan erdizkako bizimoldeaz bizi da. Eguzkialdeko partean (Erronkari, Saraitu, Orbaizeta, Auritze) asko edo erabat galdu da, mendebalekoan hobeki gorde eta irau du. Nolanahi ere, liburu haru eskuan duzula, egoera hori gaur nola den ikasten duzu. Makina bat xehetasun jakingarri ematen dizkitzu, gainera: zergatik galdu den toki batzuetan, gorde besteetan, t. a. Zenbatetarainokoa den, herri bakoitzean, euskeraren gizantasuna (lodia ala mehea) neurtzen dizu, bada, zehazki liburuak.

Erremedioak ere, etorkizunari begira, seinalatzen ditu. Bilinguismoa izango litzake erremedioa. Izan ere, arras eta zeharo euskaldun diren herriak, euskeraz baizik ez dakitenak, ez dira, ez, besteak baino hobe-kiago seguratuak, eta maiz ikusi da nola pasatu diren mutur batetik bes-tera: arras euskaldun izatetik arras erdaldun izatera, alegia. Euskaldun hutsak gaur egunean bere burua oso umezurtz ikusten bait du. Hori dela

---

(1) SANCHEZ CARRION. *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra* (1970). Factores de regresión. Relaciones de bilingüismo. Institución Príncipe de Viana. Diputación Foral de Navarra.

eta, ahal duen bezain laster bizitzarako behar duen tresnaz jabetu nahi izatea ez da harritzekoa; eta batzuetan euskera gaitzetsi eta gorrotatzearaino ere heltzen da.

Beste aldetik bada adin bat bilinguismoarako gai ez dena. Horregatik, lehen urratsak, eskolan, haurrari —haur euskaldunari— euskeraz eman beharko zaizkio, eta gero euskeraren bidez bigarren hizkuntza —erdera— irakatsi, eta ongi irakatsi, gainera, behar duenean hortaz ere balia dadin.

Kontzientziazio lana ere egin beharra dago. PREJUICIO edo aurreiritzi makur asko salatu eta aizatu beharra (politikazkoak dira horietan ugarienak eta kaltegarrienak). Eta herri baten hizkuntza zein estimagarri den irakatsi beharra. Jakintsuak eta kulturadunak badu gehienetan balio horren kontzientzia. Ezjakinak, ordea, ez.

Kultura bide guztiak erderaren eskuetan baldin badira, nekeza da euskeraren balio hori ezjakinari sinestaraztea. Eskola, prensa, arradio, telebista, liburu: tresna guzti horiezaz baliatu beharra du euskerak.

Nafarroaren patu txarra izan da —hala dio gure egileak (207. orr.)— nafar euskaldunen artean kulturaldun gizon anitz ez egona; euskera eta kulturaren eskasia elkarrekin elkaturik maiz joan direla, alegia.

Bilinguismoa proposatzen du erremedio bezala, esan dugu. Bai. Euskaldunak gaurko egunean jakin behar du erderaz ere, eta ongi jakin, gainera, beharrezko duenean erabiltzeko. Eta kultura, bi mintzabide horietarik, eta ez batetik —erderatik— bakarrik etor dakiola egin behar dugu (205. orr.). Orain arte euskera baserri eta nekazari hizkuntza izan baldin bada soilki, etorkizunean hirikoa ere izan beharko du.

Baina ez du uste gure autoreak nolanhiko bilinguismoak euskera salbatuko duela. Honetan Estornes Lasaren iritzitik aldentzen da (197. orr.). Bilinguismoa ez da gizonaren egoera normala, eta are gutiago herri batena. Bizitza guztian zehar bi hizkuntzok elkarrekiko burrukan eta har-emanean aritzen badira, gutxika-gutxika bistan da zein aterako den gailen: erdera. Eta euskera erkindua edo zokoratua geldituko litzake.

Ez. Euskera biziko bada, giro bat muntatu beharra dago erabat euskalduna. Euskaldunak beharko du erderaz jakin, behar duenean erabiltzeko; baina eguneroko bizitza eta arazoetan horren beharrik ez luken bezalako giroa nahi litzake. Giro euskaldun horrek bakarrik segurta lezake euskeraren bizitza.

“LEKUTAN GATXEOK!”, esango du hemen irakurleak. Bai, hala da. Baina xedea, helburua zein den garbi ikustea, hori da lehen. Helburua zein den jakin ondoren, harako bideak bila edo eska daitezke.

Euskaldun, euskalari eta euskaltzaleon eskerrona merezi du Sánchez Carrión jaunak lan tresna baliotsu hau paratu digulako. Eta bai liburua argitaratu duen PRINCIPE DE VIANA elkargoak ere.

Aita L. VILLASANTE

(“Aranzazu” aldizkaria azaroa 1972).

Udako ikastaldia arantzazun

Aurtengo udan Ipar-Amerikako Unibersitario talde bat izan dugu Arantzazun ikastaro bat egiten. Hilabete osoko ikastaroa, alegia. (Hobeki esateko, Ustaritzen hiru aste eta hemen lau egin dituzte). Reno-ko Unibersidadea izan da ikastaro honen antolatzailea; Boise-koak ere asko lagundu du asmo hau aurrera eramateko. Antropologia, Kondaira, Literatura, Linguistika eta euskera kursoak izan dituzte. Dena Euskal Herriari buruz. Irakasleak ere halakoxeak ziren, hots, izen handikoak: Rudolf de Rijk, William A. Douglas, Jon Bilbao, Eloy L. Placer, L. Michelena, J. Oñatibia, J. Basterrechea, Robert Laxalt.

Ikasleak, berriz, 34 izan dira guztira. Gehienak, euskaldunak jatorriz: Ipar-Amerikara artzain bezala joandako euskaldunen endorengoak. Aski da beronen abizenak aipatzea: Chacartegui, Rementeria, Echandi, Echart, Garatea, Iriberry, Urza, Bilbao, Zaragoza, Gaztañaga... Haatik, denak ez ziren euskaldun jatorrikoak. Nazio eta etorki askotako jendea bildu da hoiekin batean: Bieter, Sita, Herbert, Saxon, ta abar. Euskaldun bat ere bazen, Japoi eta Usa-ko beka baten jabe dena: Bereikua.

Bidezko zirudian ikasle-irakasle hauei agur bat egitea, eta hala egin zien Euskaltzaindiko talde batek. Eta agur eginez batera, gure esku arteko lan eta asmoen berri eman zien. Ondoren, galde-erantzunak izan ziren elkarren artean.

Hona hemen Euskaltzaindiko buruaren agur hitzak.

Euskaltzainburuaren agurra

Jaun-Andreak:

Egun on guztioi.

Benetan pozgarria zaigula zuen euskal zaletasuna eta euskeraz ikas nahia: horixe da nik gaur barru-barrutik agertu nahi dizutedana. Bai. Bihotz bihotzetik zorionak eta eskerrak eman nahi dizkitzuet, neure izenean, Euskaltzaindiaren ienean eta Euskal Herri zahar honen izenean.

Ikasbide eta jarraibide ederra euskaldunoi ematen diguzutena! Bati baino gehiagori entzun izan diot egun hauetantxe: Zer da hau? Guk euskera bertan behera uzten eta ahaztutzen ari geran bitartean, nortzuk eta atzerritarrek datozkigu ikastera? Ez da beraz euskera guk uste genduen bezain arlotea...

Zuetako batzuek, Ipar-Ameriketara joandako euskaldun artzaien ondorengoak izanik, zuen jatorriaz eta gurasoen herriaz maitasunezko lokarriak sendotu nahiz zabiltzate. Beste batzuek Linguistikako zeuen eskolan euskeraganako tiratuak izan zerate. Izan ere, Europa zaharrean bakarti eta nortasun bereziz apaindurik ageri den mintzaira honek badu bere baitan barrena halako liluramen eta erakarmen indarra, burdinbi-ziaren parekoa.

Bejondeizuela denoi, ikasle eta irakasleoi!

Agur bihotzetiko bat guztioi! Eskerrak eta zorionak! Eta segi aurrera bide hortatik, gogo beroz eta amore biziz!

Bide batez, gure Euskaltzaindiari buruz berri zenbait ematera nator-kizue. Gure asmoak, esku artean darabilzkgigun lanak eta abar kontatzera. Zoritxarrez, nik ez dakit ingelesez, eta *interprete* beharrean izango gera. Euskaltzaindiaren sorreraz, izaeraz eta egikizun handi larriez izango dira ene hitzak.

Eta nik neure azalpena bukatutakoan, elkarri galderak egiteko aukera izango da. Ia benetazko elkar hizketa jator bat sortzen dugun guztion artean. Ikastaro honen aldia baino iraunkorragoa izango den elkar hizketa, alegia. Halaxe nahi genduke. ("Aránzazu" aldizkaritik, 1972, 257).

Hil berriak

ANTOINETTE LACARRA (1893-1970)

Donibane-Lohizunen (Lapurdin) sortua zen eta hiri huntan berean bere bizi guzia iragana.

Bi amodio izan zituen bere bizian: Eliza eta Euskal-herria.

Hamasei urte zituelarik eskola katolikoetan eskola ematen hasi zen Donibanen berean, "S. Joseph" ikastolan, eta lan egin du 61 urtez, orok miresten zutelarik haren irakaste-dohaina.

Bere azkenengo urte batzuetan Ziburuko "Ecole menagère" ikastegian ere ari zen irakasten.

Euskera maite zuen eta ederki zerabilan.

Euskal teatro, kantu eta holakoetan Elise Arramendi zena bere kon-teuiluz laguntzen zuen.

Euskerazko katixima berak erakatsi zuen azkeneraino.

Euskeraren erakasteko egina zuen "método" bat, eta hainitzi bai ba-karka, bai multzoka ezagutarazi deie gure mintzaira.

Duela hamar bat urte "Berialek" ideki zuten euskerazko ikastola eta Antoinette Lacarra hartu eskola-emailetzat. Azkenengo bi urtetan,

eri izanez ez bartzen aise ibiltzen, ikasleak autoan joaiten zitzaizkon bila eta horrela jarraituz ahal zitzaion bere lanari.

Ongi idazten zuen euskeraz, baina ez dut uste libururik ager-arazi duen. Dakiguna da, Donibaneko apez batek erdaraz idatzi igandeko predikua Lacarra andereñoak ematen ziola euskera garbi errexean.

"Método" bat bazuela erran baitugu, haren argitaratzerat sustatzen zuten adixkidek, baina heriotzeak goizegi jo zuen, frango hiski. Kafearen hartzeko, bera eta bere koñadua mahain ondoan zirelarik, gazaren lurrinak pozoinatuta hilak atzeman zituzten, 1970-eko abendoaren 21-ean.

P. L.

JON MIRANDE AYPHASORHO (1925-1972)

1972ko abenduaren 28an hil zen Jon Mirande, Paris-en. Hiri honetan sortua zen 1925eko urrilaren 10ean, guraso zuberotarrengandik.

Euskal idazle ospetsua, eta batez ere poeta handia. Euskaltzaindiaren laguntzailea. Paris-ko Unibersidadean estudiantu zituen Eskubidetza eta Linguistika. Anitz hizkuntza eta euskararen dialektoak ikasiak zituen.

Bere lanik gehienak poesiak, ipuinak eta saiakerak ziren eta aldizkari hauetan sakabanaturik gelditzen zaizkigu: "Gernika", "Euzko-gogoa", "Elgar", "Egan" eta "Igela". *Haur besoetakoa* (Donostia, 1970) izeneko nobela laburra dugu argitara eman zigun liburu bakarra.

Hortik aparte, lan asko euskaratu zituen, batez ere frantsezetik eta inglesetik, Nietzsche, Allan Poe, H. H. Munro eta abar.

Idazle bakan honek ipuin beltzak zituen gogoko eta era honetakoak lehen aldiz ekarri zituen euskal literaturara. Poesian berriz, era berrien hazi ereintzaie zela esan genezake, formak eta esateko erak zuten garrantzia erakutsi zigun, gai biziak hartuaz. Egungo poesia berriaren hasierako eragintza berari zor diogu.

Euskal-Herriaz ideia bereziak zituen, "Gernika" aldizkariaren 23 eta 25 zenbakietan agertu zituen, eta emendik sortu zit zaizkion etsai eta nahigaberik gehienak. Izakerazko pesimismo baten menpean bizi zan eta, gure herriari ez-ezik, bere buruari ere etsia bizitzen.

Bizitza sufrikario izan zitzaion gizonak heriotzan aurkitu dezala bakea.

J. S. M.

AMERICO CASTRO (1885-1972)

1972ko uztailaren 25 ean, Gerona-ko Lloret del Mar-en hil zen Américo Castro. Euskaltzaindiaren laguntzaile zen 1930etik.

Río de Janeiro-n sortua, 1885ean, guraso espainoleatik. Madrilen egin zituen lehen ikastaroak, geroago Alemanian eta Frantzia osatzeko. Legeetan eta Letretan doktoratua zen. Centro de Estudios Históricos-eko

lexikografia saileko zuzendari izana, eta 1915etik Espainiako hizkuntzen historiaren irakasle Madrilgo Unibersidadean, eta geroago Espainiako literaturia irakasle ifar-Ameriketako Princeton eta San Diego-ko Unibersidadeetan.

Lehen garai hartan, Menéndez Pidal eta Giner de los Ríos-en jarraitzaile izan zen. Filologia eta linguistikako testu zahar asko argitaratu zituen. Hauetan euskararen aztarnen berri ere bai, eta honegatik izendatu zen orduko urgazle.

Bizitzaren azken partean, Espainiako guduagatik, Ifar-Ameriketara jo zuen eta han Erdi-Aroko historiagintzari ekin zion.

Bere ustez, Espainiako historiaren errealitatea visigotiko garaia azkenetik hasten da, VIII.mendetik. Kristauak, arabeak eta juduak elkarrekiko tira-bira eta har-emanetatik heldua, VIII.etik XV.era bitartean.

Bere lanik aipagarrien arteko ditugu: *Los españoles, cómo llegaron a serlo; De la edad conflictiva; La realidad histórica de España; España en su historia: cristianos, moros y judíos; Lo hispánico y el erasmismo; Castilla la gentil; Antonio Guevara; Santa Teresa y otros ensayos; Don Juan en la literatura española; El pensamiento de Cervantes; Semblanzas y estudios españoles; Vida de Lope de Vega;* etc. Bere bizitzan hirurehun bat lan burutu zituen, liburu eta saiakeraz. Bere azken irakaskintzak eman zituen Princeton-en hamar mila liburutik gorako biblioteca bat utzi du, Espainiako gaiez.

Ohorezko irakasle izendapena zuen La Plata, Santiago de Chile, México eta Columbia-ko Unibersidadeetan.

Américo Castro-k, aspaldi euskerari buruzko lanetatik aparte bage-nuen ere, gure oroi-mina eta dolu-mila berakin ditu.

J. S. M

LUIS GONZALEZ ETXEBARRI (1893-1971)

1971ko abuztuaren 7an hil zen Buenos Aires-en. Luis González Etxebarri, Ubidean jaioa zen 1893ko urriaren 8an.

Lehen ikastaroak Gasteizen egin zituen, gero Bilbon jarraitzeko, baitxilerra eta filosofia eta letrak. Azken hau bukatzeke kazetaritzari heldu zion eta "Euzkadi", "Aberri" eta beste zenbait aldizkaritan idatzi zuen, bai erdaraz eta bai euskaraz.

1919an, Euskaltaindiaren lehen urgazle edo laguntzaileen artean izendatu zen, Arabaren izenean, Ubideakoa izatez Araba aldeko euskara mota ezagutzen zuelako.

Garai haietan politika ekintzan ari zen, 1916an Euzko Gaztedi-ko idazkaria izana en, eta Primo de Rivera-ren diktadura garaian herbeste-ratu beharra izan zuen eta Argentina-ratu zen, gehiago ez itzultzeko. Buenos Aires-ko "La Nación"en kazetalaria sartu zen, baina lehen urteetan Euskal Herrikoetan ere idazten zuen, denborarekin ahaztuaz joan ba-zen ere.

Bere euskal gai eta euskarazkoetan, gehienez, Vicente de Aizkibel eta Aizkibel'dar Bingen erabiltzen zuen izenordez. Bere euskarazko liburua: *Ipuin aberkoyak* (Bilbao, 1917) eta *Urretxindorra* (Bilbao, 1918) ditu.

Bere berri gehiago eta zehatzagoak "Boletín del Instituto Americano de Estudios Vascos"en, vol. XIX, 92 zenbakiaren 36/41 orr. (Buenos Aires, 1973), Andres M.ª Irujo-k emanak.

J. S. M.

Hartu diren liburuak

1970, 1971 eta 1972 urteetan hartu ditugun liburu zerrenda

- AITA MARTIN KARMELDARRA: *Karmengo Andre Mariari bederatiurrena ta astereko ikertzia*, Iruretagoyena'tar J. J. apaizak Gipuzkeraz jarria 52 orr., 15 × 10 zm., Zornotza, 1927.
- ALDABALDETRECU, F.: *Monreal de Deva*, 110 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián. San Sebastián, 1970.
- ALDOUX HUXLEY: *Bai mundu berria*, 340 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-19. Lur, San Sebastián, 1971.
- AGIRREBAZALTEGI, P.; ZABALETA, P. M.; SAGARNA, A.; TORREALDAY, J. M.; BEREZIARTUA, J.; DIEZ-ALEGRIA, J. M.: *Kultura eta Fedea*, 176 orr., 19 × 13,5 zm. Jakin sorta, Oñate, 1971.
- ALKORTA, Kaxildo: *Giza zirriborroa*, 158 orr., 18 × 11 zb., Etor, Bilbao, 1972.
- ALTUBE, Severo: *El acento vasco*, 328 orr., 24 × 17, Bermeo, 1932.
- ALTUNA, J.: *Biología*, 27,5 × 20,5 zm. Donostiako apaiztegitik, San Sebastián, 1968.
- AMADO, José: *Historia de Portugal*, 5.º clase, 111 orr., 23,5 × 17 zm. Livraria Didáctica Editora, Lisboa, 1970.
- AMADO, José: *Historia de Portugal*, 6.º clase, 127 orr., 23,5 × 17 zm. Livraria Didáctica Editora, Lisboa, 1868.
- AMUATEGUI, T.: *Deva y mis recuerdos*, 25 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros de San Sebastián, San Sebastián, 1970.
- ANGLES, M. H.: *Historia de la Música Medieval en Navarra*, 455 orr., 25 × 17,5 zm. Institución Príncipe de Viana. Diputación Foral de Navarra, 1970.
- ANIBARRO AITA: *Gramática Bascongada*, 169 orr., 24,5 × 17 zm. Seminario de Filología «Julio de Urquijo», San Sebastián 1969.
- APAT-ECHEBARNE, A.: *Noticias y viejos textos de la «Lingua Navarrorum»*, 260 orr., 20 × 13 zm. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones, San Sebastián 1971.
- ARESTI, Gabriel: *Euskal Harria, Harri eta Herri*, 175 orr., 21,5 × 14. Kriselu-1, Bilbao 1967.
- ARESTI, Gabriel: *Flexiones verbales empleadas por Pedro de Axular en su obra «Gero»*, 25 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1971.
- ARESTI, G.: *Harrizko herri hau*, 141 orr., 18 × 12. Kriselu-16, Lur, San Sebastián 1970.
- ARESTI, G.: *Flexiones verbales empleadas por Leizarraga de Briscous*, 39 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1972.
- ARGIA: *Egutegia*, 1934, 208 orr., 22,5 × 16 zm. Argia, Donostia, 1934.
- ARGIA: *Egutegia*, 1923, 123 orr., 21,5 × 14 zm. Argia, Donostia 1923.
- ARGIA: *Egutegia*, 1929, 120 orr., 21 × 14,5 zm. Argia, Donostia 1929.

- ARGIA: *Egutegia*, 160 orr., 21 × 15 zm. Argia, Donostia 1932.
- ARGIA: *Egutegia*, 159 orr., 21 × 15 zm. Argia, Donostia 1931.
- ARGIA: *Egutegia*, 208 orr., 22 × 15 zm. Argia, Donostia 1935.
- ARGIA: *Egutegia*, 128 orr., 21 × 14. Argia, Donostia 1925.
- ARGIA: *Egutegia*, 120 orr., 21 × 14 zm. Argia, Donostia 1924.
- ARGIA: *Egutegia*, 126 orr., 21 × 14 zm. Argia, Donostia 1930.
- ARNAL CAVERO, Pedro: *Vocabulario del Alto-aragonés*, 32 orr., 25 × 17 zm. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Antonio de Nebrija, Madrid 1944.
- ARZE, Joxe Anton: *Isturitzetik Tolosan barru*, 18 × 18 zm. Zarauz 1969.
- ARREGI, J.: OSA, Eusebio; AZURMENDI, J.; LARRESORO; TORREALDAY, J. M.; XARRITON, P.: *Erljioa hauzipean*, 232 orr., 19 × 13,5 zm. Jakin sorta, Oñate 1971.
- ARREGI, Rikardo: *Politikaren atarian*, 148 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak, Luz, Donostia 1969.
- ARREGI, Ricardo: *Aspectos de la vida e historia de Andoain*, 49 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ARREGI, R.; ALFABETATZE BATZORDEA; ARREGI, J.; TORREALDAY J. M.: *Rikardo Arregi*, 205 orr., 19 × 13,5 zm. Jakin sorta, 1971.
- ARREGI, Rikardo: *Herriaren lekuko*, 168 orr., 18 × 11 zm. Jakin, Oinati 1972.
- ARREGI, J., eta AZURMENDI, J.: *Kolakowski*, 295 orr., 18 × 11 zm. Jakin sorta, Oinati 1972.
- ARRINDA, Anastasio (Anes Laskaukok): *Oto ta Pototo*, 134 orr., 18 × 12 zm. Itxaropena, Zarauz 1969.
- ARRINDA, Anastario (Anes Laskaukok): *Juantxo-txiki*, 84 orr., 18,5 × 12 zm. Itxaropena, Zarauz 1969.
- ARRIZABALAGA, Luis M.^a: *Loiola'ko Iñigo*, 57 orr., 18 × 12 zm. Itxaropena, Zarauz 1970.
- ARRIZABALAGA, Luis M.^a: *Xabier-Izpiak*, 139 orr., 17 × 12 zm. Donostia 1961.
- ARRUE, Antonio: *El bersolari Bordel en el castillo donostiarra*, 25 orr., 24 × 16 zm. San Sebastián 1971.
- ARRUE, Gregorio: *Cristauaren dotriñaren jaquimbide azaldua edo Astetearen esplicacioac*, 384 orr., 14 × 10 zm. Zarauzco Escola Maisuac, Tolosa 1895.
- ARRUE, Gregorio: *Bizkaierazko aditzaren estudioa eskuz idatzia*, 22 × 17 zm., ez du pajinaziorik ez du urterik.
- AZURMENDI, Joxe: *Hitz berdeak*, Editorial Franciscana, Oñate-Aranzazu 1971.
- AZURMENDI, Joxe: *Hizkuntza, etnia eta marxismoa*, 323 orr., 21 × 13,5 zm. Euskal Elkargoa, Baiona 1971.
- BARBIER, Jean: *Antxitxarburu-ko bubamiak*, 40 orr., 18,5 × 14 zm. Ikas, Bayonne.
- BASAURI, S.; SAN MARTIN, J.: *Hegatsez*, 371 orr., 18 × 12 zm. Itxaropena, Zarauz 1971.
- BASURKO, M.: *Lezcano*, 53 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- BATIKANO II BATZAR AGIRIAK: *Zabiltzate Maitasunean, Juan Angel Etxebariak euskeratua*, 6 orr., 17 × 12 zm. Bilbao 1972.
- BELOKEKO BENEDITANOEK: *Aldareko liburua*, 761 orr., 25,5 × 17 zm. Baiona 1965.
- BERGARA, José M.^a: *Olatz'ko Andre Mari'ri Bederatziurrena*, 11 orr., 12 × 8 zm. Itxaropena, Zarauz.
- BIGATELLO: *Seksu-erzibidea*, Juan Goikoetxea, Jesus Gaztañaga eta Talde teknikoak euskeratua, 48 orr., 28 × 21 zm. Etor, Bilbao 1971.

- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Umeen bateoko doñuak*, Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Autortzarako parkamen itzak*, Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Garizumako Mezatarako abestiak*, Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Bateoa*, Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Nueva Pastoral para el bautismo*, 144 orr., 21 × 15 zm. Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Cuaresma*, 149 orr., 21 × 15 zm. Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Meza Santua*, 24 orr., 15 × 10,5 zm. Bilbo 1969.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Kristau ikasbidea*, 1-2-3-4, 87 orr., 21 × 15,5 zm. Bilbo 1970.
- BILBOKO LITURGIA BATZORDEA: *Umeen bateoko elizkizun-liburua*, 132 orr., 23,5 × 16,5 zm. Bilbo 1970.
- BUJANDA, Fernando: *Inventario de los documentos del Archivo de la Insigne Iglesia Colegial de Logroño*, 84 orr., 24 × 17 zm. Instituto de Estudios Riojanos, Logroño 1947.
- BUSCA ISUSI, J. M.: *Zubárraga*, 67 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- BRANCO, Antonio: *O novo libro de Historia, 4ª classe*, 55 orr., 24 × 18 zm. Porto Editora, Lisboa 1968.
- CAJA DE AHORROS VIZCAINA: *50 años al servicio de Vizcaya*, 417 orr., 28 × 22 zm. Bilbao 1970.
- CAMUS, Albert: *Arrotza*. J. M. Agirre-k euskeratua, 110 orr., 18 × 22 zm. Eleberri, Irakur-sail, Donostia 1970.
- CARDAVERAZ, A. Agustin: *Escu-liburua edo cristauaren eguneroco ejercicioac*, 351 orr., 13 × 8 zm. Tolosa 1906.
- CARIJO, M. M.: *Kristoren grazia*, 145 orr., 27 × 21 zm. Donostiako apaiztegitik, Donostia 1971.
- CARO BAROJA, Julio: *Los vascos y la historia a través de Garibay*, 374 orr., 20 × 13,5 zm. Txertoa, San Sebastián 1972.
- CARVALHO, Pedro: *Lições de Historia patria, 3ª classe*, 47 orr., 24 × 18 zm. Porto Editora, Lisboa.
- CARVALHO, Pedro: *Ciências Geografico-Naturais, 3ª classe*, 55 orr., 24 × 18,5 zm. Porto Editora, Lisboa. Porto 1968.
- CARVALHO, Pedro: *Historia de Portugal, 4ª classe*, 88 orr., 24,5 × 18 zm. Porto Editora, Lisboa 1969.
- CARVALHO, Pedro: *Ciências Geografico-Naturais, 4ª classe*, 104 orr., 24,5 × 18 zm. Porto Editora, Lisboa 1971.
- CASTRO, Florentino: *El enigma del vascuence ante las lenguas indoeuropeas*, 289 orr., 25 × 18 zm. Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Revista de Filología Española, Madrid 1944.
- CIERVIDE, Ricardo e IRIGOYEN, Alfonso: *Estudo lingüístico de una carta del s.XV en vascuence y en romance navarro (separata)*, Ciervide, R - en laguntza-ekin egina, 15 orr., 23 × 15,5 zm. Bilbao 1971.
- CINSA: *Mapa del País Vasco*, 25,5 × 12 zm. Cinsa, Bilbao 1967.
- COLLODI: *Pinoixo*, 32 orr., 26 × 18 zm. Plan, S. L., «Ipuiak» saila, San Sebastián.
- DE SAINT-EXUPERY, Antoine: *Printze txikia*, S. Garmendia-k euskeratua, 93 orr., 16 × 22 zm. Ikastolako liburutegia, San Sebastián.
- DIAZ-PLAJA, G.: *Literatura Vasca*, 353 orr., 18 × 11 zm. Magisterio Español, Madrid, 1972.

- DOBB, M.: *Sozialismoaren frogantzak*, 110 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-12, Lur, San Sebastián 1971.
- DUHOUR, Pierre: *Erromako itzulia*, 30 orr., 24 × 15 zm. Bayona 1931.
- ECHART URANGA, J. M.: *Fuenterrabia*, 76 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ECHEVARRIA DE LOBATO MULLE-ren, F. Carmen: *Y sucedió en la tierra de mi padre...*, 250 orr., 18 × 11 zm. Ekin (Buenos Aires) 1972.
- EGIA, Luis: *Neurriztia*, 323 orr., 21 × 16 zm. Kardaberaz bilduma-2, Vitoria 1972.
- EGILE ASKO: *Gure Ikastola*, 288 orr., 19 × 13,5 zm. Jakin sorta, Oinati-Arantzazu 1972.
- ELEJALDE, F. - ERENCHUN, J.: *Elgoibar*, 111 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ELKAR-LANEAN: *Pio Baroja, bere ehunurteburuan*, 185 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- ENBEITA, Kepa: *Gure Urretxindorra*, 232 orr., 20 × 14 zm. Ekin (Buenos Aires) 1971.
- ERAKASLE: *Euskal alorretik*, 109 orr., 24 × 16 zm. Ikas, Baiona 1970.
- ERENCHUN, J.: *Noticias históricas de la villa de Zarauz*, 85 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ERENCHUN, J.: *Cestona*, 139 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ERQUICIA, L.; SIERRA, E.; URBIZU, M. C.: *Orio entre la ría y el mar*, 69 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- ERZIBENGOA, Jose eta EZKIAGA, Patxi: *Euskal Literatura - I (XVI-XVII)*, 120 orr., 19,5 × 13,5 zm. Kimu, Etor, Bilbao 1972.
- ETCHEBERRY, J. B.: *Obrak mintzo*, 22 orr., 18,5 × 14 zm. E. Laxague, Baiona 1969.
- ETCHEPARE, J.: *Axular*, 11 orr., 21 × 13,5 zm. Herria, Bayonne 1956.
- ETCHEPARE, J.: *Beribitez*, 110 orr., 24 × 16 zm. Baiona 1931.
- ETCHEPARE, J.: *Euskaltzainburu (separata)*, 15 orr., 22 × 14 zm. Herria, Bayonne 1965.
- ETXAIDE, Ignacio M.^a: *Desarrollo de las conjugaciones euskaras*, 524 orr., 27 × 19,5 zm. Gáfico-Editora, San Sebastián 1944.
- ETXAIDE, Jon: *Etxahun gipuzkeraz*, 358 orr., 24 × 17 zm. Itxaropena, Zarauz 1969.
- ETXEBERRI, Joannes: *Lan Hautatuak*, 301 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-21, Lur, San Sebastián 1972.
- ETXENAGUSIA, Karmelo: *Euskal Idazleen Lorategia*, 299 orr., Hegosa, Donostia 1969.
- ETXEBARRIA, Juan Angel: *Apuntes para clase de vascuence*, 37 orr., 17 × 12 zm. San Antongo Katekisia, Bilbao.
- ETXEBERRIA, J. I.: *Mendi gañetik*, 167 orr., 18 × 11 zm. Auspoa, Tolosa 1971. *Euskal Esnalea* 1908, 191 orr., 25 × 18 zm. Tolosa 1908.
- F. SETIEN, Jazinto: *Onddoak*, 28 orr., 23 × 15 zm. Ikastola liburutegia. Plan, S.L. San Sebastián 1972.
- F. SETIEN, Jazinto: *Olentzaro*, 28 orr., 23 × 15 zm. Ikastola liburutegia. Plan, S.L. San Sebastián 1972.
- F. SETIEN, Jazinto: *Erleak eta ezitia*, 28 orr., 23 × 15 zm. Ikastola liburutegia. Plan, S. L. San Sebastián 1972.
- F. SETIEN, Jazinto: *Ogia*, 28 orr., 23 × 15 zm. Ikastola liburutegia. Plan, S. L. San Sebastián 1972.

- FANON, Frantz: *Afrikar iraultzaren alde*, 172 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-7. Lur, San Sebastián 1970.
- FILOSOFIAKO LEHEN URTEKOEN IKAS-LANAK: *Salbamen kondaira (1 eta 2)*, 101 orr., 27 × 21 zm. Donostiako apaiztegitik, Donostia 1968.
- FONTES LINGVAE VASCONUM: *Personajes populares relacionaos con la brujería en Navarra*, 48 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Príncipe de Viana (Diputación Foral de Navarra), Iruña 1970.
- GALLASTEGI, Klaudio: *Galburuetan*, 167 orr., 17 × 12 zm. S. Anton-go katekisia, Bilbao 1968.
- GARMENDIA BERASATEGI, Ignacio: *Irudi itxas-iztegia*, 370 orr., 23 × 16 zm. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao 1970.
- GARMENDIA, Juan «Zeleta»: *Euskeraren iraupena eta Euskal-Literaturaren Aurre-rapena*, 30 orr., 21 × 15 zm. Seminario «Julio de Urquijo, San Sebastián 1955.
- GARMENDIA, Salvador: *Lurraren kondaira*, 159 orr., 18 × 12 zm. irakur sail. Herri-gogoa, Donostia 1970.
- GAUR SCI: *Euskara gaur*, 160 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-10. Lur, San Sebastián 1971.
- GEREÑO, X.: *Arantza artean*, 112 orr., 18 × 12 zm. Kuliska sorta. Itxaropena, Zarauz 1969.
- GEREÑO, X.: *Argi bat iluntasunean*, 123 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-12. Lur, San Sebastián 1970.
- GOIKOETXEA, Joan Inazio: *Gauean oihu*, 47 orr., 21 × 13,5 zm. Premios Literarios Ciudad de Irún, Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa, San Sebastián 1972.
- GOIKOETXEA, Joan Inazio: *Biziaren erroetan*, 43 orr., 21 × 13,5 zm. Premios Literarios Ciudad de Irún, Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa, San Sebastián 1972.
- Gure Añmanaka*, 72 orr., 24 × 16 zm. «Herria», Baiona 1971.
- GRIERA, A.: *Vocabulario Vasco, V-VI-VII*, 676 orr., 18 × 25 zm. Instituto Internacional de Cultura Románica, Barcelona 1960.
- GRIERA, A.: *Vocabulario Vasco, II-III-IV*, 630 orr., 25 × 18 zm. Instituto Internacional de Cultura Románica, Barcelona 1960.
- HARAMBURU ALTUNA, Luis: *Eskoletako aldizkariak*, 97 orr., 18 × 12 zm. Irakasleen liburutegia, Donostia 1972.
- HARITSCHELHAR, J.: *Une propriété souletine vers le milieu du XIXe siècle ET-CHAUNIA (separata)*, 6 orr., 24 × 15,5 zm. B. Musée Basque 1971.
- HIRIART-URRUTY, J.: *Mintzaira, aurpegia: Gizon!* 221 orr., 18 × 11 zm. Jakin, Oinati 1971.
- HIRIART-URRUTY, J.: *Zezenak errepublikan*, 402 orr., 18 × 11 zm. Jakin sorta, Oinati - Arantzazu 1972.
- HOUBAUT, Henri-Jean: *Baionako Dioses-ako Katichima*, 220 orr., 15 × 10 zm. Baiona 1938.
- IBAÑEZ, Fr. Esteban O.F.M.: *Diccionario Rifeño-Español*, 336 orr., 20 × 13,5 zm. Editorial Maestre, Madrid 1949.
- IBAÑEZ, Fr. Esteban O.F.M.: *Diccionario Español-Rifeño*, 440 orr., 20 × 13,5 zm. Editorial Maestre, Madrid 1949.
- IDAZLE ASKO: *Euskal Elertii* 69, 551 orr., 18 × 12 zm. Kriselu - 7-8-9 Hastapenak - . Lur, Bilbao-Donostia 1969.
- INSAUSTI, S.: *Villabona-Amasa*, 97 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.

- IRAKASLE TALDE BAT: *Euskalduntzen* 1, 85 orr., 30 × 21 zm. Cinsa, Bilbao 1972.
- IRAKASLE TALDEA: *Ikastola Hiztegia*, 84 orr., 21,5 × 16 zm. Donostia 1971.
- IZAGIRRE, A.: *Zepai bertsolari*, 141 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, Tolosa 1971.
- IZTUETA: *Guipuzcoaco provinciaren condaira*, 1847.
- KINTANA, Xabier: *Gregorio Arruabarrenak argitara gabe utzi zuen eskuskribu batez zenbait ohar (separata)*, 14 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vosconum, Iruña 1972.
- IZAGUIRRE, Fr. Cándido: *El vocabulario vasco de Aránzazu-Oñate y zonas colindantes*, 248 orr., 24,5 × 17 zm. Anuario de filología vasca «Julio de Urquijo», San Sebastián 1971.
- IRURETAGOYENA, Joan: *Gau-ostatua*, 19 orr., 23 × 16 zm. Izarra antzerki saila, Donostia 1921.
- IRURETAGOYENA, Joan: *Sutan biotza*, 164 orr., 17 × 12 zm. Eusko argitaldaria, Zarautz 1932.
- IRIGOYEN, A.: *Formas de nombres de localidades vizcainas*, 13 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1972.
- INTXAUSTI, Joseba: *Iraultzaren hildotik*, 198 orr., 18 × 11 zm. Jakin sorta, Oinarti-Arantzazu 1972.
- IZQUIERDO, R.: *Irún*, 129 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- JOANNATEGUY, A. Basilio: *Bihotz Sacratuaren hilabetekeko escu liburua*, 335 orr., 13 × 9 zm. Bayona 1894.
- KAFKA, F.: *Itxura aldaketa*, 123 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-15. Lur, San Sebastián 1970.
- KINTANA, Z.: *Linguística orain arte*, 148 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-8. Lur, San Sebastián 1970.
- LAFITE, Pierre: *Zephyrus*.
- LAFITTE, Pierre: *Sabino Arana Goiri (separata)*, 16 orr., 24 × 15,5 zm. «Gure Herria», Bayona.
- LAFITTE, Pierre: *Gaxtibeltza-ren karabinak*, 46 orr., 22,5 × 15 zm. «Gure Herria», Baiona.
- LAFITTE, Pierre: *Georges Lacombe (separata)*, 11 orr., 22 × 14 zm. Bayonne 1949.
- LAFITTE, Pierre: *L'Art poétique basque d'Arnaud Oyhénart (separata)*, 43 orr., 24 × 16 zm. «Gure Herria» 1967.
- LAFITTE, Pierre: *Une lettre inédite du père Joseph Moret à Arnaud d'Oyhénart (separata)*, 16 orr., 24 × 16 zm. Bulletin du Musée Basque, Bayonne 1968.
- LAFITTE, Pierre: *Correspondance adressée par G. Lacombe à l'Abbé M. Landerretche (separata)*, 39 orr., 24 × 16 zm. Bulletin du Musée Basque, Bayonne 1968.
- LAFITTE, Pierre: *Georges Lacombe (separata)*, 39 orr., 24,5 × 16 zm. Musée Basque, Bayonne 1968.
- LAFITTE, Pierre: *Eguberri-aroa euskaldumen ohiduretan (separata)*, 14 orr., 24 × 16 zm. «Gure Herria» 1970.
- LAFITTE, Pierre: *Poèmes basques de Salvat Monbo*, 198 orr., 24 × 15,5 zm. Ikas 1749-1821. Bayonne 1972.
- LAFON, René: *Euskal liburu erreseñak (separatak)*, 18 orr., 24,5 × 16 zm. «Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris» en Paris 1972.
- LARRAÑAGA, R.: *Placencia de las Armas*, 84 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- LARREA ELUSTIZA, José: *Breve monografía de Vergara*, 81 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- LARRESORO: *Hizkuntza eta pentsakera*, 144 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.

- LARRESORO: *Sustrai bila*, 156 orr., 18 × 12 zm. Irakur Saill. Irakaskintza, Donostia 1970.
- LASA ANAI-ARREBAK: *Poema bilduma*, 119 orr., 18 × 12 zm. Irakur sail. Herri-gogoa, Donostia 1971.
- LASA, Fray J. I.: *Legazpia*, 143 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- LASARTE, Manuel: *Bertso mordoxka*, 153 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, San Sebastián 1970.
- LASA, Mikel: *Novela berria Hego Ameriketean*, 133 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- LEIZARRAGA, Joannes: *Euskal protestantismoa zer zen*, 207 orr., 28 × 12 zm. Hastapenak-4, Lur, San Sebastián 1970.
- LEKUONA, Manuel: *La Psicología vasca a la luz de la poesía popular (separata)*, I Semana de Antropología Vasca, 28 orr., 22 × 15 zm. La Gran Enciclopedia Vasca, Bilbao.
- LEKUONA, Manuel: *Erdiaroko Santiyago-bideak Gipuzkoa'n zear (separata)*, 5 orr., 29 × 21 zm. Munibe, San Sebastián 1971.
- LERTXUNDI, A.: *Gaurko Literatura*, 28 × 21,5 zm. Seminario de S. Sebastián, 1968.
- LERTXUNDI, A.: *Hunik Arrats artean*, 114 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-13, Lur, San Sebastián 1970.
- LETE, Xabier: *Egunetik egunera orduen gurpillean*, 118 orr., 18 × 16 zm. Cinsa-Hegosa, San Sebastián 1968.
- LINAZASORO, Iñaki: *Perreixikoak*, 74 orr., 21,5 × 21 zm. Caja de Ahorros Provincial de Guipúzcoa, San Sebastián 1971.
- MARX, Karl: *Lan alokatua eta Kapitala. Alokairua, prezioa eta irabazia*, 182 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-11, Lur, San Sebastián 1971.
- MENDEZ GARCIA, A.: *Jostatuz Mintzaira ikas*, A. Irigaray-k euskeratua Berrondo, Garmendia eta J. A. Irigaray-ren laguntzarekin.
- MENDIGUREN, Xabier: *Europako ezker berria*, 123 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- MENDIZABAL, Fernando: *Gramatika txikia euskaraz*, 124 orr., 21 × 15 zm. Talleres Gráficos del Santuario de Aránzazu, Oñate 1972.
- MIRANDE, J.: *Haur besoetakoa*, 111 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-14, Lur, San Sebastián 1970.
- MITXELENA, Luis: *Notas sobre las lenguas de la Navarra medieval (separata)*, 13 orr., 24,5 × 17 zm. Príncipe de Viana, Iruña 1971.
- MITXELENA, Luis: *Lan Hautatuak*, 404 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- MITXELENA, Luis: *Egunak eta egun-izenak (separata)*, 10 orr., 29 × 21 zm. «Munibe», XXIII-4. 1971.
- MUJICA, Plazido A.: *Aditz laguntzailearen orriak*.
- MUGICA, S.: *Curiosidades históricas de San Sebastián*, 384 orr., 19 × 13 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- MURUGARREN, L.: *Hernani*, 102 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- NIKMET, N.: *Lau gartzelak*, 123 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-17, Luz, San Sebastián 1971.
- ODRIOZOLA, I. Elías: *Azpeitia y sus hombres*, 66 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- OIHENARTE: *Atsotitzak eta neurtitzak*, 227 orr., 18 × 12 zm. Irakur sail, Herri-gogoa, Donostia 1971.

- OIENARTE, Jakes: *Kaniko eta belxítina*, 136 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-18, Lur, San Sebastián 1971.
- OLABEAGA, Iñaki: *Gogoetan*, 75 orr., 17 × 12 zm. Bilbao 1972.
- OLAECHEA, J.: *Villafranca de Ordizia*, 80 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- OLAECHEA, J. B.: *Zumaya*, 119 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- OLEA, Inozenzio: *Goerriko lorak*, 291 orr. 18 × 10,5 zm. Auspoa, San Sebastián 1970.
- ONANDIA, Marcelino: *Ermua-I*, 42 orr., 21,5 × 16 zm. Gráficas Onaindia, Ermua 1971.
- ONU: *Protección a las minorías*, 55 orr., 23 × 15 zm. Naciones Unidas, New York 1967.
- OTAEGI, Benantzio: *Lehen gizarteak*, 174 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1971.
- PADRE PERROUD, Clemente: *Gramática Qechua*, 139 orr., 21,5 × 17 zm. Seminario San Alfonso de los Padres Redentoristas, Perú 1961.
- PAGOLA, I.: *Marx eta erligioa*, 109 orr., 18 × 12 zm. Irakur sail, Herri-gogoa, Donostia 1971.
- PEREZ ARREGUI, Juan María: *Loyola'ko Etxe Santua*, Jose M.ª Bergara-k euskeratua, 48 orr., 18 × 13 zm. Bilbao 1951.
Peter Pan, 32 orr., 26 × 18 zm. Plan, S. L. «Ipuiak» saila, San Sebastián.
- PIMENTA, Joao; PIMENTA, Armando: *Ciencias geográfico - Naturais*, 4.ª classe, 108 orr., 20 × 17 zm. Despertar, Porto 1968.
- PUBLICACIONES MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO: *Santiago en España, Europa y América*, 671 orr., 32 × 27 zm. Editorial Nacional, Madrid 1971.
- PUJANA, Pedro: *Euskal Aditza Bizkaiera*, 126 orr., 21 × 15 zm. Bilbao 1970.
- REAL ACADEMIA GALLEGA: *Normas ortográficas e morfoloxicas do idioma Galego*, 30 orr., 18,5 × 12 zm. Real Academia Gallega, A Cruña 1971.
- ROLAND MOREAU: *Histoire de l'Ame Basque*, 748 orr., 22 × 17 zm. Imprimerie Taffard, Bordel 1970.
- RUSSELL, Bertrand: *Azken Iritziak, EIHARALARREK*, euskeraz emana, 109 orr., 18 × 12 zm. Irakur Sail, Herri Gogoa, Donostia 1970.
- STEVENSON, R. L.: *Altzorraren isla*, 26 × 18 zm. Plan, S. L. «Ipuiak»saila, San Sebastián.
- SAGARNA, A.: *Soziologiaren hastapenak*, 215 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-6, Lur, San Sebastián 1970.
- SAIZARBITORIA, R.; SARASOLA, I.; URRETAVIZCAYA, A.: *Mendebaleko ekonomiaren historia*, 134 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak-3, Lur, San Sebastián 1970.
- SALABERRI, Etienne: *L'Homme Basque*, 31 orr., 24,5 × 16 zm. Baiona 1950.
- SANCHEZ CARRION: *El estado actual del vascuence en la provincia de Navarra*, 214 orr., 22 × 15,5 zm. Pueblos y Lenguas, Príncipe de Viana, Pamplona 1972.
- SANCHEZ SILVA, José M.^a: *Ardo ta Ogi Martxelín*, J. M. Satrustegi-k euskeratua 77 orr., 24,5 × 17 zm. Editorial Gómez, Iruña 1970.
- SAN MARTIN, J.: *Ukin berri*, 177 orr., 177 orr., 21 × 16 zm. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones, San Sebastián 1969.
- SAN MARTIN, Juan: *Unaia*, 9 orr., 27 × 18 zm. Fontes linguae Vasconum, Pamplona 1971.
- SAN MARTIN, J. *Toponimia de Aspárrena (separata)*, 308 orr., 25 × 18 zm. Boletín de la Institución «Sancho el Sabio», Vitoria 1971.

- SARASOLA, I.: *Poemagintza*, 127 orr., 18 × 12 zm. Kriselu-11, Lur, San Sebastián 1969.
- SARASOLA, I.: *Euskal Literaturaren Historia*, 150 orr., 18 × 12 zm. Hastapenak, Lur, Donostia 1971.
- SARDA SALBANI, Félix: *Iesusen biotz Sagradua edo Bagilla Iesusen biotzari consagraturic*, 389 orr., 13 × zm. Tolosa 1902.
- SATRUSTEGI, J. M.: *El agua en los ritos y tradiciones populares de la montaña de Navarra*, 13 orr. 24 × 17 zm. «Institución Fernando el Católico», Zaragoza 1969.
- SATRUSTEGI, José María: *Libro de cuentas de un hermano de Valcarlos (s. XIX)*, 152 orr., 27,5 × 18, Pamplona 1969.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Reminiscencias del culto precristiano en la devoción de San Miguel*, 9 orr., 27 × 18 zm. Pontes Linguae Vasconum, Pamplona 1970.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Notas al libro de cuentas de Valcarlos*, 38 orr., 28 × 18,5 zm. Fontes Linguae Vasconum, Iruña 1970.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Símbolos culturales en la torre de Iturriotz (separata)*, 7 orr., 27 × 18 zm. Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra, Pamplona 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Pregón festivo de San Juan (separata)*, 8 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Ezkontza eta Urdiain-go obitura zaharrak (separata)*, 5 orr., 28,5 × 20 zm. Munibe, San Sebastián 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Tecnología del ensamblaje madera-piedra en Instrumentos primitivos (separata)*, 6 orr. 24,5 × 17 zm. Pamplona 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Canto del agua en Año Nuevo*, 73 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Correspondencia familiar vasca del siglo XIX*, 16 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1971.
- SATRUSTEGI, J. M.: *El mercado de las sanguijuelas en el País Vasco (separata)*, 8 orr., 27 × 18 zm. Cuadernos de Etnología y Etnografía, Pamplona 1972.
- SATRUSTEGI, J. M.: *Romance vasco de la doncella guerrera (separata)*, 10 orr., 27 × 18, Fontes Linguae Vasconum, Iruña 1972.
- SIADeco EIKARETA: *Industria herri baten azterketa. Arrasate eta bere etorkizuna*, 204 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- SILVAN, L.: *Lezo*, 76 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- SOUBELET, Yomingo: *Petaín Marechala*, 152 orr. 22 × 13 zm. Baionan 1941.
- TOVAR, Antonio: *The Basque Language and Indo-European Spread to the West*, 13 orr., 23 × 15,5 zm. Univ. Pennsylvania 1970.
- TREKU, Mattin: *Ahal dena*, 155 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, Tolosa 1972.
- TRINTXERPE, Gorka: *Zoriou baten zainak*, 176 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1972.
- TWAIN, Mark: *Tom Sawyer-en ibilerak*, 31 orr., 26 × 18 zm. «Ipuiak» saila, Plan, San Sebastián 1970.
- UGALDE, M.: *Kristo Jainkoarekin Elkarganatzearen Sakramentua*, 48 orr., 27 × 21 zm. Donostiako apaiztegitik, Donostia 1967.
- UGALDE, M.: *Langileria Historian zehar*, 169 orr., 18 × 11 zm. Etor, Bilbao 1971.
- URANGA, J. M.: *Mondragón, trayectoria y anecdotario*, 114 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- URDIAINgo gaztedia, Aitziber aldizkaria, kolezio osoa; I-II-V-VI-VII-VIII-IX-X zenb. 31,5 × 22 zm. Urdiain.
- URKIZU, P.: *Literatura eta kritika*, 156 orr., 18 × 12 orr., Hastapenak-5, Lur, San Sebastián 1970.

- Urtekari 72, 220 orr., 21 × 15 zm. Etor, Bilbao 1971.
- VIEIRA, Evaristo: *Ciencias Geografico-Naturais*, 6.º classe, 106 orr., 24 × 18 zm. Porto Editora, Porto, 1967.
- VILLASANTE, Fray Luis: *Hacia la Lengua Literaria Común*, 127 orr., 18 × 13 zm. Editorial Franciscana Aránzazu, Oñate 1970.
- VILLASANTE, Fr. Luis: *Luis Michelena: Estudio sobre las fuentes del Diccionario de Azkue*, 1970, 8 orr., 27 × 18 zm. Fontes Linguae Vasconum, Pamplona 1971. (reseña)
- VILLASANTE, Luis: *La declinación del vasco literario común*, 120 orr., 19 × 13 zm. Editorial Franciscana Aránzazu, Oñate 1972.
- VILLASANTE, Luis: *Axular, gizona, liburua*, 250 orr., 18 × 11 zm. Jakin sorta, Oñate 1972.
- WALT DISNEY: *Animalien bizitza izkutua*, J. Apalategik euskeratua, 175 orr., 28,5 × 21 zm. Gaisa, S. L. San Sebastián 1968.
- VOLTAIRE: *Kandido*, I. Sarasola-k istzulia, 173 orr., 18 × 12 zm. Kriselu- 20, Lur, San Sebastián 1972.
- WALT DISNEY: *Itosoko gauza harrigarriak*, G. Lantzirik euskeratua, 176 orr., 28,5 × 21 zm. Gaisa, S. L., San Sebastián 1971.
- KALT DISNEY: *Oihanekeo gauza harrigarriak*, 176 orr., 28,5 × 20,5, Gaisa, S. L., San Sebastián 1971.
- WALT DISNEY: *Izandiaren gauza Harrigarriak*, S. Garmendia-k euskeratua, 176 orr., 28,5 × 20,5, Gaisa, S. L. San Sebastián 1972.
- X. X.: *Jesusen bibotz sagratuaren alderako debocionearen exercicio izpiritualac*, 502 orr., 13 × 7,5 zm. Baiona 1831.
- X. X.: *Uscara libru berria eta Khristiaren egun orozco exercicio espiritualac*, 248 orr., 14 × 8,5 zm.
- X. X.: *Deboziozco bizitzaraco sarrera*, A. Fray Jose Cruz Etxeberriak euskeraz jarria, 399 orr., 15 × 11 zm. Tolosa 1885.
- YRIZAR, Pedro: *Observaciones sobre la afijación en la Lengua Vasca*, 46 orr., 21,5 × 15,5 zm. Boletín R. S. V. A. P., San Sebastián 1972.
- ZABALA, F. y GARMENDIA LARRAÑAGA, J.: *Monografía histórica de la villa de Tolosa*, 102 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1969.
- ZABALA, Antonio: *Bidasoa aldeko bost bertsolari*, 151 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, Tolosa 1970.
- ZABALA, Antonio: *Txirritaren bertsoak*, 271 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, Tolosa 1971.
- ZABALA, Antonio: *Postor Izuela. Ezkioko eta Segurako itxuak*, 157 orr., 18 × 10,5 zm. Auspoa, Tolosa, 1971.
- XEPHURU: *Har-uz-ka (separata)*, 50 orr., 18,5 × 14 zm. Ikas, Bayonne.
- ZUBICARAY, A.: *Motrico, apuntes, extratos y divagaciones*, 95 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián 1969.
- ZUBILLAGA, Erramun Joxe: *Euskaldunak Aregntina'n*, 166 orr., 17 × 12 zm. Ekin (Buenos Aires) 1972.
- ZUMALDE, I.: *Oñate*, 70 orr., 20 × 14 zm. Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, San Sebastián 1970.
- (OHARRA.—Egile eta argitaratzaile guztiei, Euskaltzaindiko biblioteka aberasten laguntzearen gure esker ona. Birresten dugu 1971ko EUSKERAn, 245 orrialdean esaten genuena.)

Euskaltzaindiko en izen eta bizilekuak

Miembros de la Corporación

EUSKALTZAIN OSOAK (ACADEMICOS DE NUMERO)

- Antonio Arrue, Oquendo, 4, 4.º SAN SEBASTIAN
José Miguel Barandiaran, "Sara", ATAUN (Guipúzcoa)
Louis Dassance, Ingénieur agronome, 64 USTARITZ (France)
P. Xabier Diharce, Abbaye Notre Dame de Belloc, 64 URT (France)
Guillaume Eppherre, Aumônier, Collège St. Bernard, rue Antoine La-
barthe, 64 BAYONNE (France)
Eusebio Erquiaga, Maestro García Rivero, 4, 3.º dcha. BILBAO-11.
Juan Gorostiaga, Trinidad, 3. ALGORTA (Vizcaya)
Jean Haritschelhar, "Elorrieta", 24 route de Lamigotte, 64 ANGLET
(France)
P. Dámaso Inza, PP. Capuchinos, Errotazar, 42 PAMPLONA
P. Policarpo Iraizoz, LECARZOZ (Baztan) (Navarra)
Angel Irigaray, S. Esnaola, 11, 1.º SAN SEBASTIAN
Alfonso Irigoyen, B.º Santiago, 21 BILBAO
Federico Krutwig, 10, Avenue Louis Barthou, 64. BIARRITZ (France)
Antonio M.ª Labayen, San Francisco, 35, pral. TOLOSA (Guipúzcoa)
Pierre Lafitte, Petit Séminarie, 64 USTARITZ (France)
René Lafon, Villa Ptaki, 100, Cours Tartas, 33 ARCACHON (France)
Pierre Larzabal, Curé de Socoa, 64. CIBOURE (France)
Manuel Lecuona, Colegio Berrospe. ANDOAIN (Guipúzcoa)
José M.ª Lojendio, Guetaria, 2, pral. SAN SEBASTIAN
Juan San Martin, Mekola, 6, 3.º EIBAR (Guipúzcoa)
Luis Michelena, Goiko Kalea, 6 RENTERIA (Guipúzcoa)
José María Satrustegui URDIAIN (Burunda) (Navarra)
P. Antonio Zabala, S. J., Colegio de San Ignacio de Loyola, Ategorrieta.
SAN SEBASTIAN

EUSKALTZAIN OHOREZKOAK (ACADEMICOS DE HONOR)

Odón Apraiz, Plaza del General Loma, 3, 1.º VITORIA
 Karl Bouda, Haydustr, 6. ERLANGEN (Alemania)
 Isaac Lopez Mendizabal, Conde Ibar, 6 TOLOSA (Guipúzcoa)
 Gabriel Manterola, Presbítero. CEANURI (Vizcaya)
 Norbert Tauer, Vinohradská, 126. PRAGUE 3 (Tchecoslovaquie)
 Antonio Tovar, Seminar f. Vergl. Spraw, w. Mohlstr, 54. 74 TUBINGEN
 (Alemania)

EUSKALTZAIN LAGUNTZAILEAK
 (ACADEMICOS CORRESPONDIENTES)

Jesús Acha, Apartado 268 PAMPLONA
 María Dolores Aguirre, Urbieta, 5, 2.º SAN SEBASTIAN
 Eugenio Aguirreche, PP. Franciscanos, Iralabarri BLBAO-12
 Jacques Allières, 32 bis, Raymon IV TOULOUSE (France)
 P. Francisco Altuna, S. J., E.U.T.G., Mundaiz SAN SEBASTIAN
 José Luis Alvarez Emparanza, 3 rue des Lauriers, 64. HENDAYE (France)
 Xabier Amuriza, Párroco de GUIZABURUAGA (Vizcaya)
 Agustín Anabitarte, Gral. Primo de Rivera, A, 2.º SAN SEBASTIAN
 Pierre Andiazabal, Petit Séminaire 64 USTARITZ (France)
 P. Marcelino Andrinua, PP. Pasionistas, Euba-AMOREBIETA (Vizcaya)
 P. Lino Aquesolo, PP. Carmelitas, MARQUINA (Vizcaya)
 José Antonio Arcocha, San Ignacio, 25 ONDARROA (Vizcaya)
 Jesús M.ª Arenaza, Gran Vía, 82, 2.º izda. BILBAO-11
 Gabriel Aresti, Alcázar de Toledo, 16, 2.º, tercer grupo BILBAO-12
 Francisca Arregui, Matia-Trasera, Goikoetxea, 1.º C SAN SEBASTIAN
 Begoña Arregui, Calle Palacio, grupo Itxasmendi, Bloque 1., 6 B
 SAN SEBASTIAN
 Fernando Artola, Avda. de J. Ugarte FUENTERRABIA (Guipúzcoa)
 José M.ª Azpiroz, Párroco de LESACA (Navarra)
 Miguel Angel Astiz, Correo, 14, 3.º dcha. BILBAO-5
 Julene Azpeitia de Ezcauriaza, Grupo Juan de Iciar, Larresoloeta, cha-
 let 3 DURANGO (Vizcaya)
 José Azurmendi, St Marien Hospital, 4406 Drensteinfurt (Alemania Fed.)
 P. Salvador Barandiarán, S. J., Colegio Ategorrieta SAN SEBASTIAN
 Iñaki Barriola, Villa Isturiz, Ayete. SAN SEBASTIAN
 José Basterrechea, Sangüesa, 13, 1.º izda. PAMPLONA
 P. Isidoro Baztarrica, PP. Benedictinos, Santuario de ESTIBALIZ (Alava)
 Alessandro Baussani, Facoltà di Lettere e Filosofia - Università degli
 Studi di Roma - 00100 ROMA (Italia)
 Juan José Beloqui, Villa Nere Kayola, Ategorrieta SAN SEBASTIAN
 Iñaki Beobide, Narrica, 31, 3.º SAN SEBASTIAN
 P. Imanol Berriatua, PP. Franciscanos, Iralabarri. BILBAO-12
 Hno. Valentín Berriochoa (N. Alzola), Colegio Santiago Apóstol, Licen-
 ciado Poza, 19 BILBAO-11

- Juliana Berrojalbiz, Rodríguez Arias, 29 BILBAO-11
Serafín Basauri, Chirio-kale, 1, 3.º EIBAR (Guipúzcoa)
Pedro Berrondo, Gral. Lersundi, 6, entl. izda. SAN SEBASTIAN
Antonio Berrueta, Pío XII, 16, 6.º b. VITORIA
Milagros Bidegain, Sanchoenea, 9 RENTERIA (Guipúzcoa)
Antonio Bilbao, Apartado 28 SANTURCE (Vizcaya)
Jon Bilbao, Basque Studies Program, University of Nevada, RENO, NE-
VADA 89507 U.S.A.
P. Félix Bilbao, PP. Franciscanos FORUA (Vizcaya)
Pierre Bordaçarre, "Etxaun" 64 TROIS-VILLES - TARDETS (France)
Rodolfo Bozas Urrutia, Puerto de Costabona, 80 MADRID-15
Joseph Camino, Supérieur des Missionnaires Diocesains, rue de l'Ursuya, 64
HASPAREN
Jacinto Carrasquedo Olarra, Secundino Esnaola, 7, 6.º SAN SEBASTIAN
Jorge Cortés Izal, Monasterio Velate, 5, 7.º C PAMPLONA
Jean Pierre Curutchet 64 HELETTE (France)
Jean Chabagno, Maison St. Raphaël 82 MONTBETON (France)
Pierre Charritton, 17 rue Auger 93500 PANTIN
Jean Louis Davant, Collège Hasparren 64. HASPARREN (France)
Pedro Díez de Ulzurrun, Presbítero, Parroquia de San Agustín. PAM-
PLONA
Pedro Díez de Ulzurrun, Presbítero, Parroquia de San Agustín (Pamplona)
Jean Baptista Dirassar, Residence Aguilera-alde, Alles d'Aguilera. BIA-
RRITZ (France)
Pierre Duny-Pétré, "Heguitoa" 64 SAINT JEAN DE PIED DE PORT
(France)
José M.ª Echaburu, Villa Ongi Etorri, Barrio Amute FUENTERRABIA
(Guipúzcoa)
Jon Echaide, Paseo de Colón, 33, 4.º izda. SAN SEBASTIAN
Nemesio Echaniz, Víctor Pradera, 79, 2.º izda. SAN SEBASTIAN
José Echeandia, Avda. Montevideo, 9 DURANGO (Vizcaya)
Carmelo Echenagusia, Monasterio del Refugio, Zabalbide, 104 BILBAO-6
Juan Angel Echevarría, Labairu, 29, 1.º dcha. BILBAO-12
Peter Echeverría, Residence, 1855, Sierra Lage Ln. RENO NEVADA-USA
P. Francisco Echeverría, Catholic Church, KUANHSI, HSINCHU, HSIEN,
TAIWAN (Formosa)
Ignacio Eizmendi, Nuestra Señora del Pilar, 10 ZARAUZ (Guipúzcoa)
Jesús Elosegui, 7, 3.º izda., grupo Bidebieta TOLOSA (Guipúzcoa)
Kepa Enbeita, Auzo-lana de Abornikano, S. A. ABORNICANO (Urca-
bustaiz) (Alava)
Gregoire Eppherre, Instiution St. François, 64. MAULEON (France)
Karmele Esnal, Zabaleta, 50, 5.º SAN SEBASTIAN
Bernardo Estornés Lasa, Secundino Esnaola, 13 SAN SEBASTIAN
Eñaut Etchamendy, Professeur agronome 64 BEYRIE SUR JOYEUSE
(France)
Jean Baptiste Etcheberry, Aumônier 64 BAYONNE (France)
P. Etchehandi, Abbaye Notre Dame de Belloc, 64 URT (France)
Jacques Etcheverry, 2 Alles Boufflers 64 BAYONNE (France)
Pierre Eyheramendy, "Artzaindeia" 64 CAMBO-LES BAINS (France)
Patrik Farell, "Darragh", 41 Nutley Lane DUBLIN-4 (Irlanda)

- Jacinto Fernández Setién, Presbítero LAZCANO (Guipúzcoa)
 P. Victoriano Gandiaga, PP. Franciscanos, Santuario de Aránzazu
 OÑATE (Guipúzcoa)
 Justo Gárate, San Lorenzo, 444 MENDOZA (Argentina)
 Marcelino Garde, Presbítero RIPODAS (Navarra)
 Juan Garmendia, Avda. Sancho el Sabio, 12, 7.º dcha. SAN SEBASTIAN
 Salvador Garmendia, Biarritz, 16, 3.º SAN SEBASTIAN
 Ignacio Goicoechea, Apartado, 2 AN SEBASTIAN
 P. Juan Goicoechea, S. J., Santuario de Loyola AZPEITIA (Guipúzcoa)
 Xabier Guereño, Avda. del Ejército, 18, 3.º dcha. BILBAO-14
 Paul Guilsou, 48, Bd. Serurier PARIS XIX (France)
 Marcelin Hégiaphal, Pastoralier, Cheraute, par 64. MAULEON (France)
 Jean Hiriart-Urruty, Grand Séminaire, BP 850 BUJUMBURA (Burundi)
 Nils M. Holmer. P. O. Box 40. LUND (Suecia)
 Mariano Iceta ELIZONDO (Navarra)
 P. Joseba Inchausti, PP. Franciscanos. Tolosa (Guipúzcoa)
 Roger Idiart, curé de Sauguis-st. Etienne, 64 TARDETS (France)
 Arantza Idiazabal, Plaza Urbia, 1, 3º RENTERIA (Guipúzcoa)
 Michel Itçaina, Secrétaire du Mairie, 64 CAMBO (France)
 P. Ignacio Larrañaga, Obispo de Pingliang, PP. Capuchinos FUENTERRA-
 BIA (Guipúzcoa)
 P. Guillermo Larrañaga, Colegio San Francisco Javier, Apdo. 1 TUDELA
 (Navarra)
 Emilio Larre, Curé d'Ayherre, 64 LABASTIDE-CLAIRENCE (France)
 Mikel Lasa, Torre Eguzki, 11 D. MONDRAGON (Guipúzcoa)
 José Manuel Lasarte, Presbítero. LEIZA (Navarra)
 Juan Mª Lecuona, Seminario Diocesano. SAN SEBASTIAN
 P. Gabriel Lerchundi, Abbaye Notre Dame de Belloc, 64. URT (France)
 Xabier Lete, Plaza San Juan, 20. URNIETA (Guipúzcoa)
 José Luis Lizundia, Astola-Matiena. ABADIANO (Vizcaya)
 José Antonio Loidi, Farmacia Paseo de Colón, 93 IRUN (Guipúzcoa)
 Gerardo López de Guereño Galarraga, San Vicente de Paul, 8 VITORIA
 Peli Martín Latorre, Iradier, 9. VITORIA
 P. Fernando Mendizábal, 476 Wori/West. POSTFACH, 304 (Alemania)
 José Juan Bautista Merino Urrutia, Aiboa, 24, 3.º ALGORTA (Vizcaya)
 Marie Jeanne Minaberry, Journaliste. 64 USTARITZ (France)
 P. Justo Mª Mocoeroa, PP. Escolapios, Alda. Recalde, 19 BILBAO-9
 Telesforo Monzón, Boulevard Thiers, 64. SAINT JEAN DE LUZ (France)
 P. Luis Mª Mugica, PP. Sacramentinos, Buen Pastor, 6, 3º B. BILBAO-7
 P. Plácido Mugica, PP. Jesuitas, Santuario de Loyola, AZPEITIA (Gui-
 púzcoa)
 Jean Narbais, Residence du Parc des Sports. 64 BAYONNE (France)
 Manuel Olaizola, "Uztapide", Cº Lagunzarrena, Bº Ergoyen. OYARZUN
 (Guipúzcoa)
 Jesús Oleaga, Elcano, 18-entl. dcha., BILBAO-8
 P. Ignacio Omaechevarría, Curia Generalizia del Frati Minori, Via Sta.
 Maria Mediatrice, 25, 00165 ROMA (Italia)
 P. Santiago Onaindia, PP. Carmelitas, Larrea AMOREBIETA (Vizcaya)
 Juan Oñatibia, Villa-Zugasti. OYARZUN (Guipúzcoa)
 Josu Oregui, Paseo Urdangarin VERGARA (Guipúzcoa)

- Dominique Peillen, 140 Avenue de Paris. 94 VINCENNES (France)
Xabier Peña, Pérez Galdós, 6, 1º izq. BILBAO-10
Jaime Querejeta, Párroco de San Agustín de Echevarría. ELORRIO
(Vizcaya)
Francisco Xabier Quintana, Camino de Trauco, 1-3º BILBAO-7
Rudolf de Riik, Molenbeekstraat, 22. AMSTERDAM-Z (Holanda)
Manuel Mª Ruiz Urrestarazu, Dato, 1, 3º VITORIA
Ramon Saizarbitoria. Larramendi, 23, 3º SAN SEBASTIAN
Etienne Salaberry, Villa Pia, Av. Marechal Soult, 64. BAYONNE (France)
Carlos Santamaria, Buen Pastor. 13 SAN SEBASTIAN
Ibon Sarasola, Duque de Mandas, 37, 1º SAN SEBASTIAN
Manuel de la Sota, Etecheperdia, Au Phare. 64 BIARRITZ (France)
Juan Thalamas Labandibar, Gral. Primo de Rivera, B-1ª SAN SEBASTIAN
Francisco Tirapu, Plaza San José, 1 PAMPLONA
P. Patxi Uribarren, Carmelo de Begoña. BILBAO-4
Miguel Javier Urmeneta, Paseo de Sarasate, 5 PAMPLONA
Martín Ugalde, Almirante Juan Allondo, Villa Carolina, A-4º dcha.
FUENTERRABIA (Guipúzcoa)
Ignacio Urquijo, Gran Vía, 47, BILBAO-11
Thomas Uthurry, professeur Grand-Seminaire, cours du Comte de Ca-
barrus, 64 BAYONNE (France)
Madeleine de Yaureguiberry, "Sibasias". Sibas par 64. TARDETS (France)
Pedro Irizar. Lagasca, 54. MADRID-1
Joaquín Zaitegui, Generalísimo Franco, 52, 2º MONDRAGON (Gui-
púzcoa)
Gabriel Zapiain, La Roca, 7 SAN SEBASTIAN
Mikel Zarate, Seminario de Derio, BILBAO
Ambrosio Zatarain, Zubieta, 40, 2º, SAN SEBASTIAN
Manuel Ziarsolo, Alda. San Mamés, 11, 4º, BILBAO-10
Agustín Zubicaray, Cruceño, 38. ONDARROA (Vizcaya)
Aniceto Zugasti, Euskalerría, 12, 3º dcha. SAN SEBASTIAN
José Miguel Zumalabe, Urbietta, 56, 1º, SAN SEBASTIAN

AURKIBIDEA 1973

	<i>Págs.</i>
ADITZ LAGUNTZAILE BATUA	5
<i>Etxeberria-tar P., S. J.</i> —AXULAR'EKIN IKASLE	75
<i>Gerardo Lz. de Gereñu.</i> —MAS VOCES ALAVESAS	119
<i>Hendrike Knörr.</i> —ERASKINA (Nota a «MAS VOCES ALAVESAS»)	150

GAI LABURRAK

<i>José Antonio Arana.</i> —UN PEQUEÑO LEXICO VASCO DE SEBER DE ALTUBE	153
<i>Pierre Lafitte.</i> —EUSKAL IPUINAK	160
<i>Carlos Santamaria.</i> —EUSKAL HIZTEGI ANALOGIKOA	167
<i>Justo M^{na} Mocoroa.</i> —CARTA SOBRE «ZERKAUSI»	173
<i>Justo Gárate.</i> —NOTAS A MI XII CONTRIBUCION AL DICCIONARIO VASCO	176

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIAK

Sarrera	181
<i>Larrekooren gorazarrea Auritzen:</i>	
Euskaltzainburu jaunarena	182
A. Damaso Intza-koarena	187
Pierre Lafitte jaunarena	191
Eusebio Erkiaga jaunarena	195
Lege gizonek behar duten hiztegi berezia	203
Filateli hiztegia	205
Jose Maria Satrustegi jaunaren bi txosten «Euskal izendegiaz»	207